

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BÖLGE BASININDA HATAY (SANCAK) MESELESİ
(1936-1939)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsrafil KARATAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU

MAYIS-2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BÖLGE BASININDA HATAY (SANCAK) MESELESİ
(1936-1939)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsrafil KARATAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu tez/ 30/05/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Enis ŞAHİN

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Önder DUMAN

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İsrafil KARATAŞ

03.05.2011

ÖNSÖZ

“Bölge Basınında Hatay (Sancak) Meselesi (1936-1939)” konulu çalışma, Hatay meselesinin başlangıcından çözümlenmesine kadar bölge basının mesele karşısında nasıl bir tavır takındıklarını, meseleyi nasıl ele aldıklarını ve mesele karşısındaki görüşlerini ortaya koyabilmek için gerekli bir çalışma olarak görülmüştür. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, çalışmanın bütün aşamalarında bana deneyimleriyle yol gösteren tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU’na teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Yine bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Abdullah LÜLECI’ye teşekkür ederim. Ayrıca bugünlere ulaşmamda emeklerini ödeyemeyeceğim annem Fatma KARATAŞ’a şükranlarımı sunarım. Eğitimsel gelişimimde yardımcı olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

İsrafil KARATAŞ

3 Mayıs 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: HATAY VE HATAY MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	8
1.1. Hatay'ın Coğrafi Konumu ve Özelliği.....	8
1.2. Hatay'ın Kısa Tarihçesi ve İdari Yapısı.....	9
1.3. Hatay'ın Nüfusu ve Dini Yapısı.....	13
1.4. Hatay Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Çözümü.....	16
BÖLÜM 2: BÖLGE BASININDA HATAY (SANCAK) MESELESİ 1936-1939.....	82
2.1. Bölge Basını Hakkında Kısa Bilgiler.....	82
2.2. Yeni Mersin Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi.....	84
2.3. Yenigün Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi.....	138
2.4. Yeni Adana Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi.....	154
2.5. Türk Sözü Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi.....	162
2.6. Kilis Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi.....	178
SONUÇ.....	184
KAYNAKÇA.....	188
EKLER.....	194
ÖZGEÇMİŞ.....	207

KISALTMALAR

bel.	: Belge
BCA	: Bakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz	: Bakınız
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
no	: Numara
s.	: Sayfa
sa.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Top.	: Toplayan

Tezin Başlığı: Bölge Basınında Hatay (Sancak) Meselesi (1936-1939)	
Tezin Yazarı: İsrafil Karataş	Danışman: Doç. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Kabul Tarihi: 30 Mayıs 2011	Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 193 (tez) + 13 (ekler)
Anabilim Dalı: Tarih	Bilimdalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
<p>Bölge Basınında Hatay (Sancak) Meselesi (1936-1939) tezinin amacı, Hatay meselesi karşısında bölge gazetelerinin nasıl bir tavır takındıklarını, mesele ile ilgili görüşlerini ve meseleye bakış açılarını ortaya koymaktır.</p> <p>Hatay meselesi 1936 yılının başlarından itibaren yani Suriye'nin istiklali gündeme geldiği tarihten itibaren basında ve kamuoyunda konuşulmaya başlanmıştır. Bu mesele 1939 yazında Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla da çözümlenmiştir. Bu nedenle bu çalışma 1936-1939 yılları arasında kapsamaktadır. Bu yıllar içerisinde çıkan bölge gazetelerinden yararlanılarak hazırlanmış bir çalışmadır.</p> <p>Tezi hazırlamak amacıyla, öncelikle gazete taraması yapılmış, daha sonra gazetelerde yayınlanan Hatay meselesiyle ilgili başmakaleler, makaleler ve haberler fişlenmiştir. Hatay meselesiyle ilgili yayınlanmış tarih eserlerinden faydalanılmıştır. Panel ve sempozyum bildirilerinden ve de basılmamış yüksek lisans ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır. Aynı zamanda Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden faydalanılarak ileri sürülen bilgiler desteklenmiştir. Tezin birinci bölümünde Hatay meselesi telif eserler ve gazete haberleri kullanılarak ortaya konmuştur. İkinci bölümünde ise bölge basınında çıkan başmakaleler ve makalelerden faydalanılarak bu bölge gazetelerinin Hatay meselesindeki görüşleri ortaya konmuştur.</p> <p>Tüm bu araştırmalar sonucunda bölge gazetelerinin Hatay meselesinin daha resmi çevrelerde tartışılmadığı dönemden önce tartıştığını görmekteyiz. Bölge gazeteleri Hatay meselesinin Türkiye'nin bir milli davası olarak görmüşler ve Hatay Türklerinin haklarını özellikle Suriye ve Fransa'ya karşı savunmuştur. Bölge gazetelerinin yayınladıkları yazılarında Hatay üzerindeki Fransa ve Suriye'nin iddialarını çürütmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Ayrıca bu haksız iddialar karşısında bölge basını Fransa'yı ve Suriye'yi sert bir dile eleştirmiştir. Ancak Hatay meselesinde anlaşmaya varıldığı dönemlerde özellikle Fransa'ya karşı bölge basınında yumuşamalar olmuştur. Diğer dönemlerde ise tehditlere varan tepkiler gösterilmiştir.</p> <p>Sonuç olarak Hatay meselesi Türkiye ile Fransa arasında imzalanan anlaşmayla barışçıl bir şekilde Türkiye lehine çözümlenmiştir. Hatay, Türkiye'nin bir ili haline gelmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Hatay Meselesi, Sancak, Türkiye Cumhuriyeti, Türk-Fransız İlişkileri, Suriye	

Title of the Thesis: The Issue of Hatay (Sancak) In The Local Press (1936-1939)	
Author: İsrail Karataş	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Date: 30 May 2011	Nu. Of pages: iv (pre text) + 193 (main body) + 13 (appen.)
Department: History	Subfield: History Of The Republic Of Turkey
<p>The purpose of the argument on the issue of Hatay (Sancak) (1936-1939) in the local press was to show how the local newspapers developed an attitude towards the issue of Hatay, their opinions on the issue and their point of view on the issue.</p> <p>The issue of the Hatay had been discussed in the media and in the public opinion since the beginning of the 1936, which was the date when the independence of the Syria became a current issue. This issue was also solved when Hatay annexed to Turkey in the summer of 1939. Therefore, this study includes the date between 1936 and 1939. It is a study carried out by benefiting from the local newspapers published in these years.</p> <p>To prepare the thesis, firstly there were made researches on the newspapers, and thereafter news, articles and leading articles published in the newspapers related to issue of Hatay were prepared as an index card, and benefited from the resources related to the issue which was published at that time. And also the documents in the Republic of Turkey Prime Ministry Archive Catalogue are used to support the informations which were brought forward. In the first section of the thesis, the issue of Hatay is shown by using the news published in the newspapers and the copyrighted works. In the second section, by benefiting from the leading articles and articles, the opinions of the local newspapers is shown.</p> <p>As a result of these studies, we can see that local newspapers discussed the issue long before the period when the officials discussed the issue. Local newspapers saw the issue of Hatay as a national problem to be solved and they protected the rights of the Turks in Hatay especially against France and Syria. We can see that the works published in the local newspapers tries to disprove the claim of the France and Syria on Hatay. In addition, local media criticized harshly France and Syria against these arrogations. However, local media lost its temper to some extent in the period when the agreement was made on the issue of Hatay. But in the other periods, they show reactions which seems to be a threat.</p> <p>Consequently, the issue of Hatay is solved in favour of Turkey peacefully with an agreement made between Turkey and France. As a result, Hatay became a province of Turkey.</p>	
Key Words: Hatay Issue, Sancak, Turkey Republic, Turkish-French Relations, Syria	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan hemen sonra İtilaf Devletleri bu anlaşmanın bazı maddelerine dayanarak çeşitli sebeplerle Osmanlı Devleti'nin topraklarını birer birer işgal etmeye başlamışlardı. İşgal edilen Osmanlı topraklarından bir tanesi de Sancak olarak bilinen bugünkü Hatay topraklarıydı.

İlk önce İngilizler Fransız harp gemileriyle 3 Kasım 1918 tarihinde İskenderun'a girdiler. Bunun üzerine 31 Ekim 1918 tarihinden itibaren Adana'da Yıldırım Orduları Gurubu Komutanı olarak bulunan Mustafa Kemal Paşa bunun mütarekeye aykırı olduğunu İskenderun'un işgali halinde karşılık vereceğini bir telgrafla İstanbul hükümetine bildirmiştir (Dağıstan, 1992:24; Jaeschke, 1989:1). Bunun üzerine 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Orduları Grubu lağvedilip Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti'nin emrine verilmiştir (Jaeschke, 1989:2; Pehlivanlı ve diğ., 2001:32). Böylece Yıldırım Orduları Gurubu mütarekenin 16. maddesi gerekçe gösterilerek dağıtılmış oldu. Bir bakıma İskenderun'un işgal edilmesi kolaylaştırıldı.

Mustafa Kemal Paşa'nın karşı çıkışlarına rağmen 9 Kasım 1918'de İskenderun İngiltere tarafından işgal edildi (Yavuz, 1994:55; Dağıstan, 1992:24). 10 Kasım 1918'de de bunu Fransız birlikleri takip etti. Fransızların bu ilk kuvvetlerini de 14 Kasım 1918 tarihinde asıl Fransız işgal kuvvetleri izledi. Fransızlar işgalden hemen sonra halka şöyle bir bildiri yayınladılar: "İskenderun-Halep şosesi itilaf devletlerinin işgali altına girmiştir. Ama şehirde Osmanlı mülki idaresi devam edecektir". Bundan sonra Fransızlar İskenderun limanından sürekli asker çıkararak Adana ve Halep çevrelerine yayılacaklardır (Hatipoğlu, 1996:14).

İlk başta İngiltere'nin liderliğinde yönetilen işgaller Fransa ile İngiltere'nin 15 Eylül 1919 tarihinde imzaladıkları Suriye İtilafnamesi ile Fransa tarafından yönetilmeye başlanacaktır. Yani İngiltere Çukurova ve Suriye bölgesini Fransa'ya veriyordu. Bu tarihten hemen sonra Fransa bölgede gönüllü Ermeni birlikleriyle birlikte işgallere başlayınca bölge halkı tarafından direnişle karşılanmıştır. İlk direnişler de Dört Yol'da başladı. Yöre halkının direnişleri kuvay-ı milliye ile bağlantılı bir şekilde sürdürüldü.

Sakarya Savaşı'nın TBMM orduları tarafından kazanılmasından sonra artık savaşmaktan bıkan Fransa, TBMM ile barış yapmaya karar vermiştir. Nihayet taraflar arasında 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Fransa işgal ettiği Çukurova bölgesini en kısa zamanda boşaltarak TBMM'ye verecektir. Ancak Sancak (Hatay) özel bir statü ile Fransa'ya bırakılmak zorunda kalındı. Bu özel statüye göre İskenderun bölgesi için özel bir yönetim rejimi kurulacaktır. Bu bölgenin Türk soyundan gelen halkı, kültürlerin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk dili orada resmi bir niteliğe sahip olacaktır” (Soysal, 2000:51). Bu da Türkiye'nin ileride uygulayacağı Hatay ile ilgili politikasında önemli bir koz olacaktır.

Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Tayfur Sökmen ve arkadaşı Faruk Cengiz Ankara'ya giderek 2 Kasım 1921 tarihinde Sancak ile ilgili Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa, onlara Sancak'ı neden Fransızlara vermek zorunda kaldıklarını şöyle anlatmıştır:

“Memleketimizin içinde didiği davaları biliyorsunuz, dünya bizimle muhassama halinde. Böyle bir zamanda Avrupa'nın büyük devletlerinden birisi olan Fransızlarla bir antlaşma yaptık. İşgal ettikleri Adana, Mersin, Osmaniye, Kilis, Anteb'i tahliye edecek ve bize harp malzemesi de verecekler. En mühimi mersin limanını bize iade edecekler. Bu arada İskenderun Sancağı ve havalisinin de tahliyesi üzerinde büyük gayret sarf ettikse de şimdilik bir şey yapamadık. Ancak orası için hususi bir idare tatbik edeceklerini taahhüt altına alabildik. İnşallah ileride sizleri de kurtaracağız. Şimdi memleketinize giderek çalışınız. Bir işiniz olur veya müşkülâtla karşılaşırsanız arkadaşlara müracaat edersiniz” (Sökmen, 1992.62-63).

Böylece Mustafa Kemal Paşa, onlara bu antlaşmanın neden imzalandığını, İskenderun sancağını şimdilik vermek zorunda kaldıklarını güzel bir dile anlatarak, memleketlerine gidip çalışmalarını istemiştir.

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa Sancak'ı Türkiye sınırları dışında bırakmak zorunda kalırken Sancak'ı hiçbir zaman aklından çıkarmamıştır. Zamanın şartları nedeniyle Sancak'ın kurtuluşunu sonraya bırakmıştır. Atatürk ilerleyen zamanlarda da Sancak'ı unutmadığını kanıtlayacaktır. 15 Mart 1923 tarihinde Adana'da Sancak için verdiği söz ve 1930 yılında Samsun gezisi sırasında çizdiği Türkiye haritasında Sancak'ı da Türkiye sınırları içerisinde göstermesi bunun kanıtıdır. Sancak Türkleri de hiçbir zaman anavatan olarak gördükleri Türkiye'den umutlarını kaybetmemişler, bir

gün kurtulacakları günü beklemişler ve beklerlerken de Sancak'ın kurtuluşu için sürekli çalışmışlardır.

1936 yılının başlarına gelindiğinde Suriye'de Fransa'ya karşı isyanlar baş göstermeye başlamıştır. Suriye Fransa'dan istiklal istiyordu. Nisan 1936 tarihinden itibaren Fransa Suriye'nin bu istiklal isteklerini görüşmek üzere Paris'te Suriye heyetiyle görüşmeye başladı. Daha görüşmeler başlamadan Suriye'ye istiklal verilmesi durumunda Sancak'ın durumunun ne olacağı Suriye basınında ve Türk bölge basınında konuşulmaya başlandı. Suriye daha Fransa ile istiklal görüşmelerinin sürdürdüğü bir dönemde Suriye'nin doğal sınırları olarak Sancak ve Toroslari da göstermesi bölge basınında büyük tepkilere yol açtı. Bölge basını Suriye'nin daha bağımsız olmadan sömürgeciliğe soyunmasını gülünç olarak bulmuşlardır. Suriye'nin Donkişotlaşmaya başladığını belirtmişlerdir. Artık Sancak meselesinin çözümlenmesi zamanı gelmiştir.

Zaten Atatürk de sorunun kesin bir çözüme bağlanmak zamanın geldiğini daha Paris'te Fransa-Suriye görüşmeleri yapılırken karar vermiş durumdaydı. Ancak Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin sonuçlanmasını beklemiştir. Nitekim 20 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin yapılmasından hemen sonra Atatürk ile birlikte Türkiye'ye dönen Afet İnan O'na: "Artık başka bir meselemiz kalmadı" deyince Atatürk de Afet Hanım'a: "Şimdi Antakya, İskenderun yani Sancak Meselemiz var" demiştir (İnan, 1998:135). Atatürk bundan sonra bu sorunu planlı bir şekilde iç ve dış kamuoyunda gündeme getirmeye başlayacaktır.

Bu arada 9 Eylül 1936 tarihinde Suriye'ye istiklal öngören Fransa-Suriye Ön Anlaşması Paris'te imzalandı. Bu anlaşmada Sancak'ın geleceği ile ilgili hiçbir hükmün bulunmaması endişeleri artırmıştır. Ancak anlaşmayı imzalayan Suriye heyetinin memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere bundan sonra Sancak'ın eski özel statüsü içerisinde Suriye'nin bir ekalliyeti olarak kalacağını açıklaması Türkiye'de ve Sancak'ta büyük tepkilere neden oldu. Bunun üzerine Sancak meselesi Milletler Cemiyeti'nde gündeme getirildi. Milletler Cemiyeti'nde Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Fransa'ya Sancak meselesi ile ilgili ikili görüşme teklifinde bulundu. Ancak Fransa Sancak üzerinde tüm haklarını Suriye'ye devrettiği için bu görüşmelere Suriye'nin de katılması gerektiğini belirterek olumsuz cevap vermiştir. Bu duruma bölge basınından ve Türk resmi çevrelerinden büyük tepkiler gelmiştir. Daha sonra

Fransa ile Türkiye arasında karşılıklı notalaşmalar yapılmıştır. Ancak bu notalaşmalar da bir fayda vermemiştir.

Bütün bunlar yaşanırken Fransa-Suriye Ön Anlaşması gereği olarak Suriye’de mebusan seçimleri başlamıştır. Fransız sömürge memurları ve Suriye devlet adamları, bu seçimlere Sancak Türklerinin de katılmasını istemiştir. Sancak Türklerinin bu seçimlere katılmayacaklarını belirtmesi üzerine baskılar artmıştır. Sonuçta bütün baskılara rağmen seçimlere Türklerin büyük çoğunluğu katılmadı. Ancak seçimlerden sonra da baskılar artınca Türkiye Fransa’yı sıkıştırmaya başladı. Bunun sonucunda Fransa Türkiye’ye sorunu Milletler Cemiyeti’ne götürme teklifinde bulundu. Bu teklifi Türkiye kabul etti. Bütün görüşmeler sonucunda Milletler Cemiyeti’nde Sandler Raporu olarak da bilinen 27 Ocak 1937 kararları çıktı. Bu kararlara göre Sancak ayrı bir varlık olarak kabul ediliyordu. Yani Sancak içişlerinde bağımsız, dışişlerinde ise bazı konularda Suriye’ye bağımlı olacaktır. Bu kararlar doğrultusunda Sancak statü ve anayasasını hazırlamak üzere Milletler Cemiyeti bir Uzmanlar Komitesi atadı. Bu komitenin çalışmaları sonucunda bir rapor hazırlandı. Bu rapor 29 Mayıs 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti’nde kabul edildi. Böylece Sancak statü ve anayasası kesin şekliyle kabul edilmiş oldu. Bu statü ve anayasa ise 29 Kasım 1937 tarihinde yürürlüğe girecektir. Bu statü ve anayasanın kabul edilmesi Suriye tarafından tepkiyle karşılandı. Suriye Sancak üzerindeki baskılarını 1937 yazından itibaren arttırdı.

Sancak Statü ve Anayasası’na göre Sancak’ta iki dereceli bir seçim yapılacaktır. Seçim için ilk önce seçim listeleri oluşturulacaktı. Ancak Milletler Cemiyeti’nin bunun için görevlendirdiği Seçim Komisyonu tarafsız davranamadı. Seçim listelerini hazırlarken Fransa ve Suriye’nin tarafını tutarak hilelere başvurdu. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne şikâyeti ve Fransa’nın da yumuşamasıyla bu komisyon görevinden alındı. Bunun yerine Türk ve Fransız üyelerinin de bulunduğu bir seçim komisyonu oluşturuldu. Ancak bu komisyonda da hilelere başvurulması sonucunda Türkiye buna da itiraz etti. Böyle bir dönemde Atatürk’ün Mayıs 1938 tarihinde güney gezisine çıkarak burada orduya geçit resmi yaptırması ve güney sınırına 30.000 asker yığdirması Fransa’nın yumuşamasına sebep olmuştur. Fransa’nın yumuşamasının bir diğer sebebi ise dünyanın genel bir savaşa doğru sürüklenmesi ve Türkiye’nin bir genel savaş durumunda kendisi için önemini çok iyi anlamış olmasıydı. Sonunda

Fransa Sancak'ta Türkler lehine kararlar almaya ve Türkiye ile görüşmelere başlamıştır. Hatay'daki Fransız valiyi görevden alarak yerine bir Türk'ü atamış ve Sancak'taki memurlukların çoğuna Türkler yerleştirilmiştir. Daha sonra Milletler Cemiyeti'nin atadığı seçim komisyonu Türkiye ve Fransa'nın ortak isteğiyle görevden alınmıştır. Bundan sonra seçimleri Türk ve Fransız üyelerden oluşan komisyonun yapması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca 3 Temmuz 1938 tarihinde Türk-Fransız Askeri Anlaşması yapılarak Türk ordusu Hatay'a girmiştir. Türk ordusunun Hatay'a girmesiyle Hatay seçimleri güvenli bir şekilde yapılmıştır. Ve 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Meclisi açıldı. Meclisin çoğunluğunu Türkler oluşturmuştur. Böylece Hatay Devleti kurulmuştur. Ancak Sancak Türkleri bu durumun geçici olduğunu biliyordu. Bu yüzden bir an evvel Türkiye'ye katılmak istiyorlardı. Bunun için Hatay Devleti yavaş yavaş Türkiye Cumhuriyeti Kanunları'nı kabul etmeye başladı. Bununla da Suriye ve Fransa'nın etkisinden sıyrılarak Türkiye'ye katılımı kolaylaştırmak ve hızlandırmak amaçlanmıştır.

1939 yılına gelindiğinde dünyada revizyonist hareketler hızlanmıştır. Ve dünya hızla bir genel savaşa doğru gidiyordu. Bu durum karşısında özellikle İngiltere ile Fransa Türkiye'yi kendi güvenliği için yanına çekmek istiyordu. Bir savaş durumunda Türkiye'nin stratejik konumundan yararlanmak istiyordu. Bunun için de Fransa kendisiyle İngiltere'nin de içinde bulunacağı bir ittifak anlaşması yapmak istiyordu. Türkiye ise bu anlaşmaya Fransa'nın girmesini istemedi. Çünkü Hatay meselesi halledilmeden Fransa ile geniş yükümlülükler içerisine girmek istemiyordu. 12 Mayıs 1939 tarihinde yapılan Türk-İngiliz İttifakına Fransa kabul edilmedi. Artık zor durumda kalan Fransa, 23 Haziran 1939 tarihinde yaptığı bir anlaşmayla Hatay'ı bırakmak zorunda kaldı. Hatay Devleti de 29 Haziran 1939 tarihinde kendi iradesiyle kendisini fes ederek Türkiye'ye katıldı. 7 Temmuz 1939 tarihinde de çıkarılan bir kanunla Türkiye'nin bir vilayeti haline geldi.

Böylece Türkiye savaşa girmeden barışçıl bir şekilde Hatay meselesini halletmiştir. Bu yüzden Hatay'ın barışçıl bir şekilde Türkiye'ye katılması Türkiye'nin bir dış politika zaferi olarak kabul edilmektedir. Bu sonuca başta Suriye olmak üzere İtalya karşı tavır almış, ancak bu tavırların herhangi bir siyasi sonucu olmamıştır.

İşte Türkiye'nin bir dış politika zaferi olan Hatay meselesi karşısında Türk bölge gazetelerinin nasıl bir tavır takındıkları, meseleye bakış açıları ve mesele ilgili görüşleri bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Milli Mücadele döneminde Fransızlara karşı büyük bir mücadele verilerek Çukurova, Fransa ile imzalanan 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile Fransa'dan geri alınmıştır. Ancak bu anlaşma ile Misak-ı Milli dahilinde bulunan Sancak o dönemin şartları nedeniyle Türkiye sınırları dışında kaldı. Sancak özel bir statüde Fransa'ya verilmek zorunda kalınmıştı. Bu durum Milli Mücadele sonunda imzalanan Lozan Antlaşması'nda da aynen sürdürüldü. Bütün bunlara rağmen Türkiye Cumhuriyeti Sancak ile irtibatını hiçbir zaman koparmadı. Sancak'ı tekrar ilk fırsatta Türkiye'ye katmak için büyük çaba gösterdi. Nitekim bu fırsat 1936 yılının başlarından itibaren, Atatürk'ün özel ilgisi ve diplomasisiyle Hatay'ın önce bağımsız devlet olması sağlandı. Daha sonra bu devlet kendi arzusuyla Türkiye'ye katıldı.

İşte bu tez, 1936 yılının başlarından itibaren gündeme gelen Hatay meselesinin çözümlenmesine kadarki sürecinde bölge gazetelerinin Hatay meselesindeki görüşlerini yansıtması bakımında önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı temel olarak, 1936 yılında gündeme gelen ve 1939 yılında Türkiye'ye katılmasıyla çözümlenen Hatay meselesi karşısında Türk bölge gazetelerinin mesele ile ilgili görüşlerini, tavırlarını ve bakış açılarını incelemektir. Bu amaca ulaşabilmek için de bu dönemde çıkan bölge gazetelerinin yayınladıkları başmakalelerinden ve makalelerinden faydalanılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Tezin konusunun “Bölge Basınında Hatay (Sancak) Meselesi (1936-1939)” olması itibariyle, çalışma yöntemi olarak öncelikle gazete taraması yapılmıştır. 1936-1939 yılları arasında Hatay ve Hatay'a yakın yerlerde çıkan bölge gazeteleri taranmıştır. Sonra bu gazetelerde çıkan Hatay meselesiyle ilgili başta başmakaleler ve makaleler olmak üzere haberler fişlenmiştir. Ayn Tarihi dergisinin Hatay meselesiyle ilgi kısmı

taranarak fişlenmiştir. Bu konuda yapılmış panel ve sempozyum bildirilerine ulaşılmıştır. Hatay meselesiyle ilgili yayınlanmış bütün kaynak eserlere ulaşılarak bunlar fişlenmiştir. Daha sonra Hatay meselesiyle ilgili Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerine ulaşılarak bunlar fişlenmiştir. Bütün bunlardan sonra yazım aşamasına geçilmiştir.

BÖLÜM 1: HATAY VE HATAY MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1 Hatay'ın Coğrafi Konumu ve Özelliği

Batısında Akdeniz, kuzey tarafında Amanos dağlarının güney yamaçları, doğusunda Asi nehri ve Halep, güneyinde ise Akka Dağı ile Lazkiye'nin bulunduğu topraklara Hatay denir. Hatay kısaca Anadolu yarımadasının güneyinden geçen 36.enlem olarak da tarif edilebilir (Ada, 2005:6-7).

Daha geniş bir biçimde doğusunda ve güneyinde Suriye, batısında Akdeniz, kuzeyinde Adana ve Antep illeri ile sınırlandırılmış ve yüzölçümü 5.403 kilometrekare olarak da tarif edilen Hatay Anadolu'yu Suriye ve Filistin'e bağlayan yolların kavşak noktasındadır. Akdeniz'e çıkmak için en elverişli limanlar da burada bulunmaktadır. İşte bütün bu özelliklerden dolayı tarihin her döneminde çekici bir yerleşim yeri olarak görülmüştür (Cumhuriyet'in 50. Yılında Hatay, 1973 İl Yıllığı, 1973:35; Savcı, 2007:15).

Bölgenin önemli bir sınırı denize açılır. Bu özellik bölgeye özel bir anlam yükler. Akdeniz kıyılarında Yayladağı, Uluçınar-Samandağı, İskenderun-Sarıseki arasında kalan kesimler dik ve kayalıktır. Bu kesimlerde Nur dağları ile deniz yan yanadır. Diğer bölgelerde daralıp genişleyen bir kıyı şeridi ve küçük kıyı ovaları vardır. Kıyı bölgesinde en önemli liman da İskenderun limanıdır (Tüzün, 1989:4).

Sancak bölgesi de tarih boyunca jeopolitik ve stratejik öneme sahip olmuş bir coğrafi bölgenin geçiş noktasıydı. Örneğin; İskenderun sancağı Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan ve Belen Boğazı'ndan Güneydoğu Torosları aşan büyük göçün zorunlu olarak geçtiği yerdir. İskenderun limanı ise; büyük Doğu ticaretinin güvenliği açısından büyük bir önem arz etmiştir. Dolayısıyla 18. yüzyılın başlarından itibaren Fransa'nın göz diktiği bir bölge olmuştur (Pehlivanlı ve diğ., 2001:31).

Anadolu ile Suriye arasında geçişi sağlayabilen tek yol olarak bilinen Suriye kapısının Sancak coğrafyasında olması ve ayrıca bölgenin Mısır ve Suriye'yi Anadolu'ya bağlayan yolun kavşağında doğu ile batı arasındaki taşıma ve ticaretin önemli bir aracı olması bölgenin önemini artırmıştır (Pehlivanlı, 1998:69-72).

Bu yüzden burası doğrudan doğruya ele geçirilmesi gereken bir toprak parçası değil, başka bölgeleri elde etmek, kontrol altına almak, ticari ve askeri açıdan coğrafi konumundan faydalanmak için elde edilmesi gereken stratejik öneme sahip bir bölge olmuştur. Böyle zengin bir bölgenin ortasında kalan Sancak, cazip bir yerdedir. Hindistan'a giden yolun 19. yüzyılda buradan geçmesi burayı önemli kılmıştır. Özellikle Süveyş kanalının açılmasından önce doğu-batı ticaretinde burası önem arz etmiştir. Süveyş kanalının açılmasıyla ticaret yolları değişse bile 19. yüzyıldan sonra petrolün önemi artınca buranın sömürgeci devletler için önemi daha da artmıştır (Tüzün, 1989:7).

Musul, Kerkük ve Basra körfezindeki petrol yataklarının var olması bölgenin önemini 19. yüzyıldan itibaren daha da artırmıştır. Bu yüzden de bu bölge İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ilgisini çekmiştir. Zaten Bolşevik İhtilalı'ndan sonra da Fransa ve İngiltere buraları paylaşma yoluna gidecektir (Akçora, 2000:328).

Sancak'ın büyük devletler tarafından 19. yüzyıldan itibaren ilgi görmesinin bir diğer sebebi de bu yüzyıldan itibaren Avrupa ülkelerindeki sanayileşme ve hammadde ihtiyaçlarının artmasıdır (Akçora, 2000:327).

İşte böyle stratejik bir öneme haiz olan Sancak coğrafyası burayı elinde tutmak isteyen büyük devletlerle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında uluslararası bir sorun haline gelecektir.

1.2. Hatay'ın Kısa Tarihçesi ve İdari Yapısı

Antakya (Sancak) dünyanın en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Burada yaşam Paleolitik Çağ dediğimiz yazının icadından çok daha önce başlamıştır. Yapılan kazılarda M.Ö. 40.000-11.000 yılları arasına ait bulgulara rastlanmış olması bölgenin eski bir yerleşim yeri olduğunu gösterir. Bölgeye ikinci binin sonlarına doğru kuzeyden kavimler gelmiştir. Bu kavimlerle bölge kozmopolit bir hal almıştır. Daha sonra Antakya ve çevresinde yaşayan bir kısım küçük topluluklar M.Ö. 9. yüzyılda Hattena Krallığı'nı kurdular. Bir rivayete göre de M.Ö. 650'li yıllarda Oğuz han bölgeyi ele geçirmiştir. Antakya'ya daha sonra Persler hakim olmuştur. Perslerin buradaki hâkimiyeti de İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesine kadar sürmüştür (Pehlivanlı ve diğ., 2001:4-5).

Perslerin hakimiyeti İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesiyle bitmiştir. Bu coğrafyadaki Antakya şehrinin kuruluşu İskender dönemine rastlamakla birlikte şehri asıl kuran, İskender'in ölümünden sonra imparatorluğu paylaşan İskender'in generallerinden Seleukos'tur. Seleukos, İskender'in diğer bir generali olan Antigonos'u yendikten sonra Antigonos'un kurmuş olduğu Samandağı ve Amik gölü kıyısındaki şehri yıktırarak daha güneyde yani Antakya'nın bugünkü yerinde M.Ö. 300 yılında babasının ya da oğlunun adına izafeten Antiokheia şehrini kurdu (Pehlivanlı ve diğ., 2001:6; Tekin, 2000:4-5). Şehir bundan sonra hızla gelişip dünyaca ünlü bir ticaret ve sanayi merkezi haline gelmiştir.

Antakya M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğuna katıldı. Antakya M.S. 256 ve 260 yıllarında Sasani hükümdarı 1. Şapur tarafından işgal edildi; ancak tekrar Romalılara teslim edilmiştir. M.S. 395 yılında ise Hun Türkleri de Antakya'yı bir süre kuşatıp tekrar geri çekilmişlerdir (Tekin, 2000:5-6). M.Ö. 64'ten M.S. 396 yılına kadar Romalılar tarafından yönetilen şehir 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma (Bizans) tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Cumhuriyet'in 50.Yılında Hatay, 1973 İl Yıllığı, 1973:19-20).

Şehir, Bizans İmparatorluğu döneminde yağma ve depremlerle tahrip olmuş; ancak daha sonra tekrar tamir edilmiştir. 540 yılında İranlıların işgaline uğrayan Antakya 611-628 yılları arasında İran işgali altında kalmıştır. Bu dönemde şehir işgaller nedeniyle tahrip oldu (Tekin, 2000:6).

636 yılında Bizans kuvvetleriyle İslam orduları arasında Yermük savaşı yapıldı. Bu savaşı kazanan İslam ordusunun komutanı Ebu Ubeyde Bin Cerrah Antakya'yı kuşattı. 638 yılında şehre zarar verilmeden şehir Bizanslıların elinden alındı. Şehrin Müslümanların eline geçmesiyle birlikte şehre sürekli Müslüman nüfus iskân edildi. Emeviler ve Abbasiler döneminde de bu iskân politikasına devam edilecektir. Bu dönemde askeri bir üs haline getirilen Antakya, Abbasiler döneminde Kilikya'nın merkezi haline gelerek hızla gelişmiştir. Ayrıca Antakya şehrine özellikle Abbasi halifesi Memun zamanında çok sayıda Türk yerleştirilmiştir. Abbasi halifeleri Memun ve Mutasım dönemlerinde (813-842) Türkler bölgedeki önemli askeri ve idari görevlere getirilmiştir. Antakya şehri Harun Reşid zamanında (768-809) ise yeni bir vilayet haline getirilmiş ve adına da Avasım denilmiştir.

Abbasiler 9. yüzyıl sonlarına doğru güç kaybedince küçük Türk beylikleri ortaya çıkmaya başladı. Bu küçük beyliklerden birisi olan Tolonoğulları Devleti 877 yılında Antakya şehrini ele geçirmiştir. Antakya bundan sonra sırasıyla diğer Türk beylikleri olan İhşidoğulları ve Hamdanoğullarının eline geçmiştir (Pehlivanlı ve diğ., 2001:7-8).

Uzun süre Müslümanların elinde kalan şehir 969 yılında tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Bir asırdan fazla Bizanslıların elinde kalan şehir Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah tarafından 12 Aralık 1084 tarihinde fethedilmesiyle Türklerin eline geçmiş oldu (Tekin, 2000:7).

Bu Türk hâkimiyeti de 1098'de Haçlıların Antakya'yı işgaline kadar sürdü (Özdemir, 1994:120). Haçlıların işgaliyle birlikte Antakya şehri 170 sene Hıristiyanların bir dükalık merkezi oldu (Pehlivanlı ve diğ., 2001:8).

Memluk Sultanı Baybars 18 Mayıs 1268 tarihinde şiddetli bir savaş sonucunda Antakya'yı fethetti. Bu fetih sırasında şehir tahrip edildi. Böylece Memlukların gelişiyle 170 yıl süren Antakya Haçlı prensliği sona erdi (Tekin, 2000:9).

Daha sonra Antakya 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında fethedildi. Ve uzun sürecek olan Osmanlı hakimiyeti dönemi başladı (Pehlivanlı ve diğ., 2001:9-10). Antakya, Osmanlı Devleti döneminde belirli bir idari bütünlük ya da coğrafi bölge olarak ifade edilmemiştir. Bu çerçevede Antakya Halep'e bağlı bir kaza olarak idare edilmiştir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:2; Savcı, 2007:16).

Ancak daha Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında 1517 yılında Antakya, idari bakımdan merkez Antakya kazası, O'na bağlı Süveydiye nahiyesi (Samandağ), Cebel-i Akra nahiyesi, Kuseyr nahiyesi, Altınöz nahiyesi ve Ordu nahiyesi denilen nahiyeler ve onlara bağlı köy ve mezralardan oluşan bir sancak durumuna getirilip Halep Eyaleti'ne bağlanmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Antakya her zaman sancak statüsünde kalmadı. Bazen yapılan düzenlemelerle kaza statüsüne de getirildi.

18. yüzyıl başlarından Tanzimat'a kadar olan dönemde Sancak, Halep beylerbeyi tarafından atanan voyvoda veya mütesellimler tarafından idare edildi. Antakya'nın Halep Eyaleti'ne bağlı olarak yönetilmesi Tanzimat'tan sonra da devam etti (Özdemir, 1994:123).

1856 Islahat fermanından sonra Antakya-İskenderun bölgesi mutasarrıflığa dönüştürülmekle birlikte gerek yerel, gerek ulusal gerekse uluslararası belgelerde İskenderun sancağı ya da kısaca Sancak olarak adlandırılmıştır (Fırat ve Kürkcüoğlu, 2008:279-280).

Zaten Antakya-İskenderun bölgesinin önce İngiltere, daha sonra Fransa tarafından işgal edilmesinden hemen sonrasında 27 Kasım 1918 tarihinde merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraud, bir kararname yayınlarak İskenderun sancağını resmen kurmuş oldu. Artık Sancağın merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim ve Belen kazalarını da içine alan bir bölge oldu. Artık Halep'ten ayrı bir idari birim olan Sancak, askeri bir vali tarafından yönetilecektir. Bu tarihten itibaren burası resmen Sancak olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Pehlivanlı ve diğ., 2001:33-34; Savcı, 2007:33).

Daha sonra Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda Sancak, Milletler Cemiyeti'nin 22. maddesi gereğince ve 28 Haziran 1919 tarihinde kurulmuş olan mandat sistemi gereğince Suriye ve O'nun bir parçası sayılan Lübnan A türü mandat olarak Fransa'ya verildi. Ancak San Remo'da meselenin ayrıntıları görüşülmek üzere sonraya bırakıldı. Milletler cemiyeti yasasının 22. maddesi ise şöyleydi:

“Eskiden Osmanlı imparatorluğuna ait bazı topluluklar, kendi kendilerini yönetecek duruma gelene kadar, yönetimlerine mandater bir devletin tavsiyeleri ve yardımı şartıyla, yakın bir gelecekte bağımsız devlet statüsü elde edecek bir gelişme aşamasına ulaşmaya kadar... Mandater devletin seçilmesinde... bu toplulukların temenniler dikkate alınacaktır”.

10 Ağustos 1920 tarihine gelindiğinde İstanbul hükümetinin imzaladığı Sevr Anlaşmasıyla bu mandat yönetimi, sınırı Ceyhan'a kadar uzayacak olan Suriye'nin bir mandater devletin rey ve yardımını, kendi başına ayakta duracak duruma gelinceye kadar alacağı şeklinde değiştirilmiştir. Sevr anlaşmasının imzalanmasından sonra Fransa 1 Eylül 1920 tarihinde Sevr Anlaşması'nı da öne sürerek bölgede sivil idareyi ilan etti (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:13-15).

1 Eylül 1920 tarihinde de Sancak, idari özerkliğini kaybetmeden Halep'e bağlandı. Artık Sancak, Halep valisinin emrindeki bir mutasarrıf tarafından yönetilmeye başlandı (Ada, 2005:83).

Lozan'dan hemen sonra 29 Eylül 1923'te, 24 Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti tarafından onaylanan Suriye'nin Fransa'nın mandasına girmesiyle ilgili anlaşma yürürlüğe girdi. Ve Fransa bundan sonra Sancak da dahil olmak üzere Suriye'de kendi yönetimini etkinleştirmeye başladı. Hemen akabinde Fransa, 'böl, parçala ve yönet' politikasına uygun olarak Suriye ve Lübnan'ı; Halep, Şam, Lübnan ve Alevi Lazkiye devletleri adı altında dört parçaya böldü. İskenderun Özerk Sancağını da Halep'e bağladı. Bu durum karşısında Arap milliyetçileri ayaklandı. Söz konusu olan bu ayaklanmayı Ermeni birlikleriyle bastıran Fransa, bir takım önlemler alma gereğini duydu. 1 Ocak 1925 tarihinde Fransa; Halep ve Şam devletlerini birleştirmek zorunda kaldı. Sancak da mevcut rejim korunmakla birlikte Şam'a yani Suriye devletine bağlandı.

Arap milliyetçilerini memnun edebilmek için alınan bu kararlar kısa bir süre içerisinde bu sefer de Sancak'ta karışıklıklara yol açtı. Suriye'ye bağlanmak isteyen Sancak'taki Araplar dışında Türkler, Aleviler ve hiç Arapça bilmeyen Ermeniler bu duruma karşı çıktılar. Bu muhaliflerin önderliğinin Türklerin eline geçeceği açık olan bu bağımsızlık istekleri o sırada Şeyh Sait isyanı ve Musul sorunu nedeniyle sıkıntı içindeki Ankara'da yankı uyandırmadı (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008:281).

Fransa'nın mandası altındaki Suriye'ye bağlı olarak özerk bir şekilde varlığını sürdüren Sancak Türkleri, 1926 yılında bağımsızlık girişiminde bulundu. Ancak bu girişim kısa sürede bastırıldı.

Sancak, idari olarak 2 Eylül 1938 tarihine kadar Suriye'ye bağlı olarak özerk bir yapıda varlığını sürdürdü. 2 Eylül 1938 tarihinde Hatay, bağımsızlığını ilan ederek bir devlet kurdu. 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Meclisi'nin verdiği Türkiye'ye bağlanma kararıyla da Türkiye'nin bir vilayeti haline gelmiştir.

1.3. Hatay'ın Nüfusu ve Dini Yapısı

Sancak'ın nüfus tarihi ile ilgili olarak kuruluşundan Osmanlı hâkimiyetine kadar kesin bilgiler olmamakla birlikte burası her yönden cazip bir yerleşim yeri olduğu için tarih boyunca kozmopolit bir yapıya sahipti.

Eldeki bilgilere göre 1709 tarihinde Sancak'ta toplam 23 mahallede tahmini olarak toplam 10 bin ile 15 bin civarında insan yaşamakta olup bu mahallerden 7 tanesi Müslüman ve zımmi karışık, 16 tanesinde de tamamen Müslümanlar yaşamaktadır.

1829 yılına gelindiğinde ise nüfus artarak yaklaşık 15 bin ile 20 bin kişiyi bulmuştur. Toplam 29 mahalleden 7 tanesinde Müslüman Türkler, Hıristiyan Araplar, Hıristiyan Rumlar, Hıristiyan Ermeniler ile Musevi Yahudiler gibi 5 etnik unsur ve 3 dini gurup karışık yaşarken 22 mahallede ise tamamen Müslüman nüfus yaşamaktaydı. Bu etnik unsurların toplam şehir nüfusu içindeki oranlarını kesin olarak söylemek zor olmakla birlikte 1709-1829 yılları arasında şehir nüfusunun % 8 veya % 10 kısmı gayri Müslimler, % 90 veya % 92'sini Müslümanlar oluşturmaktaydı (Özdemir, 1994:146-148; Tutar, 2002:724).

1881 yılına gelindiğinde ise yapılan nüfus sayımında Antakya'nın nüfusu 9.904 olup bunun 8.775'i Müslüman, 1.129'u gayrimüslim'dir. Gayrimüslimlerin 33'ü de Yahudi'dir. Yine liva merkezi olan Payas kazasının 1.213'ü Müslüman 447'si gayrimüslim olmak üzere 1660 hanesi vardır. Hassa kazası ise 1.118 Müslüman, 100 gayrimüslim haneden oluşmaktadır (Tekin, 2000:143-144).

1885'li yıllara gelindiğinde ise Antakya merkezinin nüfusu 16.477 olup bu nüfusun 14.979'unu yani % 91 oranını Müslümanlar oluştururken 1.498'ini % 9 oranını da gayrimüslimler oluşturuyordu (Tutar, 2002:725).

Birkaç yıl sonra yapılan nüfus sayımlarında ise durum şöyleydi. Hassa'nın 7.080 Müslüman, 25 Rum, 290 Ermeni ve 150 Katolik ve 130 Protestan olmak üzere 7.675 kişilik nüfusu vardı.

Payas kazasında ise 13.207 Müslüman, 125 Rum ve 3.498 Ermeni olmak üzere 16.830 kişilik nüfus vardı.

İskenderun'da ise nüfusun 10.507'si Müslüman, 243'ü Ermeni Katolik, 1.208'i Rum Ortodoks, 587'si Ermeni, 22'si Yahudi ve 61'i de Ermeni olmak üzere 12.628 kişiden oluşan nüfusu vardı (Tekin, 2000:144).

20. yüzyılın başlarına kadar Sancak'ın merkezinde yaşayan nüfusunun % 90'nını Müslümanlar oluştururken, % 10'unu gayrimüslimler oluşturuyordu. Bazı yerleşim

yerlerinde bu oran farklı olabilir; ama Sancak'ta nüfusun genel yapısı böyleydi (Tutar, 2002:725).

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise bu oranın fazla bir değişiklik göstermediği anlaşılacaktır. 1906 yılında Sancak'ta 110.158 kişilik toplam nüfusun 95.885'ini (% 87) Müslümanlar, 14.273'ünü (% 13) gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Yörenin ilçelerine bakarsak; Antakya'da toplam nüfusu % 90.39 oranında Müslümanlar temsil ederken gayri Müslimler de toplam nüfusun % 9.61'ini temsil ediyordu.

Belen'deki nüfusun % 82.39'unu Müslümanlar oluştururken; % 17.61'ini de gayrimüslimler teşkil ediyordu.

İskenderun'da ise toplam nüfusun % 76.35'lik bir oranını Müslümanlar teşkil ederken gayri Müslimler % 23.65'lik bir oranını oluşturuyordu (Tutar, 2002:728).

1914 yılına gelindiğinde ise Sancak'ın nüfusunda gayrimüslimlerin sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. 1914 yılında Sancak'ın 156.308 olan toplam nüfusunun 127.005'ini (% 81.2) Müslümanlar, 29.405'ini de (% 18.8) gayrimüslimler oluşturuyordu. Burada 1906 yılına göre gayrimüslim nüfus oranında % 6 oranında bir artış olduğu görülüyor. Bu artışın sebebi de misyoner faaliyetlerin etkisiyle bölgeye gayrimüslimlerin gelmesidir (Tutar, 2002:730).

Bu bölgedeki misyonerlerin faaliyetleri ise eski tarihlere uzanmaktadır. 16. yüzyılın ilk yarısında Protestanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte Katolikler de Fransisken ve Cizvitler gibi yeni tarikatlar kurmuşlardır. İspanya, İtalya ve Fransa'da ortaya çıkan Cizvitler ile Fransiskenlerin, Osmanlı Devleti'nde en çok faaliyet gösterdikleri yerler arasında Halep ve Suriye vardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, Katoliklerin hamisi Fransa ve Avusturya iken Ortodokslarınki Rusya idi. Bu üç devlet 1840'tan sonra Lübnan ve Suriye'de Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında meydana gelen olayları bahane ederek bölgeye müdahale ederek nüfuslarını kuvvetlendirmeye başladılar. İngiltere ise bu arada geri kalmamak için Kudüs'te ilk Protestan kilisesini açmıştı.

Sancak'ta da bulunan çeşitli ülkelere ait konsolosluklar, misyoner faaliyetlerini organize eden ve destekleyen kurumların başında bulunuyordu. Bu yörede bulunan misyonerler; mabet, manastır, mektep, dispanser ve yetimhane gibi kurumlar açmak suretiyle buradaki faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yukarda da ifade ettiğimiz gibi bu kurumlar Sancak'ın demografik yapısını zamanla değiştirmişlerdir.

Şunu da belirtelim ki Birinci Dünya Savaşı esnasında kapatılan bu kurumlar Fransız mandası döneminde tekrar faaliyete geçmişlerdir (Tutar, 2002:725).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Sancak nüfusunun % 54'ünü Türkler oluşturuyordu. Fransız Dışişleri Arşivi'nde bulunan bir rapora göre 1921 yılının Eylül ayında 224.505 olan Sancak nüfusunun 64.014'ünü yani % 28.52'sini Türkler temsil ediyordu. Fransız Yüksek Komiserliği'nin İskenderun sancağının sınırlarını yeniden düzenlemesinden sonra Türklerin Sancak nüfusu içindeki oranı % 38,9'a yükselmiştir. 1914'ten 1921 yılına kadar Sancak nüfusunun yapısında önemli değişiklikler oldu. Bu değişikliklerin sebebi Sancak'ın idari sınırının değişmesi, göçler, Türk tanımı ve Türkiye'de yeni kurulan rejime muhalif olanların Sancak'a sığınmasıdır (Ada, 2005:87-88).

Fransa, Sancak'ı kendi sömürgesi altına almasından sonra da bir takım faaliyetlerde bulundu. Türk nüfusunu Arap nüfusu içinde yok etmek için Sancak'ı güneye doğru genişletti. Başta Ermeniler olmak üzere bölgeye yabancı unsurlar yerleştirdi. Anadolu'dan kaçan anti-Kemalistler de Sancak'a kabul edildi (Pehlivanlı ve diğ., 2001:37).

1936 yılında Sancak'ın toplam nüfusu 346.470'dir. Bunun da 300 bini Türk, 8 bini Araplığa temessül etmiş Türk, geriye kalanı da ticaret için dışarıdan gelmiş olan yabancılar, Ermeniler, Yahudiler, Çerkezler ve Araplardan oluşmaktadır. Ayrıca bunlardan başka son sınır düzenlemeleriyle Halep ve Lazkiye'ye bağlanmış olan ve Sancak ile bağlantıları kesilmiş olan 12 bin Türk daha vardır. Amik ovasında da birçok Türk vardır. Kısaca son nüfus istatistiklerine göre 1936 yılında Sancak'ta 330 bin Türk bulunmaktadır (Yeni Mersin, 4 Ekim 1936, sa;2506, s.1).

1.4. Hatay Meselesi'nin Ortaya Çıkışı ve Çözümü

Osmanlı İmparatorluğu hem hammadde hem de pazar açısından Sanayi Devrimi'nden sonra sömürgeci devletlerin dikkatlerini üzerine çekmiştir. Bu yüzden Sanayi Devrimi'nden sonra sömürgeci devletler Osmanlı İmparatorluğu'nun bu özelliklerinden faydalanmak için harekete geçmişlerdir. Şark Meselesi adı altında bu imparatorluğu aralarında paylaşmak için İngiltere, Fransa ve Rusya gibi sömürgeci devletler gizli anlaşmalar yaparak Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını işgal etmişlerdir.

Ortadoğu ve Kilikya bölgesinde daha önceden başlatmış olduğu misyonerlik faaliyetlerini sürdüren Fransa, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce 1912 yılında İngiltere'den Suriye üzerinde herhangi bir emeli olmadığına dair bir güvence almıştır (Ada, 2005:16).

Fransa'nın Kilikya'ya bu kadar çok ilgi duymasının tek sebebi burada kendisine ekonomik ayrıcalıklar elde etme isteğidir (Yavuz, 1994:61). Yani Fransa Kilikya'da gayrimüslimlerin çıkarlarını korumaktan çok bölgenin maddi zenginliklerini sömürmek istiyordu (Tutar, 2002:730). Bölgenin maddi zenginlikleri ise Suriye ve Kilikya'nın, Fransa'nın dokuma ve ipek endüstrisi için büyük bir öneme sahip olan pamuk ve ipek böcekçiliği idi. Suriye'deki ipek böceği yetiştiriciliği Fransa'daki ipek endüstrisi için olmazsa olmazlardandı. Ayrıca Kilikya'nın pamuk tarımı Fransa için çok önemliydi. Bütün bu hammaddeleri Fransa'ya taşıyacak olan İskenderun limanının da bölgede olması Fransa'ya kolaylık sağlayacaktı (Dağıstan, 1992:17-20).

Fransa dokuma sanayisi için hammaddeleri İngiltere ve Amerika'dan aldıkları için kendilerini bu devletlere bağımlı hissediyorlardı. Bir an evvel de bu devletlere bağımlılıktan kurtulmak istiyorlardı.

Fransız iş adamlarına göre de onların dokuma sanayilerinin geleceği Doğuda yani özellikle Türkiye'deydi. Onlar için Türkiye kendilerinin dokuma fabrika ürünlerinin bir pazarıydı. Kısacası, Fransız iş adamlarına göre Fransa'nın dokuma ve ipek endüstrisi için Türkiye önemli ve yakın bir dış pazar konumundaydı (Akyüz, 1988:60-61).

Fransız resmi makamları 1919 yılında bölgeyi koloni haline getirmek için raporlar hazırlıyordu. Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiserliği mensuplarından ziraat

mühendisi Achard'ın hazırladığı bir rapora göre de; Mersilya'ya çok uzak olmayan Kilikya Fransa'nın bütün pamuk ihtiyacını karşılayabileceğini bu yüzden Fransa'nın Kilikya ile Kuzey Suriye'yi elinde bulundurması gerektiği belirtiliyordu (Akyüz, 1988:176). Bu sırada Fransa; Kilikya'yı Suriye'nin bir parçası olarak görüyordu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:6).

İngiltere'nin bölgeye ilgi duymasının sebebi ise zengin sömürge topraklarına giden yolda önemli bir noktayı ele geçirerek sömürgeleri ile olan bağlantıyı koparmak istemiyordu (Tüzün, 1999:46).

Rusya da Kilikya'da büyük bir Ermeni devleti kurdurarak kendi himayesinde olacak olan bu devlet üzerinden Akdeniz'e ulaşmak istiyordu.

Bu arada Birinci Dünya Savaşı başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu bu sömürge devletleri karşısında yenilgiler almaya başlamıştı. Savaş devam ederken bu batılı sömürge devletleri, Osmanlı toprakları üzerindeki menfaatlerini gerçekleştirmek için Osmanlı İmparatorluğu'nun son topraklarını aralarında paylaşmağa karar verdiler. Böylece daha Birinci Dünya Savaşı sona ermeden aralarında gizli anlaşmalar yapmağa başladılar.

Yapılan bu anlaşmalardan bir tanesi de Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu topraklarını paylaşmak için İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın Ortadoğu Uzmanı Sykes ile Fransa'nın eski Beyrut Büyükelçisi Georges Picot arasında yapılan Sykes-Picot anlaşmasıdır. 9-16 Mayıs 1916 tarihleri arasında İngiltere ile Fransa arasında imzalanan bu gizli anlaşmaya göre Suriye'nin Akka'dan itibaren kuzeydoğu bütün kıyı bölgesi (Beyrut dahil), Adana ve Mersin illeri Fransa'nın olacaktır. Bağdat-Basra arasındaki Dicle ve Fırat bölgesi de İngiltere'nin olacaktır. Geri kalan topraklarda bir Arap devleti veya Arap Devletleri Federasyonu kurulacaktır. Filistin ise uluslararası bir statüye kavuşturulacaktır (Armaoğlu, 2010:165). Bu anlaşmayla Suriye, Lübnan ve Kilikya ve dolayısıyla da Sancak Fransa'ya verilmiş oldu (Pehlivanlı ve diğ., 2001:31-32). İngiltere'nin bu anlaşmayla ikiyüzlü bir politika oynadığını görüyoruz. İngiltere aynı yerleri hem Fransa'ya hem de Araplara vad ediyordu.

Bu arada 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile birlikte Birinci Dünya Savaşı sona erdi. 25

maddeden oluşan bu mütareke çok ağır maddelerden oluşmaktaydı. Zira en ağır maddesi 7. maddeydi. Bu 7. maddeye göre İtilaf Devletleri kendi güvenliklerini tehdit edici herhangi bir durum ortaya çıkarsa herhangi bir stratejik bir noktayı işgal etme haklarına sahip olacaklardı. Bu tehlikeli maddeden başka Osmanlı ordusunun terhis edilmesi, boğazların işgali, ulaşımın kontrol edilmesi, Ortadoğu'daki Osmanlı askerlerinin terhisi gibi Osmanlı Devleti'nin aleyhine maddeler bulunmaktaydı.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 16. maddesine göre ise Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta tüm garnizonların en yakın müttefik komutanına teslim olmaları ve 5. maddede öngörülen düzenin korunması için gerekenler dışında tüm birliklerin Kilikya'dan çekilmesi isteniyordu (Soysal, 2000:13).

Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra İtilaf Devletleri çeşitli bahanelerle haksız işgallere başladılar. 3 Kasım 1918 tarihinde İngilizler Fransız harp gemileriyle İskenderun limanına girmeye başladılar. Bunun üzerine 31 Ekim 1918 tarihinden itibaren Adana'da Yıldırım Orduları Gurubu Komutanı olarak bulunan Mustafa Kemal Paşa bunun mütarekeye aykırı olduğunu İskenderun'un işgali halinde karşılık vereceğini bir telgrafla İstanbul hükümetine bildirmiştir (Dağıstan, 1992:24; Jaeschke, 1989:1). Bunun üzerine 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Orduları Grubu lağvedilip Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti'nin emrine verilmiştir (Jaeschke, 1989:2; Pehlivanlı ve diğ., 2001:32). Böylece Yıldırım Orduları Gurubu mütarekenin 16. maddesi gerekçe gösterilerek dağıtılmış oldu. Bir bakıma İskenderun'un işgal edilmesi kolaylaştırıldı.

Mustafa Kemal Paşa'nın karşı çıkışlarına rağmen 9 Kasım 1918'de İskenderun İngiltere tarafından işgal edildi (Yavuz, 1994:55; Dağıstan, 1992:24). 10 Kasım 1918'de de bunu Fransız birlikleri takip etti. Fransızların bu ilk kuvvetlerini de 14 Kasım 1918 tarihinde asıl Fransız işgal kuvvetleri izledi. Fransızlar işgalden hemen sonra halka şöyle bir bildiri yayınladılar: "İskenderun-Halep şosesi itilaf devletlerinin işgali altına girmiştir. Ama şehirde Osmanlı mülki idaresi devam edecektir". Bundan sonra Fransızlar İskenderun limanından sürekli asker çıkararak Adana ve Halep çevrelerine yayılacaklardır (Hatipoğlu, 1996:14).

İngiltere'nin Sykes-Picot Anlaşması'na göre Fransa'ya verilen bölgeleri işgal etmesi Fransa ile İngiltere'nin arasını bozdu. Fransa, kendi işgal bölgesinin İngiltere

tarafından işgal edilmesine kızdı; ancak o anda bir şey yapamadı. Ayrıca bu topraklar İngiltere tarafından Araplara da vad edilmiş olması ilerde Araplarla Fransa'yı karşı karşıya getirecektir. Araplarla Fransa arasındaki sürtüşmeler Hatay meselesini de etkileyecektir (Ada, 2005:21; Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:9). Suriyeli Arapların ileride Fransa'dan Suriye'nin bağımsızlığını elde etmesiyle Hatay meselesi ortaya çıkacaktır.

İskenderun'un işgalinden sonra İngilizlerle birlikte Fransızların da Sancak'a gelmesiyle birlikte işgal tüm Kilikya'yı kapladı. Fransızların işgallerde daha önce tehcir edilmiş ve Türklere karşı büyük kin besleyen gönüllü Ermenileri kullanması Türkler arasında bölgede Fransız işgaline karşı ilk örgütlenmelere sebep olmuştur. Zaten Türkler arasında ilk direniş de Fransız ordusu içinde Ermenilerin de yer alması dolayısıyla ortaya çıkmıştı. 11 Aralık 1918 tarihinde Fransız askerleri ve 400 Ermeni askeri ile takviyeli Fransızlar Dörtyol'u işgal etti. Bundan sonra halk Dörtyol ve Payas civarında Fransız ve Ermenilere karşı direnişe başladılar. 19 Aralık 1918 tarihinde çoğu Ermenilerden oluşan Fransız birliklerinin baskın için Karakese'ye hareket etmeleri üzerine direnişçi Türkler yolda tedbir aldılar. Yapılan çatışmada Fransızlar şaşkına uğradılar. Fransızlar bu ilk çatışmada 15 askerini kaybettiler. Böylece ilk kurşun Sancak'ın Dörtyol ilçesine bağlı Karakese köyü yakınındaki Özerli Çayı yakınında atıldı (Ada, 2005:29-30; Seyfeli, 1996:400-402). Fransızlara karşı yapılan bu direnişler bölgedeki kuvay-ı milliye ile temas halindeydi. Antakya'daki Türk direnişçileri Maraş'taki kuvay-ı milliye liderleriyle temas kurarken Reyhaniye'deki Türk direnişçileri de Antep'teki kuvay-ı milliye liderleriyle irtibat halinde bulunuyordu (Ada, 2005:40).

Tüm Kilikya bölgesinde Türklerin işgal kuvvetlerine karşı direnişi sürerken Musul'u Fransa'dan tekrar geri almak isteyen İngiltere, 1916 Sykes-Picot anlaşmasını bozmak istedi. Zaten Fransa da bu anlaşmadan memnun değildi. Çünkü kendilerinin işgal sahasında İngiltere bulunmaktaydı. 15 Eylül 1919 tarihinde İngiltere ile Fransa arasında Suriye İtilafnamesi denilen bir anlaşma imzalandı. Buna göre İngiltere; Adana, Urfa, Maraş, Antep, Kilis ve Suriye'yi boşaltarak buraları Fransa'ya bırakacaktır. Suriye'de Sykes-Picot sınırının batı yanında bulunan İngiliz birliklerinin yerini Fransız birlikleri alacak, bunun doğusunda kalan ve Şam, Hama, Humus ile

Halep'i de içine alan bölge Arap kuvvetleri tarafından işgal edilecektir. İngiliz kuvvetleri ise Filistin ve Musul dahil olmak üzere Mezopotamya'da kalacaktır (Yavuz, 1994:57; Hatipoğlu, 1996:14).

Bu anlaşmaya uygun olarak Fransızlar Kilikya'da tek söz sahibi olmaya başladılar. 29 Ekim 1919'da Kilis, 30 Ekim 1919'da Urfa ve Maraş, 5 Kasım 1919 tarihinde de Antep Fransızlara devredilmiş oldu (Yavuz, 1994:57). Fransızların bölgenin işgalinde tek söz sahibi olmalarıyla birlikte yerli halk kuvay-i milliye ile irtibatlı olarak Fransızlara karşı silahlı direnişe başladı.

Fransızlar işgalden birkaç ay sonra Türklerin bu çetin direnişleriyle karşılaşınca Türklerle temasa geçmeye karar verdiler. Fransız temsilcisi General George Picot Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere Sivas'a gitti. Picot, 5-6 Aralık 1919 tarihleri arasında Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa, Picot'a Kilikya'nın Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu bölgenin Fransa tarafından işgaline asla razı olmayacaklarını belirtti. Bunun üzerine Picot da Mustafa Kemal Paşa'ya eğer bölgede Fransa'nın ekonomik çıkarları tanınırsa Kilikya'yı Türkiye'ye bırakma teklifinde bulundu. Mustafa Kemal Paşa da böyle bir şeyi kabul edemeyeceklerini belirtti. Bu görüşmeden olumlu bir sonuç çıkmadı. Ancak böyle bir görüşme Anadolu direnişinin tanınması ve yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Fransız ilişkilerinin gelişmesi bakımından önemliydi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:18-19; Ada, 2005:33).

Mili Mücadele'nin devam ettiği bu sıralarda 28 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da Son Osmanlı Mebusan Meclisi toplandı. Burada Milli Mücadele'nin programını ve yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin milli sınırlarını açıklayan Misak-ı Milli, oy birliği ile kabul edildi.

Altı madde halinde olan Misak-ı Milli'nin 1. maddesi Sancak meselesi ile ilgilidir. Misak-ı Milli'nin 1. maddesine göre;

“Osmanlı devletinin, özellikle Arap çoğunluğunu yerleşmiş olduğu, 30 Ekim 1918 günü Silah Bırakışımı (Mondros Mütarekesi) yapıldığı sırada, düşman ordularının işgali altında kalan kesimlerinin (o sırada Hatay ve Musul bölgesi Türk egemenliği altında idi) geleceğinin, halklarının serbestçe açıklayacakları oy uyarınca belirlenmesi gerekir; söz konusu Silah Bırakışımı çizgisi içinde, din, soy ve amaç birliği bakımlarından birbirine bağlı olan, karşılıklı saygı ve özveri duyguları besleyen soy ve toplum ilişkileri ile çevrelerinin koşullarına saygılı

Osmanlı-İslam çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerin tümü, ister bir eylem, ister bir hükümle olsun, hiçbir nedenle, birbirinden ayrılamayacak bir bütündür” (Soysal, 2000:15).

Yani Misak-ı Milli'nin bu maddesine göre 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı sırada Sancak, düşman ordularının işgali altında olmadığı için burada halk oylamasına gerek yoktur. Bu yüzden de Sancak, Misak-ı Milli'ye göre Türk toprağı sayılmıştır.

Daha sonra Tayfur Sökmen, 31 Mayıs 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek Antakya-İskenderun bölgesinin Misak-ı Milli sınırları içerisinde olup olmadığını ve nasıl hareket edilmesi gerektiğini sordu. Mustafa Kemal Paşa bu telgrafa verdiği cevapta bölgenin Misak-ı Milli sınırları dahilinde olduğunu ve Maraş'taki 2. Kolordu ile temasa geçilerek faaliyetlere devam edilmesini istemiştir (Sökmen, 1992:34-35). Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa tarafından da Sancak'ın Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu tasdiklendi.

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra başlayan işgallere karşı yerel halk milli direnişle irtibat halinde, Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen subayların liderliğinde mücadele etmeyi sürdürdüler. Bu direniş karşısında Fransa yenilgiler alarak umutsuzluğa kapılmaya başladılar. Ayrıca Fransız kamuoyu da bu Doğu Meselesi'nin bir an önce çözülmesini istemeye başladılar. Çünkü Fransız kamuoyuna göre Fransa'nın elde ettiklerini İngiltere yiyordu. Bu duruma son verilmesi gerektiği Fransız kamuoyunda ifade edilmeye başlandı. Fransız tüccarlar da Türkiye'deki ekonomik çıkarlarını düşünerek Ankara ile bir an evvel diyaloga geçilmesini istemekteydiler. Fransa Başbakanı Briand da bu fırsatı kaçırmak istemiyordu. Zira sorun çözülrse kendisinin Fransız kamuoyunda prestijinin artacağını düşünüyordu. İşte bütün bu sebeplerden dolayı Fransa Türk milliyetçileriyle uzlaşma aramaya başladılar. Fransa'nın isteğı ile ilk uzlaşma 20 Mayıs 1920 tarihinde gerçekleşti. Güney cephesinde 20 günlük bir ateşkese varıldı. Ancak bu Fransa'nın oyunbozanlığı nedeniyle 20 gün dolmadan ateşkes bozuldu (Akyüz, 1988:200; Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:21-22). Bu başarısız girişimden sonra ikinci bir uzlaşma girişimi Londra Konferansı sırasında gerçekleşecektir.

Şubat 1921 tarihine gelindiğinde İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne imzalattırdıkları Sevres Antlaşması'nın hükümlerinde bazı değışiklikler yaparak Ankara hükümetine

kabul ettirmek istiyordu. 21 Şubat-11 Mart 1921 tarihleri arasında yapılan Londra Konferansı'na Ankara hükümetini temsilen Bekir Sami Bey katıldı. Yapılan uzun görüşmelerden sonra bir anlaşmaya varılamadı (Turan, 1998:221). Konferans sonunda 11 Mart 1921 tarihinde Hariciye Bakanı Bakir Sami Bey ile Fransa Başbakanı Aristide Briand arasında ikili bir anlaşma yapıldı (Sonyel, 2003:135). Fransızlara birtakım ayrıcalıklar veren bu Bekir Sami Bey Antlaşması'na göre taraflar çatışmayı bırakacak, esirler karşılıklı olarak iade edilecek, Fransızlar Kilikya'nın bir bölümünü boşaltacak, İskenderun sancağı Fransa'ya bağlı kalmak şartıyla İskenderun'da özel bir yönetim kurulacaktır. İskenderun'da Arapça ve Fransızcanın yanında Türk dili de resmi dil niteliğinde kabul edilecektir. Fransa bölgedeki Türk nüfusunun kültürünü geliştirebilmesi için elinden geleni yapacaktır. Bütün bunlara karşılık olarak Fransa, Türkiye'den kendisine Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ekonomik ayrıcalıklar tanınmasını istemekteydi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:25; Ada, 2005:43). Hariciye Vekili Bekir Sami Bey, Londra Konferansıyla ilgili raporunu hükümete sundu (Metin için bkz: Atatürk'ün Mili Dış Politikası(1919-1923), 1992:277-315). Bekir Sami Bey Antlaşması olarak da bilinen bu antlaşma 12 Mayıs 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Misak-ı Milli'ye ters düştüğü gerekçesiyle kabul edilmedi. Ve Hariciye Vekilli Bakir Sami Bey'in istifası istendi (Akyüz, 1988:201). Yerine 16 Mayıs 1921 tarihinde Yusuf Kemal Tengirşek seçildi (Jaeschke, 1989:151). Her şeye rağmen bu anlaşmada Sancak'ın ayrı bir madde konusu olması ve Fransa'nın Türk unsurunun kültür ve dilini geliştirmesi için verdiği taahhüt önemliydi.

Bekir Sami Bey Antlaşması'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmesi Fransızları hayal kırıklığına uğrattı. Fransız kamuoyu da Fransa'nın dost elini Ankara'nın tutmamasını 'büyük anlayışsızlık' ve 'saçma bir inatçılık' olarak niteledi. Fransız basını da Türkler lehine olan tavrını da değiştirerek Türkler aleyhine çevirdiler (Akyüz, 1988:202).

Her şeye rağmen bu antlaşma Ankara ile Fransa arasındaki ilk resmi ve kapsamlı bir anlaşma belgesi olması itibariyle Ankara hükümeti için önemliydi.

Hemen ardından TBMM ordularının Batı Anadolu'da gösterdikleri başarılar Türkiye'nin dış politikasına yön vermiş ve 13 Haziran 1921 tarihinde Fransa, Ankara'ya bir temsilcisini göndererek uzlaşma arama yoluna gitmiştir. Bu tarihte

Fransız temsilcisi Franklin Bouillon ile Mustafa Kemal Paşa görüştiler. Bu görüşmede Bouillon, yeni bir anlaşma yapmak istediklerin ve bunun için de Londra'da Bekir Sami Bey ile yapılan antlaşmayı esas kabul ettiklerini bildirdi. Mustafa Kemal Paşa ise Misak-ı Milli'den vazgeçilemeyeceğini, Londra Konferansı sonrasında yapılan ikili anlaşmanın Misak-ı Milli'ye aykırı olduğu için kabul etmediklerini bildirmiştir. Bouillon Misak-ı Milli'yi okuduktan sonra görüşmelere devam edeceğini söyleyerek Ankara'dan ayrıldı. Adana'ya gitti (Akyüz, 1988:209-210).

Bu arada 13 Eylül 1921 tarihinde Türk ordusu Yunanlılara karşı Sakarya Savaşı'nı kazandı. Sakarya Zaferi Türk dış politikasını önemli ölçüde etkiledi. Franklin Bouillon, Türkiye ile Fransa arasında yapılacak anlaşma için resmi görevle Fransa tarafından Ankara'ya gönderildi. 24 Eylül 1921 tarihinde Bouillon, Ankara'ya geldi (Jaeschke, 1989:162). Görüşmeleri Türkiye adına Yusuf Kemal Tengirşek yürütüyordu. Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa ise görüşmelere katkılarda bulunuyordu. Bu görüşmelerde de Misak-ı Milli konusunda anlaşmazlıklar çıkmasına rağmen sonunda Ankara hükümetinin dediği oldu. 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara'da Fransız temsilcisi Franklin Bouillon ile Hariciye Vekili Yusuf Kemal Tengirşek arasında Ankara Antlaşması imzalandı (Sonyel, 2003:201). Ankara Antlaşmasının 3. ve 8. maddelerine göre Türkiye-Suriye sınırı belirleniyordu. 3. maddeye göre antlaşmanın imzalanmasından en çok 2 ay içerisinde Fransız birlikleri 8. maddede belirlenen çizginin güneyine, Türk birlikleri ise bu çizginin kuzeyine çekilecekti. 8. maddeyle belirtilen sınır çizgisi ise şöyleydi:

“Sınır çizgisi, İskenderun körfezi üzerinde, Payas mevkiinin hemen güneyinde olmak üzere seçilecek bir noktadan başlayacak ve yaklaşık olarak Meydan-ı Ekbez'e doğru gidecektir (Demir yolu istasyonu ve bu mevki Suriye'de kalacaktır); sınır çizgisi oradan Marsuva mevkiini Suriye'ye ve Karnaba mevki ile Kilis kentini Türkiye'ye bırakmak üzere, güneydoğuya doğru kayacaktır. Oradan Çobanbey istasyonunda demiryoluyla birleşecektir. Daha sonra Bağdat demiryolunu izleyecek ve demiryolunun platformu Nuseybin'e dek Türk toprakları üzerinde kalacaktır. Oradan, Nuseybin ile Cezire-i ibni Ömer arasındaki eski yolu izleyerek Cezire-i ibni Ömer'de Dicle'ye varacaktır. Nuseybin ile Cezire-i ibni Ömer mevkileri ve yol Türkiye'de kalacaktır. Bu yoldan yararlanma konusunda her iki ülke aynı haklara sahip olacaktır. Çobanbey ile Nuseybin arasındaki demiryolunun istasyon ve garları demiryolu platformunun parçalarından sayılarak Türkiye'de kalacaktır (Soysal, 2000:51).

Bu sınır çizgisi her iki tarafın temsilcilerinden oluşacak bir komisyon tarafından çizilecektir (Yavuz, 1994:146).

Bu maddeyle birlikte Antakya-İskenderun Sancak'ı (Hatay) Suriye sınırları içersine bırakılmış oluyordu.

Antlaşmanın 7. maddesiyle Suriye'ye bırakılan İskenderun sancağında özel bir yönetimin kurulmasını, Türk varlığının ve kültürünün korunması için alınacak önlemleri içeriyordu. 7. maddede şöyle deniyordu: "İskenderun bölgesi için özel bir yönetim rejimi kurulacaktır. Bu bölgenin Türk soyundan gelen halkı, kültürlerin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk dili orada resmi bir niteliğe sahip olacaktır" (Soysal, 2000:51). Bu madde Sancak'ın tekrar anavatana katılmasında önemli bir etken olacaktır. Yine Ankara Antlaşması'nın 9. maddesiyle Suriye topraklarında kalan Süleyman Şah Türbesi'nin bulunduğu Caber kalesi Türk toprağı sayılacak ve burada Türk bayrağı çekilecektir (Soysal, 2000:51).

Yusuf Kemal Tengirşek Ankara Antlaşması'nın eklerinde Sancak ile ilgili Fransa'dan birtakım isteklerde bulundu. Sancak bölgesi halkının özel bir bayrağına sahip olmalarına izin verilmesi, Türklerin de İskenderun limanından tam olarak faydalanabilmesi ve Sancak'ta Türklerin çoğunlukta oldukları yerlerde yöneticilerin Türk olması ve Türk kültürünün daha iyi gelişebilmesi için Türk okullarının kurulmasını istiyordu (Ada, 2005:51).

Ankara Antlaşmasının 10. maddesi ile Fransızlara Türk topraklarında bazı ekonomik ayrıcalıklar verildi (Soysal, 2000:51-52; Sonyel, 2003:202).

Ankara Antlaşmasıyla İskenderun sancağı Suriye sınırları içerisinde kaldı. Mustafa Kemal Paşa antlaşma imzalandığında Fransız temsilcisi Bouillon'a Sancak'ı geçici olarak terk ettiğini daha sonra mutlaka geri alacağını söylemesi bu toprak parçasını Mustafa Kemal Paşa'nın geçici olarak Fransa'ya verdiğini gösterir (Tekin, 2003:39).

Ankara Antlaşması'nın imzalanması Fransız kamuoyunun büyük bir çoğunluğu tarafından sevinçle karşılandı. Çünkü Fransa'nın Doğu cephesinin kapanmasıyla buradaki askeri harcamaları azalacak, anlaşmayla birlikte Fransa'nın Doğu ve Kuzey Afrika Müslümanları arasındaki itibarı artacaktır. Ayrıca bu antlaşmayla birlikte Fransa İngiltere'den emir almadan hareket ettiği için Yakındoğu'daki gücü arttığı imajını yayacaktı (Akyüz, 1988:216). Ankara Antlaşması'nın imzalanmasında Fransa İngiltere'ye danışmadı. Antlaşmanın imzalanması İngiltere tarafından Anadolu'nun

paylaşılması ve Musul ve Kerkük bölgesinin tehlikeye düşeceği endişesiyle hoş karşılanmadı (Arslan, 1997:2). İtalya'nın ise antlaşmaya tepkisi sert olmadı (Ada, 2005:52).

Her ne kadar İskenderun sancağı o günün şartları nedeniyle kaybedilmiş olsa da Ankara Antlaşması Türkiye açısından önemli bir siyasi zaferdir. Bu antlaşmayla Türkiye güney cephesini kapattı ve ilk defa İtilaf Devletleri'nden birisi Ankara hükümetiyle barış imzalayarak Ankara'yı ve Misak-ı Milli'yi resmen tanıdı (Gönlübol ve Sar, 1997:35; Sonyel, 2003:202). Ankara Antlaşması Fransa açısından da önemli bir zaferdi. Fransa Kilikya cephesini kapatıyordu. Böylece Suriye sınırının kuzeyini güvence altına alıyordu (Ada, 2005:52).

Ankara Antlaşması'ndan sonra Fransızlar boş durmamış, bölgede etnik ayrımı kışkırtarak kendi konumunu güçlendirmeye çalıştı. Bunun için de çeşitli örgütler kurulmasına ön ayak oldu. Bölgeyi çeşitli etnik kısımlara böldü (Akçora, 2000:336-337).

Fransa antlaşmadan hemen sonra İskenderun müstakil sancağını kurmak suretiyle kendisinin Ankara Antlaşması'nın hükümlerine sadık kaldığı imajını ortaya koymak istedi. Ancak Fransa'nın Türkiye ile araları ne zaman bozulsa Ankara Antlaşması hükümlerine aykırı davranarak bölge Türklerine karşı baskılarını artırmıştır. Türklerin her türlü faaliyetlerini engellemeye çalışmışlardır (Hatipoğlu, 1996:16). Ayrıca Bu dönemde Sancak, kanun kaçaklarının sığındığı bir yer, mezheplerin çatıştığı bir ortam olmuştur.

Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Tayfur Sökmen ve arkadaşı Faruk Cengiz Ankara'ya giderek 2 Kasım 1921 tarihinde Sancak ile ilgili Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa, onlara Sancak'ı neden Fransızlara vermek zorunda kaldıklarını şöyle anlattı:

“Memleketimizin içinde didiği davaları biliyorsunuz, dünya bizimle muhassama halinde. Böyle bir zamanda Avrupa'nın büyük devletlerinden birisi olan Fransızlarla bir antlaşma yaptık. İşgal ettikleri Adana, Mersin, Osmaniye, Kilis, Anteb'i tahliye edecek ve bize harp malzemesi de verecekler. En mühimi mersin limanını bize iade edecekler. Bu arada İskenderun Sancağı ve havalisinin de tahliyesi üzerinde büyük gayret sarf ettikse de şimdilik bir şey yapamadık. Ancak orası için hususi bir idare tatbik edeceklerini taahhüt altına alabildik. İnşallah ileride sizleri de kurtaracağız. Şimdi memleketinize giderek çalışınız. Bir

işiniz olur veya müşkülâtla karşılaşırsanız arkadaşlara müracaat edersiniz”
(Sökmen, 1992:62-63).

Böylece Mustafa Kemal Paşa, onlara bu antlaşmanın neden imzalandığını, İskenderun sancağını şimdilik vermek zorunda kaldıklarını güzel bir dile anlatarak, memleketlerine gidip çalışmalarını istemiştir.

Bu arada Büyük Taarruz’un TBMM orduları tarafından kazanılmasıyla birlikte Milli Mücadele’nin askeri safhası sona erdi. 20 Kasım 1922’de Lozan Görüşmeleri’ne başlandı. Lozan Görüşmeleri’nde Türkiye’yi temsil edecek heyetin başkanlığına İsmet Paşa getirildi. Lozan Görüşmeleri’ne gidecek olan bu heyetten görüşmelerde takip edecekleri birtakım hususlar bildirildi. Bu hususlar içerisinde Suriye hududunun Türkiye lehine değiştirilmesi için azami derecede çalışılması istenmekteydi (Metin için bkz: Atatürk’ün Milli Dış politikası (1919-1923), 1992:494-498).

İsmet Paşa barış görüşmelerinde Ankara Antlaşması’nın aynen Lozan Barış Antlaşması’na konulmasını istemiş; ancak Fransızlara göre bu antlaşma mahalli bir antlaşmaydı ve Fransız mandasını ilgilendiriyordu (Altuğ, 1970:43). Türk heyetinin bu konuda ısrar etmesinin sebebi Ankara Antlaşması Fransız meclisince onaylanmadığı için bu antlaşmayı güvence altına almak istiyordu. Daha sonra Fransa baskılara dayanamayarak Ankara Antlaşması’nı bir beyanname mektubuyla teyit edeceklerini bildirmişlerdir (Altuğ, 1970:44). Ardından Lozan Barış Antlaşması’nın 3.maddesinde ise sadece Ankara Antlaşması’nda Türkiye-Suriye sınırını belirleyen 8.maddesi kabul edildi (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008:280). Ancak daha sonra Fransız temsilcisi Ankara Antlaşması’nın bütün maddelerini kabul ettiklerine dair bir teyit mektubu gönderdiler (Mektup için bkz: BCA 030.10.224.510.12 bel: 5). Böylece Ankara Antlaşması’nın bütün maddeleri Fransa tarafından onaylanmış oldu.

Bu arada İskenderun ve havalisindeki Fransız idaresinden hoşnut olmayan Türkler Adana ve Mersin’e göç etmeye başladılar. Kalabalıklaşan hemşehrilerine yardım etmek için Tayfur Sökmen ve arkadaşları Adana’da 1923’te gayri resmi olarak İskenderun ve Havalisi Müdafa-ı Hukuk Cemiyeti’ni kurdular. Başkanlığına ise Sami Azmi Bey seçildi (Sökmen, 1992:66-67).

Bölgede teşkilatlanmalar sürerken Sancak’ın ileri gelenleri Lozan Barış Görüşmeleri’nin sürdüğü bir sırada boş durmayarak Sancak’ın Lozan’da anavatana

katılması için bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. Sancak'ın ileri gelenleri Lozan Barış Görüşmeleri sürerken 3 Aralık 1922 tarihinde Yenigün gazetesinde bir beyanname yayınladılar. Bu beyannamede Sancak Türkleri, Sancak topraklarının Misak-ı Milli'ye dahil olduğunu belirterek Atatürk'ten Lozan Barış Konferansı'nda Sancak bölgesinin yani Antep sancağının güneyindeki bu Türk toprağının kurtarılmasını istemişlerdir (Hatipoğlu, 2001:50-51). Sancak ileri gelenleri Lozan Barış Görüşmeleri'nin sürdüğü bu tarihi fırsatı kaçırmak istemiyorlardı. Yine 22 Aralık 1922'de Lozan Barış Görüşmeleri'nin devam ettiği bir sırada bir an önce Türkiye'ye katılmak isteyen İskenderun ve Havalisi Müdafı Hukuk Cemiyeti, Lozan'daki Türk heyetine İskenderun sancağının da Türkiye'ye ilhak edilmesi ve bu Fransız zulmünden kurtulmak için resmi olarak müracaatta bulundular. Ancak Lozan heyetinden cevap alamayan Tayfur Sökmen ve arkadaşları Doktor Rıza Nur'a dilekçe yazdılar. O da İskenderun sancağı meselesiyle meşgul olunamadığı cevabını verdi. Daha sonra heyet, diğer resmi şahıslara da müracaatta bulundular; ancak bir netice alamadılar (Sökmen, 1992:69-72). Her şeye rağmen haklarını aramaktan bıkmayan Sancak ileri gelenlerinin Tayfur Sökmen ile birlikte 3 temsilcisi Ankara'ya gelerek Sancak sorununu Ankara'ya ve Lozan'a taşımaya çalıştılar. Yine heyet, 22 Ocak 1923 tarihinde Lozan Heyeti Başkanlığı'na telgraf çekerek konferansta Sancak Türkleri lehine bir karar alınması gerektiğini bildirdiler. Ayrıca bu sırada Doğu ve Güneydoğu milletvekilleri Sancak'ın sınırlarımız dışında bırakıldığı gerekçesiyle mecliste soru önermeleri verdiler (Ada, 2005:60-61; Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:31-32). Lozan Antlaşması'nda da Sanacak, Fransa'nın egemenliği altındaki Suriye'de kaldı. Bu durum Fransız işgal ve zulmüne direnen Türkler arasında bir memnuniyetsizlik yarattı. Nitekim istediği sonucu alamayan Antakya-İskenderun ve Havalisi Müdafı Hukuk Cemiyeti, Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra 16 Ağustos 1923 tarihinde Hariciye Vekaletine şikayet ve sorunlarını bildiren bir dilekçe yazdı (Sökmen, 1992:77-78). Yine 29 Ağustos 1923 tarihinde İsmet Paşa'ya bir dilekçe yazıldı. Bu dilekçede Türkiye'ye katılmak için çaba gösteren kuvay-ı milliye temsilcilerinin Fransızlar tarafından zulme uğratıldığı belirtilmekte ve Sancak'ta öngörülen özel yönetimin hayata geçmesi için İsmet Paşa'dan yardımları isteniyor ve bu konuda nasıl bir yol izlenebileceği soruluyordu. İsmet Paşa bu dilekçeye cevap olarak şimdilik bir şey

yapılamayacağını belirterek Adana ve Sancak'ta bulunan cemiyetin göreve devam etmesini tavsiye etmiştir (Sökmen, 1992:80-81).

Lozan Barış Görüşmeleri'nin kesildiği bir sırada 15 Mart 1923 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Adana'yı ziyarete geldi. Mustafa Kemal Paşa Adana'da büyük bir halk kütlesi tarafından karşılandı. Bu karşılama töreninde İskenderun sancağındaki Fransız zulmünden kaçıp Adana'ya sığınmış Sancak Türkleri de bulunuyordu. Halk, Paşa'yı siyah bayraklarla karşıladı. Bu karşılama töreninde bir manifaturacının küçük kızı "Gazi baba bizi de kurtar" yazılı pankartla Paşa'nın karşısına çıkınca bu görüntü karşısında duygulanan Paşa, şu tarihi sözünü söyledi: "Kırk Asırlık Türk Yurdu, Düşman Elinde Esir Kalamaz" (Sökmen, 1992:70). Mustafa Kemal Paşa Sancak Türklerine vermiş olduğu bu sözü hiçbir zaman unutmayarak zamanı geldiğinde sözünü yerine getirmek için canla başla mücadele edecektir.

Bu ziyaretten kısa bir süre sonra Adana Valisi Refet Bey'in Tayfur Sökmen Bey'e artık İskenderun ve Havalisi Müdafa-ı Hukuk Cemiyeti'ne resmiyet kazandırması gerektiğini bildirmesi üzerine Tayfur Sökmen 30 Mayıs 1923'te ilk başta gayri resmi olarak kurulmuş olan İskenderun ve Havalisi Müdafa-ı Hukuk Cemiyeti'ne resmiyet kazandırdı. Başkanlığına da kendisi seçildi. Cemiyet binası olarak da Adana'daki Türk Ocağı binası seçildi (Sökmen, 1992:73). Böylece cemiyet daha etkin bir şekilde çalışmaya başladı.

Ankara Antlaşması'nın 8. maddesine göre Türkiye-Suriye sınırının, sınır çizgisini belirlemek üzere bir ay içinde bir karma komisyonun kurulması bekleniyordu. Ancak bu komisyonun kurulması Türk-Fransız ilişkilerindeki ilk dostluk havasının bozulması ve Musul meselesinin ortaya çıkması nedeniyle 1925 yılına kadar uzadı. Musul meselesinin çözümlenmesi sürecinde Fransa, İngiltere'nin baskısıyla İngiltere'nin tarafını tutmak zorunda kaldı. Bu yüzden karma komisyonun kurulması gecikti (Dağıstan, 1992:74-76). Musul meselesinde anlaşma sürecine girilince Fransa'nın Suriye Yüksek Komiseri De Jouvenel Ankara'ya geldi. Burada Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras ile görüştü. 18 Şubat 1926 tarihinde taraflar arasında bir anlaşmaya varıldı (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:39). Fakat anlaşmaya varılan bu 1926 Türkiye-Fransa Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi birtakım sorunlardan dolayı 30 Mayıs 1926 tarihinde imzalanabildi (Sözleşme metni için bkz: Atatürk'ün Milli Dış

Politikası (1923-1938), 1992:408-413). Sözleşmenin 1. maddesine göre Türkiye ile Suriye ve Lübnan arasındaki dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürüleceği ve tarafların ortak sınırı bozmayacakları, sınır güvenliği için önlem alacaklardı. Ayrıca taraflardan birisi üçüncü bir devletin saldırısına uğrarsa, diğer devlet tarafsızlığını koruyacaktır (Soysal, 2000:290). Böylece tarafların sınırları güvence altına alınmış oldu. Sözleşmenin 2. maddesine göre Ankara Antlaşması'nda ve sözleşmenin birinci protokolüyle belirlenmiş sınırın işaretlenmesi için sözleşmenin yürürlüğe konmasından 6 ay içinde bir karma komisyon kurulması gerekiyordu (Soysal, 2000:290). Fakat çıkan uzlaşmazlıklar nedeniyle sözü edilen karma komisyon kurulamadı. Dolayısıyla sınır işaretlenemedi. Bu sınır işaretlemesi daha ileriki bir tarihe bırakıldı.

Sözleşmenin 14. maddesine göre ise taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkarsa sorun uzlaştırma komisyonunda çözülecektir. Burada çözüme kavuşmazsa La Haye Adalet Divanı'na götürülecektir (Soysal, 2000:291).

1926 Sözleşmesiyle bir takım sorunlar halledilmiş olsa bile Türkiye-Suriye sınırının ihtilafli konuları çözümlenemedi. Bu yüzden tekrar başlatılan görüşmeler sonunda 3 Şubat 1930 tarihinde imzalan Türkiye-Fransa Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması ile bu sorun giderildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:41). Bu antlaşma TBMM'de birkaç ay içinde onaylanırken iki ülke arasında ortaya çıkan yeni pürüzler nedeniyle Fransa bu antlaşmayı kendi meclisinde 1933 yılında onaylayabilmiştir. Fransızların bu tutumu Türkiye'yi tedirgin etmiştir (Soysal, 1985:81).

Meselenin resmîyet kazandığı 1936 yılına kadar Fransa, Türkiye ile ne zaman arası bozulsa Sancak Türklerine baskılarını artırmıştır. Oradaki Türkleri asimilasyona uğratabilmek için elinden geleni yapmıştır. Fransa 1930'lı yıllarda ve sonrasında Sancak'taki Türk çoğunluğunu kırmak için bazı girişimlerde bulundu. Sancak'ı güneye doğru genişleterek Arap nüfusunu artırdı. Bölgeye başta Ermeniler olmak üzere diğer yabancı unsurları yerleştirdi. Türkiye'den kaçan rejim karşıtlarını da Sancak'a kabul edildi. Bu durum Sancak'taki siyasi çatışma ve çekişmelere neden olurken Türklerin Sancak içindeki çoğunluğunun azalmasına neden oldu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:37). 150'lilikler olarak da tarif edilen bu rejim karşıtlarının Sancak'a yerleştirilmesi Türkiye için hala süren bir tehdit unsuru olarak algılandı. Bu durum Lozan sonrası Türk-Fransız diplomatik yazışmalarında önemli bir yer edinmiştir. Bu

yüzden Sancak meselesi, meselenin ön plana çıkmadığı dönemlerde bile Türkiye açısından bir iç mesele olarak kabul edildi (Ada, 2005:114-115).

Ayrıca Fransız temsilcileri Sancak Türklerini, Türkiye'den soyutlamak için girişimlerde bulundular. 1933 yılında Türkiye'den Sancak'a getirilmiş olan ders kitapları toplattırılarak kitapların baş sayfasındaki Atatürk resmi çıkarıldıktan sonra öğrencilere geri dağıtılmıştır (Tekin, 2000:221).

Türkiye Lozan'dan sonra artan Fransız baskılarına karşı kendi iç meseleleri ve Fransa ile sorunlarına yenisini daha eklememek için ses çıkarmamıştır. Türkiye, 1923-1936 arası dönemde birçok iç ve dış problemleriyle uğraşıyordu. Bu dönemde kendi problemlerini halletmeden Sancak ile ilgilenmek istemiyordu. Hatta bu dönemde Türkiye; Suriye ve Lübnan Başkonsoloslukları'na talimat göndererek görevleri dahilinde bulunmasına rağmen Sancak'ı ziyaret etmelerini bile istememiştir (Erkin, 1987:86).

Atatürk, Sancak ile bu dönemde birebir ilgilenemese de Sancak sürekli aklındaydı. Bunun en büyük kanıtı da Samsun ziyareti sırasında çizdiği Türkiye haritasıydı. Atatürk, 22 Kasım 1930 tarihinde Samsun'a ziyarette bulunmuştur (Kocatürk, 2000:541). Atatürk bu ziyaretleri esnasında Samsun lisesine de uğramıştır. Bu lisede bir öğrenciden Türkiye haritasını çizmesini istedi. Ancak öğrenci Türkiye haritasını çizerken bugünkü Sancak sınırını Türkiye sınırları dışında tutmuştur. Bunun üzerine Atatürk çocuğa dönerek: “Yavrum, burada bir şey unutmadın mı, kırk asırlık bir Türk yurdunu dışarıda bırakmadın mı?” diye sorar. Bunun üzerine o öğrenci tebeşiri Atatürk'e uzatır. Atatürk de bugünkü Sancak sınırını çizerek öğrenciye: “Böyle olmayacak mı?” diye sorar. O öğrenci de Atatürk'e: “Paşam sınırlarımız çizdiğiniz yerden geçer” der (Tekin, 2003:39). Burada da görüldüğü gibi Atatürk Sancak'ı hiçbir zaman aklından çıkarmamıştır.

Lozan Antlaşması'ndan sonraki dönemde Sancak Türkleri de boş durmadılar. Türkiye'ye katılmak için çabalarını sürdürdüler. Faaliyetlerine ara vermiş olan Antakya-İskenderun Müdafa-ı Hukuk Cemiyeti İstanbul'da kurularak faaliyetlerini burada da devam ettirmeye başladı. Başkanlığına da Tayfur (Sökmen) Bey getirildi (Sökmen, 1992:87). Sancak meselesinde daha etkin mücadele edebilmesi için 1935 yılında Tayfur Bey, bizzat Atatürk'ün isteğiyle bağımsız Antalya milletvekili olarak

TBMM'ye seçilmiştir. Aynı tarihlerde soyadı kanunu nedeniyle kendisine bizzat Atatürk tarafından sökücü bir karaktere sahip olduğu gerekçesiyle Sökmen soyadı verildi (Sökmen, 1992:91-92). Atatürk tarafından kendisine sökmen soyadı verilen Tayfur Sökmen, 1892 yılında Kırkhan'da doğmuştu. Babası Reyhaniye yöresindeki Türk Aşireti Reisi Mustafa Paşa idi. Dedesi ise 1826 yılında Mısırlı İbrahim Paşa'ya karşı bu bölgeyi müdafaa ettiği için Sivas'a göç etmek zorunda kalan Haydar Bey idi. Babası Mustafa Paşa Kırım savaşına katılmış ve uzun zaman kaymakamlık ve mutasarrıflık görevlerinde bulunmuştur. Tayfur Sökmen eğitimini Sancak'ta yapmış ve ziraatla uğraşmıştı. Ancak Milli Mücadele'nin başlangıcından itibaren çeşitli cephelerde savaşmıştır. Atatürk'ün isteğiyle TBMM'ye Antalya bağımsız milletvekili olarak seçilmiş olan Sökmen, ileride yine Atatürk'ün isteğiyle Hatay Devlet Reisi olarak seçilecektir (Savcı, 2007:62). Ayrıca Tayfur Sökmen Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında büyük çabalar harcamış birisidir.

Bu ara dönemde Tayfur Sökmen Bey, Sancaklı çocukların Türkiye'de burslu olarak okutulmasını sağlamak için Türk hükümetine başvurdu. Bizzat Atatürk'ün ilgi ve girişimleriyle 1933 yılından itibaren 175 Sancaklı çocuk Türkiye'de burslu olarak okutulmuştur. Bunlar ileride Sancak davasında faydalı olabilirdi (Sökmen, 1992:89-90).

Sancak Türklerinin Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye'ye katılma istekleri her zaman canlı kaldı. Bu istekleri Türkiye'deki Atatürk devrimlerinin Sancak Türkleri tarafından takip edilmesinden belli oluyordu. Sancak'ta ilk başta şapka giyilmesine karşı çıkıldı. Daha sonra şapka giyenlerin sayısı hızla arttı. Fakat şapka giyenler devlet dairelerinde işlerini yaptırmada güçlüklerle karşılaştı. Çünkü bunlar ayrılıkçı kişiler, Kemalistler ve şapka giyenler olarak tanımlandı (Hatipoğlu, 2001:53-54). Ayrıca Sancak Türkleri her zaman Türkiye'ye katılacakları günü sabırsızlıkla beklemişlerdir. Herkes birbirine 'ne zaman gelecekler?' sorusunu sormaya başlamışlardır (Hatipoğlu, 2001:45). Ayrıca Nisan 1934 tarihinde Antep Valisi, Antakya'yı ziyaret etti. Vali ve heyeti Antakya'yı bu ziyaretlerinde Antakyalılar tarafından büyük bir coşku içinde "Yaşasın Atatürk" sloganları arasında karşılandı. Bu durum bize Sancak Türklerinin Sancak rejimini kabullenmediklerini, bir an önce Türkiye'ye katılmak istediklerini gösterir (Melek, 1991:19-20).

Sancak Türklerinin Türkiye'ye olan bu bağıllık ve özlemleri meselenin uluslararası bir boyut kazandığı 1936 sonrasında Türkiye için önemli bir avantaj olacaktır.

1930'lu yılların ikinci yarısına gelindiğinde dünyada meydana gelen gelişmelerin yanı sıra Fransa'da ve Suriye'de ortaya çıkan birtakım gelişmelerin de etkisiyle, Fransa Suriye'deki mandat yönetimini yeniden ele almak zorunda kalmıştır. Manda yönetiminin yeniden ele alınmasının şüphesiz en büyük sebeplerinden birisi Avrupa ve dünyanın durumuydu. 1933 yılında revizyonist politika yanlısı Hitlerin iktidara gelmesi, 1935 yılında İtalyan'ın Habeşistan'ı işgal etmesi ve Almanya'nın Mart 1936'da Ren bölgesini silahlandırması ve Temmuz 1936 yılında İspanya'da çıkan iç savaş dolayısıyla Akdeniz ve Ortadoğu'nun güvenliği tehdit altına girmişti. Diğer yandan Irak ve Mısır'daki gelişmeler de Suriye'deki manda yönetiminin yeniden ele alınmasını hızlandırdı. 3 Haziran 1930 tarihinde İngiltere ile Irak arasında yapılan anlaşma ve 3 Ekim 1932 tarihinde Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne üye olması Suriye milliyetçilerini harekete geçirdi. Fransa ile Suriye arasında Kasım 1933'te dostluk ve ittifak projesi oluşturuldu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2005:5). Ocak 1936 yılına gelindiğinde Suriye'nin milliyetçi partilerinden birisi olan Vatani Partisi bir kongre yaptı. Kongre sonunda Milletler Cemiyeti'ne bir telgraf çekildi. Bu telgrafta Suriye için kabul edilen mandanın milli birliği baltaladığı, uluslararası kurumun Habeşistan istiklali için sarf ettiği emeğe Suriye'nin daha çok hak ettiği bildirilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan bütün ülkelerin hâkimiyetlerini kazandığı halde Suriye'nin bundan mahrum kaldığı bildirildi (Yeni Mersin, 17 Ocak 1936, no:2287, s.1). Artık Suriyeliler harekete geçmeye başlamıştı. Ancak Vatani Partisi'nin Halep'teki parti merkez binası kongreden hemen sonra polis tarafından basılarak evraklar toplandı ve parti binası mühürlendi. Diğer yandan aynı saatlerde partinin Şam'daki parti binası da aynı duruma maruz kaldı. Partinin binalarının kapatılma sebepleri olarak da parti binasının ruhsatının olmadığı belirtildi. Bunun üzerine halk genel bir greve başladılar. Sokaklarda "Kahrolsun Manda, Yaşasın İstiklal" diye büyük nümayişler yapmaya başladılar. Olaylar kısa sürede büyüyerek bir ayaklanma şeklini aldı. Olaylarda birçok gösterici tutuklandı (Yeni Mersin, 24 Ocak 1936, no:2293, s.1). Olayların önünü alamayan Fransa 26 Ocak 1936 tarihinde Suriye'de Adem-i Merkeziyet ilan etti. Bu yeni düzenlemeyle birlikte Suriye sekiz muhafızlığa ayrıldı. İskenderun sancağı da diğerleri gibi muhafızlık bölgesine girdi. Böylece Suriye'deki olaylar biraz da olsa

durdu (Yeni Mersin, 28 Ocak 1936, no:2296, s.1). Ancak kısa bir süre sonra Suriye’de gazeteler ve halk “biz bu adem-i merkeziyetten bir şey anlamadık. Böyle bir teşkilat dünyanın hiçbir tarafında yoktur” diyerek tekrar ayaklanmaya başladılar (Yeni Mersin, 4 Şubat 1936, no:2302, s.1). Tekrar başlayan olaylara bazı propagandacılar, İskenderun Türklerini de sürüklemeye çalışmışlardır; ancak başarılı olamadılar (Yeni Mersin, 14 Şubat 1936, no:2311, s.2). 16 Şubat 1936 tarihinde Suriye’de örfi idarenin ilan edilmesiyle olaylar biraz da olsa duruldu (Yeni Mersin, 16 Şubat 1936, no:2313, s.1). Olayların halen sürdüğü bu esnada Vatani Partililerden oluşan bir heyet, müzakere talebiyle Fransız temsilcisiyle görüştü. Görüşmelerde Fransız temsilcisi Suriye’de normal hayat tam anlamıyla düzelmedikçe resmi müzakerelerin başlayamayacağını bildirdi (Yeni Mersin, 27 Şubat 1936, no:2322, s.2). Mart ayına gelindiğinde Fransa dünyadaki gelişmelerin etkisiyle ve Suriye milliyetçilerinin isyan etmesiyle Suriye heyetiyle bir uzlaşma arayışının içine girmek zorunda kaldı. Nihayet Suriye heyeti, Fransa hükümetiyle Suriye meselesini resmi olarak görüşmek üzere Paris’e gidecekti. Resmi görüşmeler nisan ayında başlayacaktı. Görüşmelerde Suriye’nin istiklali konuşulacaktı.

Bu arada Suriye’deki Fransız Yüce Komiseri Paris’e giderken 15 Mart 1936 günü Ankara’ya gelerek Ankara hükümetine Suriye’ye verilmesi düşünülen istiklalin, Ankara Antlaşması’nın özellikle İskenderun sancağı ile ilgili hiçbir maddesine zarar getirmeyeceğini dair teminat verdi (Yeni Mersin, 17 Mart 1936, no: 2334, s.1).

Nisan ayında başlayacak olan Suriye-Fransa görüşmelerine katılmak üzere Paris’e hareket eden Suriye Heyeti Başkanıyla Yeni Mersin gazetesi muhabiri son anda bir röportaj gerçekleştirdi. Suriye Heyeti Başkanı Paris’e hareket etmeden önce Yeni Mersin gazetesi muhabirine şunları söyledi:

“Suriye tam bir sükûnet içindedir. Halk işi ve gücüyle uğraşıyor. Biz de nisan ayı içinde Fransa Hariciye Nezaretiyle Suriye’nin siyasi meseleleri hakkında müzakerelerde bulunmak üzere Paris’e gidiyoruz. Davamız Suriye’nin istiklal davasıdır. Ne zaman döneceğimiz malum değil” (Yeni Mersin, 24 Mart 1936, no:2340, s.1).

Bu sözlerden sonra Paris’e Suriye’nin istiklal meselesini görüşmek üzere giden heyet, nisan ayında Fransız temsilcileriyle görüşmelere başladılar. Ancak Fransa ile Suriye Heyeti ilk etapta uzun süren görüşmelerden bir sonuç alamadılar. Çünkü aralarında

vahdet ve askeri meseleler üzerinde anlaşmazlıklar çıktı. Bir yandan da Suriye Heyeti Fransa'da yeni hükümetin kurulmasını bekleme yoluna gittiler. Fransa'da kurulması beklenen yeni hükümet sosyalist görüşlü bir hükümetti. Fransa'da kurulması beklenen bu hükümetin baş ülkesi milletlerin hukuk ve hürriyetlerini tanımaktı (Yeni Mersin, 30 Mayıs 1936, sa:2398, s.1).

Bütün bunlar olurken Sancak'taki 23 Nisan Milli Hâkimiyet Bayramı kutlamalarına bazı Türk Lisesi öğrencilerinin katılması Suriye Hükümeti ve Fransız temsilcilerinin tepkisine neden oldu. Hükümet, bazı Türk Lisesi öğrencilerinin kutlamalara katılarak okula gitmediklerini, eğer buna meşru bir mazeret göstermezlerse cezalandırılacaklarını bildirdi (Yeni Mersin, 1 Mayıs 1936, no: 2373, s.1). Ceza olarak da okuldan atılma öngörülüyordu. Bu durum karşısında bütün öğrenciler okula gitmeyerek bu olayı protesto ettiler. Türk Lisesi öğrencilerinin protestoları sürerken Yeni Mersin gazetesi 2 Haziran 1936 tarihli sayısında 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nın bazı hükümlerinin Sancak'ta uygulanmadığı ve Türk kültürünün inkişafını temin kaydına kimsenin yanaşmadığını vurguladı. Ayrıca Türk Lisesi'ndeki hocaların yüz elliliklerden, Arap ve Çerkezlerden oluştuğunu iddia ederek bu durumun Ankara Antlaşması'nın hükümlerine uymadığını belirtmiştir (Yeni Mersin, 2 Haziran 1936, sa:2400, s.1).

Sancak'ta Türklere karşı baskılar devam ederken, Paris'te Nisan ayından beri süren Fransa-Suriye görüşmelerinde taraflar 9 Eylül 1936 tarihinde bir anlaşmaya vardılar. 25 yıl sürecek olan bu anlaşmaya göre, Suriye 3 yıl sonra bağımsızlığına kavuşacaktı (Pehlivanlı ve diğ., 2001:47). Suriye'ye bağımsızlık veren bu anlaşmanın 3. maddesine göre Fransa, Suriye üzerindeki haklarını manda rejimi sona erdiği gün Suriye hükümetine devredecektir. Anlaşmada İskenderun sancağı ile ilgili hiçbir hüküm bulunmadığı için Fransa, Suriye üzerindeki haklarını Suriye hükümetine devrederken İskenderun sancağını da Suriye'ye devretmiş oluyordu (Gönlübol ve diğ., 1996:127-128). Suriye-Fransa Anlaşması'nı imzalayan Suriye Heyeti memleketlerine dönerken Türkiye'den geçtiler. Türkiye'de gazetecilerin “- Antakya ve İskenderun'daki Türklerin vaziyeti ne olacaktır?” sorusuna heyet başkanı Haşim şöyle bir cevap vermiştir:

“Suriye’deki Fransa hükümetine ait bütün hak ve yetkileri iki sene sonra tamamiyle Suriye hükümetine geçecektir. Antakya ve İskenderun bu güne kadar Fransız mandası altında bir muhtariyeti idareye sahipti. Suriye hükümetinin teşekkülüyle bunlar Fransa mandasındaki aynı hak ve yetkilerle müstakil Suriye’ye geçecektir. Yeni devletin hükümetinden emin olabilirsiniz. Bizler dost ve kardeş Türkiye’nin terakkisini ve azametini görmekle çok memnun oluyor ve cidden iftihar ediyoruz. Büyük Atatürk’e ve Türk Milleti’ne derin muhabbet ve sevgilerimizi takdim ederim” (Türk Sözü, 26 Eylül 1936, sa:3640, s.1).

Suriye’nin Sancak Türklerinden azınlık olarak söz etmeleri bölge basınında ve bütün Türk kamuoyunda tepkiyle karşılandı. Yeni Mersin gazetesi 26 Eylül 1936 tarihli sayısında “Müstakil Suriye Karşısında 280 Bin Türk Ekalliyet Olamaz” manşetini atmıştır (Yeni Mersin, 26 Eylül 1936, sa:2499, s.1). Yine aynı gazetenin 27 Eylül 1936 tarihli sayısında Sancak Türklerinin anavatana kayıtsız ve şartsız kavuşacakları günü heyecanla bekledikleri belirtilerek halkı kati ilhaktan başka bir şeklin tatmin etmesine imkân olmadığı belirtilmiştir. Gazete ayrıca sancak Türklerinin tepkilerini dile getirmek için bu günlerde miting düzenleyeceklerini bildirmiştir (Yeni Mersin, 27 Eylül 1936, sa:2500, s.1).

Bu arada Araplar Suriye’nin bağımsızlığını kutlama etkinliklerine Türklerin de katılması için baskılara başladılar. Kutlamalarda Araplar Türklerin kendi ev ve dükkânlarına Suriye bayrağının asılması ve nümayişlere katılmaları konusunda baskı yaptılar. Antakyalı Türkler bu isteklere gülerken cevap verdiler. Bu sırada bazı Türkler dükkân ve evlerine Türk bayrağını astılar. Bunun üzerine Araplar dükkânlara saldırarak Türk bayraklarını yırttılar. Türkiye’nin Halep Konsolosu Fethi Bey, Türk bayrağına tecavüz olayını Fransızlar nezdinde şiddetle protesto etti (Yeni Mersin, 3 Ekim 1936, sa:2505, s.1). Bu bayrak hadisesinden sonra Sancak’ta olaylar başladı (Yeni Mersin, 2 Ekim 1936, sa:2504, s.1). Bu arada Çerkez ve Ermenilerden oluşan birçok teşkilat Sancak’ta propagandalara başladılar. Bu propagandalar, Sancaklıların Suriyeliler ile kardeş iki millet olduğu için birbirlerinden asla ayrılmayacakları yönündeydi. Ancak bu tür propagandalar Türkleri ümitsizliğe düşüremedi (Yeni Mersin, 2 Ekim 1936, sa:2504, s.1-2).

Bütün bu olup bitenlere sesiz kalmayan Sancak Türkleri birer suretleri Türkiye ve Milletler Cemiyeti’ne bildirilmek üzere Suriye ve Lübnan Fevkalade Komiserliği’ne bir protesto telgrafı çekmişlerdir. Bu telgrafta şöyle deniyordu:

“Müstakil İskenderun Sancağında insani haklarımızı koruyacak, milli inkişafımızı temin edecek muhtar bir idarenin tatbiki için on beş seneden beri devam eden feryat ve şikâyetlerimiz maatesüf dinlenmedi. Suriye-Fransa muahedesi sırasında haklarımıza hürmet ederken, Sancak’ın Suriye birliğine ilhakına teşebbüsler edildiğini Suriye murahhas heyeti reisinin Türk gazetelerine vaki olan beyanatından hayret ve dehşetle öğreniyoruz!. Türk Antakya ve İskenderun’un bir serf sürüsü gibi Suriyelilerin idaresine verilmesi hakkındaki talep ve teşebbüsü bütün varlığımızla protesto eder. Tarihi ananesi, ırki hususiyeti ve coğrafi vaziyeti itibariyle başlı başına bir Türk olan livamızın müstakil ve kendini idare edecek bir muhtariyeti idareye tabi tutulmasını ve haklarımıza hürmet edilmesini hakkın bütün kuvvet ve şiddetiyle bekliyoruz. Bu protestomuzun Türkiye ve Fransa Harciye Vekâletleriyle Milletler Cemiyeti’ne iblağımı diler saygılarımızı sunarız” (Yeni Mersin, 6 Ekim 1936, sa:2507, s.1).

Sancak’ın Suriye’ye ilhak teşebbüslerine karşı Sancak Türkleri tarafından birkaç gün sonra yine aynı yerlere ikinci bir protesto telgrafı çekildi (Yeni Mersin, 9 Ekim 1936, sa:2510, s.1-2).

İskenderun’da bulunan bazı Ermeniler de bir toplantı yaparak Sancak’ın bir muhtar idareye sahip olması için Türklerle birlikte hareket etmeye karar verdiler (Yeni Mersin, 7 Ekim 1936, sa:2508, s.1).

İlerleyen günlerde de bölge basınında Suriyelilerin Sancak’ı ilhak etme teşebbüslerine karşı tepkiler bitmedi. Yeni Mersin gazetesi 11 Ekim 1936 tarihli sayısında “1921 İtilafıyla Verilen Hususi İdare Tamamıyla Kağıt Üstünde Kalmıştır” başlığı altında Suriye ve Antakya’nın Fransa’nın mandasında müşterek olmasından başka Suriye ile bir bağlantısının olmadığı belirtilerek Sancak topraklarında Türklerin azınlık değil, tam aksine çoğunlukta olmasına rağmen Suriye’nin bir parçası gibi göstermenin yanlış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca gazetenin bu yazısında 1921 Ankara Antlaşması’nın baştan itibaren Sancak’ta uygulanmadığı, Türklerin bölgede kültürlerinin geliştirilmesine destek yerine engel olunduğu belirtilmiştir. En sonunda da Sancak Türklerinin istekleriyle ilgili şu açıklamada bulunulmuştur: “ Antakya ve İskenderun Türkleri memleketleri idaresinin kendilerine verilmesini istiyorlar ve herhalde Suriye mandasını istemiyorlar” (Yeni Mersin, 11 Ekim 1936, sa:2512, s.1).

Suriye’ye tepkiler sadece Sancak ile sınırlı kalmadı. İstanbul’da da Suriye’ye karşı tepkiler vardı. 8 Ekim 1936 günü İstanbul’da Antakya ve İskenderun için bir miting yapıldı. Miting olaysız geçti (Yeni Mersin, 8 Ekim 1936, sa:2509, s.1).

Sancak meselesi Fransız gazetelerinde de yankı buldu. Paris'te çıkan bir Fransız gazetesi 2 Ekim 1936 tarihli sayısında Sancak Türklerine göstereceğimiz idare ve muamele tarzının Ankara hükümeti ile olan ilişkilerimize tesir edeceği uyarısında bulunmuştur (Yeni Mersin, 9 Ekim 1936, sa:2510, s.1-2).

Bu gelişmeler karşısında Türkiye Cumhuriyeti hükümetinden de tepkilerin gelmesi gecikmedi. 26 Eylül 1936 tarihli Milletler Cemiyeti Konseyi toplantısında Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Sancak meselesinin çözümü için Fransız temsilcisine ikili görüşme teklifinde bulundu. Bu teklife Fransız temsilcisi mandater devlet olarak Fransa'nın Suriye üzerindeki hak ve yükümlülüklerini Suriye hükümetine devrettiği için yapılacak görüşmelere Suriye hükümetinin de katılması gerektiğini bildirdi (Pehlivanlı ve diğ., 2001:48). Bunun üzerine Türkiye 9 Ekim 1936 tarihinde Paris Büyükelçisi Suat Davaz vasıtasıyla Fransa'nın Dışişleri Bakanlığına bir nota verdi (Kocatürk, 2000:592; Nota için bkz: Ayın Tarihi, Kasım 1936, no:36, s.92-94). Türkiye'nin Sancak ile ilgili isteklerini bildiren bu notada şöyle deniyordu:

“Fransa ile Suriye mümessilleri arasında imza edilen ve Lübnan mümessilleri ile de akdedilmek üzere bulunan muahedeye müşabih bir muahedenin, azim ekseriyeti Türk olan İskenderun ve Antakya mıntukasının ahalişi delegeleri ile de akdedilmesinin Fransa hükümetince münasip görülüp görülmediği hakkında karar vermek üzere lazım gelen tedbirlerin ittihazını rica ederim... Fransa mandası çerçevesi içerisinde Suriye ve Lübnan elde ettiği tekamül doğru ve haklı bir benzeyiş sebebiyle İskenderun ve Antakya'ya teşmil edilmelidir ve tabi oldukları vesayetten sonra Suriye ve Lübnan'a bahşedilen İskenderun'un muahedat ile müstefit olageldiği geniş otonomiden sonra da mıntuka için de tanınmalıdır” (Gönlübol ve diğ., 1996:128).

Görüldüğü gibi Türkiye Suriye'ye verilen bağımsızlığın çoğunluğu Türk olan Sancak'a da verilmesini ilk defa resmi olarak istemekteydi.

Artık resmiyet kazanan Sancak meselesi Atatürk'ün 1 Kasım 1936 tarihinde TBMM'nin açılış konuşmasında Sancak meselesiyle ilgili yapmış olduğu konuşmayla birlikte Türkiye'nin en önemli meselesi haline geldi. Atatürk'ün meselenin önemini vurguladığı konuşması şöyleydi:

“Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun, Antakya ve Havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve katiyetle durmaya mecburuz. Daima kendisiyle dostluğa çok ehemmiyet verdiğimiz Fransa ile aramızda tek ve büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler ve hakkı sevenler, alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlarlar ve tabii görürler. Önümüzdeki sene müzakareler ve silahlanma yarışları

ile büyük bir hazırlık senesi olacağına benziyor. Devletler arasındaki ihtilafların anlaşmalara varmasını samimiyetle dileriz” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri(Top:Nimet Arsan), 1981:392).

Atatürk’ün bu konuşması Sancak Türkleri tarafından sevinçle karşılandı. Atatürk’ün bu konuşmasının Sancak Türkleri üzerinde nasıl bir etki bıraktığının daha iyi anlaşılabilmesi açısından Yeni Mersin gazetesinin 4 Kasım 1936 tarihli sayısındaki haberini aynen veriyoruz:

“Antakya 1 (Hususi muhabirimizden)

-Yıllardan beri ızdırıp içinde kıvranan Hatay, bütün acılarını unutturacak en sevinçli günü bu gün yaşadı. Saat 13’te bütün radyolarda Ankara açılmış. Ulu önder Atatürk’ün Kamutay’ı açış nutku heyecanla bekleniyordu. Atatürk nutkunun sonlarına doğru Antakya ve İskenderun’un mukadderatını mevzubahis ederken: “Milletimizi gece gündüz meşgul eden büyük bir mesele hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun Antakya havalisinin mukadderatıdır” sözleri Antakya’da şimdiye kadar görülmemiş bir manzara yarattı. Genç ihtiyar kadın erkek büyük küçük birbirini tebrik ediyor ve bütün gözlerden sevinç göz yaşları boşanıyordu. Herkes aynı sesle:

-Mutlak ve muhakkak kurtuluyoruz diyordu.

İskenderun ve sancağın diğer yerlerinde de halk sevinç içindedir. Atatürk’e ve Kamutay’a yüzlerce saygı ve bağlılık telgrafları çekilmiştir” (Yeni Mersin, 4 Kasım 1936, sa:2529, s.1).

Görüldüğü gibi Atatürk’ün bu konuşması Sancak Türkleri üzerinde büyük bir sevinç yaratmıştır. Türk Gizli Servisi’nin bir raporuna göre Hatay’da Atatürk’ün senelik nutkunun Sancak’ı alakadar eden parçasıyla fotoğrafının kartpostal şeklinde tanzim edilerek 5.000 adet basılıp dağıtılmış ve birçok kişinin bu kartpostalları büyüterek altın yaldızlı çerçevelerle evlerine asmışlardır. Türk Gizli Servisi’nin başka bir raporuna göre Atatürk’ün meclisteki konuşması Sancak’ın Türkler lehine halledileceğine dair şüphesi olanları yola getirmiş ve bazı Ermeni ve Hıristiyanlar üzerinde de olumlu tesir bırakmıştır (Pehlivanlı, 1998:184). Bu konuşma, Suriyeliler üzerinde şaşkınlığa sebep oldu. Ancak Suriye Vatani Partisi Sancak’ın Suriye’den ayrılamayacağı düşüncesine bağlı kaldılar. Atatürk’ün bu açılış konuşması bölge basını üzerinde de etkili oldu. Türkiye’nin meseleye önem verdiği gören bölge basını, meseleyi daha da yakından takip etmeye başladı.

Atatürk, meclisteki açılış konuşmasından bir gün sonra 2 Kasım 1936 günü Tafur Sökmen ile görüştü ve O’na Sancak meselesiyle ilgili şu önemli talimatları verdi:

“Sökmen bu günden itibaren davaya resmen el kondu. Antakya-İskenderun ve Havalisinin ismi bundan böyle Hatay’dır, cemiyetimizin adını ‘Hatay Egemenlik Cemiyeti’ olarak değiştirin ve faaliyetlerinizi bu isim altında yürütün, cemiyet merkezi yine İstanbul’da kalmak üzere Mersin, Dört Yol, Hassa, Kilis’te şube; fakat denizden, karadan hatta dağdan Hatay’a gidip gelinmesi daha kolay olacağı için faaliyet merkeziniz Dört Yol şubeniz olsun. Bu şube açıldığı zaman Antakya’daki cemiyetin adı da değişerek ‘Hatay Egemenlik Cemiyeti’ adını alsın”

Atatürk’ün bu talimatları hemen yerine getirildi. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya cemiyetin başkanı, Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer cemiyetin genel sekreteri oldu. Dört Yol şubesi cemiyetin faaliyet merkezi olarak seçildi. Çünkü Dört Yol, Hatay ile ilişkilerin rahatlıkla kurulması açısından önemli bir noktadaydı. Cemiyetin Fahri Genel Başkanı olan Tayfur Sökmen de Atatürk’ün emriyle Türkiye-Hatay arasındaki haberleşmeden sorumlu tayin edildi (Sökmen, 1992:95-96). Ayrıca Atatürk’ün isteği ile Antakya-İskenderun ve Havalisi’nin adı bundan böyle Hatay olarak değiştiriliyordu. Buraya Hatay isminin verilmesi tesadüfî değildi. Buranın Türklüğünü kanıtlamak için Hatay ismi verilmişti. Bundan sonra buranın ismi basında ve kamuoyunda Hatay olarak adlandırılacaktır. Hatta burada kurulacak olan devletin ismi de Hatay adını alacaktır.

Bu arada Fransa, Suriye’ye verilen bağımsızlığın çoğunluğu Türk olan Sancak’a da verilmesini isteyen 9 Ekim 1936 tarihli Türkiye’nin notasına 10 Kasım 1936 tarihinde bir notayla cevap verdi (Nota için bkz: Ayın Tarihi, Kasım 1936, no:36, s.94-97). Notada Türkiye’nin bu isteğinin Manda Yasası’na uymadığı belirtilerek Fransa’nın buna yetkili olmadığı belirtildi. Ayrıca Suriye’nin bölünmesine izin verilemeyeceği; ancak Sancak’ın özerkliğinin korunacağı ifade edildi (Soysal, 1985:84).

Fransa’nın bu notasına cevap gecikmedi. Türkiye 17 Kasım 1936 tarihinde Fransa’ya bir nota ile cevap verdi. Türkiye, notada İskenderun sancağının Fransa’ya ilhak edilmediği, bu yüzden de Fransa’nın İskenderun sancağını Suriye’ye devretmek gibi bir hakkının olmadığını belirtti. Ayrıca İskenderun sancağının bağımsızlığının Suriye’nin parçalanması anlamına gelmediği belirtilerek Türkiye’nin bu konuda Suriye’ye hiçbir hak tanımadığı bildirildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:50).

Bu arada Suriye’de ve Sancak’ta 9 Eylül 1936 Suriye-Fransa Anlaşması’nı onaylayacak Suriye Meclisi için Kasım ayında yapılması ön görülen genel seçimler için hazırlıklar sürüyordu (Ada, 2005:116). Yapılacak Suriye seçimlerinde nasıl hareket

edilmesi gerektiği konusunda karara varabilmek için İsmet Paşa; Tayfur Sökmen ve arkadaşlarıyla bir görüşme yaptı. İsmet Paşa seçimlere katılma taraftarıydı. Ancak Tayfur Sökmenin seçimlere iştirak edilmesi halinde zararlı çıkılabileceği fikrini savunması İsmet Paşa'nın fikrini değiştirmesine sebep oldu. Böylece Türk hükümeti seçimlere katılmama kararını aldı (Sökmen, 1992:93-94). Bu kararı Sancak Türklerine de duyurmak için harekete geçtiler. Zaten Sancak Türkleri de Suriye seçimlerini boykot etmeye kararı vermişlerdi. Suriye seçimleri devam ettiği sürece evlerinden çıkmayacaklarını bildirdiler (Aydın Tarihi, Kasım 1936, no:36, s.81). Bu sırada Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşlarına, 'İskenderun için bana nutuk söylediniz; fakat ortada bir şey yok' (Melek, 1991:31) demesi üzerine Sancak'ta seçimleri boykot için harekete geçen Türkiye, Sancak'ta Halkevlerinin sayısı ve gücünü artırarak Sancak Türklerinin seçimlere katılmamalarını sağlamak için çalışmalara başladılar. Bunun üzerine Fransızlar, sert tedbirler aldılar. Sancak'ta seçimleri boykot propagandası yapan Sancak ileri gelenleri sürgüne gönderildi (Ada, 2005:117). Fransa, Alevileri kendi yanına çekmek için Lazkiye'deki Alevilere "Siz ne Türk, ne Arap ne de Müslümansınız, Türkler ve Araplar sizlere fena davranıyorlar" diye propaganda yapmaya başladılar. Bunun üzerine Suriyeli Araplar da "Siz Arap ve Müslümansınız, Fransızlara inanmayın" diyerek Alevileri kendi taraflarına çekmeye çalıştılar. Türkler de Alevilerin Türk ve Müslüman olduğunu kanıtlayıp Fransız ve Arapların iddialarını çürütmeye çalıştılar. Türklerin görüşü Aleviler, Arap değil, Eti Türkleri olduğuydu. Ve bu düşüncelerini her tarafa yaymaya çalıştılar (Sökmen, 1992:97-98). Bu seçim döneminde ayıca Fransa, bölgede kaçak eşkıya arama bahanesiyle birçok Türk'ü tutuklattı. Halkın moralini bozmak için bir tehlike anında halkı örgütleyebilecek güçteki Türk ağalarını birer bahanelerle tutuklattı (Pehlivanlı, 1998:177-178).

Fransızlar, seçimler döneminde belediyelerin Türk üyelerine de baskılarda bulundular. Baskılara dayanamayan Antakya, İskenderun, Kırkhan ve Reyhaniye belediyelerinin Türk üyeleri Sancak'ın geleceği söz konusu olduğu bu günlerde Suriye Meclisi'ne mebus göndermeyeceklerini ifade ederek seçim sandıklarının başına gitmemek için topluca istifa ederek Fransa ve Suriye'ye karşı cephe oluşturdular. Fransa bu durum karşısında son derece telaşa düştü (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2005:113; Pehlivanlı, 1998:172). Suriye hükümeti, seçimlerde oy kullanmayanlara elli Suriye Lirası ceza kesileceği ve bir haftadan bir aya kadar hapis cezası verileceği yolunda tehditlerde

bulundu (Pehlivanlı, 1998:174). Bu tehditlerden başka seçimler yaklaşırken Antakya'nın bütün sokaklarına seçimlere katılmayacak olan Türkleri tehdit eden şu tehdit dolu afişler asıldı: "Sancak, Suriye'nin kopmaz bir cüzüdür. İntihabata iştirak etmeyenlerin kafaları kırılacaktır" (Türk Sözü, 12 Kasım 1936, sa:3678, s.1). Bütün bu baskı ve tehditlere rağmen seçimlere katılmayacaklarını bildiren Sancak Türkleri başlayacak olan Suriye seçimlerinin devam ettiği müddetçe evlerinden dışarı çıkmamaya kararlı olduklarını ifade ettiler. Bu karara Sancak dâhilindeki bazı Arap köyleri de iştirak ettiler. Yeni Mersin gazetesinin 15 Kasım 1936 tarihli sayısında, Sancak Türkleri ne olursa olsun, yapılan tazyikler ne dereceyi bulursa bulsun katiyen seçimlere iştirak etmeyecekleri ve bu suretle Suriye'den ayrı bir Türk kütlesi olduğunu bütün dünyaya ispat edeceklerini bildirmişti (Yeni Mersin, 15 Kasım 1936, sa:2539, s.1).

Suriye seçimleri sonunda 14 Kasım 1936 tarihinde başladı. Halkı seçimlere iştirak ettirmek için yapılan bütün tehditlerin bir fayda etmediğini gören Suriye hükümeti ve Fransız temsilcileri seçimlerin başladığı gün birçok Türk aydınını Sancak'tan uzaklaştırdı. Türk aydınlarından bazıları Hama ve Humus'a sürgün edildi. Yüzlerce genç tutuklandı. Antakya sokaklarında ise müfrezeler halinde süngülü Senegalli askerler, tanklar dolaşmaya başladı. Cadde başlarında da mitralyözler nöbet tutmaya başladı. Ancak bütün bu baskı ve tehditlere rağmen halk seçimlerin başladığı bu ilk günde tam bir bütün halinde seçimlere katılmadı. Bütün bunlardan sonra Yeni Mersin gazetesi 17 Kasım 1936 tarihli sayısında Türk Milletine ne kadar baskı yapılırsa yapılsın Türklerin seçimlere katılmayacağını ve ciddiyetini bozmayacağını bildirdi (Yeni Mersin, 17 Kasım 1936, sa:2540, s.1).

Fransızlar ayrıca seçimlere katılımı artırmak için halka para dağıtmaya bile başladı. Kırkhan'da halka seçimlere katılmaları için beş bin lira dağıtıldı.

Çerkezler de bu arada Türkler seçimlere katılmadıkları sürece kendilerinin de seçimlere katılmayacaklarını bildirdiler.

Tutuklamalar ve baskılar sürerken Antakya'da çıkan Yenigün gazetesi Fransızlar tarafından kapatıldı. Ayrıca Türk mahalleri ateşe verildi (Yeni Mersin, 18 Kasım 1936, sa:2541, s.1).

Yapılan ilk derece Suriye seçimleri sonuçlandı. Ancak Sancak'ta hiçbir Türk'ün iştirak etmediği bu seçimler Reyhaniye Türkleri tarafından kanuna muhalif olduğu gerekçesiyle protesto telgrafıyla Fransız Yüce Komiserliği nezdinde protesto edildi. Bu protesto telgrafının suretlerinin Milletler Cemiyeti'ne ve Fransa Dışişlerine de gönderilmesi istendi. Bu seçimler aynı şekilde Sancak'ın diğer yerlerinde yaşayan Türkler tarafından da protesto edildi (Yeni Mersin, 20 Kasım 1936, sa:2543, s.1).

Seçimlerin sonlanmasıyla birlikte, seçimler sırasında çeşitli yerlere sürgüne gönderilen Türklerin de Sancak'a geri dönmelerine izin verildi ve birçoğu Sancak'a döndü (Yeni Mersin, 28 Kasım 1936, sa:2550, s.1).

Seçimler sona ermesine rağmen Suriye hükümeti baskılarını sona erdirmeydi. Seçimlere katılmayan Türk köyleri çeşitli usullerle cezalandırıldı. Seçime katılmamış olan köylerden borçları hemen fazlasıyla tahsil edilirken, seçime katılanların borçları affedildi. Ayrıca seçime katılmayan Türk köylerinden Çibge, Sakıt ve Karayılanlı'dan iki sefer aşar vergisi alınmaya başlandı (Yeni Mersin, 28 Kasım 1936, sa:2550, s.1; Pehlivanlı, 1998:176).

30 Kasım 1936 tarihinde ikinci derece seçimler yani mebus seçimleri yapıldı. Yapılan Suriye genel seçimlerine göre İskenderun'dan bir Alevi, Kırkhan'dan bir Türk, Antakya'dan iki Türk, bir Ermeni ve bir de Ermeni Ortodoks Suriye Meclisi'ne seçildi. Fakat Sancak halkı seçilen bu mebusların kendilerini temsil etmediğini açıkladılar (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:52). Zaten bu seçimlere Türklerin katılım oranları çok düşüktü. Türklerin katılım oranı % 2,5 idi. Seçime katılanlar ise görevlerini kaybetmekten korkan mütevazı insanlardı (Erkin,1987:91-92).

Sancak halkı seçimlerden sonra 2 Aralık 1936 tarihinde seçilen mebusları protesto etmek için Antakya'da toplanarak bir gösteri düzenlediler. Bu nümayiş sırasında göstericiler, mebusların evlerinin önünden geçerken açılan ateş sonucunda göstericilerden 2 kişi yaralandı. Ertesi gün de gösterilere devam edilince gösterilere müdahale eden bir Fransız askerinin açtığı ateş sonucu iki kişi öldü ve on altı kişi de yaralandı. Çıkan olaylarda otuz beş kişi tutuklandı. Sonra olayların daha da büyümesiyle Sancak'ta sıkıyönetim ilan edildi. Bu olaylara sesiz kalmak istemeyen Türkiye bu olayları incelemesi için Beyrut Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'i görevlendirdi. Erkin, kısa sürede olayları inceledi. Hazırladığı raporunda seçimlere hile

karıştırıldığı ve halkın bunu protesto ederken Fransız askerlerinin ateşi sonucu iki Türk'ün şehit olduğunu ve olayların böylece büyüdüğünü belirtmiştir (Erkin, 1987:92-93).

Erkin'in raporunu okuyan Atatürk raporu çok beğenerek şu önemli tespitte bulunmuştur: "Biz, şimdiye kadar Sancak'ta genişletilmiş özerkliğe doğru gidiyorduk. Bundan sonra Feridun'un belirttiği gibi özerkliğe değil, düpedüz ilhaka gideceğiz" (Erkin, 1987:91).

Sancak'ta bütün kargaşalıklar sürerken Atatürk, 10 Aralık 1936 tarihinde Ankara Palas'ta Fransız Büyük elçisi M. Ponsot ile görüştü. Atatürk bu görüşmede Ponsot'a:

"...Ben Sancak meselesinin her iki tarafın vaziyetini kurtaracak bir şekilde hallini istiyorum. İlhak talep etmiyorum. Türkiye ve Fransa'nın müşterek kontrolünde olur. Hatta, ordusu da bulunmasın. Jandarma ve polis teşkilatı kafi gelebilir. Vaziyeti iyice bildiğiniz ve Suriye'de de bulunmuş olduğunuzdan sizin, Bay elçi, bizzat Paris'e gitmeniz ve hükümetinizi tenvir etmeniz lazımdır. Fransız Hariciye müsteşarı tecrübesizdir. Bu işi beceremez. O'nun nisbeten genç olduğunu söylüyorsunuz, fakat Türk-Fransız dostluğu genç değildir ve binaenaleyh tecrübesi ellere bırakılmamalıdır" (Şimşir, 1981:199-200).

diyerek Türkiye'nin Hatay meselesinde ne kadar kararlı olduğunu göstermiş ve büyük elçiden Paris'e giderek hükümetini aydınlatmasını istedi.

Fransa, bu dönemde Avrupa'da tehlikelerle karşı karşıyaydı. Bu tehlikelerle uğraşırken Türkiye'yi karşısına almak istemiyordu. Hem Türkiye, Fransa için herhangi bir savaş durumunda stratejik bir konumdaydı. Bu noktada hem Türkiye'yi kazanmak hem de Suriyelileri tedirgin etmemek istiyordu. İşte bütün bu sebeplerden ve Türkiye'nin kararlı tutumundan dolayı Fransa meseleyi Milletler Cemiyeti'ne götürmekten başka çıkar yol bulamadı (Soysal, 1985:86). Böylece Fransa, Türkiye'ye meseleyi Millet Cemiyeti'ne götürme teklifinde bulundu. Türkiye, bu teklifi kabul etti ve 10 Aralık 1936 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi'ne bir muhtıra sundu. Türkiye, muhtırada Sancak meselesinde Türk-Fransız uyuşmazlığının ve özgürlükleri ve canları tehdit altında bulunan Sancak halkının güvenliği için alınacak önlemlerin konseyin olağanüstü bir toplantısında konuşulmasını istemiştir (Soysal, 1985:85; Dağıstan, 1992:138).

Mesele, Milletler Cemiyeti'ne götürülürken Fransa Milletler Cemiyeti'nden kendi görüşleri doğrultusunda bir karar çıkacağından emindi. Türkiye, Sancak ile ilgili

isteklerinde ısrar ederse de Milletler Cemiyeti'nin vereceği karara da katlanacaktı (Ada, 2005:122).

Böylece Mesele, Milletler Cemiyeti'nde 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında görüşüldü. Görüşmeler devam ederken Milletler Cemiyeti Konseyi uyuşmazlığın çözümü için konseyde bulunan İsveç temsilcisi Sandler'i raportör olarak tayin etti. Sandler hazırladığı raporunu 16 Aralıkta Milletler Cemiyeti'ne sundu. Buna göre Sancak meselesi Milletler Cemiyeti'nin olağan toplantısında yani Ocak ayında tekrar görüşülmelidir. En kısa zamanda Sancak'a üç kişilik bir gözlemci heyeti gönderilmelidir. Bu zaman zarfında taraflar meseleyi raportörle temas halinde görüşmeye devam etmelidirler. Milletler Cemiyeti Konseyi'nde okunan bu rapor Fransa'nın ret, Türkiye'nin çekimser oylarıyla kabul edildi (Gönlübol ve diğ., 1996:129; Ada, 2005:122). Hatay meselesinde kazanılan bu önemli başarıdan dolayı Antalya'da kutlamalar yapıldı. Antalyalılar tarafından Ankara'ya bu başarıdan dolayı şükran ve tebrik telgrafları çekildi. Kutlamalar gece geç vakitlere kadar sürdü (Antalya, 4 Ocak 1937, no:475, s.1-2). Bu kutlamalar Türkiye'nin bazı şehirlerinde de yapıldı.

Sandlerin Milletler Cemiyeti'ne sunduğu raporun kabul edilmesi üzerine 22 Aralık 1936 tarihinde Hollanda, Norveç ve İsviçre uyuşmazlığından oluşan üç kişilik bir gözlemci heyeti kuruldu (Hatipoğlu, 2002:688). Heyet 31 Aralık 1936 günü Sancak'a gelerek çalışmalarına başladı. Sancak'taki tüm guruplar davalarında haklı oldukların heyete göstermek için gösteriler düzenlediler (Ada, 2005:124). Milletler Cemiyeti Gözlemcileri'nin Sancak'ta göreve başladıkları sırada Paris'te devam eden Türk-Fransız görüşmelerinde Türkiye, Fransa'ya bir teklifte bulundu. Bu teklife göre, Türkiye Sancak'ın bağımsız bir devlet olarak, Suriye ve Lübnan ile bir konfederasyon oluşturmasını, askerlikten arındırılmasını, İskenderun Limanı'nda Türkiye'ye bir yer kiralanmasını ve Türkiye ile Fransa'nın da kurulacak yeni düzeni güvence altına almasını istedi. Ancak Fransa, bu teklifi kabul etmedi (BCA 030.10.222.501.4 bel: 1).

Ocak ayında Sancak'ta ve Türkiye-Fransa arasında gerginlikler arttı. Bunun üzerine Atatürk, 6 Ocak 1937'de trenle İstanbul'dan Eskişehir'e geldi. Eskişehir'de Başbakan İsmet İnönü, Meraşal Fevzi Çakmak, Dışişleri ve İçişleri Bakanlarıyla görüştü. 7 Ocak'ta trenle Eskişehir'den Konya'ya geçti. 8 Ocak'ta da Konya'dan Ulukışla'ya

geçti ve aynı gün oradan da Kayseri yoluyla Ankara'ya gitti (Kocatürk, 2000:596-597). Atatürk bu gezisinde orduyu da teftiş etmiştir. Atatürk bu güney gezisinin amacını Ankara'ya geldikten sonra Hasan Rıza Soyak'a anlatmıştır. Atatürk, güney gezisinin bir askeri hareketin başlangıcı gibi yorumlanabileceğini ve Hatay'daki Türklerin haklarını korumak için ne kadar kararlı olduğumuzu göstermek için bu geziyi tertip ettiğini, kendisinin memleketi savaşa sürüklemek istemediğini, fakat Hatay meselesinin kendisi için vazgeçilmez önemli bir mesele olduğunu, gerekirse bunun için cumhurbaşkanlığından istifa edip, Hatay'a giderek savaşabileceğini belirtmiştir (Sarıнай, 1996:17). Atatürk bu konuda amacına ulaşmış ve Atatürk'ün güney gezisi Batı'da Türkiye'nin Hatay'a askeri bir hareket yapabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye'nin bu kararlı tutumu İngiltere'nin devreye girmesini ve Fransa'nın artık Türkiye'nin Hatay meselesindeki görüşüne daha da yakınlaşmasını sağlamıştır (Sarıнай, 1996:18).

Bu gezi bazı Fransız gazetelerinin Hatay meselesiyle ilgili düşüncelerini de değiştirdi. Bugünlerde, bir Fransız gazetesi olan 'Bune Des Nation' bir başmakale yayınladı. Bu başmakaleyi Yeni Mersin gazetesi 7 Ocak 1937 tarihli sayısında gazetesine taşıdı. Bu Fransız gazetesi "Türk-Fransız İhtilafı" başlığı altındaki başmakalesinde Ankara Antlaşması'ndan bu tarihe kadar olan taraflar arasındaki anlaşma ve olayları kısaca değerlendirdikten sonra Hatay'ın çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu ifade etmiştir. Gazete makalesini bitirirken de şu dileklerde bulunmuştur: "...Ümid edelim ki, iki dost millet bir anlaşma husulünü kolayca temin edecekler ve aralarındaki mükemmel münasebeti bu anlaşma sayesinde katileştirerek dünya sulhuna büyük bir hizmette bulunacaklardır" (Yeni Mersin, 7 Ocak 1937, sa:2580, s.1).

Bu sırada Suriye'nin istiklali için senelerce çalışmış, bu yüzden Suriye hükümeti tarafından Avrupa'ya sürülmüş ve o sırada halen Avrupa'da yaşayan Suriye'nin tanınmış simalarından Şekip Arslan Yugoslavya gazetelerine Hatay meselesiyle ilgili şu önemli beyanatı vermiştir:

"Bu davada Türkiye'yi haklı bulmamak mümkün değildir. Türkiye davanın gerek esasında ve gerekse tezinde çok haklıdır. Ben Suriyeliyim; fakat teslim ederim ki gerek Antakya ve İskenderun'da ve gerekse buna civar olan Hazine nahiyesi ve Bayır Bucak tamamen Türk'tür. Şimdi orada müşahit bir heyet bulunmaktadır. Ne kadar inkar edilse verilecek raporda bu hakikat tespit edilecek değil mi? O halde tutulacak yol basittir. Ben Sancak'a istiklal verilmesini de manasız buluyorum.

Çünkü bu topraklar er geç Türkiye'ye ilhak edilecektir. Ve istiklal bir tansiyon devresinden başka bir şey olmayacaktır. Bu takdirde yukarıda söylediğim gibi Sancak'ı Türkiye'ye ilhak etmektir. Sonra İskenderun'un Suriye'ye bir kapı olmasını da anlamıyorum. Bu limanın ehemmiyeti Suriye için inkâr edilmemekle beraber öbür tarafta Suriye'ye en lüzumlu olan Trablus-Şam vardır. Burası Suriye hududu dışında kalıyor da bu taraftan İskenderun isteniyor. Suriyeli vatandaşlarımın bu hakikati bilmelerini çok isterim" (Yeni Mersin, 9 Ocak 1937, sa:2582, s.1).

Görüldüğü üzere Suriyeli Şekip Arslan gazetecilere verdiği bu beyanatında ileri görüşlülüğünü ortaya koymuş ve Hatay'ın eninde sonunda Türkiye'ye verileceğini belirtmiştir.

Atatürk'ün güney gezisiyle ve basında ortaya çıkan yeni fikirlerle birlikte nihayet Fransa yumuşadı. Ve 18 Ocak 1937 tarihinde Fransa Başbakanı Blum, Tevfik Rüştü Aras'a bir teklif mektubu gönderdi. Mektupta Fransa, Suriye bağımsızlığa kavuşunca Hatay'da Milletler Cemiyeti'nin atadığı bir Fransız Yüksek Komiseri denetiminde özel bir statü kurulabileceğini teklif ediyordu. Fransa'nın bir tavizi gibi görünen bu teklifi, bağımsızlık içermediği için Türkiye kabul etmedi (Soysal, 1985:87).

21 Ocak 1937'de Milletler Cemiyeti Konseyi Hatay meselesini tekrar görüşmek üzere toplandı (Kocatürk, 2000:597). Bu toplantı devam ederken İngiltere Dışişleri Bakanı Eden'in tarafları uzlaştırıcı büyük bir çabasıyla Türk görüşüne yakın bir prensip anlaşmaya varıldı. Anlaşma Milletler Cemiyeti'nde 27 Ocak 1937'de Sandler raporu şeklinde kabul edildi (Raporun tam metni için bkz: BCA 030.10.22.501.4 bel: 3-5).

Sandler Raporu'na göre bir Uzmanlar Komitesince hazırlanacak olan Sancak Statü ve Anayasası uyarınca Sancak ayrı bir varlık olarak iç işlerinde bağımsız olacak, dışişlerinde Suriye'ye bağlı kalacak; ancak Suriye Milletler Cemiyeti Konseyi'nin izni olmadan Sancak'ın statüsüne zarar verecek kararlar alamayacaktır. Suriye ile Sancak arasında bir gümrük ve para birliği olacak ve Sancak'ın bu statü ve anayasasına uyulmasını Milletler Cemiyeti adına denetlemek üzere Fransız uyruklu bir delege atanacaktır. Türkçe resmi dil olmakla birlikte diğer dillerin kullanılmasına Milletler Cemiyeti karar verecektir. Sancak'ın yeterli miktarda jandarma ve polisten başka askeri gücü olmayacaktır. Türkiye ve Fransa Milletler Cemiyeti'nin kararlarına saygılı olacaklar ve aralarında bir anlaşma yaparak Sancak'ın toprak bütünlüğünü güvence altına alacaklardır. Türkiye'nin İskenderun limanından yararlanabilmesi için Sancak statüsüne bununla ilgili hükümler konulacaktır. Bu statü ve anayasa Milletler Cemiyeti

Konseyi'nin kararıyla yürürlüğe girecek olup konseyde Sancakla ilgili kararlar 2/3 çoğunlukla alınabilecektir. Bu haliyle bu kararlar Milletler Cemiyeti Konseyi'nde onaylandı (Gönlübol ve diğ., 1996:129; Soysal, 1985:88). Bu kararlar Suriye'nin bağımsızlığa kavuşmasına kadar bulunmuş geçici bir çözümdü. Böylece Suriye bağımsız olurken Sancak'ın da bağımsızlığa kavuşması olanaklı kılınmış oldu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2005:22). Sandler Raporu'nun Milletler Cemiyeti'nde kabul edilmesi Türkiye açısından çok büyük bir başarıydı.

Sandler Raporu'nun kabul edildiği gün Milletler Cemiyeti'nde Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras, Türkiye ile Fransa arasında Hatay meselesinde anlaşmaya varılmasında önemli yardımları dokunan İngiltere temsilcisi Eden'in tavassutuna değinerek bir teşekkür konuşması yaptı:

“Yalnız şunu söylememe müsaadenizi rica ederim ki, bu mesut netice hususunda hiçbir menfaat görmeyen yardımlar ibzal olunmuştur. Türkiye ve Fransa'nın müşterek dostları müzakerelerimiz esnasında çıkan ekseriya büyük müşkilatı yatıştırmak için büyük nüfuslarını kullanmışlardır. Büyük Britanya mümessili B.Eden'i şahsında bulduğumuz dostane ve müessir yardıma bilhassa kaydetmek isterim” (Ayın Tarihi, Ocak 1937, no:38, s.99).

Bu arada 27 Ocak 1937 Sandler Raporu'nun Milletler Cemiyeti'nde kabul edilmesini Aras, bir telgrafla Atatürk'e bildirdi. Atatürk de aynı gün bir kutlama telgrafıyla cevap verdi (Ayın Tarihi, Ocak 1937, no:38, s.107-108). Yine aynı gün Atatürk Başbakan İsmet İnönü'ye bir telgraf çekerek Türkiye'nin bağlı olduğu dostlukları bozmadan milli davanın, Milletler Cemiyeti'nde bir neticeye vardırarak hususundaki başarılarından dolayı kendini ve hükümetini tebrik etti (BCA 030.10.222.501.5 bel: 2). İsmet İnönü de bu telgrafa Hatay davasında takip edilen yöntemin sizin ilham ve telkinlerinizin eseri olduğunu belirten kendisinin ve hükümetinin teşekkürlerini sunduğu bir telgrafla cevap verdi (BCA 030.10.222.501.5 bel: 3). Ayrıca TBMM de Hatay meselesindeki bu başarılarından dolayı Atatürk'e ve hükümete teşekkür etme kararı aldı (Yeni Adana, 30 Ocak 1937, sa:4128, s.1).

Bu arada Türkiye'nin İçişleri Bakanlığı 28 Ocak 1937'de Türkiye ve Hatay'da Milletler Cemiyeti'nde Sandler Raporu'nun kabul edilmesi nedeniyle Türkiye ve Hatay'da başarı mitinglerinin yapılması için bütün vilayetlere talimat gönderdi. Talimata göre 31 Ocak günü yurdun her yanında Hatay için başarı mitingleri düzenlenecektir. Mitinglere resmi bir nitelik kazandırmak için mitingleri, CHP,

Halkevleri ve Belediyeler düzenleyecektir. Mitinglere öğrenciler ve memurlar da katılacaktır. Söylenecek nutuklarda Hatay'ın Türk olduğu, oradaki Türklerinin haklarının korunması gerektiği, Milletler Cemiyeti'ne teşekkür edilerek Fransa ile dostluğun devam etmesi gerektiği, Suriye'nin bağımsızlığını destekleyici konuşmalar yapılacak ve Çerkez ve Ermenilerden dostane bir şekilde bahsedilecektir. Ayrıca miting sonunda Atatürk'e, İnönü'ye, Dışişleri Bakanına, CHP'ye ve Hatay Egemenlik Cemiyeti'ne teşekkür telgrafları çekilecektir (Sarınay, 1996:20). Böylece Türkiye, Hatay meselesinde Türk kamuoyunu kontrollü bir şekilde yönlendirmiş ve meseleyi kamuoyuna mal etmiştir.

Bu doğrultuda 28 Ocak günü Dörtyol ve Kilis Kaymakamlıklarına Hatay'da miting için talimat verildi. Bu talimatta, miting için önce Fransızlardan izin alınması gerektiği ve Araplarla bir çatışma ortamının olmadığına kanaat getirildikten sonra mitinglerin yapılması istendi. Miting sırasında da Araplarla çatışmalardan sakınılması, bölgedeki diğer unsurların da mitinglere katılmaları için teşvik edilmesi ve miting sırasında Milletler Cemiyeti'ne teşekkür telgraflarının çekilmesi gerektiği bildirildi (Sarınay, 1996:20-21). Hatay'da olduğu gibi Türkiye'nin diğer vilayetlerinde de mitingler düzenlendi. 31 Ocak 1937 tarihinde İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda ve Ankara Ulus Meydanı'nda da başarı mitingleri gerçekleştirildi (Savcı, 2007:40).

Hataylılar, Hatay davasının yüksek irşatlarıyla zaferle neticelendirmesinden dolayı Atatürk'e karşı olan bağlılıklarını, saygı, şükran ve minnetlerini bildiren binlerce telgraf çekmişlerdir (Yeni Mersin, 31 Ocak 1937, sa:2601, s.1). Hatay meselesindeki başarılarından dolayı ayrıca Türkiye'nin her tarafından Atatürk'e ve İsmet İnönü'ye teşekkür telgrafları çekildi. Bu telgraflara Atatürk ve İsmet İnönü Anadolu Ajansı vasıtasıyla cevap verdi (Yeni Mersin, 31 Ocak 1937, sa:2601, s.1).

Görüldüğü gibi Türkiye, Hatay meselesini mitingler ve basın yoluyla kontrollü bir şekilde Türk kamuoyuna mal etmeye çalışmış ve bunu da başarmıştır.

Mitingler yoluyla Hatay başarıları tüm Türkiye'de kutlanırken Suriyelilerin ve Fransızların Hatay'daki Türklere saldırıları devam etti. Taşnak çeteleri tarafından Türkler sürekli saldırılara uğratılmış ve bazı Türkler de istihbarat dairelerine götürülerek hapsedilmiş. Suriye Vatani Partisi tarafından Hatay'a gönderilen çeteler köyleri basarak burada yaşayan Türklere saldırmaya devam etmişlerdir. Ayrıca Arapça

eğitim baskıları da uygulanmaya devam etmiştir. Alevileri Türkler aleyhinde kışkırtmayı da sürdürmüşlerdir. Bunun üzerine Yeni Adana gazetesi 16 Mart 1937 tarihli sayısında bu tahrikçilere karşı Hataylıların her zamankinden daha sağlam kaynaşmış bir kütle halinde milli dava etrafında toplanarak Hatay Anayasası'nı beklediğini ve tahrikçilerin kendi gafletlerine yanması gerektiğini bildirmiştir (Yeni Adana, 16 Mart 1937, sa:4162, s.1).

Cenevre'de Hatay lehine alınan kararlara Türkiye sevinirken, baştan belli Sancak'ı Suriye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunan Suriyeliler ve Suriye hükümeti, bu kararlara tepki göstermiştir. Suriye'de, Milletler Cemiyeti tarafından alınan bu kararlara karşı protesto yürüyüşleri yapıldı. Fransa, Suriye'ye ihanet etmekle suçlandı. Suriye Başbakanı Cemil Mardam, Sancak'ın Suriye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirterek tepkisini ortaya koydu (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008:284). Suriye'de kışkırtılan bazı marjinal guruplar Halep Türk Konsolosluğu'nun önünde toplanarak tepkilerini ortaya koymaya çalıştılar (Yeni Adana, 28 Ocak 1937, sa:4126, s.1).

Bu arada 20 Şubat 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi toplanarak Sandlerin Raporu doğrultusunda Sancak statü ve anayasasını hazırlamak üzere 5 üyeli bir Uzmanlar Komitesi kurulmasını kararlaştırdı. Komitede Türkiye'yi Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu temsil edecektir. Diğer üyeler ise Fransa, İngiltere, Belçika ve Hollanda temsilcilerinden oluşacaktır (Dağıstan, 1992:144). Komite 25 Şubat'ta kuruldu ve hemen daha önceden gönderilmiş olan Gözlemci Heyetiyle birlikte çalışmalarına başladı (Ada, 2005:128). Komite Hatay'da yaptığı görüşme ve çalışmalarını tamamlayıp Cenevre'ye döndü. Burada 15 Mayıs 1937 tarihine kadar Sandler raporunu ve Türkiye ile Fransa'nın meseleyle ilgili ortaya koyduğu tasarıları da dikkate alarak Sancak statü ve anayasası ile Sancak'ın sınırlarını belirleyen raporunu hazırladı. Sandler de bu raporu 29 Mayıs 1937'de Milletler Cemiyeti Konseyi'ne sundu. Konsey de aynı gün bu raporu oybirliği ile kabul etti (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:66). Böylece Sancak'ın ayrı bir varlık olduğu hukuken kabul edilmiş oldu. Türkiye ile Fransa arasında, Sancak'ta bu kararlar alınırken aynı gün Sancak'ın toprak bütünlüğünü ve Türkiye-Suriye sınırını teminat altına alan bir antlaşma imzalandı (Antlaşma metni için bkz: Atatürk'ün Milli Dış Politikası(1923-1938), 1992:600-611).

Uzmanlar Komitesi'nin hazırlayıp Milletler Cemiyeti Konseyi'nin oybirliği ile kabul ettiği Sancak statü ve anayasasına göre Sancak'ın sınırları Sancak'ın o günkü yönetim çevresine göre belirlendi. Bu yüzden de çoğunluğu Türklerden oluşan Bayır, Bucak ve Hazne nahiyeleri Sancak sınırları dışında kalmış oluyordu. Bu duruma Menemencioğlu itiraz etmiş, hiç olmazsa Bayır'ın Sancak'a verilmesini istemiş; ancak bu istek ret edilmiştir. Fakat buralarda yaşayan Türklere Türk dilini özgürce kullanabilme hakları verildi. Ayrıca Türklerin çoğunlukta olduğu okullarda Türkçe eğitim ve öğretim yapılmasına izin verileceği belirtildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:68). Hatay, Türkiye'ye bağlandığında da bu sınırlar bazı ufak değişikliklerle böyle kalacaktır.

Milletler Cemiyeti Konseyi'nde kabul edilen Sancak statüsünün genel olarak içeriği şöyleydi; Türkçenin yanında Arapça da resmi dil sayılacaktır. Sancak içişlerinde tam bağımsız dışişleri Suriye tarafından yönetilen, Suriye ile gümrük ve para birliği içinde ayrı bir statüde olacaktır. Statü ve anayasaya saygıyı sağlamak üzere Milletler Cemiyeti Konseyi denetleme yetkisine sahip olacaktır. Bu denetimin sağlanması için Milletler Cemiyeti Konseyi Sancak'ta oturacak Fransız uyruklu bir delege atayacaktır. Konseyin bu delegesi Sancak'ta bulunan meclisin ya da hükümetin statüye ya da anayasaya aykırı bir kararını en çok dört aylığına askıya alabilecektir. Böyle bir durum karşısında da delege konuyu hemen Milletler Cemiyeti Konseyi'ne götürecektir, konsey de konuyla ilgili kesin hükmünü verecektir. Ayrıca statüye göre Sancak'ta oturan Suriye vatandaşları Sancak vatandaşı olacaktır. 1 Ocak 1937'den önce Sancak'a yerleşmiş Suriye vatandaşları kendiliğinden Suriye vatandaşı olmuş olacak. Statünün yürürlüğe girdiği tarihte nüfusa kayıtlı olmayanlar bir yıllık süre içinde ücretsiz yoldan düzeltme yaptırarak Sancak nüfus siciline kaydını yaptırabileceklerdir. Ayrıca Sancak ülkesinde doğmuş olanlar veya Sancak statüsü yürürlüğe girdiği anda babası Sancak'ta doğmuş 21 yaşından küçükler Sancak vatandaşı olarak kabul edilebilecektir.

Ayrıca statüye göre Suriye devletinin aldığı kararlarının ve uluslararası anlaşmaların Sancak'ta uygulanabilmesi için Sancak'ın egemenlik ve bağımsızlık haklarına aykırı olmaması gerekir. Sancak'ın güvenliği ile ilgili olarak statüde, Sancak'ın tamamen silahtan arındırılacağı, zorunlu askerlik hizmetinin kaldırılacağı ve Sancak'ta huzuru sağlamak için toplam gücü 1.500 kişiyi geçmemek üzere polis ve jandarmanın bulundurulabileceği belirtiliyordu. Statüde tüm yurttaşların yasalar önünde eşit olduğu,

gümrük ve ticaretle ilgili olarak da Suriye ve Sancak için tek gümrük yönetiminin kurulacağı ve Türkiye'nin de transit ticaretinden daha fazla yararlanabilmesi için İskenderun limanından Türkiye'nin en geniş ölçüde kullanabileceği de belirtilmekteydi (Soysal, 2000:556-567).

Anayasaya göre ise yasama erkini, çeşitli topluluklara göre hazırlanacak iki dereceli bir seçim yoluyla 40 üyeden oluşan bir meclis tarafından kurulacaktır. Meclis de yürütme erkinin başındaki cumhurbaşkanını seçecektir. Cumhurbaşkanı da hükmet başkanını atayacaktır. Bu hükümet ise başbakan ile birlikte 5 üyeden oluşacaktır. Ayrıca yargı makamı bağımsız olacak ve temel insan hakları güvence altına alınacaktır (Soysal, 1985:90).

Böylece Sancak Devleti kurulurken yüz ölçümü 4.805 kilometrekare ve son Fransız istatistiklerine göre, 219 bin olan nüfusun % 39.7'si Türk; % 28'i Alevi; % 11'i Ermeni; % 10'u Sünni Arap; % 9'u Rum Ortodoks ve % 3'ü Çerkez, Kürt, Arnavut, İsmaili ve Yahudi guruplarından oluşuyordu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:69).

Sancak statü ve anayasasının 29 Kasım 1937 tarihinde yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı. Ve Fransa'nın Suriye üzerindeki mandası süresince de yürürlükte kalacaktı (Soysal, 1985:91). Fakat Fransızların ve Suriyelilerin ortaya çıkardığı bir takım zorluklar nedeniyle 29 Mayıs 1937 kararları bu tarihte uygulanamayacaktır. Türkiye'nin çabalarıyla seçim hazırlıkları döneminde uygulanmaya başlanacak ve ancak 2 Eylül 1938'de Hatay Devleti'nin kurulmasıyla tamamen işlerlik kazanacaktır.

Son Hatay anlaşması bazı dış basında iyi karşılandı. 31 Mayıs 1937 tarihli sayısında İngiltere'de çıkan Time gazetesinin "İskenderun" başlığı altında yazdığı bir başmakaleyi Yeni Mersin gazetesi 9 Haziran 1937 tarihli sayısına taşımıştır. Yayınlanan bu başmakalede son Hatay anlaşmasının içeriği hakkında genel bilgiler verildikten sonra bu anlaşma şöyle değerlendirildi: "...Bu anlaşma, milletler cemiyetinin çok muhtaç olduğu bir muvaffakiyettir. Ve bu da gerek Fransız gerek Türk hükümetlerinin gösterdikleri hüsnü niyetler sayesinde ve en müşkül zamanlarda İngiliz mümessillerinin tavassutlarıyla mümkün olmuştur" (Yeni Mersin, 9 Haziran 1937, sa:2705, s.1-2). Görüldüğü gibi bu İngiliz gazetesi bu anlaşmayı olumlu karşılamış ve anlaşmanın imzalanmasında İngiltere'nin de katkılarının olduğunu belirtmiştir.

Milletler Cemiyeti'nin oybirliği ile kabul etmiş olduğu Sancak statü ve anayasasına ve aynı gün Türkiye-Suriye sınırını teminat altına alan Türkiye-Fransa Antlaşması'na Suriye hükümetinden tepkilerin gelmesi gecikmedi. 3 Haziran 1937 tarihinde bu statü ve anayasa, Suriye meclisi tarafından bir bildiri yayınlanarak protesto edildi. Protestoda Sancak'ın Suriye'nin bir parçası olduğu ve yapılan anlaşmalarla belirlenmiş Sancak statü ve anayasasını tanımadıklarını dile getirdiler. Daha sonra Suriye'de Fransızlara karşı gösteriler ve ayaklanmalar meydana geldi (Dağıstan, 1992:144-145). Ancak bu protestolar ne Türkiye'de ne Fransa'da ne de Milletler Cemiyeti'nde yankı buldu (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008:287).

Sancak statü ve anayasasının kabul edilmesinden sonra Suriye'de şapka giyen Türklere saldırılar başladı. Ayrıca saldırıya maruz kalması muhtemel olan Türkiye'nin şam ve Halep Konsoloslukları korumaya alındı (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:71). Hatay'da da Türklere karşı saldırılar arttı. Ancak bu olaylar ve tepkiler karşısında Fransız yöneticileri, Fransa –Suriye Anlaşması gereği terk etmeleri gereken Suriye mandater idareciliğini uzatmak için Suriyelilerin faaliyetlerini hoşgörü ile karşılamışlar ve hatta teşvik ve tahrik etmişlerdir. Hatta Fransa baştan beri izlediği unsurlar arasındaki ayrılığı körükleme politikasını sürdürerek Suriye'deki durumunu pekiştirme yoluna gitmiştir (Sarıay, 1996:24).

Suriye'de Hatay'ın ayrı bir varlık olarak kabul edilmesine karşı tepkiler olurken, Trablus-şam halkından iki kişi 8 Haziran 1937 tarihinde Beyrut Başkonsolosluğu'nu ziyaret ederek bir mektup ile birlikte bin kişinin imzaladığı bir mazbata vermişlerdir. Mazbata ve mektup, Hatay zaferinden dolayı bir kısım Trablus-şam halkının sevinçlerini ve güzel temennilerini içeriyordu. Mektubun sonunda da şöyle bir temennide bulunuyorlardı: “İskenderun sancağının kepsi atfı inayet buyrulduğu gibi diğer bizim memleketler dahi o inayeti muhteremeden hissemend buyrulmaklığımızı Ceab-ı Kadir'den her an ve zamanda niyaz ve temenni eyleriz” (BCA 030.10.222.501.15 bel: 1-4). Görüldüğu üzere Trablus-şam halkı, Türkiye ve Hataylıları bu mesut neticeden dolayı tebrik ederken kendi memleketlerinin de böyle bir başarıyla nasiplenmesini Allah'tan istemektedirler.

Bu arada 1937 Antlaşmasına göre Sancak'ta seçimlerin 15 Nisan 1938'e kadar tamamlanması gerekmektedir. Sancak'ta bulunan Fransız temsilcileri ve görevlileri

seçimleri kendi lehlerine sonuçlandırabilmek için bir takım faaliyetlerin içine girmişlerdir. Sancak'ta bulunan Fransız ve Suriye memurları bölgedeki Türk olmayan unsurların Cenevre Antlaşması'nı istemediklerini tüm dünyaya göstermek için Sancak'ta mezalime ve mezalimi teşvike başladılar. Hatta Fransızlar bunun için Sancak'ta kendilerine yakın ve sadık olan bazı Ermeni, Alevi ve Hıristiyanlardan oluşan 800 kişilik Sancak Bölükleri oluşturdular.

Bunun yanında Suriye hükümeti de Sancak'ta baskı ve korku siyaseti izlemeye başladılar. İzlenen bu siyaset doğrultusunda Türklere ve Türkiye yanlılarının malları yağma edilmiş. Türklerin evlerine silah bulundurma bahanesiyle aramalar yapılmış ve Türklerle öbür unsurları karşı karşıya getirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Bütün bunlar sonunda Sancak'ta Türkler aleyhine birçok olay vuku bulmuştur. Türkiye ise bu olaylar karşısında birtakım karşı tedbirler alma yoluna gitmiştir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:71-72).

Türkiye, Hatay'da seçimleri kendisinin desteklediği tarafın yani Türklerin kazanması ve Türkiye'nin Hatay'da daha etkin hale gelebilmesi için birtakım çalışmalar yapmaya çalıştı. Türkiye'de Hatay işleriyle ilgilenen heyet, seçimlerde alınması gerekenlerle ilgili bir rapor hazırlayarak 28 Temmuz 1937'de hükümete sundu. Bu raporda, Hatay'daki Türk taraftarlarının ekonomik olarak desteklenmesi, Hatay'da İş bankasının bir şubesinin açılması, hastane ve dispanserlerin açılması, Türkiye'deki Hataylıların tekrar Hatay'a gönderilmesi, Türkiye'den Hatay'a gidecek memur ve aydınların seçimler ile ilgili bilgilendirilmesi, seçimlerde önemli rol oynayacak olan Alevilere yumuşak davranılarak Türkler lehine kazandırılması, Hatay'dan 40 öğrencinin Türkiye'ye getirilip ücretsiz olarak eğitimlerinin sağlanması, çeşitli masraflar için 63.410 TL'nin sağlanması gibi tedbirler vardı (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:72-73).

Bu arada Türkiye Hatay'da yürütülen faaliyetlere paralel olarak Türkiye'de de 1937 yılının başından itibaren bir takım faaliyetler yürütmüştür. Bu faaliyetlerde iç ve dış kamuoyunu Hatay meselesinde aydınlatmaya öncelik verilmiştir. Bu amaçla yukarda bahsettiğimiz gibi Milli Hatay Mitingleri yapılmış, 10 Şubat 1937 tarihinde Türkiye'deki bütün gazetelere tebligat gönderilmiş. Tebligatta gazetelerden Hatay meselesi sonuçlandırılıncaya kadar gazetelerde özel bir köşe açılarak Hatay konusunda

vatandaşları aydınlatılmaları ve bu süreç içerisinde hükümetle işbirliğine devam etmeleri istenmiştir. Dış kamuoyunu bu konuda aydınlatmak için de ilk dış radyo yayını 8 Ocak 1937 tarihinde faaliyetlerine başladı. Hatay'da Türklere karşı baskıları anlatan propaganda broşürleri Ortadoğu ülkelerine dağıtıldı (Sarıay, 1996:30).

Bu arada Cenevre'de kabul edilen anayasa gereği olarak Sancak'ta seçim listeleri oluşturulmaya başlanmıştı. Türkiye burada daha etkin bir politika izlemek için 30 Ağustos 1937 tarihinde ilk konsolosluğunu açtı. Konsolosluğun başına ilk olarak Beyrut Başkonsolosu Faik Zihni Bey getirildi. Daha sonra ise Firuz Kesim Bey atandı (Akçora, 2000:344).

Diğer yandan Türkiye Hatay'da daha da etkin olabilmek için Ağustos 1937'de Halk Partisi ve Halkevlerini kurmuştur. Aslında Hatay Halk Partisi gayri resmi de olsa 1934'te kurulmuştu. Ancak Hatay Egemenlik Cemiyeti veya Sancak Halkı İdare Heyeti gibi isimlerle Hatay Halk Partisi faaliyetlerini bu zamana kadar yürütmüşlerdi. Ancak Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun çalışmalarına başladığı bir dönemde Fransızların, Hatay'da Türklerin resmi bir temsilcisi bulunmadığını ileri sürmeleri üzerine gayri resmi olarak çalışan bu parti resmiyete dönüştürüldü. Böylece resmen kurulan partinin Hatay içindeki adı Halk Partisi, Hatay dışındaki ise adı Hatay Erkinlik Cemiyeti olarak anıldı. Partinin Başkanlığına Abdulgani Türkmen, Genel Sekreterliğine ise Vedii Münir Karabay getirildi. Bundan sonra Türklerle ilgili tüm resmi işler bu parti yöneticileri tarafından idare edilecektir (Sarıay, 1996:27-28).

Oluşturulan Halk Partisi ve Halkevleri Hatay'ın çeşitli kazalarında da şubeler açtı. Bölge halkını Türkler lehine kazandırmaya çalışan bu kuruluşlar kısa süre içinde, Fransızların yapmaya çalıştığı Türkleri diğer unsurlarla bir birine düşürme politikalarını büyük oranda başarısızlığa uğrattılar. Ayrıca Türklerin birlikte hareket etmelerini sağlamışlardır (Sarıay, 1996:28).

Bu arada Lübnan'a iltihak edersek Fransız sömürgesi olacaklarını belirten Lazkiye Alevilerinin ileri gelenleri Ağustos 1937'de Türk hükümetine başvurarak Türkiye'nin hâkimiyeti altında bağımsızlıklarını talep ettiler. Bunun için de Türkiye'den maddi yardım istediler. Bunun üzerine Türk hükümeti onlara gelecek seçimleri işaret ederek Hatay'da el ele verip aynı milletten oldukları Türkleri desteklemelerini istemişlerdir. Onlar da bu teklifi kabul etmişlerdir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:75).

Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu Hatay'da ilk seçimleri denetlemek ve düzenlemek üzere 20 Ekim 1937'de Hatay'a geldi (Ada, 2005:143). Sancak'ta göreve başlayan Seçim Komisyonu tarafsızlığını bozarak Fransız memurlarının emriyle hareket etmeye başlamışlardır. Seçim Komisyonu bölgedeki Türkler dışında diğer unsurlarla da aralarını iyi tutmuşlar. Ayrıca komisyon Fransızların görüşlerini uygulayarak Sancak Anayasası'na uymayacak bir şekilde hareket ettiler. Bu kararlarında seçmen listelerinin düzenlenmesinde her cemaatin kendi cemaati içinde oy kullanmasını zorunlu hale getirdiler. Aynı zamanda Sancak dışından Ermeni, Alevi ve Arap gibi unsurları getirerek seçmen listelerine yazdırıldı (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:78). Seçmen yazım listelerinde yapılan bu usulsüzlükler Türk basınında yer aldı (Ada, 2005:144). Türk Sözü gazetesi 23 Kasım 1937 tarihli sayısında Seçim Komisyonu'nun bir aylık incelemeleri boyunca hiç kimsenin mensup olduğu cemaatten başkasına oy veremeyeceğini, mesela bir Arap'ın Türk'e oy vermesinin kabul edilmeyeceğini sürekli ifade ettiklerini belirtmiştir (Türk Sözü, 23 Kasım 1937, sa:3988, s.1).

Bu arada Atatürk'ün 1 Kasım 1937'de TBMM'nin açılış konuşmasında Sancak meselesine değinerek Hatay rejiminin 29 Kasım'da yürürlüğe gireceğinden bahsederek gelecek Türk-Fransız ilişkilerine yön verecek olanın Hatay meselesinin alacağı yön olduğunu belirtmesine rağmen Fransa, 29 Kasım'da yeni rejimi resmen ilan etmeyerek ilişkileri daha da germiştir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:77; Savcı, 2007:47). Ayrıca Hataylıların 29 Kasım 1937 günü Hatay İstiklal Bayramını yapmaları engellenmiştir. Antakya Belediyesi önünde toplanan on binlerce Hataylı, jandarmalar tarafından dağıtılmıştır. Hatay'da çıkmakta olan Yenigün gazetesi tekrar kapatıldı. Bütün bu yaşananlar üzerine Hataylılar, Milletler Cemiyeti'ne ve Fransa Cumhurbaşkanlığı'na telgraf çekerek bu durumu protesto etmişlerdir (Türk Sözü, 30 Kasım 1937, sa:3994, s.1-2). Aynı gün Araplar başta Şam'da olmak üzere bütün Suriye'de Hatay istiklali aleyhinde gösteriler yapmışlardır (Yeni Adana, 30 Kasım 1937, sa:4381, s.1). Bu duruma karşı Türk kamuoyundan tepkiler gelmekte gecikmedi. 2 Aralık 1937 tarihinde İstanbul Beyazıt Meydanı'nda Hatay'ın bağımsızlığını engelleyenleri protesto amacıyla büyük bir miting yapıldı (Kocatürk, 2000:612).

Bu arada Sancak'ta bulunan Seçim Komisyonu yukarıda belirtildiği gibi Fransız memurlarıyla işbirliği halinde Türkiye'nin görüşü olan isteyen herkesin istediği cemaate yazılması görüşüne aykırı olarak, seçmenin doğuştan mensup olduğu cemaate yazılması görüşü doğrultusunda hazırladığı 87 maddelik bir seçim yönetmenliğini Aralık 1937 sonlarına doğru Milletler Cemiyeti Konseyi'ne sundu. Türkiye'ye sadece bilgi edinmesi için bir örneği gönderildi. Türkiye, Hatay'daki Türkler aleyhine hükümler içeren bu yönetmeliğe Sancak'ta 1937 Antlaşmalarıyla ortak sorumluluk üstlenmiş bir devlet olarak, karşı çıkışta bulunmuş ve bir yandan Fransa'yı uyarmış diğer yandan da 22 ve 24 Aralık'ta Milletler Cemiyeti'ne itirazlarda bulunarak Türk hükümetiyle işbirliği içerisinde yönetmenliğin derhal düzeltilmesini istemiştir.

Ayrıca Türk hükümeti, Fransa'nın Türkiye'ye danışmadan kendi başına seçim yönetmenliğini kendi lehine değiştirmesinden ve Hatay'da Sancak statüsünün yürürlüğe konmaması nedeniyle meydana gelen olaylardan dolayı 1930 Dostluk Anlaşmasını yenisi yapılmak üzere bozma kararı aldığını 29 Aralık 1937 tarihinde Fransız hükümetine bildirdi (Soysal, 1985:92-93). Ayrıca Türkiye bu olaylar karşısında Hatay davasında kararlılığını göstermek için 14 Aralık 1937 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulunda güney sınırlarında alınacak askeri tedbirlerle ilgili bir kararname kabul ederek hazırlıklara başlayacaktır (BCA 030.18.01.02.81.102.2).

Bu arada Suriye Başbakanı Cemil Mardam Ankara'ya geldi. Burada 21 Aralık 1937 tarihinde Atatürk ile görüşmüştür. Atatürk bu görüşmede Cemil Mardam'a Suriye'nin bağımsız olması gerektiğini; fakat Fransa'nın buna niyetli olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Hatay meselesi ile ilgili olarak da kararlı tutum sergilemiştir. Bu önemli görüşmede Atatürk'ün kararlı tutumunu gösteren konuşmasının önemli kısımları şöyleydi:

“... Hatay nedir? Küçük bir şey. Ben onu size verin demiyorum. Bu mesele benim için bir namus meselesidir. Biz muharebeyle kaybetmedik. Bize verin demiyorum. İhtiyacım yoktur. Mesele benim için bir namus meselesidir. Arazimiz o kadar geniştir ki 17 milyon değil, 50 milyon nüfus barındırabilir, ve barındıracaktır. Bu meseleyi halledeceğiz. Bu namus meselesidir. Bunun için en büyük tehlikeyi bile göze aldım. Mesele, Suriye ile aramızda kalınca bir bir dostluk yolları ile uyuşuruz. Hatta Suriye başvekili ile benim aramda kalsa daha çabuk olur. Bunu yapacağım. Fransızlara veremem. Açık söylüyorum. Eğer Ekselans yarın Suriye'ye ve Şam'a avdet ederlerse lütfen benim bütün Suriyelilere ve bütün dostlarımıza selamımı söylesinler; ve açık olarak desinler ki ben ve hükümetim, tam istiklalinizi istiyoruz. Eğer Fransızlar mani olursa

Fransızlara da söyleyecek sözlerimiz vardır. Onu da tekeffül ediyorum. Suriyelilerin ordusu yoktur. Fakat bizim ordumuz kafi. Söz veriyorum: icab ederse girerim ve sonra yine çıkarım. Temenni ederim ki buna mecbur olmayalım. Suriye'yi terk etmek istemiyorlar. Fakat terk edeceklerdir. Bir kere tutunuz, ordu yapınız. Korkmayınız. Bir şey yapamazlar. Kuvvet kullanmaz iseniz her şey yaparlar. Bundan emin olunuz. Ben Hatay'ı istemiyorum. Bu, benim için bir namus meselesidir.... (Şimşir, 1981:206-207).

1938 yılı başlarında Avrupa'da Almanya ve İtalya'nın barış tehdidini doruğa ulaştırdığı ortamda Türkiye'yi yanında tutmak isteyen Fransa, Türkiye ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitti. Ve 30 Ocak 1938 tarihinde Paris'te Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile Fransa'nın Dışişleri Bakanı Delbos aralarında bir görüşme yaptı. Görüşme sonunda yeni bir Türk-Fransız Dostluk Anlaşmasının yapılabileceği belirtildi.

Bütün bu gelişmeler yaşanırken Milletler Cemiyeti Konseyi 31 Ocak 1938 tarihinde İsveç temsilcisinin başkanlığında Türkiye, Fransa, İngiltere ve Belçika temsilcilerinden oluşacak bir Komitede, seçim yönetmeliğinde gerekli düzeltmelerin yapılmasına karar verdi. Komite çalışmalarına hemen başlayarak 7 Mart 1938'e kadar düzeltmelerini tamamladı. Seçimlerle ilgili bir de gözlemci heyetinin kurulması kararına varıldı

Bu arada Ankara'daki Fransız Askeri Ateşesi Albay Courson, Savunma Bakanı Daladier'e 28 Mart 1938 tarihinde Türk-Fransız ilişkilerini değerlendiren bir rapor yollamıştır. Raporda Hatay meselesinin Türkiye ile Fransa'nın ilişkilerini bozduğu ve genel bir savaşta eğer Türklerin dostluğu isteniyorsa bu meselenin Türkiye'yi tatmin edecek bir şekilde çözümlenmesi gerektiği açıkça belirtildi. Aynı şekilde Fransız Genel Kurmayı da 8 Nisan 1938 tarihli raporunda Türkiye'nin Boğazlardaki, Orta Doğu'daki ve Doğu Akdeniz'deki konumuna değinerek benzer bir istekte bulundu. Bunun üzerine Fransa'nın Hatay meselesindeki tutumu yumuşayacak ve Türkiye'nin seçimle ilgili istek ve arzularını olumlu karşılayacaktır (Soysal, 1985:94).

Bu arada Türkiye seçimler sırasında bir sürprizle karşılaşmamak için Cenevre'de Türk Dışişleri Genel Sekreteri Menemencioğlu Fransız meslektaşına Hatay meselesiyle ilgili taleplerini içeren bir memorandum sunmuştur. 10 Mart 1938 tarihinde sunulan bu memorandumda Türkiye Hatay'ı bir toprak meselesi olarak adlandırmayacak; buna karşın da Fransa'dan Hatay Türklerine, kurulacak 40 sandalyelik Hatay Meclisi'nde 22 sandalyenin Türklere verilmesi isteniyordu. Bu memorandumu her iki taraf kabul

ederek imzalamışlardır. Bu anlaşma daha sonra çıkabilecek zorluklara karşı Sancak seçimlerinin sonucunu belirliyordu (Ada, 2005:159; BCA 030.10.224.510.12 bel: 6).

Hatay seçim nizamnamesi Cenevre’de Milletler Cemiyeti’nde tarafların da iyi niyetleriyle Türk tezine uygun bir şekilde yeniden düzenlenmesine rağmen Hatay’daki Fransız sömürge memurları Türklere zulmetmeğe ve etnik unsurları birbirine karşı kışkırtmaya devam ediyorlardı (Kilis, 21 Mart 1938, sa:1410, s.1).

Bütün bunlar olup biterken 1938 Nisan’ında Hatay’da tekrar seçim işlemleri Milletler Cemiyeti Komisyonu’nun gözetimi altında başladı. Ancak Fransız sömürge memurları Türklere karşı faaliyetlere tekrar başlamışlardır. Milletler Cemiyeti Komisyonu da tarafsızlığını bozunca halk arasında karışıklıklar çıktı (Soysal, 1985:95).

Bu dönemde Fransız memurları Türk olmayan unsurları birleştirerek seçimleri kazanmak ve bu Hatay’daki konumlarını devam ettirmek istiyorlardı. Bunu da Ermenileri kullanarak gerçekleştirmek istiyorlardı. Nitekim Hatay’da atanan memurlar, doktorlar ve jandarmalarıyla birlikte hepsi özellikle Ermeniler arsından seçilmişti. Bu şekilde Hataylı Türklere baskılar artırıldı. Bu anlamda Türk köylerine baskınlar düzenlendi. Suriye taraftarı olan İttihadı Vatani Partisi’nin Türklere karşı baskıları destek görmekteydi. Türklere karşı seçimleri Türklerin kazanamayacağı ve Fransız kuvvetlerinin Hatay’dan çıkmayacağına dair propagandalar yapıyordu. Ayrıca Hatay’da Türklerin tarafında olan Aleviler, baskı ve şiddet yoluyla sindirilmeye çalışılmaktaydı. Çerkezlerin Arap seçim listelerine kaydını yaptırmalarını sağlamak için Çerkezlerin aralarına Çerkez ajanlar sokturulmaktaydı. Hatta Türkiye yanlısı olan Kürt Dağı halkını Türkiye aleyhine çevirmek için bölgeye propagandacılar gönderildi.

Bunun yanında Suriye’deki Taşnak ve Hınçak Komiteleri birleştirilerek birçok Ermeni ve Arap Hatay’a sokularak seçim listelerine kaydettirildi. Buna karşın Türkleri seçim listelerine kaydettirmemek için her şey yapıldı. Türk listelerine kayıt yaptırmak isteyenlere baskı yapılarak vazgeçirilmeye uğraşıldı. Hatta Türklerin sayısı bazı hilelerle az göstertilmeye çalışıldı (Dağistan ve Sofuoğlu, 2008:81-82). Seçim listelerine yazım sırasında bazı kişiler Türk cemaati listesine kayıt olmak istemediler. Bunun yerine Sünni Müslüman adlı bir listede yer almak istediklerini komisyona bildirdiler. Bunun üzerine komisyon 1937 Anlaşmalarında böyle bir kategori olmadığı

için bunları diğer cemaatler listesine kaydetmeye başladı. Bu durum Türkiye'yi hoşnut etmedi (Ada, 2005:165).

Ayrıca bu dönemde Türk listelerine yazılan Aleviler tehdit edildiler. Hatay'daki Alevilere karşı baskıların artması üzerine Alevileri temsilen yirmi veya yirmi beş kişiden oluşan bir Alevi Heyeti Atatürk'e, Milletler Cemiyeti'ne ve Ali Komisere birer telgraf çekerek burada seçim özgürlüğünün kalmadığı, muhaliflerin hükümetle birlikte kendilerine karşı baskı ve tedhiş hareketine başladıklarını bildirmişlerdir. Ve seçim özgürlüğünün iadesi için müdahale etmelerini istemişlerdir (Kilis, 16 Mayıs 1938, sa:1426, s.1). Hatta Fransızların şiddet ve baskılarına dayanamayan bazı Aleviler mayısın ilk haftasında İskenderun'da Halkevine başvurarak himaye talep etmişlerdir (Sarınay, 1996:29).

Seçim listelerine kayıt işlemleri sırasında Fransızların ve Suriye'nin bu çalışmalarına karşılıklı Türkiye de seçim listelerine yazımlarında Türk çoğunluğunu sağlayabilmek için 1938 yılının başlarından itibaren birtakım tedbirler almıştı. Türkiye, başta memur olmak üzere Hatay doğumlu olanları 1938 yılının başından itibaren Hatay'a göndermeye başlamıştı (Sarınay, 1996:30-31). Bunu devam ettirdi. Hatay'a gelen Türkler İcra Komitesi'nin - ki 1938 yılında kurulan bu örgütün görevi Hatay'da Türkler dışındaki cemaatleri de ikna edip Türk cemaati seçim listelerin kaydettirmek ve Türkiye'den gönderilen vatandaşları Sancak'a yerleştirmektir - yönlendirmesiyle halkevleri tarafından karşılanıp Hatay'a yerleştirildi. Ancak Hatay'a gelenlerin Hatay'da uyması gerekenleri içeren bir talimatname hazırlanıp dağıtılmıştır. Ocak 1938'de Türkiye'den Hatay'a getirilenlerin sayısının 750 kişi olduğu tahmin ediliyordu (Ada, 2005:153). 7 Nisan 1938 tarihinde çıkan bir Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Muvazene-i Umumiye ve Hususiyeden maaş alan 252 Hataylı memur 2 seneye kadar izinli sayılarak Hatay'a gönderildiler (BCA 030.18.01.02.82.26.13). Türkiye bu dönemde seçmen Alevileri de kazanarak Türk listelerine yazdırabilmek için uğraştı. Alevilerin Türk soyundan geldiklerini ispat etmek için Ankara'nın direktifleriyle Hatay'da çalışmalar yapıldı. Hatta Türk basınında Sancak Alevilerinden Eti Türkleri olarak bahsedilmeye başlandı (Ada, 2005:152-153).

Ancak Türkiye'nin o kadar çalışmalarına rağmen Fransızların ve Suriye'nin baskı ve hile politikası izlemesi nedenleriyle seçmen yazım listelerinde Türkler çoğunlukta

olmayı başaramadı. 16 Mayıs 1938 seçim listelerine yazım sonuçları göstermiştir ki Mart 1938'de Türkiye'nin Fransa'ya verdiği memorandumundaki Hatay Meclisi'nde Türk çoğunluğunun sağlanması isteğinin gerçekleşmesi bu durumda çok zordu (Ada, 2005:165).

Hatay'da bu yaşananlara karşı Türkiye'den tepkilerin gelmesi de gecikmedi. TBMM'de 1938 mali yılına ait bütçelerden hariciye bütçesinin görüşüldüğü 27 Mayıs 1938'de söz alan birçok milletvekili Hatay meselesine ve meselenin bu günlerde aldığı şekle temas ederek Fransızların tuttukları yolu şiddet ve nefretle ret ve takbih etmişlerdir. Hatay'daki ırkdaşların çektikleri acıların bir an önce önüne geçilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu konuşmalara meclisteki Ermeni ve kadın mebuslar da katılarak Ermenilere seslenmiş ve artık gözlerini açmaları gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras söz alarak seçim kanunlarına Fransa'nın uyması için yazı ile emir verileceğini söylemiştir. Aras, şunları da ekleyerek konuşmasını bitirmiştir:

“Hatay'dan gelen haberler orada tüyler ürpertici bir tedhiş manzarası hüküm ferma olduğunu gösteriyor. İntihabat bin türlü tazyikler içinde cereyan ediyor. Vaziyetin ciddiyeti, hatta vahameti aşikârdır. Cumhuriyet hükümetinin bu milli meseleyi behemehâl kati ve iyi bir hal suretine isal etmek hususundaki kararı da malumunuzdur. Mutadımız olan soğukkanlılıkla hakkımızda ve davamızda emin olarak, Hatay'daki kayid işlerinin sona ereceği yakın günlerde tebarüz edecek neticeyi beklemekteyiz. Binaenaleyh hatiplerin bu mesele etrafındaki suallerine arz ettiğim bu neticenin tezahüründen evvel cevap istemekte ısrar edilmemesini rica ederim” (Kilis, 2 Haziran 1938, sa:1431, s.1).

Atatürk de Hatay'da yaşananlara tepkisini göstermek ve Hatay davasında ne kadar kararlı ve ciddi olduğunu bir kez daha göstermek için 20 Mayıs 1938 tarihinde Mersin'e geldi. Mersin'de coşkun bir kalabalık tarafından karşılanan Atatürk, burada askeri birliklerin geçit resmini izledi. 23 Mayıs'ta saat 14.30'da Mersin'den Adana'ya hareket etti. 24 Mayıs'ta Adana'ya gelen Atatürk, piyade ve topçu birliklerinin geçit resmini izledi. Akşam vakitlerinde de Ankara'ya hareket etti (Kocatürk, 2000:618-619). Böylece Atatürk, Fransa'ya gözdağı vermek suretiyle Hatay meselesinde ne kadar kararlı olduğunu ortaya koydu. Ayrıca Mersin gezisinden hemen sonra Türkiye'nin güney sınırına 30 bin kişilik kuvvet yığıldı (Armaoğlu, 2010:430).

Böylece gerçekleştirilen kararlı tutum karşısında Fransa yumuşamak zorunda kaldı ve Hatay'daki memurlarına Türklere karşı uyguladıkları politikaları durdurma emrini

verdi. Bunun üzerine seçimlerin bir hafta ertelendiğini açıklayan Hatay'daki Fransız temsilcisi Garreau, 4 Haziranda görevinden alınarak yerine Binbaşı Collet getirildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:83-84). Bunun arkasından 6 Haziran 1938'de Hatay'daki Fransız vali görevden alınarak yerine Fransa tarafından Abdurrahman Melek Hatay Valililiğine atandı (Melek, 1991:49). Melek'in ilk icraatı Süreyya Halefi Antakya Kaymakamlığına, Avukat yazar Vedi Münir Karabay'ı da Antakya Belediye Başkanlığı'na atamak oldu (Akçora, 2000:345). Hükümet dairelerine % 75 civarında Türk unsuru yerleştirildi. Böylece karışıklıklar büyük oranda sona erdi ve sükûnet oluştu (Kilis, 13 Haziran 1938, sa:1434, s.1).

Bütün bunlar olup biterken 9 Haziran 1938'de seçim listelerine kayıtlar tekrar başladı. Ancak sonuçlar Türkler aleyhinde geliyordu. Arap tedhişçiler köyleri dolaşarak Türk listelerine yazılanların ve yazılmak isteyenlerin katledileceği ve mülklerinin yağma edileceği yönünde tehditlere başladılar. Bu tehditler Hatay'da etkili oldu. Zira 15 Haziran 1938 tarihinden itibaren Türk cemaati seçim listelerine yazılanlarının sayısının diğer unsurların toplamından aşağıda olduğu ortaya çıktı. Hâlbuki Mart 1938 tarihinde Türkiye, Fransa'ya Hatay'dan 22 Türk milletvekili çıkarmayı kabul ettirmişti. Bunun üzerine Türkiye seçimlerin ertelenerek durumun Türkler lehine düzeltilmesi için hemen harekete geçmiştir. Bunun için Türkiye Fransa'dan Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun Hatay'dan ayrılmasını ve meselenin Türkiye ile Fransa arasında çözülmesini istedi. Bu isteğin Fransa tarafından kabul edilmesiyle sonunda Türkiye ile Fransa hükümetleri birlikte Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu'nun Hatay'dan ayrılmasını isteyince komisyon 29 Haziran 1938 tarihinde Hatay'dan ayrıldı (Pehlivanlı ve diğ., 2001:98-100).

1938 yazından itibaren Fransa'nın Hatay meselesinde bu kadar çok yumuşamasının bir takım sebepleri vardı. Mayıs 1938'de Atatürk'ün güney gezisinde askere geçit resmi yaptırması, arkasından güney sınırına 30.000 kişilik bir kuvvet yığdırarak Fransa'ya göz dağı vermesi ve belki de en önemlisi de Avrupa'da saldırganlaşan revizyonist devletlere karşı Akdeniz'de Fransa'nın Türkiye ile ittifak yapmasının öneminin artmasıydı (Fırat ve kürkçüoğlu, 2008:288). Bu revizyonist hareketler ise Almanya'nın Mart 1938'de Avusturya'yı ilhak etmesi ve Berlin-Roma mihverinin ağırlığının

gittikçe artmasıydı. Bütün bu sebeplerden ötürü Fransa Hatay meselesindeki tutumunu Türkiye lehine değiştirmek zorunda kalmıştır (Armaoğlu, 2010:431).

Fransa yukarda saydığımız durumları da dikkate alarak Hatay meselesinde uyuşmazlığa son vermek amacıyla Türkiye ili ikili görüşmeler yapmaya karar verdi. Fransa'nın bu politikasında meydana gelen yumuşamaya paralel olarak Türk ve Fransız hükümetlerince 29 Mayıs 1937 anlaşmasının 2. ve 3. maddelerine dayanarak iki ülkenin askeri heyetleri Haziran 1938'den itibaren görüşmelere başladılar (Pehlivanlı ve diğ., 2001:100).

14 Haziran 1938 tarihinde Orgeneral Asım Gündüz başkanlığındaki Türk Askeri heyetiyle Orgeneral Huntsinger başkanlığındaki Fransız askeri heyeti Antakya'da toplanarak görüşmelerine başladılar (Kocatürk, 2000:620).

Yapılan görüşmelerde Fransa, asayişini sağlamak amacıyla Hatay'a girecek Türk askerinin sembolik bir kuvvet olmasını, sadece İskenderun mıntkasında konuşlandırılmasını ve sadece bir taburdan oluşmasını istedi. Ancak Türkiye Fransızların tam tersine Hatay'a topçu birliği de dahil olmak üzere bölgedeki Fransız kuvvetlerinin miktarı kadar bir kuvvet sokmak istiyordu. Bu isteğe Fransız temsilcileri karşı çıkanca görüşmeler bir hayli uzadı (Pehlivanlı ve diğ., 2001:100-101). Günlerce seren uzun görüşmelerin ardından 3 Temmuz 1938 tarihinde saat 8'de Antakya'da Türk-Fransız Askeri Antlaşması imzalandı (Ayın Tarihi, 3 Temmuz 1938, sa:56, s.74). Bu antlaşma Sancak'ın güvenliğinin sağlanması için alınacak tedbirleri düzenliyordu. Ayrıca Sancak'a girecek Türk kuvvetleri konusunda ek bir antlaşma imzalanacağı belirtiliyordu. Antlaşma Sancak'ta manda yönetimi süresince yürürlükte kalacaktır ve manda kalkınca yeni bir antlaşma yapılacaktır.

Antlaşmaya göre Sancak'taki Türk ve Fransız kuvvetleri eşit sayıda olacak, gerektiği takdirde tarafların ortak kararıyla bu sayı artırılabilir. Ayrıca bu antlaşma ile Sancak'a üçüncü bir devletçe saldırı durumunda buna karşı alınabilecek tedbirler de düzenlenmekteydi. Bu antlaşmaya ekli 32 maddelik ek protokolde ise Sancak'a girecek Türk kuvvetlerinin başında bir albayın bulunacağı ve Türk kuvvetinin en fazla 2.500 kişilik bir kuvvetten oluşacağı belirtilmektedir. Ayrıca bu protokolde Türk kuvvetlerinin Payas ve Hassa üzerinden geçeceği ve İskenderun, Baylan ve Kırkhan ile

az bir miktarda birliğin de Antakya'da konuşlandırılacağı belirtilmektedir. Sancak'taki Fransız kuvvetleri ise en fazla 2.500'e kadar artırılabilir (Soysal, 1985:95-96).

3 Temmuz'da imzalan Türk-Fransız Askeri Antlaşması'nın imzalanmasından bir gün sonra taraflar arasında Mayıs 1938'den beri devam eden görüşmeler sonuçlandı. 4 Temmuz 1938 tarihinde Fransız temsilcisi Ponsot ile Tefik Rüştü Aras arasında Ankara'da Türk-Fransız Dostluk Anlaşması imzalandı (Anlaşma metni için bkz: BCA 030.10.224.510.13 bel: 1-3). Türkiye'nin iptal ettiği 1930 tarihli Dostluk Anlaşmasının yerine geçecek olan bu anlaşmaya, iki devlet arasındaki dostluğu oluşturmaya yönelik maddelerinin yanı sıra herhangi bir saldırı ile siyasi ve ekonomik düzenlemelere karşı birlikte alınacak tedbirlerle ilgili de yeni hükümler içermektedir. Yani taraflar içlerinden birine yönelik siyasi ve ekonomik hiçbir anlaşmaya girmeyeceklerdir. Diğer taraftan anlaşma metniyle birlikte yayınlanan ortak demeçte ise Sancak meselesinin Türkiye için bir toprak meselesi olmadığı belirtilmiştir. Bu sayede Fransa, Türkiye'nin Hatay'ı kendisine ilhak etmesini önlemeye çalışmıştır. Ancak bu anlaşma Sancak meselesinde daha sonra meydana gelecek gelişmelerle ve 1939'da Türk-İngiliz-Fransız ittifakıyla sonuçlanacak olan görüşmelerin hızla gelişmesi nedeniyle taraflarca onaylanmayacaktır. Taraflarca onaylanmadığı için de yürürlüğe girmeyecektir (Pehlivanlı ve diğ., 2001:104).

3 Temmuz 1938 Türk-Fransız Askeri Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra bütün Hataylılar sevinç içinde meydanlara dökülmüştür. Halk, "Yaşa Atatürk", "Yaşasın Türk Ordusu", "Yaşasın Kumandanımız" sloganları atarak yürüyüşler yapmışlardır. Aynı zamanda antlaşmayı Antakya'da imzalayan Orgeneral Asım Gündüz'e de halk ve bölge basını büyük bir ilgi göstermiştir. Asım Gündüz ve heyeti antlaşmayı imzaladıktan hemen sonra Hatay'dan Ankara'ya giderken yolu halk tarafından defalarca kesilmiştir (Türk Sözü, 5 Temmuz 1938, sa:4172, s.1; Yeni Adana, 4 Temmuz 1938, sa:4552, s.2).

Bu arada Dostluk Anlaşmasının imzalandığı gün olan 4 Temmuz'da Hatay'da görev alacak olan Türk askerin öncü kuvvetleri Sancak'a girdi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:88). 5 Temmuz sabahı da Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki asıl Türk birlikleri Hatay'a girdi. 700 Türk askeri Payas'tan, 1.800 Türk askeri de Hassa'dan Hatay'a girdiler (Türk Sözü, 5 Temmuz 1938, sa:4172, s.1). Hatay'a ilk giren askerler on

binlerce Hataylılar tarafından sevinç gözyaşları arasında karşılandı. Türkan adında küçük bir Hataylı kız koşarak ilk taburdaki bir askerin boynuna sarılarak kendi eliyle yaptığı bir buketi ona verdi. Bu arada ordu saat 12’de İskenderun’a vardı. İskenderun’da da ordu aynı sevinçle karşılandı, hatta yollarda yüzlerce kurban kesilmiştir. İskenderun’da askerler halkın karşısında bir geçit töreni yapmışlardır. Bu geçit resmi esnasında ihtiyarlar ve kadınlar gözyaşları arasında kendilerini askerlerin ayaklarına atmışlardır. Binlerce genç kız da askeri çiçek yağmuruna tutmuştur. Askerler geçit resminden sonra Pınarbaşı mevkiinde istirahata çekilmişlerdir. Ancak halk gün boyunca sokaklarda ve meydanlarda “Yaşasın Atatürk”, “Var Ol Büyük Şef” ve “Var Olsun Mehmetçik” sloganları atmışlardır (Türk Sözü, 6 Temmuz 1938, sa:4173, s.1,3). Böylece Türk askerinin Hatay’a girmesi Hatay meselesinde bir dönüm noktası olmuştur (Akçora, 2000:347). Çünkü bundan sonra Hatay’da tam bir emniyet ve huzur hüküm sürmeye başlamıştır (Aydın Tarihi, 12 Temmuz 1938, sa:56, s.83). Bu da tekrar yapılacak Hatay seçimlerinin güvenli bir şekilde yapılmasını ve dolayısıyla Türkler lehine sonuçlanmasını sağlayacaktır.

Türk askerinin Hatay’a girmesi dolayısıyla Hataylılar Atatürk’e teşekkür telgrafları çekmişlerdir. Atatürk de bu çekilen bu teşekkür telgraflarına gazetelerden şu cevabı vermiştir: “Sizin için artan saadet ve refah dilerim” (Yeni Mersin, 9 Temmuz 1938, sa:3034, s.1; Aydın Tarihi, 6 Temmuz 1938, sa:56, s.79).

Son Türk-Fransız Antlaşmalarından Fransa ile birlikte diğer bazı devletlerin de memnun olduklarını görmekteyiz. Bu anlaşmalardan İngiltere’deki siyasi çevreler ve İngiltere hükümeti hoşnut olmuşlardır (Türk Sözü, 9 Temmuz 1938, sa:4176, s.1). Bunun yanında Sovyet Büyükelçisi, Ankara’da Tefik Rüşti Aras’ı ziyaret ederek Hatay meselesinin Türkiye ile Fransa arasında dostane bir şekilde halledilmesinden dolayı Sovyet hükümetinin memnuniyet ve tebriklerini bildirmiştir (Aydın Tarihi, 10 Temmuz 1938, sa:56, s.82). Ancak yapılan bu antlaşma Suriye’de tepkilere sebep oldu. Bu arada Suriye temsilcileri Türkiye ile görüşmelerde bulundular. Bu görüşmelerde Türkiye ile Fransa arasında yapılan anlaşmanın bir bezerinin kendileri ile de yapılmasını istediler. Hatta bu görüşmeler sırasında Suriye, Irak hükümeti vasıtasıyla Türkiye’ye Hatay’ı aralarında paylaşma önerisinde bulundular; ancak bir sonuç çıkmadı (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:88-89).

Bu gelişmeler yaşanırken diğer taraftan yarım kalmış olan seçimleri, yapılan anlaşmalar çerçevesinde Türk-Fransız denetimi altında tekrar başlatmak üzere bir seçim komisyonu oluşturmak üzere çalışmalara başlandı. Bu çerçevede Türkiye seçim işlerini yürütmesi için Cevat Açıkalın'ı Fevkalade Murahhas olarak Hatay'a gönderdi. Burada Fransız Yüksek Komiseri'nin Hatay'daki temsilcisi Albay Collet ile görüşen Açıkalın, seçimlerle ilgili birtakım kararlar aldılar. Alınan bu kararlara göre Türk temsilcisi Açıkalın, Hatay Valisi Abdurrahman Melek, Türk temsilcisi sıfatıyla Hatay Halk Partisi Başkanı Abdulgani Türkmen ve Fransız temsilcisi Collet'ten oluşan bir Yüksek Seçim Komisyonu kuruldu. Ayrıca bu komisyonda diğer cemaatlerden birer üye yer alacaktır. Ayrıca, seçimlerin düzenli bir şekilde yürütülmesi ve daha önce Türkler aleyhinde yapılan bazı uygulamaların ortadan kaldırılması için bir takım kararlar da alındı (Pehlivanlı ve diğ., 2001:106-107; Türk Sözü, 22 Temmuz 1938, sa:4187, s.1-2). Seçim esnasında karışıklık çıkarmak isteyenler her iki hükümet tarafından şiddetle cezalandırılacağı da belirtildi (Yeni Adana, 21 Temmuz 1938, sa:4547, s.1).

Böylece 22 Temmuz 1938 tarihinde Hatay'da seçimler tekrar başladı (Aydın Tarihi, 22 Temmuz 1938, sa:56, s.85). Anayasaya göre 20 yaşını doldurmuş erkekler birinci derece seçmen olarak istedikleri topluluklara kendilerini yazdırmışlardır. Seçimler 1 Ağustos 1938'de sona erdi. Seçmenlerin 35.847'si Türk topluluğuna, 11.319'u Alevi, 5.504'ü Ermeni, 1.845'i Arap ve 2.098'i Rum-Ortodoks topluluğuna yazıldı. Bunlardan da her 100 seçmen bir ikinci derece seçmeni sayıldığından 358 Türk, 113 Alevi, 55 Ermeni, 18 Arap ve 20 Rum-Ortodoks ikinci derece seçmen olarak seçildi (Soysal, 1985:97).

24 Ağustos 1938 tarihinde de ikinci derece seçimler yapılacaktı. Bunun öncesinde Ankara'nın talimatlarıyla milletvekili listeleri oluşturuldu. Hazırlanan seçim listeleri de 21 Ağustos'ta Seçim Komisyonu tarafından ilan edildi. 24 Ağustos'ta yapılan ikinci derece seçimler sonucunda Antakya, Kırkhan ve İskenderun'dan meclis için; 22 Türk, 9 Alevi, 5 Ermeni, 2 Arap ve 2 Rum-Ortodoks milletvekili seçilmiştir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:90). Böylece 40 milletvekilinden oluşan mecliste Türkler çoğunluğu sağlamışlardır. Buna göre Antakya'dan Türk Cemaatini; Abdulgani Türkmen, Dr. Vedit Bilgin, Sami Azmi, Suphi Bereket, Vedii Münir Karabey, İbrahim İnal, Arif Hikmet

Celali, İzzet Zekeriya, Bekir Sıtkı Kunt, Nuri Aydın, Mehmet Adalı ve Mehmet Kamil milletvekili olarak temsil edecektir.

Kırkhandan; Seydi Uğuz, Arif Hikmet Sural, Bahri Bahadırlı, Cevat Abalı, Abdurrahman Mursal ve Abdullah Mursal Türk cemaatini milletvekili olarak temsil edeceklerdir.

İskenderun'dan ise Türk cemaatini; Bostan Mercan, Abbas Ülkü ve Hamdi Selçuk temsil edeceklerdir (Ayın Tarihi, 21 Ağustos 1938, sa:57, s.69-70).

Böylece Hatay Meclisi 2 Eylül 1938 tarihinde saat 10.00'da Türkiye'nin Hatay Olağanüstü Temsilcisi Cevat Açıkalin, Hatay'daki Fransız delegesi, Türk Kıtıatı Kumandanı Albay Şükrü Kanatlı, Türk-Fransız askeri sivil memurları ve yerli yabancı gazetecilerin huzurunda gündüz sinemasında açıldı (Yeni Mersin, 4 Eylül 1938, sa:3083, s.1). En yaşlı milletvekili Mehmet Adalı'nın konuşmasıyla açılan mecliste bütün milletvekilleri Türkçe yemin ettiler. Sancak statüsünde resmi diller Türkçe ve Arapça olmasına rağmen tüm milletvekillerinin Türkçe yemin etmesi Türkiye'nin bir başarısıydı. Yemin töreninden sonra meclis Abdulgani Türkmen'i Meclis Başkanlığına, Vedii Münir Karabey ve Zeynel Abidin Çilli'yi Başkan Vekilliklerine, Bekir Sıtkı Kunt ve Vedii Bilgin'i de Meclis Genel Sekreterliğine seçti (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:92). Daha sonra Alevi mebuslar adına Zenelabidin Maruf, Ermeni mebuslar adına İsa Kazancıyan, Rum mebuslar adına Doktor Basil Hori Türkçe birer nutuk söyleyerek şarkın atası olarak nitelendirdikleri Atatürk'e minnet ve şükranlarını bildirmişlerdir (Yeni Mersin, 4 Eylül 1938, sa:3083, s.1). Halk Partisince ve Atatürk tarafından Hatay Devlet Başkanlığı'na aday gösterilen Tayfur Sökmen, meclis tarafından oy birliği ile Hatay Devlet Başkanlığına seçildi. Bu durum 21 pare top atılmak suretiyle ilan edildi (Yeni Mersin, 4 Eylül 1938, sa:3083, s.2; Yeni Adana, 3 Eylül 1938, sa:4603, s.1).

Devlet Başkanlığına seçilen Tayfur Sökmen de Abdurrahman Melek'e (1896 yılında Antakaya'da doğan Melek, Halep Sultaniyesi ve Beyrut Üniversitesi'nde okuduktan sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında önemli çabaları olan Melek, Hatay Devleti'nin kurulmasından önce Hatay Valiliği yaptı. Hatay Devleti'nin kurulmasıyla da Hatay Devleti'nin Başbakanı oldu. Başbakanlığı sırasında Antep milletvekilliğine seçilmiştir. Hatay Türkiye'ye

katılınca Türkiye'nin Merkez Bankasında görev almıştır. 1978 yılında da vefat etmiştir) hükümeti kurma görevini verdi. 5 Eylül'de bu doğrultuda Abdurrahman Melek hükümetini kurdu. Bu hükümette Abdurrahman Melek Başbakanlık, İçişleri, Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları görevlerini üzerine aldı. Cemil Yurtman Adalet Bakanlığına, Cemal Baki Maliye, İktisat ve Gümrük Bakanlıklarına, Ahmet Faik Türkmen Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığına, Kemal Alpar Nafia ve Ziraat Bakanlığına getirildi. 6 Eylül günü Hatay Hükümet Başkanı Abdurrahman Melek, Hatay Millet Meclisi'nde hükümetinin programını okudu ve meclisten güvenoyu aldı. Melek, programının ruhunu ve esasını Kemalizm rejimi ve icabı olduğunu açıkça belirtmiştir (Ayn Tarihi, Eylül 1938, sa:58, s.77-78; Kilis, 12 Eylül 1938, sa:1460, s.1). Görüldüğü gibi Hatay Devleti kurulurken Türkiye örnek alınmakta ve programlarını da onunla örtüştürmeye çalışılmaktadır. Yine aynı gün Sancak Anayasası, Hatay Anayasa'sı olarak kabul edildi. Devletin adı Hatay Devleti olarak kabul edildi. İdare şekli cumhuriyet ve başkenti Antakya kabul edildi (Tekin, 2000:225).

Daha sonra Hatay Devleti'nin bayrağı olarak Türkiye Cumhuriyeti bayrağına benzeyen bir bayrak kabul edilerek 7 Eylül'de meclis binasına çekildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:93). Hatay Devleti'nin bayrağı olarak kabul edilen bu bayrak, al zemin üzerinde beyaz ve ortası al bir yıldızdır. Bu bayrağın Türkiye Cumhuriyeti bayrağından tek farkı yıldızının içinin al olmasıdır. Yine aynı gün Türk İstiklal Marşı, Hatay Milli Marşı olarak kabul edildi. Bu arada Türkiye, yeni kurulan Hatay Devleti'ne acil ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için 50.000 TL ödenek gönderdi (Pehlivanlı ve diğ., 2001:113). Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere Türkiye ile yeni kurulan Hatay Devleti'nin oldukça yakın temas halinde olduğu görülmüyordu. Hatay Devleti'nin daha baştan itibaren bu tür kararları alması buranın eninde sonunda Türkiye'ye ilhak olacağı fikrini vermektedir. Zira İngiltere'de çıkan The Truth mecmuası bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Mecmua Hatay'ın bağımsızlığını şöyle değerlendirmekteydi: "...Nüfusun büyük ekseriyeti Türk olan ve iskelesi olan İskenderun Türk hinterlandı için çok kıymeti bulunan Hatay'ın doğumu Türk diplomasisinin bir zaferidir. Bu yeni doğan devletin Türkiye'nin nüfusu olacağı kabul ettiği teşkilatı esasiyeden ve hatta isminden bellidir..." (Kilis, 10 Ekim 1938, sa:1468, s.1).

Bu arada 3 Eylül 1938 tarihinde Atatürk, Başbakan Celal Bayar'a bir tebrik telgrafı göndererek Hatay Devleti'nin kurulduğunu haber aldığını ve cumhur hükümetinin bu başarısını tebrik ettiğini bildirmiştir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri 4, 1991:684). 4 Eylül 1938 tarihinde Tayfur Sökmen Devlet Reisliği'ne seçilmesi münasebetiyle Atatürk'e şu teşekkür telgrafını göndermiştir:

“Hatay reisliğine seçildiğimi ve bu vazifeyi ifaya başladığımı yüksek huzurunuzda Hatay millet meclisi tarafından bugün arz eylemekle şereflenirim. Türkiye'nin ulu önderi tarafından gösterilen yüksek alaka ve yardım sayesinde istiklaline kavuşmuş olan Hatay'ın Ulu Şef Atatürk'e ve büyük Türk milletine karşı beslediğim minnet ve şükran ve bağlılık hislerini bu vesile ile de arz etmekle son derece bahtiyarım. Vazifemin ifası arasında yüksek alaka ve irşatlarınızın esirgememesini dileğiyle candan bağlılığımı ve sonsuz saygılarımı sunarım” (Aydın Tarihi, 4 Eylül 1938, sa:58, s.59).

Böyle bir sonsuz teşekkür ve bağlılık bildiren Sökmen'in bu telgrafına Atatürk, devlet reisliğine seçilmesi dolayısıyla tebriklerini ve Hatay'ın inkişafını alaka ile takip edeceklerini bildiren bir telgrafla cevap vermiştir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri 4, 1991:684).

Yine Hatay Cumhuriyeti'nin Meclis Başkanı Abdulgani Türkmen Atatürk'e Hatay Devleti'nin kurulması dolayısıyla sonsuz teşekkür ve bağlılık bildiren bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafa Atatürk de cevap olarak Hatay Millet Meclisi'ne başladığı önemli bu görevde başarılar dileyerek Hatay halkına da yeni idare altında mutluluklar dilemiştir (Aydın Tarihi, 7 Eylül 1938, sa:58, s.61).

Görüldüğü gibi yeni kurulan Hatay Devleti'nin Türkiye ile yakın ilişkiler içerisinde olacağı bu telgraflardan anlaşılıyordu. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Hatay'ın ileride Türkiye'nin bir nüfusu olacağını ipucunu bir bakıma bu telgraflardaki sonsuz bağlılık sözlerinden de anlıyoruz.

Bundan sonra Hatay Devleti Türkiye ile irtibatlı bir şekilde kurumlaşma sürecine gidecektir. Bu kurumlaşma sürecinde Hatay Devleti'nin Türkiye'ye katılma sürecinden açık bir şekilde söz edilmese de Hatay Devleti'nin yapay ve geçici niteliği herkes tarafından bilinmekteydi. Hatay Devleti yöneticilerinin ve Türkiye hükümetinin asıl amacı olan bir an evvel Hatay'ın Türkiye'ye katılması isteği Hatay Devleti'nin kurum, anayasa ve kanunlarının Türkiye Cumhuriyeti kanunlarıyla örtüştürmeğe çalışmakla az da olsa amaca ulaşmada yardımcı olacağı düşünülüyordu. Bunun için de Türkiye

harekete geçecek ve bu örtüştürme düzenlemelerinin Hatay ile koordineli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu başkanlığında Hatay İstişare Heyeti ile bir Hatay Bürosu kuruldu. Ve bu örgütlere Türkiye tarafından büyük yetkiler verildi (Pehlivanlı ve diğ., 2001:126). Böylece Hatay Devleti’ni Suriye ve Fransa etkisinden kurtaracak yeni düzenlemelere gidilmesine hız verilmeye başlanmıştır.

Bu doğrultuda Hatay Devleti eğitim ve askeri alanda bir takım değişiklikler yaptı. Eğitim alanında okulların Arapça eğitim veren bazı şubeler kapatıldı. Hatay’da Arapça eğitimin artık aşamalı olarak kaldırılmasına karar verildi. Fransızca ilköğretimde kaldırıldı. Ve ortaöğretimde de Fransızca derslerinin saatleri azaltıldı.

Askerlik alanında Fransız istihbarat subaylarının Hatay’dan ayrılmaları sağlandı. Fransız jandarması İskenderun’u boşalttı ve burayı Hatay Devleti’ne bıraktı (Ada, 2005:190).

Bu arada 20 Ekim 1938 tarihinde Suriye, Hatay sınırını kapattı. Bunun üzerine Hatay Devleti de bir misilleme olarak kendi sınırını kapattı. Ayrıca İskenderun gümrüğüne el konularak Hatay Devleti adına vergi alınmaya başlandı. Vuku bulan bu krizde Türkiye, Hatay Devleti’ni desteklediğini açıklayarak gümrük vergilerini kaldırdı. 13 Kasım 1938’den itibaren İskenderun limanına girecek yabancı ülke gemilerine Hatay bayrağı çekme zorunluluğu getirildi. Ayrıca bu sırada Hatay vatandaşlarının Türkiye konsolosluklarından pasaport alarak seyahat etmeleri sağlandı (Sökmen, 1992:113-115; Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:94).

Daha sonra Hatay Devleti aldığı bir kararla Hatay memurlarının kıyafetlerini düzenlemiş. Buna göre artık memurlar Türkiye’de olduğu gibi şapka, ceket ve pantolon giyeceklerdir (Hatay Devleti Resmi Gazete, 14 Ocak 1939, sa:52, s.1).

Suriye postası ile birleşik olan Hatay postasında Suriye’nin posta pulu göndermemesi üzerine mektuplaşmalarda sorun çıktı. Bunun üzerine Hatay Meclisi 16 Ocak 1939 tarihinde aldığı bir kararla posta pullarının Türkiye postalarından sürşarj yapılmak suretiyle Hatay dahilinde kullanılmasına karar verdi (Hatay Devleti Resmi Gazete, 28 Ocak 1939, sa:56, s.28).

3 Şubat 1939 tarihinde toplanan Hatay Meclisi, Türk Ceza Kanunları'nı Hatay Devleti Ceza Kanunları olarak kabul etti (Yeni Adana, 4 Şubat 1939, sa:4736, s.1).

Hatay Meclisi 16 Şubat 1939 tarihinde çıkarttığı bir kanunla Türkiye Cumhuriyeti Kanunları'nı bir bütün olarak Hatay Devleti'nin Kanunları olarak kabul etti (Hatay Devleti Resmi Gazete, 11 Mart 1939, sa:64, s.1; Yeni Adana, 18 Şubat 1939, sa:4738, s.1). Böylece Hatay Devleti bir yandan kurumlaşırken diğer yandan Fransa ve Suriye'nin etkisinden kurtuluyordu. Bu sırada Hatay'daki Fransız Delegatesi Kolonel Kole Hatay'da gazetecilere Türkiye kanunlarının Hatay'da kabul ve tatbiki münasebetiyle şöyle demiştir:

“Hatay Millet Meclisinin Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını aynen kabul etmesi istigrafla karşılanacak bir şey değildir. Tamamiyle müstakil olan Hatay devletinde Türkler kati bir ekseriyet teşkil ederler. Türkiye’de Kemalizm rejiminin uzun seneler tatbik ve tecrübe ettiği kanunların Türk ekseriyetiyle meskun olan Hatay’da aynen kabulünden daha tabi bir şey olamaz” (Türk Sözü, 23 Şubat 1939, sa:4362, s.1-2).

Arkasından 10 Mart 1939 tarihinde Hatay Meclisi Türkiye’den Hatay’a gelmek için pasaport almak mecburiyetini kaldırdı. Böylece Türkiye ile Hatay arasındaki ilişkiler daha da arttı. Yine aynı gün Yunanistan hükümetinin de Hatay’da bir konsolosluk açması Hatay Devleti için önemli bir prestijdi (Türk Sözü, 11 Mart 1939, sa:4376, s.1).

Hatay Devleti'nin parası Suriye Lirasıydı. Bu değişim sürecinde 14 Mart 1939 tarihinde 51 nolu kanun ile Türk Lirası Hatay’da resmi para olarak kabul edildi (Hatay Devleti Resmi Gazete, 15 Mart 1939, sa:66, s.1; Jaeschke, 1990:6).

Bu arada Tayfur Sökmen Antalya’dan ve Abdurrahman Melek Antep’ten milletvekili seçildiler (Tekin, 2003:41). Bu durum dünyada ilk olması bakımından ilginçtir. Ancak bu planlanarak yapılmış bir şeydi. Aynı zamanda bu durum Hatay’ın Türkiye ilhak edilme sürecinin bir parçasıydı.

En son olarak da 1 Mayıs 1939 tarihinde Türk Medeni Kanunu Hatay’da yürürlüğe girmiştir (Jaeschke, 1990:8).

Böylece Hatay Devleti'nin kurumlaşma süreci devam ederken diğer yandan Hatay’ın Türkiye’ye katılma süreci de sürdürülmekteydi. Bu kurumlaşma sürecinde Hatay’ın Türkiye’ye katılma isteğinden açık bir şekilde bahsedilmese de Hatay Devleti'nin geçici bir nitelikte olduğu, eninde sonunda Türkiye’ye katılacağı herkes tarafından

bilinmekteydi. Ayrıca Suriye'ye bağımsızlık veren 1936 tarihli anlaşma Fransa tarafından onaylanmamıştı. Bu yüzden Hatay'ın geleceğini Suriye'ye bağlı tutmak için de bir neden kalmamıştı.

Bu arada Avrupa 2. Dünya Savaşı'na doğru hızla sürükleniyordu. Bu ortamda daha 1938 Dostluk Anlaşması hazırlanırken Fransa, Türkiye ile geniş yükümlülükler içerisine girilmesini istiyordu. Bu anlamda Fransa Türkiye ile Doğu Akdeniz ve Balkanlarda bir anlaşma yoluna girmiştir. Ancak Fransa'nın çaresiz durumunu gören Türkiye, bunu milli çıkarları doğrultusunda kullanmak istedi. Bunun için de Fransa'ya Hatay ile ilgili isteklerini kabul ettirmeden geniş yükümlülükler içerisine girmek istemedi. Bu doğrultuda Türkiye, 4 Temmuz 1938 Dostluk Anlaşması'nı bile onaylamadı (Soysal, 1985:98).

Türkiye'nin Hatay meselesinde güçlü bir konuma ulaştığını gören Suriye de, daha önce de teklif ettiği Hatay'ın Türkiye ile Suriye arasında paylaşımını Atatürk'ün cenaze töreninde tekrarladı. Türkiye ise bu tekliflere somut bir cevap vermemeyi tercih etti. Türkiye'nin bu tavrını gören Fransa ise ses çıkarmamayı tercih etmiştir. Suriye'nin bu teklifini sürekli yinelemesinin en büyük sebebi şüphesiz atacağı bağımsızlık adımlarında komşusu Türkiye'den destek umududur. Görüldüğü üzere Suriye Hatay meselesinde ciddi bir engel olmaktan çıkmıştı (Ada, 2005:198).

Diğer yandan Fransa'da siyasi ve askeri çevrelerde Hatay meselesiyle ilgili sürekli tartışmalar olmaktadır. Bu dönemde Türkiye'ye karşı direnme yanlısı olan Fransa'nın Beyrut Yüksek Komiseri Puaux Paris'e gönderdiği raporunda Türkiye'nin Hatay ve Suriye'de propaganda ve tahriklere giriştiğini belirtiyordu. Puaux ve Paris Meclisi'nin bazı üyeleri Türkiye'ye karşı direnmek gerektiğini savunurken Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Massigli ise Türkiye ile karşılığını elde etmek şartıyla Hatay'ın Türkiye'ye verilmesini teklif etmiştir. Daladier hükümeti ve onun özellikle Dışişleri Bakanı Bonnet bu konuda kararsızdır (Soysal, 1985:98).

Böyle bir ortamda 20 Ocak 1939 tarihinde Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Massigli ile Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu Ankara'da bir görüşme yaptılar (Ada, 2005:200). Saracoğlu, Massigli'ye açık bir şekilde "Türkiye, Hatay'ı almak istiyor, Hatay er geç Türkiye'ye bağlanacaktır. Ancak, eğer Fransa şimdilik Hatay'ın tam

bağımsızlığını ve onun geçici olarak Fransa ve Türkiye'nin güvencesi altına konulduğunu kabul ederse, biz biraz sabrederiz" görüşlerini bildirdi.

Massigli bu görüşü Paris'e ilettiler. Fransa'nın ilk tepkisi ve sorusu Suriyelilerin bu işe ne diyeceğiydi. Oysa Suriyeli liderler her şeyin Türkiye'nin isteği doğrultusunda gittiğini fark etmişler ve Hatay'ın Türkiye ile Suriye arasında paylaşılması için görüşmelere bile başlamışlardı.

Bu arada Türkiye'nin Hatay'dan başka Suriye'nin başka bazı bölgelerinde yani Halep'te ve Cezire'de de gözü olduğu söylentileri yayılmıştır. Buralara yönelik propagandalara giriştiği iddia edildi. Massigli bu söylentileri 20 Ocak 1939 görüşmelerinde Saracoğlu'na sordu. Saracoğlu da "Türkiye'nin Hatay'dan başka Suriye'nin hiçbir yerinde gözü yoktur" diyerek bu söylentileri yalanladı. Ancak Saracoğlu'nun bu sözleri Suriye ve Fransa'yı teskin etmedi (Soysal, 1985:99).

Bu görüşmelerden sonra Massigli 24 Ocak 1939 tarihinde Paris'e durumu değerlendiren bir rapor gönderdi. Massigli bu raporunda Türk hükümetinden Hatay meselesinde esneklik beklenemeyeceği, Atatürk'ün başlattığı bu davada Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gerilemesinin söz konusu olmadığını belirterek karşılığını almak şartıyla Hatay'ın Türkiye'ye verilmesine Suriye'nin karşı çıkacağını belirtmiş ve bu yüzden Türkiye ile sadece sınır görüşmelerinin yapılabileceğini ifade etmiştir (Pehlivanlı ve diğ., 2001:132).

Bu arada Büyükelçi Massigli, Şubat 1939'un başlarında meseleyi görüşmek üzere Paris'e gitti. Burada Massigli; Gamlain ve Darlan gibi askeri liderlerin, Dışişleri Bakanı Bonnet'in aksine Türk-Fransız ittifakının önemini daha iyi anladıklarını gördü. Daha sonra Massigli Ankara'ya döner dönmez 13 Şubat 1939 günü Bonnet'ten aldığı telgrafta Bonnet'in de bu meselede yumuşadığını ve kendi görüşüne yaklaştığını gördü. Zira gelen bu telgrafların birinde Türkiye ile ilişkilerin düzeltilmesi çerçevesinde ve Akdeniz bölgesinde Fransa ile Türkiye'nin Akdeniz'de bir siyasi işbirliği sağlanması karşılığında Hatay'ın bir kısmının terk edebileceği ifade ediliyordu. Fransa özellikle Musa Dağı gibi kimi yerlerin Suriye'ye bırakılmasını istemiyordu. Çünkü buraların Türkiye'ye verilmesi durumunda buralarda karışıklıkların çıkmasından endişe duyduklarını belirtiyorlardı. İşte bu koşullar içerisinde Bonnet, Türkiye ile görüşmelere başlanabileceğini belirtiyordu.

Bu arada Massigli 6 Mart 1939'da Suriye ve Lübnan gezisine çıktı. Bu gezisinde Massigli Türkiye'nin yarattığı ileri sürülen yeni tehlikelerin doğru olmadığını yerinde görmüş ve bunu Paris'e bildirmiştir.

Massigli Suriye'den döndükten sonra 17,23,29 Mart günlerinde Saracoğlu ile Hatay meselesi üzerinde görüşmeler yaptı. Görüşmelerde Saracoğlu, Hatay'dan Suriye'ye toprak verilmesini istemediklerini ve meselenin bir an önce kesin olarak çözümlenmesini istediklerini belirtmiştir. Ayrıca Saracoğlu, Türkiye'nin Suriye'den başka toprak talebi olmadığını da eklemiştir (Soysal, 1985:100-101).

Bu gelişmeler yaşanırken Avrupa 2. Dünya Savaşı'na doğru sürüklenmekteydi. Nitekim 15 Mart 1939'da Almanya Çekoslovakya'yı işgal etmiş ve Polonya ile yapmış olduğu Saldırmazlık Anlaşmasına son vermiştir (Pehlivanlı ve diğ., 2001:132).

Bu son gelişmeler üzerine İngiltere Almanya'yı yatıştırma politikasından uzaklaşarak Türkiye'nin herhangi bir çatışmada mutlaka kazanılması gereken bir müttefik olduğunu anlamıştır. Bu doğrultuda İngiltere Türkiye ile 1939'un Nisan ayından itibaren görüşmelere başlayacaktır. Bu sırada Sovyetler Birliği de Fransa'dan Türkiye ile aralarındaki sorunları bir an önce çözmesi gerektiğini öğütlemiştir (Ada, 2005:205). Bu gelişmeler üzerine tedirginleşen Fransa Türkiye ile görüşmelerini hızlandırmış ve Hatay meselesinde yumuşamağa başlamıştır.

Bir taraftan Fransa ile görüşmeler sürerken diğer taraftan Türkiye Hatay'ın anavatana katılmasını hızlandıracak girişimlerinde bulunmaya devam etmiştir. Nitekim 11 Şubat 1939 tarihinde Tekirdağ milletvekili Rahmi Apak Hatay halkının tamamen kazanılması için Hatay'a gönderildi. Rahmi Apak verilen görev doğrultusunda öncelikli olarak Hatay'da devlet kurulduktan sonra faaliyetlerini durduran Halk Partisi ve Halkevlerini tekrar canlandırdı. Daha sonra Apak, Hatay halkını dava üzerinde aydınlatmak için Hatay'da Türkçe olarak yayımlanan Yeni Gün, Hatay, Karagöz ile Arapça yayınlanan Türkiye taraftarı Ahd-i Cedit ve Enba-ı Hatay gazetelerini maddi yönden destekledi, tüm giderlerin karşılıdı. Türkiye taraftarı aileler maddi yönden desteklendi. Bu masraflar için Türkiye Apak'a 5.000 TL gönderdi.

Bu sırada yukarda da belirttiğimiz gibi Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen'in Antalya'dan ve Hatay Başbakanı Abdurrahman Melek'in Antep'ten TBMM'ye

bağımsız milletvekili olarak seçilmeleri de Hatay meselesinin Türkiye lehine halledilmesinde faydası olacaktır. Diğer taraftan Tayfur Sökmen'in Türk gazetecilerine "Ben Hatay'da Atatürk'ün ve İnönü'nün yüksek iradelerini tatbik eden memurum" şeklinde demeç vermesi Hatay meselesini gündemde tutulma çalışmalarından birisiydi. Melek'in Ankara'dan Hatay'a dönüşü sırasında gazetecilere verdiği "Türkiye'de başta cumhurreisi oldukları halde bütün Türk milletinin Hatay hakkında gösterdikleri alaka o derece büyüktür ki, Türkiye ve Hatay bir tek kalp olarak çarpmaktadır" şeklindeki beyanattı hem Hatay'da hem de dışarıda iki devletin birleşme arifesinde olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:102-103).

7 Nisan 1939 tarihine gelindiğinde İtalya Arnavutluk'u işgal etmişti. Bu durum İngiltere gibi Fransa'yı da endişelendirdi. Bir an önce Türkiye ile anlaşmak için İngiltere ve Fransa harekete geçtiler. Bu ortamda Fransa'nın Dışişleri Bakanı Bonnet 28 Nisan 1939'da Massigli'ye bir telgraf göndererek Türkiye ile anlaşması gerektiğini belirtti (Soysal, 1985:101).

1939'un Nisan ayında Fransa Türkiye ile görüşmeye tekrar başlayacakken ortaya atılan ve ajanslarda haber olan Türkiye'nin Hatay'ı işgal etmek üzere güney sınırına yığınak yaptığı iddiası görüşmeleri engelledi. Fransa bunun üzerine Türkiye'ye, Türk askerinin Hatay'a girmesi halinde Fransa'nın da karşılık vereceği uyarısında bulundu (Ada, 2005:205-206). Türkiye ise bu söylentileri 4 Nisan 1939'da yalanladı (Türk Sözü, 5 Nisan 1939, sa:4397, s.1).

Nisan 1939'dan beri devam eden Türkiye-İngiltere görüşmeleri 12 Mayıs 1939 tarihinde Türk-İngiliz Deklarasyonun imzalanmasıyla sonuçlandı. Bu ittifaka Fransa da girmek istiyordu. Ancak Türkiye Hatay meselesinin çözümlenmeden Fransa ile bir deklarasyona yanaşmayacağını bildirmesi üzerine Fransa bu deklarasyonun dışında kaldı. Bu deklarasyona göre Türkiye ile İngiltere Akdeniz'de savaşla sonuçlanacak bir saldırı durumunda yardımlaşacaklar ve Balkanlarda ise güvenliği sarsıcı bir gelişme olursa bir birlerine danışacaklardır (Ada, 2005:208-209).

22 Mayıs 1939'da Almanya-İtalya Çelik Paktı'nın imzalanması Fransa ve İngiltere'yi endişelendirdi. Bunun üzerine Fransa Türkiye ile İngiltere'nin yayınlamış olduğu ortak demeci benimsediğini açıkladı. Böylece Fransa da Türk-İngiliz İttifakı'na katılırken

bunun karşılığında Hatay'ı Türkiye'ye vermeye razı oluyordu (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:104-105).

Haziran 1939'a gelindiğinde Hatay'ın yakında Fransa ile imzalanacak bir anlaşma ile Türkiye'ye katılacağı dile getirilmeye başlandı. İlk müjdeyi de 13 Haziran 1939 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Genel Meclisi'nde Başbakan Refik Saydam "...Muhterem heyetinizin sabırsızlıkla beklediği Hatay meselesini bu suretle halletmiş bulunuyoruz. Pek yakın bir atide Hatay'ın anavatana katılarak iltihakını tebşir etmekle bahtiyar olacağım" sözleriyle vermiştir (Yenigün, 14 Haziran 1939, sa:2203, s.1).

Artık Hatay'ın Türkiye'ye katılacağına belli olmasıyla Türk Hükümeti katılım sırasında ve sonrasında yapılacaklarla ilgili kararlar almaya başladı. Nitekim 14 Haziran 1939 tarihinde İçişleri Bakanlığı, Başbakanlığa Hatay'ın anavatana ilhaki durumunda dahili, harici, mali, gümrük, hudut ve inzibat işleri, teşkilleri hakkında görüşülerek hemen bir karara varabilmek için ilgili bakanlıkların temsilcilerinden oluşacak bir komisyonun kurulmasını teklif etmişlerdir (BCA 030.10.225.515.18 bel: 2).

Nihayet 23 Haziran 1939 tarihinde Türk-İngiliz Deklarasyonunun bir bezeri Paris'te Türkiye'nin Paris Büyükelçisi Suat Davaz ile Fransa Dışişleri Bakanı Bonnet arasında imzalandı. Aynı gün Ankara'da Massigli ile Saracoğlu arasında Hatay'ın Türkiye'ye ilhakını sağlayan Türkiye ile Suriye arasında toprak sorunlarının kesin çözümüne ilişkin bir antlaşma imzalandı (Ada, 2005:211).

Antlaşmanın ilk maddesine göre Hatay'ın Suriye ile ilgili sınırında Türkiye lehine bazı düzeltmeler yapılacak ve aynı zamanda Hatay'ın Türkiye'ye katılması kabul edilecektir. Fransız askerleri 1 ay içinde Hatay'ı tamamen boşaltacaklardır. Antlaşmanın 2-5 maddelerine göre de Hatay'da ikamet eden ve 18 yaşını dolduranlar uyruk seçebileceklerdir. 6 ay içinde isteyen Suriye veya Lübnan vatandaşlığını seçebilecektir. Eğer bu süre içerisinde uyruklarını değiştirip de bölgeden ayrılmak istemeyenler Türk vatandaşı sayılacaklardır. Antlaşmanın 6. maddesine göre İskenderun'daki Fransız askeri mezarlığı Fransız toprağı sayılacak ve mezarlıkta bir Fransız bekçi bulunacaktır. Antlaşmanın 7-9 maddelerine göre ise Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğünü tehlikeye düşürecek faaliyet ve amaç içinde olmayacak ve her iki

ülke diğer ülkenin emniyet ve rejimine yönelik hareketleri önlemeye yönelik tedbirleri karşılıklı olarak alacaklardır. Yine 10.maddeye göre ise 30 Mayıs 1926 Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi yeni bir anlaşma imzalanıncaya kadar yani 15 Mart 1940 tarihine kadar uzatılacaktır. 11. maddeye göre de antlaşma 22 Temmuz 1939 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Antlaşmanın protokol kısmında ise Fransız uyruklu gerçek kişilere ait Hatay'da kalan taşınmaz mallar için Türkiye'nin Fransa'ya 35 milyon frang vereceği, tüzel kişilerin de taşınır mallarını Hatay dışında istediği yere götürebileceği ve Payas-İskenderun demiryolu hattının Türkiye Devlet Demiryollarına devredileceği gibi hükümler vardı.

Antlaşmanın tutanak kısmında da malvarlığını Hatay dışına taşımak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken kambiyo koşulları vardır (Soysal, 2000:581-587).

Antlaşmanın hemen ardından protokoller gereği Türkiye Hatay'daki Fransız mallarını satın aldı (BCA 030.18.01.02.91.59.18).

Böylece bu anlaşmayla birlikte Türkiye, barışçı usullerle Hatay meselesini kendi lehine çözümlenmiştir. Savaş yoluyla Hatay'ı Türkiye'ye ilhak edebilecek askeri gücü varken, Türkiye sırf dünya sulhuna zarar vermemek için savaş yoluna başvurmamıştır.

Bu antlaşmanın imzalanmasının ardından daha henüz antlaşma yürürlüğe girmeden 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Meclisi Abdulgani Türkmen'in riyasetinde olağanüstü toplanarak otuzdan fazla verilen takririn kabul edilmesiyle Hatay Meclisi kendini feshetmiş ve Türkiye'ye katılma kararı almıştır (Ayın Tarihi, Haziran 1939, sa:67, s.122-123). Böyle bir kararın alması saatler öncesinde Halk Partisi ve Halkevi önünde bekleyen Hataylılar arasında büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Yenigün, 30 Haziran 1939, sa:2217, s.1,4). Ve mebusların alkışları arasında meclis üzerinde bulunan Hatay bayrağı indirilerek Türk bayrağı çekilmiştir (Yeni Mersin, 1 Temmuz 1939, sa:3329, s.1). Böylece Hatay Devleti tarihe karıştı. TBMM de 30 Haziran 1939 tarihinde Hatay'ın Türkiye'ye ilhakını 344 azanın ittifakıyla kabul etmiştir (Yenigün, 1 Temmuz 1939, sa:2218, s.1).

Hatay devletinin sabık Devlet Reisi Tayfur Sökmen 25 Haziran 1939 tarihinde gazetecilere şu ilginç itirafta bulunmuştur:

“...24 Ağustos'ta Hatay'a bir vatandaş sıfatıyla ve diğer arkadaşlarım gibi milli davanın başarılmasında çalışmak maksadıyla büyüklerim tarafından gönderilmişim. Sayın yurttaşlarımın naçiz şahsıma gösterdikleri teveccüh ve itimatla Hatay devlet riyasetine seçimli bulunmakla beraber hakikatte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir azası ve cumhuriyet hükümetinin bir memuru olarak vazife almış bulunuyordum” (Yeniğün, 26 Haziran 1939, sa:2213, s.1).

Görüldüğü gibi Tayfur Sökmen kendisinin de itiraf ettiği gibi Hatay'ın Türkiye'ye katılması için Türkiye tarafından Hatay'a gönderilmiş bir memurdu. Tayfur Sökmen'in bu alçakgönüllü sözlerine rağmen Milli Şef İsmet İnönü Tayfur Sökmen'e gönderdiği telgrafta O'na ve Hataylılara şu övgülerde bulunmuştur:

“Hatay meclisinin kararı, Hataylıların yirmi sene süren kahramanca mücadelesinin neticesidir. Büyük Türk Milleti içinde Hataylılar kendi itibarlı mevkilerini istihkak ile almışlardır. Milletimiz Hataylı evlatlarıyla iftihar edecektir. Millet in bu sevinçli gününde sizin vatansever adınızı ve milli mücadeledeki değerli hizmetlerinizi takdirle yad ederim” (Yeniğün, 3 Temmuz 1939, sa:2219, s.1).

7 Temmuz 1939 tarihinde çıkarılan 3711 sayılı kanun ile Hatay Türkiye'nin bir vilayeti oldu (Tekin, 2000:227). Kurulan Hatay vilayeti valiliğine Hatay Egemenlik Cemiyeti Genel Sekreteri ve Emniyet Genel Müdürü olan Şükrü Sökmensüer getirildi (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008:106).

Bu arada seçilen Hatay Valisi Şükrü Sökmensüer, 18 Temmuz akşamında Hatay'a geldi. Hatay'ın bu ilk valisi Hataylılara bir nutuk söyledi. Bu nutkun bazı önemli yerleri şöyleydi:

“Bu güzel esere cumhuriyetin ilk valisi olarak seçilmiş olmak bahtiyarlığıyla Milli Şefimize ve hükümetimize şükran hislerimi huzurunuzda arz etmekle vazifeme başlıyorum... Ferdi, ailevi ve zümrevi hiçbir imtiyaz tanımayan Teşilat-ı Esasiye ve cumhuriyet kanunları, vatandaşların can ve mal emniyetini temin altına almıştır... Her şeyden evvel size Türk cumhuriyetinin adaletini ve Türk inkılabının esaslı kaynağı olan partinin altı umdesini getiriyorum... Hatay vatandaşlarını cumhuriyet kanunlarını bütün icaplarına kendilerini uydurmaya vad ediyorum” (Yeniğün, 19 Temmuz 1939, sa:2232, s.1,3).

Görüldüğü gibi Hatay'ın ilk valisi işe ilk olarak Hatay'da yaşayan bütün gurupların Türkiye Cumhuriyeti kanunları içerisinde adalet ve mutluluk içerisinde yaşayacaklarını anlatarak başlamıştır.

23 Temmuz 1939'da Hatay'a gelen Türk heyetleri ve meydanlarda toplanan Hatay halkı büyük bir coşku içinde Hatay Kurtuluş Bayramı'nı kutladılar (Yeni Mersin, 25

Temmuz 1939, sa:3349, s.1). Yine aynı gün Fransızların son askeri de Hatay'dan çekildi (Jaeschke, 1990:14).

Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasına bazı ülkeler sert tepkiler gösterirken bazı ülkeler ise olumlu karşılamaşlardır. Hatay'ın Türkiye'ye verilmesine en sert tepki Suriye'den geldi. Suriye hükümeti hemen Milletler Cemiyeti'ne protesto telgrafları göndererek tepkilerini ortaya koydular. Protestolarda Fransa, Hatay'ı Türkiye'ye vermekle uluslararası hukuk kurallarını ve Suriye'nin haklarını çiğnediği, Suriye'nin haklarını saklı tuttuğu ve Hatay'ın Türkiye'ye bırakılma kararının durdurulması istenmekteydi. Daha sonra Suriye'deki diğer siyasi partiler de birer bildiri yayınlarak Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını tanımadıklarını belirtmişlerdir (Ada, 2005:215-216).

Bir diğer büyük tepki de İtalyan hükümetinden geldi. İtalyan hükümeti Fransa'ya bir nota vererek Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesi sırasında kendisine hiçbir şey sorulmadığı hâlbuki 1920 San Remo Konferansı'nda toplanan ve Fransa'ya Suriye mandasını veren Müttefikler Yüksek Konseyi'nde İtalya'nın da bulunduğunu bildirmiştir. Bunun Manda Yasası'na uymadığını belirten İtalya'ya; Fransa Hatay'ın Türkiye'ye verilmesinin San Remo kararlarının değil, Fransa'nın Türkiye ile imzaladığı 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nın bir sonucu olduğunu belirtmiştir (Yeni Adana, 15 Temmuz 1939, sa:4836, s.1; Ada, 2005:217). İtalyan basını da Hatay'ın Türkiye'ye verilmesine tepki göstermiştir. İtalyan gazeteleri son Hatay anlaşmasını değerlendirerek Hatay'ın Türkiye'ye verilmesinin büyük bir kayıp olduğunu, sömürgelerden bir karış toprağını genel bir savaş tehlikesi bile olsa terk etmeyeceğini söyleyen Fransa'nın bu fedakârlığa nasıl tahammül ettiğini sorarak tepkisini ortaya koymuşlardır (Yenigün, 24 Haziran 1939, sa:2212, s.2).

Fransa'dan Hatay'ın Türkiye'ye verilmesine iki tür tepki gelmiştir. Fransa'da sağcı ve muhafazakârlar Fransa'nın sömürgelerinden taviz verildiğini belirterek hükümeti şiddetle eleştirmişlerdir. Fransa'daki solcu ve ılımlı çevreler ise Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasını uluslararası zorunluluktan kaynaklandığını belirterek olumlu karşılamaşlardır (Ada, 2005:214).

İngiltere'de ise bazı çevreler olumlu karşılarken bazı çevreler ise olumsuz karşıladı. Olumlu karşılayanlar Avrupa'daki savaş durumunu neden gösterdiler. Olumsuz karşılayanlar ise bu durumun İngiltere'nin sömürgelerine de yansıtacağından

korkuyorlardı. Bu yüzden de bu anlaşmanın uluslararası hukuk kurallarının dışında olduğu belirtilerek meşru olmayan bir çözüm olarak gösterildi (Ada, 2005:214-215). İngiltere’de çıkan Time gazetesi de Hatay’ın Türkiye’ye verilmesini olumlu karşıladı (Yeni Mersin, 4 Temmuz 1939, sa:3331, s.1).

Hatay Türkiye’ye katılırken bu arada Hatay’daki yabancı unsurlar özellikle Ermeniler Türkiye’nin bütün tedbirlerine ve Hatay valisinin açıklamalarına rağmen Hatay’dan Suriye ve Lübnan’a kitlesel olarak göç etmişlerdir (Ada, 2005:222). Ermenilerin Hatay’dan göç etmelerinin sebepleri İçişleri Bakanlığının hazırladığı bir rapora göre Komiteci Ermenilerin göçün genel olmasını istemeleri ve Komitecilerin bu göçün dünya kamuoyunda Türk mezalimine karşı protesto niteliğinde telakki edilebilmesi için Hatay Ermenilerine tahrik ve tehditlerde bulunması, Suriye’de bu unsurlara ihtiyacı olan Fransızların teşvikleri, Hatay’daki işsizlik, Ermenilerin geçmişe ait korkuları ve düşmanlıklardır (BCA 030.10.225.515.26 bel: 1-2).

Hatay valisinin bu yabancı unsurların Hatay’dan göç etmemeleri için yaptığı konuşma ise şöyleydi:

“...Bir takım vatandaşların böyle bir şerefli günde yuvaların terk edip ayrılmasını beni müteessir ediyor. Bu insanlar yurt terk etmenin acısını ve ıstırabını bilmiyorlar. Bazı tarikatçıların propagandalarına kanıyorlar ve aldanmıyorlar. Mazi unutulmuştur. Hale ve istikbale bakılacaktır. Biz mazinin değil, Türkiye Cumhuriyetinin hesabını veriyoruz. Ben Hatay valisi sıfatıyla bugünden itibaren sakin, müsterih, emin bir hayata kavuşmak isteyen vatandaşlara tahrikata kapılmamalarını tavsiye edeceğim. Burada yaşayanları Türk vatandaşı olarak bağrımıza basacağız” (Yeni Mersin, 21 Temmuz 1939, sa:3346, s.1).

Görüldüğü gibi Hatay valisi bu yabancı unsurlara Hatay’da güvenlikleri için teminat veriyordu. Herkese eşit davranacaklarını belirterek tahriklere kapılıp Hatay’ı terk etmemelerini tavsiye ediyordu.

Bu arada Fransa da göçe hazırlananlara Alman ve İtalyan propagandalarına kapılıp aceleci davranmamalarını tavsiye ediyordu. Aslında Fransa bunu onlara tavsiye ederken mallarını acele edip Hatay’da bırakmamaları için söylüyordu. Ancak bütün bu girişimlere rağmen Ermenilerin ve diğer unsurların Hatay’dan göçleri engellenemedi. Uyrukluluk tercihi ve göç süresinin 13 Ocak 1940’ta son bulduğu tarihe kadar göç edenlerin yaklaşık olarak 48.000’i bulunduğu tahmin edilmiştir. Bunun da 26.500’ünü

Ermeniler, 11.500'ünü Ortodokslar, 6.000'nini Araplar ve 3.000'ini de Aleviler oluşturmaktaydı (Ada, 2005:222-223).

Göç eden unsurların çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyordu. Göç eden Ermenilerden geriye Hatay'da tek Vakıflı köyü Ermenileri kalmıştır. Bunlar ata topraklarından ayrılmak ve buradaki mülklerini bırakmak istemedikleri için göç etmemişlerdir (Başak, 2008:93-94).

Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla Suriye'den gelen ilk tepkilerden sonra, 5 Temmuz 1944 tarihinde Suriye Fransa'nın Suriye adına yapmış olduğu uluslararası antlaşma ve anlaşmalara saygılı olmak kararını aldığını bildirmiştir. Dolaylı olarak 1939 antlaşmasını kabul etmiştir (Tüzün, 1999:50). Bunun yanında 1946 yılında da Hatay konusunda iki ülke arasında bir uzlaşma sağlandı. Bu uzlaşmaya göre Türkiye Hatay'ın tanınması konusunda ısrarlı olmamayı, Suriye de karşılıklı ilişkilerde meseleyi ön plana çıkarmamayı kabul etmişlerdir (Ada, 2005:228).

Ancak 1946'da varılan bu uzlaşmaya rağmen Suriye, 1950'den sonra sorunu tekrar güdeme getirmiştir. Türkiye-Suriye sınırını tanımama anlamına gelebilecek davranışlarda bulunmaya başlamıştır (Tüzün, 1989:145). Bu mesele Türkiye-Suriye arasında ilerleyen zamanlarda da devam edecektir.

BÖLÜM 2: BÖLGE BASININDA HATAY (SANCAK) MESELESİ 1936-1939

2.1. Bölge Basını Hakkında Kısa Bilgiler

Hatay (Sancak) meselesinin Suriye'nin istiklal için Fransa'ya karşı harekete geçtiği 1936 yılının başlarından itibaren bölge basınında dile getirildiğini görmekteyiz. Bu tarihten itibaren bölge basını bir yandan Suriye'nin bağımsızlık ve hürriyetini desteklediklerini belirtirken diğer yandan Suriye'nin bağımsızlığı durumunda Sancak'ın durumunun ne olacağını da sorgulamaya başlamıştır. 9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Anlaşmasıyla Suriye'ye bağımsızlık verilirken Sancak ile ilgili olarak da anlaşmada hiçbir hüküm konmamıştı. Ancak Paris'te bu anlaşmayı imzalayan Suriye heyetinin memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere Sancak'ın eski özel statüsünü aynen devam ettirmesi şartıyla bundan sonra Suriye'nin egemenliğinde olacağını açıklamıştır. Bu durumda Sancak, Suriye'nin nüfusu altına giriyordu. Bu tarihten sonra Hatay (Sancak) meselesi bölge basınında daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandı. Sorunu başlangıcından Türkiye lehine çözümlenmesine kadar yakından takip eden bölge basını, gazetelerinde özel bir köşe ayırarak başmakaleler yayınlamışlardır. Bu yayınlanan başmakaleler Sancak meselesinde bölge basının nasıl bir tavır takındıklarının ve meseleye nasıl baktıklarının ortaya konması açısından önemlidir. Önemli gördüğümüz ve Hatay'da ve Hatay'a yakın illerdeki bazı yerel gazetelerin başmakalelerini, makalelerini bu bölümde inceleyip Hatay meselesinde nasıl bir tavır sergilediklerini ve meseleye nasıl baktıklarını ortaya koymaya çalışacağız. Böylece Hatay meselesinin bölge basınında nasıl algılandığını da ortaya koymuş olacağız. Onun öncesinde inceleyeceğimiz bölge basını hakkında bazı kısa bilgiler verecek olursak,

Yeni Mersin Gazetesi: Bu gazete 24 Temmuz 1928 tarihinden itibaren coğrafi olarak Hatay'a yakın Mersin'de gündelik olarak çıkmaktaydı. Günde 4 sayfa olarak yayınlanmaktaydı. 1936-1939 arası dönemde sahibi ve yazı işleri direktörü M. Fuad Akbaş idi. Bu dönemde Türkçe olarak çıkan bu gazetenin 7 Ocak 1936-26 Kasım 1939 tarihleri arasındaki sayıları incelenendi. Hatay meselesini yoğun bir biçimde gazetelerine taşıyan diğer yerel gazetelere göre Yeni Mersin gazetesi Hatay meselesi hakkında daha çok başmakale yayınlamıştır.

Yenigün Gazetesi: Antakya’da her gün akşamları çıkan bu gazete yerel bir halk gazetesiydi. Gazetenin sahibi Selim Çelenk idi. Tesis tarihi ise 1928 yılıydı. Hatay’da olayların arttığı dönemlerde Fransızlar tarafından çoğu kez kapatılıp açılmıştır.

Yeni Adana Gazetesi: Adana’da her gün akşamları çıkan halkçı bir gazeteydi. Sahibi ve başyazarı Ahmet Remzi Yüreğir olan bu gazetenin kuruluş tarihi 25 Ocak 1918 idi. Günde 4 sayfa olarak çıkmaktaydı. Hatay meselesinin şiddetlendiği dönemlerde olayları ve gelişmeleri gazetesine taşıyan bu gazetenin fazla başmakale yayımlamadığını görmekteyiz. Ancak Hatay’a coğrafi olarak yakın olması nedeniyle olaylara ilgisiz kalmamış bir yerel gazetedir. Hatay’daki gelişmeleri yakından takip etmiştir.

Türk Sözü Gazetesi: Adana’da gündelik siyasi gazete olarak çıkan bu gazetenin sahibi ve başyazarı Ferid Güven idi. Günde 4 sayfa olarak çıkmaktaydı. Kuruluş tarihi 1 Kasım 1924 olan bu yerel gazete de Hatay meselesiyle yakından ilgilenmiştir. Gazetenin bu dönemdeki sayıları incelendiğinde Hatay’daki gelişmelerle çok yakından ilgilenmesine rağmen fazla başmakale yayınlamadığı görülür. Yine de bu başmakalelere bakarak gazetenin Hatay meselesindeki tavrını ve düşüncelerini ortaya koyabiliriz.

Kilis Gazetesi: Kilis’te pazartesi ve perşembe günleri çıkan bu yerel halk gazetesinin kurucusu ve genel direktörü M. Ragıp Yazman idi. Haftada sadece iki gün çıkan bu gazetesinin bu döneme ait sayıları incelendiğinde Hatay ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmesine rağmen sınırlı sayıda başmakale yayınladığını görmekteyiz. Yine de bunlar gazetesinin mesele karşında görüş, düşünce ve tavrını görmemiz açısından yeterlidir.

Görüldüğü gibi yayınladıkları başmakalelerin sayısı sınırlı olsa da bu bölge gazetelerinin Hatay meselesinde tavır ve düşüncelerini anlamamız ve de meseleyi nasıl ele aldıklarını tespit etmemiz bakımından bu gazeteler önemlidir.

Bölge basını olarak yukarıda saydığımız gazeteleri kullanmamızın sebebi ise bu gazetelerin diğer yerel gazetelere oranla Hatay meselesi ile daha fazla ilgilenmiş olmaları ve gazetelerine Hatay davasıyla ilgili gelişmeleri taşımış olmalarıdır. Bu gazetelerin Hatay meselesiyle diğer yerel gazetelere nispetle bu kadar fazla

ilgilenmeleri ise Hatay'ın coğrafi olarak bu illere yakın olması ve Hatay'ın kaybedilmesi durumunda ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kendi şehirlerinin de etkileneceği endişesine bağlanabilir.

2.2. Yeni Mersin Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi

Yeni Mersin gazetesi Hatay meselesiyle başlangıçtan itibaren özel olarak ilgilenmiştir. Hatay meselesiyle ilgili gelişmeleri ve olayları gazetesine taşımıştır. Ayrıca gazetesinde Hatay meselesiyle ilgili birçok başmakale yayınlamıştır.

1936 yılının başlarında Suriyeliler Fransa'ya karşı bağımsızlık isteklerinde bulunmuştu. Suriye'de Fransa'ya karşı günlerce süren gösteriler yapılmıştı. Sonra olaylar gittikçe büyüdü. Bunun üzerine Fransa, olayların önüne geçmek için Nisan 1936'da Suriye'de milliyetçi bir parti olan Vatani Partisi üyelerinden oluşan Suriye heyetiyle Suriye'nin bağımsızlığını görüşmek için Paris'te müzakerelere başladı. Bu sırada Suriye'nin bağımsızlığını kazanırken Suriye'nin Sancak ve Çukurova topraklarına göz diktiği haberleri konuşulmaya başlandı. Suriye'nin daha bağımsız olmadan komşusunun topraklarına göz dikmesi bölge basınında büyük tepkilere neden oldu. Zira Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 2 Nisan 1936 tarihli sayısında "Suriye Ne İstiyor?" adlı bir başmakalesinde Suriye'nin daha bağımsız olamadan Sancak'a ve Toroslara göz dikmesini ve Suriye'nin istiklalini arama şeklinin yanlışlığını şöyle eleştirmiştir:

"Suriye istiklal istiyor. Toroslardan (!) kanala kadar bir ülkenin üstünde kurulacak muhayyel Arap imparatorluğuna temel atmak istiyor. Vahdet istiyor..."

Liderler bu hudutsuz ideal uğrunda elli bir gün çarşıları kapayarak iktisadi hayatı felce uğrattılar. Manda altında bulduklarını hesaba katmadılar. Hudutlarını Fransız askerlerine beklettiklerini unutarak koca Fransa'ya kafa tuttular. Şimdi de Fransa ile müsavi hukuka malik müstakil memleket imişler gibi Paris'e bir heyet göndererek pazarlığa oturdular.

Bir defa Suriye manda altındadır. Bu mandayı tesis eden de Fransa değil, Milletler Cemiyetidir. Fransa'nın buradaki mevki Milletler Cemiyetinin kendisine verdiği vazifeyi yapmaktan ibarettir. Buna göre Suriyenin vahdet değil istiklal davası bile daha başlangıcında sakattır. Paris görüşmelerinden alınacak netice olsa olsa Fransanın Milletler Cemiyeti nezdinde Suriye lehine teşebbüsünden ileri geçemez.

Bu komşu memleketi müstakil görmek temennisinde ilk defa Dış Bakanımız bulunmuştu. Bu itibarla istiklallerine kavuşmaları bizde sevindirir. Fakat daha ortada istiklal ve hürriyete müstahak olduklarına dair hiçbir mevcudiyet göstermeden hatta mecburi askerliğe bile yanaşmayıp hudutlarını yabancı bir

devlet askerlerine bekletip dururlarken Arap imparatorluğu hülyasıyla sarhoş olup muahedeleri bozmaya yeltenmek, komşu memleket topraklarına göz dikip onları müstakbel düşman sanmak gülünç olmaktan kendisini kurtaramaz.

Suriye liderleri davalarını çok geniş tutturdıkları için bugün hemen hemen kendileri de ne istediklerini katiyetle tayin edemiyorlar.

Kanaatımızca istiklal ve vahdet ayrı mevzulardır. Eğer vahdet planlarının içinde müstakil İskenderun sancağı da varsa –ki her fırsatta mevzuubahs olduğuna göre muhakkaktır- bu biraz hayalin de fevkinde bir muhaldir. İskenderun hukuku iki dost hükümetin imzalarıyla teyid edilmiştir. 500 bin türkün yurdu olan sancağın mukadderatı hiçbir zaman Suriyeye bağlanacak değildir. İstiklale gelince; bu da tarihin hiçbir devrinde hiçbir millet tarafından çarşı kapamak, dükkan camı kırmak gibi nümayişlerle alınmış değildir. Sınıf, cemaat, parti ve çeşit çeşit unsurların çarpışmaları ve parti liderlerinin ihtiras fırtınası arasından akseden istiklal teranesi çok hafif geliyor.

Suriye için istiklal idealse bunun yolu hududu Toroslardan (!) başlayan Arap imparatorluğundan ve bir türk memleketi olan İskenderunu ilhaktan başka istimettedir (Yeni Mersin, 2 Nisan 1936, no:2348, s.1).

Görüldüğü gibi Rıza Atila bu başmakalesinde Suriye'nin istiklaline Türkiye'nin saygı duyduğunu; ancak daha Suriye'nin istiklalini kazanmadan komşusunun topraklarına saldırmasını anlamadıklarını belirtmiştir. Suriye'nin istiklalinin çoğunluğu Türk olan müstakil İskenderun Sancağını ve Torosları ilhak etmekten geçmediğini üzerine basa basa hatırlatmaktadır. Kısacası, yazar Suriye bağımsız olurken müstakil Sancak'ın Suriye'ye verilmesine sert bir biçimde karşı çıkarak bu konuda tavrını ortaya koymuştur.

Rıza Atila'nın bu başmakalesine Şam'da çıkan "Elkabes" gazetesinden sert bir şekilde cevap gelmekte gecikmedi. Rıza Atila yine Yeni Mersin gazetesinin 29 Mayıs 1936 tarihli sayısında "Zavallı Suriye" adlı başmakalesiyle bu Suriye gazetesinin eleştirilerine yanıt vermiştir. Rıza Atila "Zavallı Suriye" adlı bu başmakalesinde ilk önce Şam'da Vatani Partisi'nin bir organı olarak çıkan "Elkabes" gazetesinin geçenlerde kendisinin "Suriye Ne İstiyor?" başlıklı başmakalesini ele alarak ölçsüz bir şekilde saldırdığını belirterek yazısına başlamıştır. Atila, "Suriye Ne İstiyor?" adlı başmakalesinden biraz alıntı verdikten sonra meğerse Vatani Partisi'nin bamteline dokunduklarını belirtmiştir. Hemen ardından Rıza Atila "Elkabes" gazetesinin yazısını aynen vermiştir:

"Elkabes" diyor ki:

1- Yeni Mersin muharriri Suriyenin istiklal mücahedesine neden inanmıyor ve her fırsatta kırıcı yazılarla onu kötülemeye çalışıyor. Biz Anadolu kıyamını kalbimizin her zeresile alkışlamadık mı?.

2- Yeni Mersin muharriri gayiz ve husumet dolu makalesiyle iki kardeş milletin arasına nifak saçmak istiyor. Fakat emin olsun ki aramızda bu kabil yazılarına ehemmiyet atfedecek kimseyi bulamayacaktır.

3- Biz Türkiyeye karşı saygı ve sevgi beslemekte hiçbir milletin geri kalmayı kabul etmiyoruz. Sina çöllerinden Toros eteklerine kadar tek Suriyeli yoktur ki aynı hissi beslememiş olsun. Bunu sarahatla ve şiddetle ilan ederiz.

4- Sancak Türkleri bizim yurd kardeşlerimiz ve mukadderat ortaklarımızdır. Hürriyet için mücadele ettiğimiz yurd üzerinde ebediyete kadar beraber yaşayacağız...”

Rıza Atila “Elkabes” gazetesinin yazısını aynen verdikten hemen sonra “...Söylediklerimize tezallumu hal yolu ve acemice bir kalem oyuniyle cevap vermiş görünen muharrir gücenmesin ama hürriyet mücadelesinin bayraktarlığını yapan bir parti gazetesi başyazısının bu kadar kısa görüş ve sakat mantık eseri oluşu biraz hayret uyandırıyor” diyerek “Elkabes” gazetesinin eleştirilerine şu sert cümlelerle cevap vermiştir:

“1- Bütün dünyaya istiklal ve hürriyet uğrunda ölmenin bir şeref olduğunu anlatan bir milletin çocuğu her hangi bir milletin istiklal davasını istiskal edemez. Bu itibarla komşumuz Suriyenin içinde bulunduğu mücadeleden muvaffak çıkmasını bütün kalbimizle diler bu uğurda can verenleri saygı ile anarız. Fakat Suriye liderleri istiklale doğru tek adım bile atmadan Arap imparatorluğu ceryanına kapıldılar ve davanın siklet merkezini kaybederek Türkiye arazisine göz diktiler ve bir Türk yurdu olan müstakil İskenderun sancağının muahedelerle teyid edilen hukukunu tanımak istemediler. İşte “Elkabes” gazetesi biz Suriyenin istiklal davasına değil sizin bu vahi hülyanıza güldük.

2- Elkabes ve emsali gazetelerde sancak Türklerine karşı hücum için vesileler arayan bugünkü hüsnüniyet (!) sahibi muharrirler çok değil gazetelerinin iki ay evvelki koleksiyonlarını karıştırırlarsa gayiz ve husumet saçan yazılarının altında kendi imzalarını bulurlar.

3- Şu dostluğa saygı ve sevginin derecesine bakınız: Sina çöllerinden Toros eteklerine (!) kadar bütün Suriyeliler Türkiyeye saygı besliyorlarmış. A mübarek yazınca kızılıyorsun:

Toroslar nerede Suriye nerede.. Söylemişken diline dizgin vurma şöyle İstanbul boğazından Kızıl denize kadar istede bir şeye benzesin.

4- Sancak Türkleri Suriyelilerin ne yurd nede mukadderat ortaklarıdır. Elkabes gazetesi kendi kendine dehşetle soruyor:

“Sancak Türkleri niçin bize suizan besliyor ve bize menfi vaziyet takınıyorlar...”

Beş yüz bin kişinin hukukunu ayaklar altına almak ve asırlarca idare ettiği bir unsurun idaresi altına çağırılmak.. Ve sonra da ondan teveccüh ve müzaheret beklemek az mantıksızlık ve manasızlık değildir.

Tekrar edelim ki Suriyenin istiklal davasını hürmetle karşıladığımız kadar vahdet fikriyle hareket edip bir Türk yurdunu ilhaka yeltenmelerini de her zaman takbih ederiz” (Yeni Mersin, 29 Mayıs 1936, sa:2397, s.1-2).

Görüldüğü üzere Sancak meselesinin daha resmiyet kazanmadığı bir dönemde Yeni Mersin gazetesi, Fransa ile istiklal görüşmelerinde bulunan Suriyeli milliyetçilere Suriye'nin istiklaline saygı duyduklarını; ancak vahdet fikriyle hareket edip İskenderun sancağını ve Torosları ilhaka kalkmalarını sert bir şekilde eleştirmekte ve karşı çıkmaktadır.

Bu arada Fransa –Suriye görüşmelerinde sona yaklaştığı bir dönemde yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 9 Eylül 1936 tarihli sayısında yazdığı “Suriye İstiklali ve İskenderun” adlı başmakalesinde Türkiye'nin Suriye'nin istiklal davasını yakından takip ettiğini belirterek bunun sebeplerini de dünyanın neresinde olursa olsun Türkiye'nin, istiklal hareketlerine sempati ile bakmasına ve İskenderun sancağının geleceğinin de bu dava sonucunda belirlenecek olmasına bağlamıştır. Atila daha sonra başmakalesinde Suriye istiklalinin yaklaştığı bu dönemlerde Sancak'taki çeşitli zümrelerin aksine Türklerin nasıl bir duruş sergilediklerini şöyle anlatmıştır:

“...İskenderun ve Antakya havalisi Türkiyenin siyasi sınırları dışında kalmış tam ve öz bir Türk yurdu. Ankara itilafnamesiyle burasının bütün hakları da tanınmış olduğu halde maalesef 16 yıldan beri bu hakların fiili bir eseri görülmemiştir.

Muahede arefesinde ekaliyetler ve sancaktaki ufak zümreler bile çeşit çeşit cemiyetler kurarak bir çok vahi dilekler ortaya sürmelerine rağmen sancağın hakiki sahibi olan Türkler ırklarına has bir vakarla sükûn içinde ve tam bir bitaraflıkla neticeyi beklemektedirler...”

Daha sonra Atila, Suriye'nin istiklali durumunda Sancak'ın durumunun ne olacağını sorarak bugün Suriye'yi temsil eden Vatani Partisi gazetelerinin Sancak'ın özel idare şeklinin olduğu gibi bırakılacağını söylediklerini ifade etmiştir. Rıza Atila ise başmakalesinde bu güne kadar özel idarenin kâğıt üstünde kaldığını ve aslında bu özel idare şeklinin Sancak'ı Suriye'den ayırmadığını belirterek eğer yine özel idare böyle bir baskı altında devam edecekse hak isteyen Suriyelilere hakka saygılı olmaları gerektiğini hatırlatmakta fayda olduğunu yazmıştır. Ayrıca Atila, aksi takdirde bu durumun sınır değişikliği talebine yol açacağı uyarısında bulunmaktadır.

Rıza Atila yazısına Sancak'ın haklarına saygılı olduğunu her fırsatta ifade eden Suriye hükümetinin bu ifadelerinde samimi olmadığını Suriye'nin Sancak'taki uygulamalarına örnekler vererek devam etmiştir.

“...İşte gazetelerde vakit vakit bahsedilen ve Suriye hükümetinin de Türklerin hakkına hürmetkâr olduğunu her fırsatta bunlar üzerinde tekrarladığı birkaç misal:

Antakyada bir Türk lisesi var. Bu lisenin adından başka Türklükle hiçbir münasebeti yok. Muallimler ya yüzelliliklerdendir veya mahut hoybon cemiyeti azasından. Geçen sene bu mekteplerde okutulan kitaplardan Türk büyüklerinin resimleri bile çıkartılmıştır.

Müstakil sancakta yüzlerce Türk çocuğu işsiz gezerken en ufak işlere bile Halepten Şamdan gönderilen Araplar yerleştirilmiştir.

Buradaki memurların onda sekizi Araptır. Geriye kalan ikisi en ufak hükümet işlerinde kullanılan Türklerdir.

Neşredilen istatistiklerde en küçük Arap ve alevi köylerinde bile mektep açıldığı halde en büyük Türk köyleri bundan mahrumdur.

Sancaktaki resmi dil Arapçadır.

Bu hakikatler karşısında hususi idarenin müstakil sancağa muahede ile teyid edilen haklarını getirdiği iddia edilemez.

Suriyenin istiklal isteğini saygı ile andığımız ve muvaffakiyet temennisinde bulunduğumuz kadar da Antakya ve İskenderun havalisinin vaziyetini düşünmek zorundayız. Suriye milliyetperverlerinin de bu mantıkla düşünceleri ve Türk haklarını teslim etmekle muvaffakiyetlerinin kolaylaşacağını bilmeleri lazımdır.

Müstakil sancağın haklarını ve Suriye hükümeti karşısında vaziyetini sarih olarak tespit etmeyen bir muahede her zaman yarım"dır" (Yeni Mersin, 9 Eylül 1936, sa:2484, s.1-2).

Buradan da anlaşılacağı gibi 9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşması'nın imzalanmasına az bir süre kala İskenderun sancağının geleceği sürekli olarak Türk ve Suriye basınında sorgulanmıştır. Suriye'nin bağımsızlığı sonunda Sancak'ın eskisi gibi özel bir idareye sahip olacağını ifade eden Suriye gazetelerine Yeni Mersin gazetesi bugün olduğu gibi yine Suriye'ye bağlı bir baskıcı rejimin devam etmesi halinde bunun sınır değişikliği talebine kadar gideceğini açıkça belirtmektedir. Görüldüğü gibi henüz Sancak, uluslararası bir sorun haline gelmeden bölge basınında Sancak için gerekirse sınır değişikliğinden söz edilmektedir.

Ayrıca bu başmakale Fransa-Suriye Anlaşması'nın başarılı olabilmesini Sancak'ın haklarının kesin olarak tespit edilmesine bağlamıştır.

Bu arada Paris’te süren Fransa-Suriye görüşmeleri neticelenmiş ve 9 Eylül 1936 tarihinde Fransa-Suriye Ön Anlaşması imzalanmıştır. Bu Ön Anlaşmada Suriye’ye bağımsızlık öngörülürken Sancak ile ilgili olarak hiçbir hüküm konmamıştı. Ancak anlaşmayı imzalayan Suriye heyeti memleketlerine dönerken İstanbul’da gazetecilere bir demeç verdi. Bu demeçte Suriye heyetinin Sancak’ın ancak Suriye idaresinde bir azınlık hukukuna sahip olabileceğini açıklaması Türk kamuoyunda ve Türk basınında büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkilerden biri de Yeni Mersin gazetesinden geldi.

Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 27 Eylül 1936 tarihli sayısında “Suriye Gaflet İçinde” adlı bir başmakale yazdı. Rıza Atila bu başmakalesinde Suriye heyetinin İstanbul’da açıkladığı Sancak’ın Suriye’nin egemenliği altında azınlık olacağı ile ilgili açıklamalarına sert bir tepki göstermiştir. Atila’nın bu yazısı şöyleydi:

“Yıllardan beri istiklalsiz hürriyet sarhoşluğunun doğurduğu şuursuzluk içinde bocalayan ve Sancak Türklerine çatmak için vesileler arayan Suriye gazeteleri Paristen dönen heyetin İstanbuldaki beyanatiyle “ne oldum delisi” kılığına girdiler. Ve şimdiden emperyalist bir Suriye imparatorluğunun hudutlarını tespitte başladılar. Başta Vatani Partinin organları olduğu halde Haşimületas beyanatının kendi istiklallerine ait parçasını üçüncü plana atmakta “Antakya ve İskenderunun Suriye idaresinde ancak bir ekalliyet hukukuna sahip olabilecekleri” şeklindeki cümleleri çerçeveler içine 70’lik harflerle alarak:

-Artık her şey oldu bitti müstakil sancak yok Suriyenin bir parçası İskenderun var. Diyorlar.

Neşriyat sistemleri öteden beri meçhulumuz olmayan bu gazetelerin yazdıklarından çok bizi hayrete düşüren Suriye heyetinin pervasız ve kati beyanatu, ve Suriyeye istiklal vadeden Fransa hükümetinin mesuliyetini 17 seneden beri Milletler Cemiyetine karşı taahhüd ettiği müstakil sancak üzerindeki manda haklarını da Suriyeye terk etmesi ve Franklen Buyyonun Ankara itilafnamesindeki imzasını unutmaması oldu.

Osmanlı imparatorluğunu inhilalinden sonra yeni Türkiyenin hudutları çizilirken o zamanın icablarından olarak bazı fedakârlıklar katlandık. Türk iskenderunu Türk Antakyayı kalbimizden koparılmış bir parça olduğunu bile bile siyasi hudutlarımız dışında bıraktık. Fakat o günlerin müşkül şartlarına rağmen bu Türk diyarının haklarını mandater hükümete tasdik ettirmeyi de ihmal etmedik.

Müstakil sancakta Türk kültürü hakim olacak, sancak Suriyeden bir parça telakki edilmeyecek Türk kültürünün inkişafı temin edilecek ve tam bir muhtariyet verilecekti.

Vakit vakit temas ettiğimiz gibi mandater Fransa hükümeti Suriyelilerin boş iddiasını açıktan tasvib etmemekle beraber müstakil sancakta bir idarei maslahat siyaseti takib ederek hakların çiğnenmesine göz yumdu;

Türk mektepleri açıldı. Şam hükümetinin tasvibile Arap muallimler tayin edildi. Türk Antakya, Türk İskenderunda resmi dil Arapça olarak kullanıldı, yüzellilikler, mahiyetleri malum hoyboncular Türk harsının inkişafına memur edildi, mekteplerde Türk tarihi en az okunan ve okutulan ders oldu ve Türk tarihi namına Osmanlı hanedanının tezkereleri öne sürüldü, sancaktaki memurların yüzde doksanı Şamdan tayin edildi ve üç yüz bin Türkün milli varlığını boğmak için ne lazımsa yapıldı.

Bütün bunlara rağmen müstakil sancağın mesuliyeti omuzlarında bulunan dostumuz Fransa hükümetinin Suriyeye istiklal vadinde bulunurkendir-Pariste imzalanan muahede nihayet bir vaad hükmünde- İskenderun için de tarihi jestini yapacağı bekleniyordu. Hak ve hürriyetin beşiği sayılan Paristen başka türlü bir hükmün çıkması beklenemezdi.

Mamafih tekrar edelim ki; her şey olup bitmiş değildir. Son sözü Milletler Cemiyeti söyleyecek. Fransa hükümetinin de Paris müzakerelerini daha fazla uzatmamak için yapmak istediğini Milletler Cemiyetine bırakmış olması tahmin edilebilir.

Suriyelilere gelince; komşumuz galiba bir tarih garabeti yaratmak istiyor:

İstiklalin eşiğine adım atmadan ve müstakil bir hükümet kurmadan mandater olmaya yeltenmek milli bir devlet kurmak isterken emperyalizmi taklide özenmek ve muhtelif anasırdan mürekkep iki milyon nüfus karşısında bütün varlığı ile Türk olan Antakya ve İskenderunda yaşayan 280 bin Türke lütfen ekaliyet hukuku bahşetmek.

Suriyenin istiklal davasını nasıl sempati ile karşılamış ve haklı bulmuşsak bir Türk yurdunu Suriyeden saymak istemelerini de gaflet ve hakka hürmetsizlik saymakta tereddüt etmeyiz.

Komşularımız çok iyi bilmelidirler ki: müstakil İskenderun sancağındaki 280 bin Türk te hak istemesini ve almasını daha çok iyi bilirler. Bugüne kadar sesleri duyulmamışsa ırklarına has bir vakarla neticeyi beklemiş olmalarındandır ve hiçbir zaman asırlarca idare ettikleri bir milletin idaresi altına girmeyeceklerdir” (Yeni Mersin, 27 Eylül 1936, sa:2500, s.1).

Anlaşıldığı üzere Rıza Atila Suriye heyetinin İstanbul’da gazetecilere vermiş olduğu Sancak’ın Suriye’nin ekalliyeti altında özel bir idareye sahip olacağı şeklindeki beyanatına ve Suriye gazetecilerinin de bunu nispet yaparcasına süslü bir şekilde haber etmelerine tepki göstermiştir. Daha sonra yazar, Fransa’nın 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması’nı hesaba katmadan Sancak üzerindeki haklarını Suriye’ye terk etmesini hayretle karşıladığını, hâlbuki Sancak’ın Ankara Antlaşmasıyla bazı şartlar altında ve Suriye’nin bir parçası telakki edilmemek şartıyla Fransa’ya bırakılmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Fransa’dan Suriye’ye bağımsızlık verilirken Sancak’a da bağımsızlık verilmesini beklediklerini söyleyen yazar, ne olursa olsun bunun bir ön anlaşma olduğunu belirterek son sözü Milletler Cemiyeti’nin söyleyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Atila burada Fransa’ya karşı biraz yumuşayarak Fransa’nın böyle

bir karar vermesini, Paris müzakerelerini fazla uzatmak istemeyerek meseleyi Milletler Cemiyeti'ne bırakmak istemiş olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Rıza Atila yazısının sonunda Suriye'yi de eleştirerek daha bağımsız olmadan sömürgeciliğe özenmelerini gülünç bulmakta ve Türklerin çoğunlukta yaşadığı Sancak'a göz dikmelerini hakka hürmetsizlik ve gafletlikle suçlamaktadır. En sonunda da komşularına bir uyarıda bulunarak Sancak'ın asla asırlarca idare ettiği bir milletin egemenliği altına girmeyeceğini belirtmiştir.

Bu arada 26 Eylül 1936 tarihinde Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Milletler Cemiyeti'nin toplantısında Fransız temsilcisine meselenin çözümü için ikili görüşme teklifinde bulunmuştur. Fransız temsilcisi de buna mandater devlet olarak Fransa'nın Suriye üzerindeki hak ve yükümlülüklerini Suriye'ye devrettiği için görüşmelere Suriye'nin de katılması gerektiğini bildirmiştir. Bu duruma Türkiye hükümetinden tepkiler geldiği gibi bölge basınından da tepkiler gelmiştir. Bu durumu yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 7 Ekim 1936 tarihli sayısında yazdığı "(Antakya, İskenderun) Davasında Suriye'nin Mevkii" adlı başmakalesinde sert biçimde eleştirmiştir. Atila bu başmakalesinde Sancak meselesinde Suriye'nin durumunun sadece seyircilikten ibaret olduğunu, Türkiye'nin muhatabının Suriye'nin olamayacağını ve zaten bugün de manda idaresi altında Sancak ile Suriye'nin bir koğuş arkadaşı olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

"...Yalnız neden ve kimden istediğimiz meselesi üzerinde Suriyeliler beyhude Böbürleniyorlar. Çünkü Suriye bugünkü hali ve vaziyetile hiçbir zaman bize muhatap değildir. Biz 300 bin Türke emniyetli bir yaşayış temin etmek isterken bunu devletlik varlığını ancak "uç nalla bir ata kalmak" hikayesini hatırlatacak kadar yürütülebilen Suriyeden beklemiş değiliz.

Zaten bugün de Manda denilen bir idare sistemi altında Sancakla Suriye bir koğuş arkadaşı bulunuyorlar. Suriyeden umulan kendisini kurtarmak isterken aynı koğuşta aynı istirabı duyan Sancak içinde hüsnüniyet beslemesi idi. Bu centilmenliği göstermedi. Ve üstelik kendisinin müstakbel idaresi altında bugünkü istirablarla yaşamasını istedi.

Hayale bir hudut çizilemez. Toroslardan kanala kadar bir Suriye imparatorluğu hülyasını zaman zaman hortladığını da biliyoruz. İstanbulda beyanat veren Suriye heyetinin hiç olmazsa Pariste öğrenmesi lazımdı ki bu dünyada arşına göre bez almak mümkün olmuyor.

Bu davada Suriyenin mevkii olsa olsa iştihası kabarık bir seyircilikten ibarettir.

Şurası iyi bilinmelidirki; 926 senesinde Sancak mebuslarının Şamda toplanan Suriye meclisine iltihaka karar verip Şama gitmiş olmaları gibi para dalgasına

çevrilen fırlıdak ve bir iki satılmış şahsın Suriye hesabına entrikalar çevirmesi Sancak idaresini belki zahiren Suriye nüfusu altına almıştır fakat asla mukadderatını bağlamamıştır. Buna imkanda tasavvur edilemez. Çünkü; Sancak muhtariyeti Milletler Cemiyeti tarafından Suriyeyi idareye memur edilen Fransa hükümeti tarafından buradaki Türklere bahşedilen sadece bir imtiyaz değil 921 de Türkiye Fransa itilafnamesile teslim edilmiş bir haktır. Bu hak 926-927 protokollarile ve Fransanın henüz mürekkebi kurumayan imzalarile tekrar tekrar teyid edilmiştir.

Manda hakları son paris anlaşmasile Suriyeye devredilirken Türkiye'nin muvaffakiyetinin alınması kadar tabii bir hareket tasavvur edilemez.

İskenderun ve Antakyada yaşayan 300 bin Türkün mesuliyetine Suriye ile Milletler Cemiyeti tarafından Fransaya verilmişti. Fransa hükümetide ta o zaman bir hakkı teslim ederek Sancağın bir Türk yurdu olduğunu tasdik etmişti. Biz Fransa gibi bir Devlet idaresinde Sancak Türklerinin akibetinden endişe etmiye bilirdik ve netekim öylede oldu. Fakat daha istiklalin eşiğine henüz adım atmaya çalışan Suriyenin idaresine 300 bin Türkü nasıl itimadlar tevdi edebiliriz. Bunun mümkün olamayacağını bizim kadar Fransa hükümetinde bilmesi lazımdır” (Yeni Mersin, 7 Ekim 1936, sa:2508, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşıldığı üzere Yeni Mersin gazetesi Sancak meselesinin çözümünde Suriye'nin konumunun sadece bir gözlemcilikten ibaret olduğunu ve bu konumunu da bilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca gazetenin bu başmakalesinde Sancak'ın Suriye'nin idaresine asla verilemeyeceğini sebepleriyle birlikte belirtilmiştir. Meselenin uluslararası bir sorun haline geldiği bu dönemde görüldüğü gibi Yeni Mersin gazetesi tavrını açıkça ortaya koyarak Türkiye'nin sorunun çözümünde muhataplarının kimler olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca gazete Sancak'a verilen muhtariyetin Fransa tarafından verilen bir imtiyaz olmadığını 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla teslim edilmiş bir hak olduğunu belirterek Fransa'nın manda haklarını Suriye'ye devrederken Türkiye'ye de danışması gerektiğini ifade etmiştir. Son olarak da gazete Sancak'ta çoğunluğu elinde bulunduran Türklerin Suriye'nin egemenliğine giremeyeceğini Türkiye gibi Fransa'nın da bilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Sancak'ın Türklüğünün de kanıtlanmaya çalışıldığı meselenin bu başlangıç dönemlerinde Siirt Saylavı İsmail Müştak Mayakon'un Cumhuriyet gazetesinde yazdığı “Bir Türk Camiasının Adı” adlı başmakalesini Yeni Mersin gazetesi 14 Ekim 1936 tarihli sayısında aynen yayınlamıştır. Atatürk Sancak'a 2 Kasım 1936 tarihinde Hatay ismini vermişti. Ancak görüldüğü gibi bunun öncesinde gazetelerde Hatay isminin konuşulduğunu görmekteyiz. Siirt Saylavı İsmail Müştak Mayakon'un

Sancak'ın Türklüğünü kanıtlamak için yazdığı bu başmakalesinin bazı önemli kısımları şöyleydi:

“...-Bu ırkdaşımızın ismini derhal bulduk: Hatay Türkleri.

Tarih bilenlerin hatıraların tazelemiş, bilmiyenlere de bir hakikat öğretmiş olmak için hemen söyleyelim ki Antakya, İskenderun ve havalisinin sahibi olan bu Türkler orta Asyada Altaylardan kalkarak ilk önce Asyaya ve ondan sonra bütün yeryüzüne yayılıp genişliyen Türklerin bir parçasıdır.

Bunların bir kısmı Çinin şimaline gidip orada yerleşmişler ve o havalie kendi isimlerini vermişlerdir. Çinin şimalindeki memleketler Tarih kitaplarında hala “Hatay” diye zikr olunmaktadır. Bu Hatay Türkleri bütün Anadoluya yayıldıkları gibi Antakya, İskenderun ve havalisine de gelip yerleşmişlerdir. İşte bugün Antakya, İskenderun ve havalisinde yaşayan Türkler o Hatay Türklerinin çocuklarıdır.

Tarihin şahadetinden de kuvvet alan bir lojikle söylüyoruz: Antakya, İskenderun ve havalisi ne, orada yaşayan Türklere, orada elbette ve elbette teessüs edecek olan müstakil Türk varlığına layik olan isimler şunlardır:

Hatay – o havalinin adı;

Hatalar- Hatayda yaşayan Türklerin adı;

Hatay devleti- Hatayda teessüs edecek Türk varlığının adı” (Yeni Mersin, 14 Ekim 1936, sa:2514, s.1).

Görüldüğü üzere Siirt Saylavı, Orta Asya'dan göç eden Türklerin bir kısmının Çin'in şimaline yerleştiğini ve burada Hatay Devleti'ni kurduklarını belirterek bu Türklerin de Sancak'a gelip yerleştiğini iddia etmektedir. Bugün Sancak'ta yaşayan Türklerin de Çin'den gelen Hatay Türklerinin çocukları olduğunu ileri sürmektedir. Bu yüzden de burasının Hatay olduğunu, burada yaşayan Türklerin adının da Hata olduğunu ve ileride kurulacak Türk varlığının adının da Hatay Devleti olacağını belirtmektedir. Bundan sonra Sancak için bölge basınında Hatay ismi sıklıkla kullanılacaktır. Atatürk de 2 Kasım 1936 tarihinde Sancak'a Hatay ismini verecektir.

Bu arada Suriye hükümeti ve Suriye gazeteleri Hatay Türklerinin birbirine olan bağlılıklarını ve davaya olan inançlarını sarsmak için propagandalara başlamıştı. Yeni Mersin gazetesinin 1 Kasım 1936 tarihli sayısında Mustafa Rasih “Hatay Türkleri” adlı makalesinde Suriye gazetelerinin son günlerde Hatay Türklerinin bir birine olan bağlılıklarını ve davaya olan imanlarını sarsmak için propagandalar yaptıklarını; ancak Hatay Türklerinin bu propagandalara aldırış etmediğini şöyle ifade etmektedir:

“Ecnebi boyunduruklarından kurtulmak, kan ve can kardeşlerle birleşmek sevgileriyle her dakika gönülleri çarpan Antakya ve İskenderun Türklerinin büyük ve küçükleri bu kara günlerin son saatlerini yaşamakta olduklarına öyle kanaat etmişlerdir ki bunun aksine ihtimal veren bir Türk bulunamaz. Bu Türklerin sevinçlerini günden güne artırmakta ve Türkleri birbirine bağlayarak yekvücut bir hale getirmektedir. Bunu çekemeyenler ne yapacaklarını şaşırarak Türklerin imanlarını sarsmak ve dolayısıyla Türk ittifadını bozmak için hileler araştırmakta ve Türk milli emellerinin husulüne imkan kalmadığına dair matbuatla yalan yanlış neşriyat yapmaktadırlar.

Bu vazifeyi bilhassa Berutta çıkan Savtulahrar gazetesi görmektedir. Ve açık açık hilafı hakikat makaleler yazmaktadır ki okuyanlar tereddütsüz doğru olmadığına hüküm veriyorlar. Bu muhakemesiz yazılar Türk imanını sarsmak değil bilakis daha ziyade takviye etmektedir. Savtulahrarın buna benzer yazılarından biri de 24 Teşrin evvel 936 tarihli nüshasında Antakya ve İskenderun sancağı hakkında Türkiye Cumhuriyetinin Fransaya verdiği notaya menfi cevap verildiğini neşretmesidir. Daima doğru neşriyat yapan matbuatlarına karşı hilafı hakikat yazılarla cevap vermek küstahlığında bulunan bu gazetenin mesleği malum olduğu için buna kıymet verilmiyor. Herkes bunu nefretle karşılıyor. Hele aldanmalarına ve yalana inanmalarına imkan olmayan şuurlu Türkler bunun mırıltılarına kulak bile asmazlar.

Türklerin imanlarını nifak bozamaz. Azim ve sebatlarını toplar, bombalar bile rahnedar edemezler.

Milli gayede ölmeyi en büyük şeref bilen Türklere emellerinin hilafındaki yazılar daha ziyade gurur verir, kanlarını kaynatır, şecaatlerini duygularını artırır. İşte bundan ötürü cihan efkarı umumiyesi bilmelidir ki Antakya ve İskenderun Türkleri mili isteklerinin hilafına yazılan hiçbir yazıya, söylenen hiçbir söze ehemmiyet vermezler hatta yalancıları yalanlamağa tenezzül etmezler. Çünkü gün geçmeden yalancının yalanı tez açıklayacak ve herkes ettiğinden utanacaktır...”

Bu paragraftan da anlaşılacağı üzere yazar, son günlerde Suriye gazetelerinin Türklerin birbirine olan imanlarını ve davaya olan inançlarını sarsmak için yalan haberlerde bulduklarını; ancak Türklerin bu haberlere inanmadıklarını belirterek bu Suriye gazetelerini şiddetle eleştirmektedir. Suriye gazetelerinin öteden beri yalan haberler yaptıklarını iddia etmektedir. Bunu da kanıtlamaya çalışmaktadır. Yazar hemen ardından Hatay Türklerinin 18 yıldır esaret içinden yaşadıklarını belirterek yapılan zulümlere bu kadar zaman tahammül etmelerini şöyle açıklamaktadır:

“..Yalnız şurası bilinmelidir ki Antakya ve İskenderun Türklerinin on sekiz senedir esaret içinde geçirdikleri çok acı hayata tahammül; zilleti, meskeneti kabul ettiklerinden değil her şeyi iyi ve zamanında düşünen Türkiye hükümetinin kurtarıcı elini zamanı gelince kendilerine de uzanacağını bildiklerinden ve buna iman ettiklerindedir...”

Görüldüğü üzere yazar Türkiye’yi işaret ederek açık bir şekilde ondan yardım beklemektedir. Ayrıca yazar, Hatay Türklerinin Türkiye Devleti’nden yana umutlarını asla yitirmediklerini de belirtmiştir.

Yazar, makalesinin sonunda tehdit edici Şu cümleleri kullanmıştır:

“...Antakya ve İskenderunluların bugün bekledikleri tarih ve medeniyet önünde en sarıh haklarının her hangi bir hadiseye meydan verilmeden teslim edilmesidir. Yoksa cihan bilir ki Türk milleti hak istemesi kadar almasını da çok iyi bilir. Antakya ve İskenderunlularında damarlarında dolaşan kan da bu asil millet hüviyetini taşıyor. Bugün esaret pençesinde sesiz sedasız akibetini bekliyorsa bu hal esaret zincirini parçalayacak kuvvetin yokluğundan değil kendisini koruyanların siyasetine müdahale edip onları en ufak bir müşkülle karşılaŐtırmak istemeyiŐlerindedir. Fakat hakkı teslimde gecikenler, zamanı gelince; burada Türklerin istiklal için nasıl bir imanla mücadele ettiklerini hayretle göreceklerdir. ‘Tarih hadisatın Őahidi ise zamanda vekayii aynasıdır’” (Yeni Mersin, 1 Kasım 1936, sa:2527, s.1-2).

Buradan anlaşılacağı üzere yazar, bu son cümleleriyle tehditlerde bulunarak Hatay Türklerinin bu esaret altında beklemelerinin sebebini güçsüz olduklarından değil, kendilerini koruyan Türkiye’nin zor durumda kalmasını istememeleri olarak açıklamaktadır.

14 Kasım 1936 tarihinde yapılacak Suriye seçimlerine Sancak Türklerinin de katılmasını isteyen Fransa ve Suriye hükümeti Sancak’ta seçimlere katılmayacağını açıklayan Türklere karşı baskılarını her geçen gün artırıyordu. Bu sırada yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 19 Kasım 1936 tarihli sayısında “Sancak Davasında Tarihi ve Milli Borcumuz” başlıklı bir başmakale yazdı. Atila bu başmakalesinde Suriye seçimlerine katılmak istemeyen Sancak Türklerine karşı yapılan saldırılardan bahsederek Fransa’nın 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması’nı ihlal ediŐini ve Suriye’nin tavrının baştan beri yanlışlığını eleştirmektedir. Ve en sonunda Sancak Türklerinin zamanında Türkiye’ye yapıkları hizmetleri hatırlatarak Sancak’ı savunmanın Türkiye için milli ve tarihi bir borç olduğunu belirtmektedir. Yazar’ın bu başmakalesi aynen Şöyledir:

“921 de Ana vatanın selamet namına istiklale matuf bir muhtariyetle dost ve medeni ve Fransaya emanet ettiğimiz Türk Antakya ve İskenderundan son dört gün içinde gelen haberler medeniyet dünyasını titretecek kadar feci hadiselerle doludur;

Sancak amansız bir tedhiş ve tazyik çenberi içinde. Minarelere mitralyözler yerleŐtirilmiŐ sokaklarda senegalli askerler, jandarmalar tanklar, Őehirler ve köyler üzerinde uçuŐ yapan tayyareler iki gün ölüm tehdidi saçtılar. Üçüncü gün evlerin suları kesildi, mahallelere ateŐler verildi, ailesinin masum çocuklarının göz yaşları arasında süngü zorile evlerinden çıkarılan yüzlerce vatanperver meçhul semtlere sürüldü, kaçanlar öldürüldü. Bir nahiye halkı kadınları ve çocuklarıyla köy dışına sürüklendi sekiz Türk süngülendi.

Bütün bunlar Suriyenin yeni bir devlet oluşu karşısında hürriyet ve istiklaline daha çok önceden hak kazanmış olan Hatay Türkleri Suriye seçimine iştirak etmediği için yapıldı.

Taahhüdlerini unutmuş görünen Fransa hükümetinin ihdas ettiği vaziyet Sancak meselesine dar bir zaviyeden baktığını veya bakmak istediğini anlatmaktadır.

Halbuki ortada henüz bir Suriye mandası yokken Türkiye ile Fransa siyaset masası başında çok hassas bir kitle olan sancak Türklüğünün mukadderatını tespit etti. Tarihi bir senet olan Franklenbuyyon mektubundada ifade edildiği gibi Sancağa muhtariyet verildi. Fakat bu muhtariyet istiklale matufdu.

Yakın bir tarihin mukaddes hatıraları canlandırılırsa Antakya ve İskenderun halkı da işgale uğrayan cenubi Anadolu gibi istiklali için silaha sarılmış bulunuyordu. Biz kendilerinden o zaman nazik vaziyet icabı fedakârlık istedik. İçleri kan ağlayarak bunu mukaddes bir vazife olarak yaptılar.

Aynı mevzu üzerindeki bir çok yazılarımızda tekrar ettiğimiz gibi, yeni Türkiye Sancak Türklerini dost Fransaya emanet ederken onların her sahada inkişafını temin edecek şekilde çalışacağını teahbüd etti.

Ankara itilafnamesi hükümleri bu teahbüdümüzün ilk verimidir. Hedefi istiklal olan muhtariyet gittikçe Sancak Türklüğü lehine tadil edilecekti. Fransa bu güne kadar Sancakda itilafname hükümlerini bir yasak savar gibi tatbik etti. Fakat bizim büyük feragat ve fedakarlıkla kendisine verdiğimiz emaneti bizim muvafakatimizi almadan bir başkasına devr etmek isteği ve Sancak halkını eli kolu bağlı süngüler arasında Suriye seçimine iştirak ettirecek teşebbüsü bütün milletler nezdinde şiddetle protesto edilecek bir hadisedir.

Komşumuz Suriye paris muahedesile bir intikal devresine girmiştir. Yakında şüphesiz ki istiklalinede kavuşacak. Esasen Suriyeyi müstakil görmek temennisinde Irak muahedesini milletler cemiyetine verildiği zaman ilk defa Dış Bakanımız bulunmuştu. Bu itibarla komşumuzun muvaffakiyetini candan diledik ve diliyoruz...

Anavatan içinde bulunan Türklerin aziz olan hizmetleri kadar bize hizmet etmiş olan Sancağı ve onun kurtuluşunu müdafaa etmek bizim için milli ve tarihi bir borçtur..." (Yeni Mersin, 19 Kasım 1936, sa:2542, s.1).

Görüldüğü gibi bu başmakalede de sürekli olarak Fransa ile Türkiye'nin imzalamış olduğu 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nın hükümlerinin Fransa tarafından uygulanmadığı, ihlal edildiği belirtilmektedir. Hâlbuki Türkiye'nin o zamanın şartları altında Sancak'ın muhtariyete sahip olması şartıyla dost Fransa'ya emanet edildiği belirtilmektedir. Bu şartların da Sancak'ın her sahada gelişiminin sağlanması olduğunu söyleyen yazar, Fransa'nın hiçbir zaman bu şartları yerine getirmediğini ifade etmiştir. Yine Fransa ile Ankara Antlaşması imzalanırken Suriye mandasının henüz ortada olmadığını ve bu anlaşmayla Sancak'ın Suriye'nin bir parçası olmadığını, Sancak'ın müstakil olduğunun altının çizildiğini belirten yazar, Sancak'ın her zaman Türkiye tarafından korunacağını belirtmektedir.

Yine Yeni Mersin gazetesinin 20 Kasım 1936 tarihli sayısında Falih Rıfki Atay, “Sancak ve İntihap” adlı makalesinde Suriye seçimlerine katılmak istemeyen Türklere yapılan baskılardan bahsederek Suriye için bu mebus seçiminin Sancak için bir plebisit olarak mı kabul edildiğini sormaktadır. Yine 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması’nın hükümlerinin hatırlatıldığı bu makalede Fransa’nın bu antlaşmanın hükümlerine uymaması sert bir biçimde eleştirilmektedir. Atay’ın bu makalesi aynen şöyleydi:

“Birkaç günden beri Türkiye gazetelerinde Sancak hakkındaki haberleri okuyup da, hayret ve ıstırap duymaktan nefsinin menedebilen kimse var mıdır?. Sancak Türklerini Suriye seçimlerine iştirak ettirmek için sürgün, hapis, vatandan uzaklaştırma, ağır nakdi ceza, haraç, hulasa maddi ve manevi her türlü tazyik ve tehdit alabildiğine hüküm sürmektedir. Köylerin halini Allah bilir. Kasaba ve şehir Türkleri, nihayet, dükkanlarını kapayıp üç günlük zahralarını alarak evlerine kapanmaktan başka çare bulamamışlardır.

Acaba Suriye için mebus seçimi, Sancak için bir plebisit mi addolunuyor?. Eğer her Türk zorla sandık başına sürüklenecek veya, sadece, onun hesabına sahte rey varakası atılacak olursa, Sancak Türklüğü milliyet haklarından ve hürriyetlerinden feragat etmiş mi telaki edilecekler?

Lakin 1921 de ve Sakarya zaferinden sonra, Ankara hükümeti, istiklal savaşı cephesinde boğuşan Sancak Türklüğünü, kendi sözüne ve Fransız taahhüdüne inandıracak silahını bırakmağa ikna edilmiş değil midir?. Sancak Türklüğünün bugün tazyik ve tehdit edilmesinin sebebi Türkiye-Fransa dostluğuna ve iki taraflı söz ve teahhüdlere itimad ederek Fransız işgal ordusunun Suriyede uğradığı bin türlü müşkilat sırasında sabır ve sükunla gününü beklemiş olmaktan mı ibarettir.

Cebir ve zordan ne çıktı? Sancak Türklüğünün muazzam bir kısmı, mesela Antakyada 19a karşı 40.000 her şeye mukavemet ederek kendilerine davalarına sadık kalmaktan menetmek imkanı olmadığını göstermiş oldular.

Sancakta insani olmayan usullerin kullanılmasına Paristen müsaade edilmemiş olduğuna şüphe yoktur. Çünkü yer isim ve vakit zikredilerek gelen ve her biri bir vesika kuvvetinde olan bu haberlerin delalet etmekte olduğu zihniyet, Fransız olamaz. Neşretmiş olduğu bir beyanname ile Sancak Türklüğüne, Türkiye ve Fransa arasındaki müzakerelerin neticesine sükun ile intizar etmeği tavsiye eden Mandub’un kendi adamlarının ve teşkilatının bu telaşını nasıl tefsir edebildiğini öğrenmek cidden meraka değer bir şeydir.

Ankara itilafnamesi ve Sancak teahhüdlere üzerindeki Türk hassasiyetinin daha iyi, hatta çok iyi anlaşılmasına çalışmak, böyle lüzumsuz ve isyan ettirici tertiplere vakit kaybetmekten daha hayırlı olur” (Yeni Mersin, 20 Kasım 1936, sa:2543, s.1-2).

Bu paragraflardan anlaşılacağı üzere yazar, Suriye seçimleri sırasında seçimlere katılmayan Türklere yapılan baskılara Paris’ten izin verilmediğini bu baskıları bölgede görev yapan Fransız memurlarının emir almadan kendilerinin yaptığını iddia etmektedir. Bir nevi bu olaylardan Fransa hükümetini sorumlu tutmamaya

çalışmaktadır. Yazar, Suriyelilerin Türkleri de seçimlere katılmalarını bu kadar çok istemelerini bu seçimlerin Sancak için bir halk oylaması olarak kabul gördüğü şeklinde yorumlamıştır. Ancak bunda başarılı olamadıklarını da eklemektedir.

Yine Yeni Mersin gazetesinin 21 Kasım 1936 tarihli sayısında Aka Gündüz'ün "Suriye Seçiminde Hataylılar" adlı makalesi yayınlandı. Aka Gündüz yayınlanan bu makalesinde Suriye'nin müstakil bir devlet olmaya ilk adım attığını belirterek Türkiye'nin bu duruma çok memnun olduğunu; ancak Türkiye'nin bu duygusuna Suriye'de inananlar çoğunlukta olmakla beraber inanmayanların da olduğunu yazmıştır. Hemen ardından Suriye'nin istiklal hareketinin 1840'lardan itibaren başladığını ve o tarihten itibaren Suriye'de sürekli istiklal hareketi olduğunu; ancak Osmanlı Devleti de dahil olmak üzere herkesin Suriye'ye zorluk çıkardığından söz etmektedir. Ancak bugüne gelindiğinde Suriye istiklal hareketine yine herkes zorluk çıkarırken, bu hareketi memnurluk içinde ilk karşılayanın yeni Türkiye olduğunu belirten yazar sözlerine şöyle devam etmiştir:

"...Hataydaki ilk dostlukların gönüllerde ebedi yerleri vardır. Sovyetlerin bize, bizim Sovyetlere karşı olan dostluklarımız gibi.

Suriyenin dünden itibaren elde etmeye başladığı şey, tamamen kendi milli benliğile alakalı olan bir şeydir. Başka milli benliklerin istiklallerine hak verenler, kendi milli benliklerinin istiklallerine hak verdimiş olurlar. Binaenaleyh Hatay Türklerinin Suriye Mebus seçimine iştirak etmemelerini milli Suriye hoş ve haklı görmelidir. Milli Suriyenin haklı selimi milli Hatayın bu haklı selimini tanıdığı gün ortada hiçbir mesele kalmaz. Birisi istiklale kavuşmasile bizi sevindirirken yakın ve sempatik bir komşu, ötekisi gövdemizden, kanımızdan bir parça aralarında sönmeyecek bir ateş, doldurılmayacak bir uçurum kanına sokulmamış bir kılıç görmek istemiyoruz. Bu da bizim insani ve milli bir hakkımızdır" (Yeni Mersin, 21 Kasım 1936, sa:2544, s.1-2).

Görüldüğü üzere Türkiye'nin, Suriye'nin istiklalini tanıyan ilk devlet olduğunu belirten yazar ilk dostlukların önemli bir yere sahip olduğunu belirterek sözlerini Suriye seçimlerine ve dolayısıyla Hatay meselesine getirerek Hatay'ın da Suriye gibi istiklale kavuşmak özleminde olduğunu, bunu da en iyi anlayacak olanın Suriye olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla eğer Suriye, Hatay'ın haklarını tanırsa ortada bir mesele kalmayacağını ifade etmiştir. Kısacası, bu makalede Suriye yine sert bir biçimde eleştirilmek yerine tatlı sözlerle ikna edilmeye çalışıldığını görmekteyiz.

Fransa, Suriye'ye verilen bağımsızlığın çoğunluğu Türk olan Sancak'a da verilmesini isteyen 9 Ekim 1936 tarihli Türkiye'nin notasına 10 Kasım 1936 tarihinde bir notayla

cevap vermişti. Notada Türkiye'nin bu isteğinin Manda Yasası'na uymadığı belirtilerek Fransa'nın buna yetkili olmadığı belirtilmiş ve ayrıca Suriye'nin bölünmesine izin verilemeyeceği; ancak Sancak'ın özerkliğinin korunacağı ifade edilmişti. Fransa'nın bu notasına cevap gecikmedi. Türkiye 17 Kasım 1936 tarihinde Fransa'ya bir nota ile cevap verdi. Türkiye, notada İskenderun sancağının Fransa'ya ilhak edilmediği, bu yüzden de Fransa'nın İskenderun sancağını Suriye'ye devretmek gibi bir hakkının olmadığını belirtti. Ayrıca İskenderun sancağının bağımsızlığının Suriye'nin parçalanması anlamına gelmediği belirtilerek Türkiye'nin bu konuda Suriye'ye hiçbir hak tanımadığı bildirildi.

İşte bu karşılıklı notalaşmalar bölge basınına da yansımıştır. Yeni Mersin gazetesinin 25 Kasım 1936 tarihli sayısında Falih Rıfki Atay “Fransa ve Sancak” adlı başmakalesinde ilk önce Türkiye'nin Fransa'nın son notasına cevap verdiğiinden söz ederek,

“...Bu cevabın, Fransız hariciyesini ikna edecek bütün delilleri yeniden sayıp döktüğüne şüphe yoktur. Fakat biz, diplomasi edebiyatını yeni bir dosya ile zenginleştirmek değil, gecikmesini, gerek Fransa ile aramızdaki dostluğu inkişaf ettirmek, gerek yeni ve müstakil Suriye devleti ile Türkiye arasında devamlı ve pürüzsüz dostluk kurmak bakımından hiç de hayırlı telakki etmediğimiz bir meselenin mümkün olduğu kadar süratle halline yardım etmek istiyoruz...”

sözleriyle yazar meseleyi tatlılıkla halletme çabasına girmiştir. Çünkü bu mesele yüzünden Türkiye'nin Fransa ve Suriye ile dostluğunu bozmak istemediklerini belirten yazar, bu meselenin çözümlenebilmesi için geçmişte yapılan anlaşmalara ve olayların gerçekliğine bakılması gerektiğini söyleyerek yapılmış olan bu anlaşma ve olayları şöyle izah etmiştir:

“...Bir hal tarzı ancak ahidlere ve hadislerin hakikatine istinad edilebilir. Bu hususta bizim hiç tereddüd ve münakaşaya muhtaç görmediğimiz, ve Fransa tarafından anlaşılacak lazım gelen birkaç esaslı nokta vardır. Bu noktalardan biri şudur; 1921 de Ankara itilafnamesini bizimle imza eden zat, Osmanlı imparatorluğunun herhangi birkaç vilayetini işgal altında bulunduran bir devletin delegesi idi. Biz imparatorluğun Türk olmıyan kısımları üzerinde hiç bir iddia beslemediğimiz için, sadece Türk olan Sancağı, ilerde ne şekil alacağı belli olmıyan bu işgale hangi şartlarla emanet edeceğimizi konuşuyorduk. İşgal topraklarının arap parçaları üzerinde Fransanın vaziyet ve vazifeleri ne olacaksa, o vaziyet ve vazifeler Sancak içinde aynen teahhüt edilmiş olacaktı. Suriye kıtası içinde bir Türk ekalliyetine hak değil, ekseriyeti, tarihi ve sahibi Türk olan muayyen bir bölgeye hususi idare istiyorduk. Bizimle müzakere eden Fransız delegesinin, davamızın doğruluğu hakkında o kadar şüphe yoktu ki, Sancağın

milli alametlerimizi taşıyan bir bayrağı olması hakkındaki isteğimizi haklı bularak, bunu kendi hükümetine kabul ettirmeyi vadedmişti.

Fransa'nın Suriye ve Sancak meselesi karşısındaki vaziyetini tayin eden muhtelif müzakerelerden biz yalnız birinde, kendisini Sancak hakkında teahhüd altına alan 1921 Ankara müzakerelerinde karşı karşıya bulunduk. Ne Suriye için Fransaya manda veren 1920 Sanremo, ne de işgal topraklarının Türk olmıyan kısımlarını ve mandayı ikiye bölen Cenevre münakaşalarında bulunmadık. Bu münakaşalar bizi ne alakadar eder, nede iki devletin ayrı bir mıntıka hakkında birbirlerine karşı teahhüdlere üzerine tesir edebilir. Bizim için ikinci bir hadise daha vardır ki, oda Lozan muahedeleri akdolunduğu zaman, gene Fransız delegesinin Ankara itilafnamesinin hiç bir suretle hanel bulunmadığını bize resmen teyid etmiş olmasından ibarettir.

Eğer Fransa bizim iştirak etmediğimiz konferans ve meclislerde Suriye davasını şu, veya bu tarzda hallettiği zaman, Sancağı bu kıtaya mal etmek gibi bir niyet gütmüşse, bunun, eski usul, gizli vesikalar üzerinde arazi taksimi veya ilhakçı anlaşmalardan ne farkı olabilir?

Fransa 1920 de yalnız Suriye tesmiye olunan arab kıtayı; sonraları, kâh beşe, kâh ikiye böldü. Suriye üzerinde davası olmıyan Türkiye ise mütemadiyen, ısrar ile, Sancak teahhüdlerinin yerine getirilmesini istiyordu...”

Görüldüğü gibi yazar 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ve sonrasındaki gelişmeleri anlatarak Sancak'ın haklarını savunmuştur. Sancak'ın başka bir devletin egemenliği altına giremeyeceğini daha önce yapılmış olan bazı anlaşmalara dayandırmaktadır. Kısacası yazar, geçmişte yapılmış olan bu anlaşmaların ve olayların gerçekliğine bakılarak bu meselenin çözümlenebileceğini belirtmiştir.

Daha sonra yazar Türkiye için Fransa'nın Suriye ve Lübnan gibi Sancak'ı da bağımsızlığına kavuşturmakla görevli bir manda devleti olduğunu belirterek hiçbir zaman Sancak'ın, istiklaline kavuşan Suriye'ye devredilmek teşebbüsünde bulunulacağını hayal bile etmediklerini yazmıştır. Sancak'ta Türklerin azınlık durumuna düşürülmeye çalışılmasıyla ilgili olarak da yazar şunları söylemektedir:

“...Suriye'de Türk ekalliyeti vardır: Sancakta başka ekalliyetler olduğu gibi! Fakat Sancak Türklüğünü, aşağı yukarı, bir Suriye ekalliyeti gibi düşünmeğe ne hak, nede hakikat müsaade edebilir. Fransa, Sancağın Suriye ile kendisini ne kadar münasebetli addettiğini, aksine delil bulmak için sarfolunan her türlü fena gayretlere rağmen, intihap günlerinde anlamıştır...”

Görüldüğü üzere yazar, Sancak Türklerini bir Suriye azınlığı olarak gösterme çalışmalarını sert bir biçimde eleştirmektedir.

Falih Rıfkı Atay başmakalesinin sonunda da “...Sancağın Suriye ile değil, Sancağın Fransa ile, ve tıpkı Fransa ve Suriyenin karşılıklı vaziyetleri gibi, bir vaziyeti vardır.

Türkiye, bu vaziyetinde diğeri gibi kati ve sarih olarak hallolunmasından gayri bir şey istemekte değildir” (Yeni Mersin, 25 Kasım 1936, sa:2547, s.1) diyerek bir nevi Fransa'nın notasına cevap vermektedir.

Bu arada Fransa, Türkiye'ye meseleyi Milletler Cemiyeti'nde görüşme teklifinde bulundu. Türkiye'nin bu teklifi kabul etmesiyle meselenin 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında görüşülmesine karar verildi. Bu görüşmeye katılacak Türk heyeti 12 Aralık 1936 tarihinde Cenevre'ye hareket etmiştir. Bu görüşmelerin yapılacağı basında da yer almıştır. Yeni Mersin Gazetesinin 13 Aralık 1936 tarihli sayısında Falih Rıfkı Atay “Delegelerimiz Giderken..” adlı makalesinde Türkiye'nin bu görüşmelerden Sancak ile ilgili isteklerini şöyle belirtmiştir:

“...Bütün Türkiye kamuoyunun Sancak davası üzerine nasıl titremekte olduğunu izah etmeğe lüzum yoktur. En başta, Sancaktan alageldiğimiz kötü haberlere bir nihayet verilmek, Sancak türklerinin emniyet, sükun ve hürriyetleri temin olunmak noktası üzerinde ısrar etmek isteriz. Ötey gece Paristen gelen gelen telgraflar arasında Fransız Başvekili Leon Blum'un, Türkiye ile Fransa arasındaki münasebetleri hiçbir vakit bugünkü kadar dostlukla mütemayiz olmadığı ve Sancak meselesini arızı bir müşkül addettiği hakkındaki sözleri herkes tarafından memnuniyetle telakki edilmiştir. Biz ahidlerden, vaziyetin hakikatlerinden ve bir bölge halk ekseriyetinin hakkındaki gayri bir şey istemiyoruz. İki cumhuriyet arasındaki dostluğa verdiğimiz kıymet, şefimiz ve hükümetimiz tarafından gerektiği gibi anlatılmıştır. Ankara itilafından beri geçen on beş senelik komşuluk, Türkiye'nin Fransız itibar ve menfaatlerine ne kadar sıkı bir riayet hissi beslemekte olduğunu isbat eder. Cumhuriyet Türkiyesine karşı Fransa'nın aykırı bir meyilde olması için hiçbir sebep yoktur. Fransa, Sancak meselesine Şef'in, hükümetin ve bütün milletin vermekte olduğu ehemmiyeti ve Atatürk'ün nutkundaki meşhur fıkradan beri geçen hadiseleri pek iyi biliyor. Bazı hakikatsever muharrirler Sancak davasının nezaketini pek güzel tahlil etmişlerdir. Jean-Pierre Gerard dünkü nüshamızda çıkan yazısında diyordu ki: “İskenderun meselesinde Atatürk'ün hükümeti dost, nazik ve dürüst davranmıştır. Mesele ortaya atılmıştır. Her şey bizi, bu meseleye tatmin edici bir hal şekli bulmağa sevkeder. Her şey: yani asırlık anelerimiz, minnet vazifemiz ve mahalli menfaatlerimiz!”

Aynı yazının, işgalden beri, Sancak türklerinin Fransa'ya karşı takip etmekte olduğu dürüstlüğü kaydeden parçası dikkat edilmeğe değer. Şurası unutulmamak gerektir ki, ellerinde hürriyet müdafaası silahını, 1921 Türkiye ve Fransa'nın müşterek teahhüdlerine itimad ederek bırakmış olan türkler, bu teahhüdün yerine getirileceğine ve istikbalde talileri, bu teahhüdün esası olan hak ve hususiyetlere göre tayin edileceğine kani olduklarından, hiçbir tahrike kapılmaksızın, adalet gününün gelmesini beklemişlerdir.

Cenevre'de barışçı usulün muvaffak olmasını temenni ederiz. Bir taraftan Fransa ile Türkiye arasında devamedegelen, diğer taraftan yeni Suriye ile komşusu arasında kurulacak olan iyi münasebetler üzerinde, Sancak davasının ehemmiyeti söz götürmez. Her tarafın hakkı ve menfaati gibi, ve onlar kadar, Sancağın hakkı

menfaati: tahakkuk etmesini beklediğimiz şey bundan ibarettir” (Yeni Mersin, 13 Aralık 1936, sa:2563, s.2).

Bu makaleden anlaşıldığı üzere yazar, ilk önce Sancak’taki Türklerinin emniyetinin sağlanmasının gerektiğini belirtmektedir. Çünkü son günlerde Sancak’ta olaylar büyümüştür. Hemen arkasından yazar, Türkiye’nin 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması’ndan beri Fransa’nın menfaatlerine saygılı olduğunu ve Fransa hükümetinin de Türkiye’ye karşı düşmanlık beslemesine hiçbir sebebin de olmadığını belirterek Fransa’nın Türkiye’nin Sancak üzerindeki hassasiyetini çok iyi bildiğini ifade etmiştir. Sancak Türklerinin 1921 Ankara Antlaşması’na güvenerek ellerindeki silahlarını bıraktığını hatırlatan yazar, Sancak Türklerinin adalet günün gelmesini beklediğini söylemektedir. Bu hatırlatmadan sonra yazar, Cenevre’de barışçı yöntemin başarılı olmasını dileyerek en sonunda da Türkiye’nin Suriye ve Fransa ile iyi ilişkilerinde Sancak meselesinin önemini vurgulayarak tek isteklerinin Sancak’ın hakkının verilmesi olduğunu belirtmektedir. Kısacası, Ankara Antlaşması’nın hükümlerinin uygulanması istenmektedir.

Bir yandan meselenin barışçı yollarla çözümlenmesi için Milletler Cemiyeti’ne gidilirken diğer yandan son günlerde Hatay’da tahriklerle başlatılan olaylar devam ediyordu. Yeni Mersin gazetesinin 15 Aralık 1936 tarihli sayısında Aka Gündüz “Hatay Meselesinde İki Ayrı Cephe” adlı başmakalesinde bu konuya değinerek şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Hatay meselesi bugün iki ayrı cephe göstermektedir. Bunlardan biri devlet cephesi, öteki anarşi cephesidir.

Devlet cephesi, normal yürüyüşünde devam ediyor. Bunu hepimiz biliyoruz. Fransa bize iki teklifte bulundu. Birincisini reddettik. İkincisi olan Milletler Cemiyetine gitmek teklifini kabul ettik.

Bizim gibi sulhçu olan, revizyoncu olmayan ve bu meseledeki milli, siyasi ve ahdi haklarının sağlamlığına güvenenler için tutulan bu yol, mevcut yolların en iyisidir. Bundan sonra işin Cenevre ruznamesine alınmasına iki taraf da muvafakat etti. Görülüyor ki yol imkan nispetinde bir suretle alınmaktadır. Dün akşam da Aras ile Menemenci yollandılar. Oradaki vazifesinin ne olduğunu da biliyoruz. Hatay meselesini Hatay lehine katiyen halletmek.

Demek oluyor ki yukarıda dediğimiz gibi Hatay meselesi devlet cephesinde tabii seyrini takip ediyor. Kendi hesabımıza şimdilik endişe edecek, irkinip irkilecek bir vaziyet yoktur.

İşin bu cephesi böyle. Fakat beş on gündür yeni bir cephe daha kurulmuştur ki buna tamamile anarşi cephesi demek daha doğru olur. Bu cephe Suriyeden hataya

doğru akın eden (tam başıbozuk) bir cephedir. Bu cepheyi tetkik ederken görüyoruz ki Fransanın Suriyedeki idari otorite)si Parise karşı bir kafa tutan tavır takınmıştır. Bu tavrı takınanlar (Paris böyle istiyor) diyemezler. Buna biz de ihtimal vermeyiz.

Sonra, Fransa'nın Suriyedeki (siyasi otorite)si de Parise karşı dikkate değer bir kafa tutarlık göstermektedir. Öyle sanıyoruz ki bu açık aykırılık Pariste de bir eza uyandırmaktadır.

Çekinmeden gösterilen bu çifte anarşinin asıl düğüm noktası, asıl kaynağı, Fransanın Suriyedeki (silahlı otorite)sidir. Bu otoritenin anarşisi diğerlerini de pençesinin altına almış görünüyor. Parise üzüntünün ve ezanın büyüğünü veren de bu hakim anarşidir.

İşte bu üç otorite, normal giden asıl mesele cephesine karşı zıt ve anarşik bir cephe kurmuştur. Bir çok gayri mesul ve karışık ellerle beraber merkezi Fransanın istemediği bir yolda yürütmektedir. Ve bütün zulümler, kahırlar, vahşilikler bu yüzden yapılıyor.

Zaten yarım yamalak söylediğimizi bir daha hülasa edelim: Hatay meselesini bizimle konuşan Fransa başka, Suriyedeki Fransızlar başkadır. Birisi meşru bir devlettir ki onu tanıyoruz. Öteki-sebepleri kendilerinin olsun- bir anarşik kombinezondur ki kendilerini bu gidişle tanımamak mecburiyetinde kalacağız ve yahut kendilerini bir gün Türk halkına zulüm için dağa çıkmış eşkıya olarak tanıyacağız. Ve böyle bir tanımanın kime pahalıya mal olacağını da biz düşünecek değiliz" (Yeni Mersin, 15 Aralık 1936, sa:2564, s.1).

Görüldüğü gibi yazar, Hatay meselesinde son gelişmelerle birlikte oluşan iki ayrı cephenin varlığından söz ederek bunları teker teker açıklamaktadır. Cephenin birincisi Milletler Cemiyeti'ne de götürülen normal devlet cephesi diyen yazar, ikinci cephenin ise Fransa'nın Suriye'deki idari otoritesinin eliyle çıkarılan anarşi cephesi olduğunu belirtmektedir. Bu anarşiyi ortaya çıkaran Fransa'nın Suriye'deki idari otoritesinden başka siyasi otoritesi ve en önemlisi askeri otoritesi olduğunu belirten yazar, bunların Fransa hükümetinden emir almadan, onlardan habersiz hareket ettiğini iddia etmektedir. Fransa'dan habersiz hareket eden bu anarşi cephesinin normal yolda giden devlet cephesini de olumsuz etkilediğini de belirten yazar, bu durumun Fransa'yı da üzdüğünü ifade etmektedir. Kısacası yazar, bu başmakalesinde Hatay'da çıkan anarşinin sorumlusu olarak Fransa'dan emir almadan hareket eden Fransa'nın Suriye'deki askeri idaresi olduğunu belirtmekte ve bu askeri idarenin Türkiye'nin Hatay meselesini konuştuğu Fransa'nın olmadığını iddia etmektedir.

Bu arada bir yandan Milletler Cemiyeti'nde görüşmeler sürerken diğer yandan da Paris'te Türkiye ile Fransa arasında görüşmeler sürüyordu. Görüşmelerde Türkiye Fransa'ya bir teklifte bulundu. Ancak Fransa bu teklifi reddetti. Böylece görüşmeler

kesildi. Bu durum basında da yer aldı. Aka Gündüz Yeni Mersin gazetesinin 29 Aralık 1936 tarihli sayısında “Konuşmaların Birinci Kesilişi” adlı başmakalesinde 15 Aralık’ta yayınlanan başmakalesinin aksine Fransa’yı sert bir biçimde eleştirmiştir. Yazarın görüşmelerin kesilişinden sorumlu tuttuğu Fransa’yı eleştirdiği başmakalesi aynen şöyleydi:

“Fransızlarla Pariste epeyce konuştuk, anlaşamadık. Hatta aramızda bir anlaşma yakınlığı bile beliremedi. Heyetler ayrıldı. Bizimki geliyor. Diplomatik yollarla yeni müzakereler, dostane niyetlerle başka yollardan yürümler filan hep zevahiri kurtarmak için kullanılan nezaket cümleleridir. Bunun her bakımdan adı: müzakerelerin kopup kesilişidir. Birinci Lozanda olduğu gibi. Ve bizce, bu birinci kesiliştir. İkincisinin de olmasına şaşmamalıdır. Cenevrede dahi olabileceği umulabilir. Bununla beraber Hatay meselesi hallolunmamış bir halde kalmıyacaktır. Mutlaka hallolunacaktır. Bizim davamızın içi, dışı birdir ve açıktır. Hiçbir aykırı düşüncemiz ve bulanık kombinezonumuz yoktur. Bunun için davamızda ısrarı milli bir vazife biliyoruz. Parisin mukabil davasının içi dışı bir değildir. Orası bildiğimiz ve bilmediğimiz bir çok kapalı fikirlere, karışık kombinezonlara bağlıdır. Birinden vazgeçse beşinden (vazgeçmez). Beşinden fedakarlık ediyorum dese birine ikisine mutlaka bağlı kalmıya mecburdur. Yalnız bu bütün müşkülleri içinde Fransanın bizi ve hakkımızı –kimseye itiraf etmeden, kendi kendine- tanıyıp teslim etmesi yine kendisi için mühim bir kazanç olabilir. Böyle bir gizli tanıyış ileride bulunulacağı umulan anlaşmaya girecek yolları kolaylaştırmış olur.

Fakat görüyoruz ki, ortada bunu da sezdirebilecek bir emare yok. Bilakis bambaşka ve yeni Türkiyeye hiç münasebeti ve ilgisi olmıyan fikirler atfedilen iddialar ortaya sürülüyor. Bunların belli başlarından birisi şudur: Güya, yeni Türkiye Cumhuriyeti Suriyeyi parçalamak istiyormuş! Zavallı Suriye! Sanki Türkiyeden başkaları tarafından parçalanmamış yeri kalmış.

Suriyeyi parçalayanlar Türkler değildir ve daha da parçalanmasına Türkler sebep olmıyacaklardır. Hatay Suriye değildir ki, Hatay istiklali o parçayı vahdeti parçalamış olsun.

Hakikat şudur: asıl Türkiye'nin Hatay hakkındaki davasıdır ki bir konfedere Suriyenin doğuşunu temin edecektir. Suriye'nin akli selim sahibi zimamdarları bu hakikati görmezlik edemezler. (Suriyeyi parçaladılar, Suriyeyi parçalıyorlar, Suriyeyi parçalıyacaklar. Böyle bir faciaya razı değiliz) demek ancak Türkiye'nin muhabbet, ülkü ve komşuluk hakkıdır. Bunu biz söylersek ve komşumuzun felaketine acınırsak doğru olur. Başkalarının bize bunu atf ve isnat etmeleri acıklı ve acemi bir emperyalizme taktiğidir. Bunun öteki maksat ve manası da böyle isnatlarla Suriyede ve Suriyenin diğer komşularında yeni bir Türk düşmanlığı uyandırmaktır. Bunun ne dereceye kadar muvaffak olacağını veya hiç olmıyacağını yakında göreceğiz.

İkinci isnada gelince, o büsbütün bulanık bir taktiktir. Güya, yeni Türkiye eski Osmanlı İmparatorluğunu yeniden kurmak istiyormuş! Ne ile? mini mini ve Türk Hataya istiklal istemekle! Buna verilecek cevaplarımızı ileriye bırakıyor ve şimdilik şu kadar söylüyoruz ki doğrudur, ortada bir imparatorluğun kuruluş fermantasyonu seziliyor. Bunun önüne geçmek ya çok zor olacak yahut imkansız. Fakat bunu Ankarada değil Rif ile Blucistan arasında aramalıdır. Bizim tek ve

bütün davamız bir Türk toprağı olan ve Türklerle meskun bulunan Hatayın istiklalidir. Bu davada dostluk duygularımızın verdiği bir istekle Mösyö Blum hükümetine yardım etmeyi çok istiyorduk. Ne çare ki Dorseyin hayrete şayan inadı bu güzel isteğimizin tahakkukuna sed çekiyor” (Yeni Mersin, 29 Aralık 1936, sa:2573, s.1-2).

Bu başmakalesinde Aka Gündüz, 15 Aralık'taki yazısının aksine Fransa'nın Paris'te görüşmeleri kesmesi üzerine Fransa'yı sert bir biçimde eleştirmeye başlamıştır. Bu kesilişin Lozan'da olduğu gibi birinci kesiliş olduğunu belirten yazar, bu kesilişlerin devamı geleceğini hatta Cenevre'de bile kesilişlerin olabileceğini söylemektedir. Yazarın bütün bunlardan Fransa'yı sorumlu tuttuğunu görmekteyiz. Türkiye'nin aksine Fransa'nın davasının içi ve dışının bir olmadığını, sürekli bir çıkar peşinde koştuğunu ve Türkiye'nin gizli bir anlaşma önermesine rağmen reddettiğini belirtmektedir. Ayrıca reddetmekle kalmayıp Türkiye ile hiçbir alakası olmayan bir takım isnatlarda bulunduğunu belirten yazar, bunun bir emperyalizm taktiğı olduğunu belirterek bunların amacının Türkiye'yi komşularına kötü tanıtmak olduğunu iddia etmektedir. Yapılan isnatlara tek tek cevap verdikten sonra yazar, Türkiye'nin tek davasının Türk olan Hatay'ın bağımsızlığını sağlamak olduğunu; ancak bazı Fransız liderlerin inadı yüzünden bunu gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir.

Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkilerin gerginleştiğı bu dönemde Falih Rıfkı Atay, Yeni Mersin gazetesinin 3 Ocak 1937 tarihli sayısında “Hatay Hürriyeti” adlı bir başmakale yazmıştır. Atay bu başmakalesinde Türkiye'nin Hatay hürriyetini isteme sebeplerini şöyle açıklamaktadır:

“..Hatay hürriyetini barışçı olduğumuz için istiyoruz: Çünkü barış nizamı, ancak hak ve eşitlik temeli üstünde tutunabilir. Eğer bir bölgede ahdi ve insani icablar yerine getirilmişse, orada her türlü ihtirasları önleyebilecek bir barış istikrarı vücut bulabilir. Eğer bir bölgede, inkar edilmez bir haksızlığın ıstırabı hissediliyorsa, orada, bilakis, şuursuz ihtiras akıl ve mantık üstünde hüküm sürer... Biz Fransa ile ve Suriye ile dost olmak, ve menfaatimiz olduğu bölgelerde barış nizamını birlikte müdafaa etmekten bizi çekindirir hiçbir tereddüd kalmamak için Hatay hürriyetini istiyoruz... Biz revizyonizm iddiasında olmadığımız için Hatay hürriyetini istiyoruz. Revizyonizm Hatay'ı Suriyeye vermektir; Revizyonizm, muahedelerin tatbikinde müsavat gözetmemektir; revizyonizm, bir tarafa herhangi bir tarafta haklı olarak ve ahidlere dayanarak istenecek bir şey bırakmaktır. Biz Hatayı değil, Hatay'ın hürriyetini istiyoruz... Biz kolektif emniyet tarafdaşı olduğumuz için Hatay hürriyetini istiyoruz... Hülasa bizim Hatay politikamız, milli hürriyetler, dostluk, barışçılık, kolektif emniyet ve her bakımdan, bütün milli politikamızla tamamen ahenk halindedir” (Yeni Mersin, 3 Ocak 1937, sa:2577, s.1).

Bu parağraftan da anlaşılacağı üzere yazar, Türkiye'nin Hatay hürriyetini istemesinin sebeplerini Türkiye'nin kendi politikalarına dayandırmaktadır. Bu başmakalede yine Türkiye'nin Hatay'ın ilhakını değil, Hatay'ın hürriyetini istediğinin vurgulandığını görmekteyiz.

Yine Falih Rıfkı Atay Yeni Mersin gazetesinin 7 Ocak 1937 tarihli sayısında “Tatbik Kıymeti” adlı bir başmakale yazmıştır. Atay bu başmakalesinde;

“...Hakikatte Sancaktaki ırkdaşlarımız türksüzleşme ile yurdsuzlaşma arasında hazin bir vaziyete mahkum edilmişlerdir. Ora türklüğü için devam yolu, kendi taline kendi hakim olmaktan ibarettir. Bu talile oynamak kudreti başkalarında buldukça, her şey, kağıt üstünde ve nazariyatta kalacak, teahhüdler, ancak lafızlarını kurtarmak fakat manalarına ihanet edilmek kasdi ile, kötü niyetli bir politikanın demagojisine kurban olacaktır.

Herhangi bir anlaşmada tatbik inancaşı elde etmek için, en başta, bir takım prensipleri kabul etmek lazım gelir. Bu prensipler şunlardır: Sancak Türktür, bir; Sancak vahdeti ile Suriye vahdeti ayrı ayrı şeylerdir, iki! Sancak Türktür, ve orada, tıpkı Suriyedeki arab olmyan ekalliyetler gibi, türk olmyan ekalliyetler vardır. Sancak ayrı bir vahdettir, bu vahdeti sarih olarak ifade etmiyen her teahhüd, ne Hatay'ı, ne de Türkiye'yi tatmin eder.

Anlaşmaların samimiyeti, ancak, vuzuhlarına dayanabilir. Vuzuh, yani, prensiplerde hiçbir tevile elverişli olmyan tam bir anlaşma!...Bir anlaşma yolu arayanlara bizi bu anlaşmanın ancak tatbik kıymeti yani bugüne kadar süregelen tecrübenin tam aksi ve zıddı netice verecek olan açık ve kati mahiyeti meşgul etmekte olduğunda tereddüd bile etmesinler. Hatay hür olmadıkça, hiçbir şey olmaz” (Yeni Mersin, 7 Ocak 1937, sa:2580, s.1).

diyerek Sancak'ta bir anlaşma yapılacaksa bunun da daha öncekiler gibi kağıt üstünde kalmaması için ilk önce tatbik kıymetine bakılması gerektiğine dikkatleri çekmektedir. Eğer tatbik kıymetine bakılmazsa bunun da bir kötü niyetli politikaların demagojisi haline geleceğini belirten yazar, Sancak'ta yapılacak bir anlaşmanın tatbik kıymetini ölçmek için de ilk önce birtakım prensiplerin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kısacası yazar Sancak'ta yapılacak bir anlaşmanın geçmiştekilerin aksine açık ve kati tam bir anlaşma olması gerektiğini ifade etmektedir. İşte Milletler Cemiyeti'nin meselenin adil bir şekilde halledilmesi için uğraştığı bu dönemde bölge basını da meselenin çözümü için kendi fikirlerini açıklamışlardır.

Falih Rıfkı Atay Yeni Mersin gazetesin 10 Ocak 1937 tarihli sayısında “Hatay” adlı bir başka başmakalesinde de 9 Ocak'ta toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Kamutay gurubu toplantısına ait tebliğler üzerinde durmuştur. Atay, bu tebliğde bir bildiğimiz bir de bilmediğimiz iki esaslı noktanın olduğunu belirterek bu esasları açıklamıştır. Birincisi

Türkiye'nin Fransa hükümetinin davetini kabul ederek Paris'e giden Türk heyeti ile Fransa heyeti arasındaki görüşmelerin menfi bir netice vermiş olduğudur. İkincisi de Fransız heyetinin temsilcisiyle görüşen Tefvik Rüştü Aras'ın bu görüşme hakkında Paris'ten ayrılırken vermiş olduğu malumdur. Bu malumata göre Fransız elçisi kısa zamanda Türkiye'ye tatmin edici bir teklif getireceğiydi. Ancak böyle teklifin bu zamana kadar gelmediğini belirten yazar, Hatay davasının bir oyalama ve yıpratma politikası ile uzatabileceğini düşünenleri eleştirerek onlara şöyle sert bir uyarıda bulunmuştur:

“...Hatay davasının bir oyalama ve yıpratma politikası bile uzatılabileceği zamanında bulunanlar eğer varsa, onların, gerçekten, ne kadar yanlış, hatta tehlikeli bir yol üstünde bulduklarını gösterir. Asla şüphe edilmemek lazımgelen bir nokta şudur ki, Hatay, hak davası olduğu kadar, Türkiye cumhuriyetinin ve onun bütün vatandaşlarının son derece hassas bir vazife meselesi olmuştur. Fransaya türk olduğunu tasdik ettirdiğimiz ve türk olarak emanet ettiğimiz Sancak halkının mukadderatı emniyet altına alınmadıkça, Türkiye'nin müsterih olabileceğini tasavvur etmek, yalnız yanlış değil, tehlikeli bir yola sapmak olur.

Cenevreyi teklif ettiler, kabul ettik, Parise davet ettiler gittik. Yeni bir hal sureti aradıklarını söylediler bekledik. Fransa için bu iş daha uzun müddet Cenevre masası üzerinde kalabilir. Ve üç görmen zamanlarının bir kısmını Sancakta geçirebilir. Türkiye için vaziyet böyle değildir. Biz, kendisine karşı ahidlere riayet olunur veya olunmaz, hakkına ehemmiyet verilir veya verilmez ve şeref sözünü tutabilir veya tutamaz gibi, nazik bir vaziyet garabetini devam ettiremeyiz.

Biz sarıh, ve toprak olarak, Sancak sınırları, dava olarak, sadece o türk diyarının türk halkının kendi mukadderatına sahip olması mahiyetiyle mahdut, bir meseleye biran evvel bir hal tarzı bulunmasını istiyoruz. Meseleyi bu hudutlarından taşımak isteyenler, bizim irademizi sarsmak değil, bilakis asla iyi olmanın niyetler karşısında bulunduğumuzu anlatarak, bizim irademizi ve basiretimizi büsbütün kuvvetlendirmeğe ve hassaslığımızı artırmağa sebep olduklarına şüphe etmemelidirler. Bu suretle hareket edenler ne sulh davasına, ne de Fransa-Türkiye münasebetlerine iyi hizmet yapmamaktadırlar” (Yeni Mersin, 10 Ocak 1937, sa:2583, s.1-2).

Uyarılardan anlaşılacağı üzere yazar, Fransa'nın bu oyalama politikalarına başvurarak nasıl bir tehlikeli yola girdiğini belirtmektedir. Türkiye'nin ve Türk kamuoyunun Hatay davasında hassas olduğunu da belirten yazar, Hatay meselesi Hataylılar lehine çözülmeye Türkiye'nin müsterih olamayacağını ifade etmektedir. Ardından Fransa'nın ve Milletler Cemiyeti'nin aksine Türkiye'nin bu meselede aceleci olduğunu da belirten yazar, bu işin bir an önce Sancak halkı lehine çözümlenmesi gerektiğini söyleyerek meseleyi uzatmak niyetinde olanların Türkiye'nin iradesini kıramayacağını belirtmektedir. Aksine bu uğraşların Türkiye'yi güçlendireceğini, barışa ve Türk-

Fransız ilişkilerine faydasının da olmayacağı şeklinde Fransa'yı ve Milletler Cemiyeti'ni uyarmaktadır. Türk-Fransız ilişkilerinin gerginleştiği bu dönemde bu tür uyarılar sadece basın tarafından değil, aynı zamanda Türk hükümeti tarafından da dillendiriliyordu. Atatürk'ün Fransa'ya gözdağı vermek için 7-8 Ocak 1937'de güney gezisine çıktığını biliyoruz.

Milletler Cemiyeti'nin Hatay meselesi üzerine çalıştığı bir dönemde yine Falih Rıfkı Atay Yeni Mersin gazetesinin 15 Ocak 1937 tarihli sayısında "Zararlı Tahrikler" adlı bir başmakale yazmıştır. Atay, bu başmakalesinde ilk önce Fransız memurlarının son birkaç gün içinde Sancak'ta başlattıkları tahriklerden bahsetmektedir:

"Geçenlerde Sancak hududuna asker tahşidi hakkındaki Fransız şayiasından bahsederken, böyle şayiaların arkasında, birtakım tedbirler için fikirleri şimdiden hazırlamak kasdı aramakta haklı imişiz. Fransız memurları, birkaç gün içinde, bütün sancağı bir tahrik havası ile işba haline getirdiler. Zaten Le Temps gazetesinin posta ile dün aldığımız nushasının havadisler kısmında bu tahriklere esas teşkil eden tezvirlere bir kısmını okumuştuk. Cenevre görmenlerinin önüne kendi kaymakamlarından birini çıkararak, 1921 teahhütlerinin Sancakta tatbik edildiğini söyletmek ve sancak türklüğünün Fransaya minnettar olduğunu arzettirmek gibi! Zorla ve hile ile seçtirdikleri mebuslardan birini, bir Türk köyünün önüne dikip, aynı hezeyanları ona tekrar ettirmek gibi! Yalnız bu kadar değil, Fransız sömürgecilerini, yüzellilikler ve o ayarda birkaç satılık serseri ağzından, bitip tükenmez, bir hiyanet edebiyatı satın alacaklarına ne şüphe ettik, ne de şüphe ederiz.

Fakat sancak türklüğünün sabrını tüketip, onlara ıztıraptan kan kusturan tahrikler bundan ibaret de değildir. Havas ajansının 11 tarihli tebliğlerine göre aynı memurlar, dışarıdan Antakyaya bir sürü nümayişçiler getirerek, Türkler ve Türkiye aleyhine bağırıp çağırılmışlardır. Tebliğ bunların Türklerin yanında hizmet eden kimseler olduğunu ve şehre kamyonlarla geldiklerini haber vermektedir. Yani bu adamlar, ya muvakkaten, iş aramak üzere, Sancağa gelen veya Sancağa sonradan göçen kimselerdir ve şehre inmek için merkepleri bile bulunmayacağına göre, istifade ettikleri kamyonlar askeri vasıtalarıdır..."

Yazar Fransız memurlarının Sancak'ta yapmış oldukları tahrikleri anlattıktan sonra bütün bu tahriklerinin amacının Sancak Türklüğünü baskı altına almak ve Milletler Cemiyeti gözlemcilerine Sancak'ta ne kadar az Türk olduğunu anlatmak için yapıldığını iddia etmektedir. Daha sonra yazar yapılan bütün bu tahriklere karşı şu şekilde tehdit edici ve uyarıcı cevaplar vermektedir:

"...Faydasız ve lüzumsuz olduğu kadar zararlı ve tehlikeli olduğunu hemen ihtar etmek vazifesinde olduğumuz bu tahrikler üzerinde, bilhassa, İngiltere ile dostlarımızın dikkatini uyandırmak isteriz. Dünya bilir ki biz böyle oyunlar karşısında ne yılar, ne sineriz. Ve hepsine Türk hak ve şerefine gerektirdiği her türlü mukabelelerde bulunmakta bir an bile aciz göstermeyiz.

Hakikat her türlü tertiplerin üstündedir: biz bu esasa dayanarak, doğru bildiğimiz yolda yürüyoruz. Lakin bizi adeta bu yoldan çevirmek ısrarı ile, etrafımızda kasıtlar görürsek, evvela, dostlarımıza son çareleri kullanmak için sabrımızı nereye kadar götürdüğümüzü bir defa daha izah etmek isteriz: onların milli ve şeref meselelerinde sabır ve tahammülün takat haddi olduğunu takdir edeceklerine şüphe yoktur.

Böyle bir tahrik havası içinde mi Cenevre münakaşalarını yapacağız? Ciddi olarak söyleyelim ki her türlü menfaatler hesabına, Sancak halkının ıstırapı ve bizim davamızla bu türlü oynamakta hakiki zarar ve tehlike vardır. Biz dünya ve dostlarımıza, bugün, Sancak davamızın nasıl ispat ediyorsak, yarın, bu türlü hakikatlerin sebep olabileceği bütün akıbetlerin ancak ve yalnız Fransaya ait olacak olan mesuliyetlerini de aynı kuvvetle izah edebileceğimizden eminiz.

Her şeyi vaktinde söylemiş olalım” (Yeni Mersin, 15 Ocak 1937, sa:2587, s.1).

Bu yazıdan da anlaşıldığı üzere Atay, Türkiye'nin bu tahrik oyunları karşısında pes etmeyeceğini, Türkiye'nin Sancak davasıyla oynamanın zarar ve tehlike getireceğini belirtmektedir. Daha sonra yazar bugün Sancak davasında Türkiye haklılığını nasıl ispat ediyorsa oynan tahrik oyunları sonucunda ortaya çıkacak olan bu tehlike ve zararların Fransa'ya ait olan mesuliyetini de aynı şekilde ispat edeceğini belirterek Fransa'yı bu tahrik oyunlarından sorumlu tutarak onu tehdit etmektedir. Falih Rıfki Atay'ın bir önceki başmakalesinden de anlaşılacağı gibi Türk-Fransız görüşmelerinin koştığı bu dönemde Türk basını tarafından Fransa sürekli olarak sert bir biçimde eleştirilmekte ve tehdit edilmektedir.

Bu arada Millet Cemiyeti Konseyi 21 Ocak 1937 tarihinde Hatay meselesini görüşmek üzere tekrar toplanacaktı. Toplantıdan bir gün önce Burhan Belge Yeni Mersin gazetesinin 20 Ocak 1937 tarihli sayısında “Cenevre Arifesinde” adlı bir başmakale yazdı. Bu başmakalede Belge, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin toplanmasına bir gün kaldığına dikkatleri çekerek Fransa'nın eski politikası olan sömürgeciliği savunmayan Blum hükümetinin Fransa'nın eski politikasını yani sömürgeciliği savunan Fransız temsilcisi Quaid Orsay'ın sabotajına engel olması gerektiğini belirtmektedir. Yazarın emperyalizmi savunan bazı Fransız liderlerinin Sancak meselesinde Fransa hükümetinin aksine barış fikrini engellemeye çalıştığını iddia ettiği bu başmakalesi şöyleydi:

“...Türk kamuoyu, B. Blum'un hakemliğine hususi bir ehemmiyet vermekte haklı idi. Çünkü halk cephesi hükümetinin şefi, sadece Fransayı değil, iç ve dış politikasını revizyona tabi tutmamağa karar vermiş bir Fransa'yı temsil etmektedir. Nitekim, manda ile idare edile gelmekte olan Suriye'yi kendi kendine

idare ettirmek, yani, ona, istiklal vermek kararı da B. Blum'un temsil ettiği zihniyetin bir mahsulüdür.

Şu var ki, gerek Suriyenin istiklali için bulunan şekil, gerek bu şekil dolayısıyla Sancak'a verilmek istenen yeni statü bugünkü halk cephesi hükümetinin değil, çünkü emperyalist Fransız hükümetlerinin görüşlerine ve diplomatik tradisyonlarına uygundur. Quaid Orsay, Suriye istiklal bahsinde, kendine bu evren halk cephesi hükümetine karşı ancak şekil bakımından itaat etmiş, ve hakikatte, Suriyeyi güzelce parçaladıktan, limanlarını istihsal mıntıklarından ayrıldıktan ve görünürdeki bir idari istiklalin arkasına mali ekonomik ve politik istismarın bütün vasıta ve cihazlarını gizledikten sonra, bir yandan Suriyeyi ve bir yandan Blum hükümetini huzursuz kılması lazı olan bu Tartuffe'çe hilyesini Sancakın manevi şahsında oradaki Türklere ve bunların haklarını korumak kararında olan Ankaraya ödetmek istemiştir.

...Dediğimiz gibi, Blumun nasıl bir karar vermiş olduğunu bilmiyoruz. Vakit ise, son derece dardır. Eğer Blum, halk cephesi hükümetinin başında bulunduğunu, türlü sarsıntılar geçirmekte olan Fransız menfaatlerinin bu sefer Önasya'da da ağır bir imtihandan geçmek tehlikesine maruz kalacaklarını ve dünyanın yeni Fransadan yeni bir görüş beklemekte olduğunu unutarak yahut ihmal ederek kararını verdi ise, Türkiye cumhuriyeti hükümeti türk milleti, bundan çok müteessir olmakla beraber, davasını buna rağmen gerçekleştirmek imkanlarını bulmakta asla sıkıntı çekmeyecektir.

Bundan üç hafta önce, Adananın kurtuluş bayramında bulunurken halk yığınlarında gördüğümüz şuur uyanıklığı ve Hatay davasına karşı beslenen derin ve heyecanlı alaka, türk milletinin Hataylı kardeşleri hakkında verebileceği kararlar ve yapabileceği fedakarlıklar hakkında, bizleri, yani merkezden gidenleri bile şaşırtmıştır. Bir haksızlığa karşı duyulan isyanın ve bu haksızlığı gidermek bahsinde halk yığınların kendiliklerinden yapabilecekleri masif gayret ve hamlelerin bu memlekete, millet ölçüsüne çıktığına ve münevverinden sokaktaki adamına kadar herkesi kapıp sürüklediğine şüphe yoktur. Çukurovada yalnız bu, göz ile görülür bir hale gelmiştir.

İşte bunun için 21 ikinci kanunda verilecek Milletler Cemiyeti kararından önce, Fransa ile aramızda her iki tarafı memnun edici bir kararın verilmesini samimi olarak istiyoruz. Barış fikrine bağlılığı herkesçe malum olan bugünkü fransız hükümetinin, barışın bizi alakadar eden parçasında, Quaid Orsay'ın sabotajına şu dakikada bir nihayet vermiş olmasını çok dileriz" (Yeni Mersin, 20 Ocak 1937, sa:2591, s.1-2).

Görüldüğü gibi yazar, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin toplanmasından önce Türkiye ile Fransa'nın her iki tarafı da memnun edici bir anlaşmaya varmalarını istemekte; ancak barış fikrine bağlı Fransız hükümetinin karşısında emperyalizmi savunan Fransız lider Quaid Orsay'ın bu uzlaşya sürekli engel olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden Sancak meselesinde bu kişinin faaliyetlerinin durdurulması gerektiğini ifade etmektedir. Fransa hükümetinin Suriye'ye bağımsızlık verdiği halde Orsay'ın, Fransız hükümetinin emirlerini şeklen uygulayıp aslında Fransa'nın eski politikası emperyalizmi devam ettirdiğini belirten yazar, Sancak meselesinde Fransız

hükümetinin doğru karar vermesini istemektedir. Eğer Fransa hükümeti doğru kararı vermese bile Türkiye ve Türk kamuoyunun Sancak davasını gerçekleştireceğini bildirmektedir. Ve bu gücün Türk milletinde olduğunu da ifade ederek Fransa hükümetini bu konuda doğru karar vermesi hususunda uarmaktadır.

21 Ocak 1937’de tekrar toplanan Milletler Cemiyeti’nde görüşmeler sürerken Türkiye ile Fransa da görüşmelerini sürdürüyordu. Bu görüşmelerden sonra bir ön anlaşmaya varıldı. Bu uzlaşma Milletler Cemiyeti’ne Sandler Raporu şeklinde sunuldu ve rapor 27 Ocak 1937’de onaylandı. Böylece Sancak lehine kararlar kabul edilmiştir. Sancak’ı ayrı bir varlık olarak kabul eden Sancak statü ve anayasası kabul edildi. Bu başarı Türk basınında değerlendirildi. Yeni Mersin gazetesi 31 Ocak 1937 tarihli sayısında Falih Rıfki Atay’ın 29 Ocak 1937’de Ulus gazetesinde yayınlanan “Eser” adlı başmakalesini gazetesine taşımıştır. Türkiye’nin uluslararası hukuk kurallarına bağlı kalarak ve barışçıl politikası ile bu başarıyı elde ettiğini ifade eden Atay’ın bu başmakalesi şöyledir:

“Sandler raporu, Sancak türklüğünün haklarının korunmasına ne büyük bir dikkat ve ihtimam sarfolunduğunu göstermektedir. Alınan netice, barış yolu ile alınabilecek olanın azamisi olarak telakki olunabilir. Bu, milli bir dava güden Türkiye Cumhuriyeti Şef ve mesullerinin yüksek bir zaferi olduğu kadar, uzlaşma metodlarını muvaffak kılmak isteyen müessese ve devletler için, bir muvaffakiyet, hakiki bir şeref olmuştur.

.....

Atatürk Başvekillerine gönderdiği tebrik telgrafında iki noktayı bilhassa tebarüz ettirmektedir: Biri, bu eser Türkiye’nin milli meseleler üzerinde ne kadar şaşmaz bir dikkatle durduğunu bir defa daha ispat etmiştir. Diğeri, dünyada sulh ve huzur isteyen Türkiye, davasını, büyük ve adil hakem heyeti olmasını daima arzu ettiği ve bu sıfat ve salahiyetlerinin daha çok çetin meseleler halinde en yüksek kudret ve kuvveti haiz olmasını temenni ettiği Milletler Cemiyetine bırakmakla, barışçı ve insaniyetçi politikasının yeni bir delillini göstermiştir.

Fakat bu hareket tarzı, Kemalizmin ananesidir. O, milli hak ve şeref davalarında ne kadar hassas ve bütüncü ise, milletler arasında anlaşmazlıkların serbest münakaşalar ve uzlaşma yolu ile halledilmesini tercih etmek hususunda da o kadar titizlik gösterir. Türkiye hiçbir zaman ne sergüzeşt, ne de başkalarının zararına fırsat arkasında koştu. Kemalizm, bilakis yeni türk milliyetperverlerini her türlü macera unsurlarından tasfiye etmiştir. O, kendi hududları ve kendi ahidlerinin vazife ve mesuliyetleri içinde kalmıştır. Montrö ve Sancak meselelerinden kendi zanlarına veya menfaatlerine göre ahkam çıkarmağa çalışanlara bu noktayı ısrarla hatırlatmakta fayda vardır.

Her ne ise, Türkiye burada ise Milletler Cemiyeti Cenevrede ve eser meydandadır. En kötü niyetler dahi, basiret ve isabetin nihayet bizi hakikatimizle

tanımakta olduğunu tasdik edeceklerdir” (Yeni Mersin, 31 Ocak 1937, sa:2601, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşılacağı üzere yazar Türkiye'nin bu başarısını uluslararası hukuk kurallarına sadık kalmasına, barışçı politikasına ve kararlı tutumlarına bağlamaktadır. Yazar en sonunda da bu durumu Kemalizm'in özüne bağlamaktadır. Yazar, Kemalizm geleneğinin milli davalarda hassas, sorunların çözümünde uzlaşmacı, anlaşmalara saygılı ve dış politikada maceracı olmadığını belirtmektedir. Kısacası yazar bu eserin oluşmasını Kemalizm'e bağlamaktadır.

Sancak'ın ayrı bir varlık olduğunu kabul eden Sancak statü ve anayasasının Milletler Cemiyeti'nde onaylanmasıyla birlikte Suriye'den buna tepkiler geldi. Aynı zamanda Hatay'da Türkiye'ye iftiralar atılarak tahriklere tekrar başlandı. Bu tahriklere karşı bölge basınından tepkiler geldi. Yeni Mersin gazetesinin 17 Şubat 1937 tarihli sayısında Rıza Atila “Gafil Tahrikçiler Bilmelidir Ki” adlı bir başmakalesinde Türkiye'ye iftiralar atılarak yapılan bu tahriklere tepki göstermiştir. Hatay anlaşmasını sabote etmek için yapılan bu tahriklerin bazı Suriyeli Vatani Partisi üyelerinin, Suriyeli devlet adamlarının ve Duryo gibi bazı Fransız sömürge memurlarının başının altından çıktığını belirten yazar, bu tahriklerin neler olduğunu belirterek Türkiye'ye iftira atılarak yapılan bu tahriklere cevap vermiştir. Aynı zamanda bu tahrikçilere uyarılarda bulunan yazarın bu başmakalesi şöyledir:

“Hatay davasını ve bu davanın henüz halledilmeyen bazı noktalarını fırsat bilerek Türkiye ile Arap alemi arasında nifak yaratmak isteyen sinsi bir tahrikçi şebekenin Hatayda ve Suriyede tekrar faaliyete geçtiğini son gelen haberlerden öğreniyoruz.

Bunlar bulandırmaya çalıştıkları hava içinde Suriyeye ne vaad ediyorlar bilmiyoruz. Fakat Türk-Fransız anlaşmasını bulutlamakla henüz intikal devresine girmek üzere bulunan komşumuzu vahi hayaller peşinde sürüklemek istedikleri muhakkaktır.

Halkın hissiyatını istismar için kullandıkları vasıtaya bakınız:

Son anlaşma Hatayın Türkiye'ye ilhakı için bir mukaddeme imiş. Daha sonra sıra Suriyenin diğer parçalarına gelecekti. Ne yazık ki bu tahrikçiler arasında bir kısım Fransız müstemleke memurları, milli Suriye namına hareket ettiğini söyleyen Vatani Parti ve dolayısıyla Suriye devlet adamları ilk numaraları almış bulunuyorlar.

1- Suriye başvezi Şamda mektep çocuklarının önüne düşerek sokak sokak gezdikten sonra bir heyetin başında Parise geçmişti. Orada Milletler Cemiyeti kararına itiraz ederek Sancak statüsünün Suriye kanunu esasisile hem ahenk olmasını ve anlaşmanın akim bırakılmasını istemiş.

2- Fransanın Sancak delegesi Duryo birkaç gün evvel Antakyaya geliyor. Adalı, Kuseyri avnesini ve Taşnakları başına toplayarak diyor ki:

“- Son günlerde Türkiyenin Sancak hakkında aldığı vaziyetin hakiki sebebini biliyorsunuz. Fransa her tehlikeye göğüs gerdi ve menfaatini ayaklar altına alarak böyle bir anlaşmaya muvaffak oldu. Bu son anlaşmanın ne demek olduğunu da biliyorsunuz. Biz bu kadar yapabildik. İlerde elimizden geleni yine yapacağız. Vaziyetin ehemmiyetini nezaketini söylemeye hacet yoktur. Bu işin kâr ve zararı sizin alacağınız vaziyette sizin göstereceğiniz basirettedir. Bağlı gözlerinizi açınız: Yanlış hareket ederseniz ezilirsiniz.”

3- Vatani Parti bir propaganda bürosu kurdu. Hataylılara karşı ana yasadaki din ve tefekkür hürriyetinin sarahatına rağmen bu mevzuu havsalaya sığmaz kötü mugalâtalara istismara çalışıyor.

Şimdi mahiyeti bir olan bu üç fiil üzerinde kısaca durulursa söylenecek söz şundan ibarettir:

A- Suriyeye karşı duyduğumuz derin sempati hesabına isterdik ki; her geç istiklaline kavuşarak kendi kendilerinin idare mesuliyetini bizzat omuzlarına alacak olan Suriye devlet adamları Parise başvurmakla Milletler Cemiyeti kararının değişmeyeceği kadar basit bir meseleyi bilmiş olsunlar. Bu hareketin nezaket ve politika bakımından hiçte doğru olmadığını gene Fransız gazeteleri yazdılar. Hatta biraz da hırpalayıcı lisanla dediler ki:

-Suriyeliler Cenevrede kabul edilen esaslarla taban tabana zıt taleplerde bulunmak için ne diye Parise geliyorlar. Bir dilekleri varsa Cenevreye gitsinler. Başvezir Hariciye ve Dahiliye vezirleri Cenevre esaslarına taban tabana zıt ne istediler bilmiyoruz. Yalnız bildiğimiz burada kendilerile her zaman temas ettiğimiz Suriyelilerden öğrendiğimiz bir hakikat varsa o da Hatay davasının Cenevredeki hal şeklinden mehafil hariç bütün Suriyenin ve Araplık aleminin memnun oluşudur.

Hatay davasından önce de müzakere sırasında da ondan sonra da 18 milyonluk Türkiye efkârını temsil eden Başvekilimiz kendisine has en samimi ifade ile söyledi: Suriyeye karşı ancak en samimi dostluk duygularile mütehassis bulunuyoruz.

Suriye devlet adamlarının bu dostluğu kuvvetlendirecek zemin üzerinde yürütmesi lazım gelirken halledilmiş bir davayı bozmak için neticesiz teşebbüslerle Türkiye efkârında şüpheler uyandırmaları Suriye hesabına mantuki bir hareket olmasa gerektir.

B- Sancak delegesi Duryo bir Fransız memuru olmakla beraber sözleri ve hareketleriyle Fransız Hariciyesini kesinlikle temsil etmediğini Sancak hadiseleri dolayısıyla çok yakından biliyoruz.

Fransız Hariciye Nazırının Cenevre kararından sonraki beyantile aynı mevzu üzerinde Sancak delegesinin sözleri yan yana getirilirse bu nokta daha iyi tebarüz eder. Bu müstemleke memuru dumanlı cümleler kullanmak suretile, Türkiyenin Sancak ve Suriye üzerinde henüz açıklanmamış emelleri bulunduğunu söylemek istiyor ve sinsi tahrikle halkı isyana teşvik ediyor.

Gafil tahrikçi bilmiyor ki; “milli hürriyetlere hürmet Kemalizm prensiplerinin başında yer almıştır. Atatürk Türkiyesi kendi hesabına taarruzcu olmadığı gibi başkaları zararına da tahrikçi değildir.”

Her milli hareket Türkiyede büyük sempati ile karşılanmıştır. Suriye ile ise asırlarca süren bir kardeşlik ve müşterek hayatımız olduğu için komşumuzun istiklale müteveccih her adımı bizden daima teşci görmüştür. Eğer menfaati böyle düşünmeyi icabettiren Duryo ve Duryo gibiler bilmiyorlarsa iyi öğrenmelidirler ki; “Türk milliyetperverliği Osmanlı emperyalizminin her türlü ihtiraslarından tasfiye edilmiş olduğu için bu müşterek hatıraların üstünde hiçbir esef ve kaygı gölgesi yoktur.”

Hatay davasının halli şüphesiz üç beş şahsiyetin şahsi menfaatlerine uygun olmamıştır. Halkı isyana teşvik eden Duryo ise bunlardan birisidir. Çünkü bu adam orada bir memur değil temsil ettiği otoriteyi suiistimal ederek gassettiği evler, bağlar, bahçeler, çiftlikler ve faizle dağıttığı paralarla Sancağın resmi ve hususi bütün vaziyetine hakim bir diktatör bir düka idi. Ve bütün emeli ise resmi hayattan çekilince tesis ettiği bu dukalıkta dünyaya tepeden bakarak yaşamaktı. Bugün görülüyor ki kırılan emellerin hıncını gene Hataydan çıkarmak istiyor. Bunu nifak havası içinde boğmak istediği Hataylılar daha yakından bilirler.

C- Vatani Partinin vicdan hürriyetini şoursuz bir tahrik uğrunda istismara yeltenmesi Suriye hesabına çok acıdır. En ileri ve modern cemiyetlerin bile uzun mücadelelerle alabildikleri din, tefekkür ve vicdan serbestisi Hatay devletinin esas prensiplerinden birisi olacak ve Hatay bu serbestinin verdiği imkanla inkişaf edecektir.

Mamafih yukarıda da kaydettiğimiz gibi bütün tahrikleri mekanizması kimler tarafından çevrildiği malum olan ne Suriyenin menfaatleri ve ne de Türk-Suriye komşuluk ve dostluk münasebetleriyle telifi kabil olan bu hareketleri Suriyeye mal etmek insafsızlık olur. Bunlar Sancakta Duryonun ve etrafındakilerin Suriyede ise bazı başı dönüklerin eseridir.

Halep muhabirimizden alarak dünkü nüshamızda yazdığımız mektupta da ifade edildiği gibi Suriyenin kahir ekseriyeti Türk dostluğuna büyük itimad göstermekte ve Suriye istiklalinin inkişafında kendisine yegâne müzahir Türkiye olacağına inanmış bulunmaktadır.

Suriyenin hakiki menfaatini düşünen öz Suriyeliler Hatay davasında gösterdiğimiz hak perestlikle bir daha anlamışlardır ki; bütün arzumuz hudutlarımızda umumi sulhu takviye eden karşılıklı emniyetler kurulmuş olmasındır.

Bu itibarla Suriye-Türkiye havasını bulutlandırmaya çalışan tahriklerin komşumuzda daha fazla yüz bulamayacağını ummaktayız” (Yeni Mersin, 17 Şubat 1937, sa:2615, s.1-2).

Anlaşıldığı üzere yazar, bu uzun başmakalesinde son Hatay anlaşmasını sabote etmek ve Hataylılarla Suriyelileri birlerine düşürmek amacını taşıyan bu kışkırtmaların Duryo gibi bazı Fransız sömürge memurlarının ve Suriyeli devlet adamlarının başlarının altından çıktığını belirterek bunun öz Suriyelilerle hiçbir alakasının olmadığını belirtmektedir. Ve Türkiye, Hatay’ı yakında kendisine ilhak edecekmiş gibi

propagandalara Suriyelilerin aldırış etmemelerini isteyen yazar, bu tür propagandaların Türkiye-Suriye dostluğunu bozmaya yönelik olduğunu iddia etmektedir. Bu başmakalede de Burhan Belge'nin 20 Ocak 1937 tarihli başmakalesinde olduğu gibi Sancak'ta ortalığı karıştırmaya çalışanların Sancak'ta şahsi çıkarlar elde etmek isteyen, merkezi Fransa'nın emirlerini sadece şeklen yerine getiren Duryo gibi bazı Fransız sömürge memurlarının olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca bu Fransız sömürge memurlarının Suriyeli devlet adamlarıyla işbirliği içerisinde olduğu da iddia edilmektedir.

Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 27 Şubat 1937 tarihli sayısında "Suriye'den Gelen Parazit Sesler" adlı bir başmakale yayınladı. Atila bu başmakalesinde ilk önce Hatay anayasasını hazırlayacak Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun 25 Şubat 1937'de Hatay'da göreve başladığını belirterek oluşacak Hatay anayasasının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile aynı olacağını ifade etmiştir. Çünkü Hatay Türk olduğu için burası için en uygun anayasanın Türkiye Devleti'nin anayasasının uygun olabileceğini Türk hükümetinin de savunduğunu belirtmektedir. Daha sonra yazar cümlelerine şöyle devam etmiştir:

"...Suriye baş vezirinin riyasetindeki heyet Pariste Hatay istiklalini akim bırakmak için her kapının tokmağına el attı. Milletler Cemiyetinin yaptığını Fransanın bozamayacağını bilmiyen bu heyet Cenevreye nasıl hülya ile gitti belli değil ama müstemleke memurları ile el ele veren Suriyeliler Paris temaslarından sonra tam bir başı dönük rolü oynamaya başladılar. Türkiye aleyhine hezeyanlar savurmak, Hatayı silahla istirdada teşebbüs etmek Milletler Cemiyetine kafa tutmak gibi şoursuz hareketler sürüp gidiyor..."

17 Şubat 1937 tarihli makalesindeki iddialarına yakın bir iddia savunan Rıza Atila'nın bu cümlelerinden de anlaşılın o ki Hatay meselesiyle ilgili aynı iddialarını savunmaktadır. Bu iddialar Sancak'taki Fransız sömürge memurları ile Suriyeli devlet adamlarının el ele vererek Hatay anlaşmasını engellemeye çalıştıklarıydı. Ayrıca bunların Hatay'da ve Suriye'de halkı birbirine karşı kışkırtmak için tahriklere başladıkları da yazarın iddiaları arasındaydı. Görüldüğü gibi yazar burada da Suriye'de çıkan şoursuz hareketleri bütün Suriyelilere mal etmemeye çalışmaktadır. Daha sonra yazar bu tahrikçilere karşı şu tehditlerde bulunmaktadır:

"...Fesatçılar şoursuz tahriklerle Türkiye-Suriye arasında bulanık bir nifak havası yaratmaya muvaffak oldukları takdirde komşumuz için çok müellim akibetler

doğması, hakka hüremetsizlerin haddini bildirecek bir kuvvetin harekete geçmesi çok tabii ve mukadderdir...” (Yeni Mersin, 27 Şubat 1937, sa:2620, s.1-2).

Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun Hatay'da anayasayı hazırlamaya çalıştıkları bu dönemde Suriyeli devlet adamları ve Fransız sömürge memurları Türkler ile Aleviler arasında nifak sokmaya başladılar. Alevilerin Türk olmadığı şeklinde propagandalara başladılar. Bu durum karşısında Türkiye hükümeti de Alevilerin aslında Eti Türkleri olduğu fikrini savunmaya başladı. Bazı Suriyeliler Alevileri kendi yanlarına çekerek Sancak halkının bağımsızlık istemediği yönünde Milletler Cemiyeti Komisyonu'na beyanat verdirmeye çalışıyorlardı. Bu durum gene bölge basınında kendine yer bulmuştur. Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 4 Mart 1937 tarihli sayısında “Suriye Arapları Eti Türkleri (Aleviler)” adlı başmakalesinde bu konuyu değerlendirmiştir. Yazar başmakalesine ilk önce Suriye'deki bazı başıbozukların ve bazı şahsi menfaat peşinde koşan Fransa sömürge memurlarının Hatay meselesinin çözümünü şahsi menfaatleri için tehlike gördüklerinden dolayı Eti Türkleri olan Alevilerle aynı ırktan olan Hatay Türkleri arasına nifak sokmaya çalıştıklarını iddia etmektedir. Yazar daha sonra bunların bir dereceye kadar başarılı olduklarını belirterek Osmanlı döneminde Alevilere yapılan yanlış uygulamalardan örnek verdikten sonra artık Osmanlı Devleti'nin eski telakkileriyle beraber yıkıldığını ve şimdi ‘yeni Türkiye’nin’ kurulduğunu belirtmektedir. Yazarın bir yandan da Alevilerin Türklüğünü kanıtlamaya çalıştığı yazısının bazı kısımları şöyledir:

“...Alevileri bir an için Türkün gayri unsur olarak farzetsek bile Türklük aleyhine Arap taraftarlığı gütmelerini gene hayretle karşılamamak elden gelmez. Alevilerden Mersinde, Tarsusta ve Adanada da bir kütle var. Hatta bir çokları da Hataydakilerle yakın akrabadırlar. Fakat Türküm demeyi en büyük şeref sayan ve kendilerini Türklük camiasına kabulde asla tereddüt etmediğimiz bu vatandaşlarla aramızda en ufak ayrılık mevcut olmadığı gibi görüş ve duyuş birliğile, kaynaşmış bir kütle halinde Atatürkün açtığı nurlu yolda, mesud istikbale doğru yürüyoruz.

Osmanlı idaresinin yıkıldığı gün telakkileri de kendisile beraber silinmiştir. Şahısların vicdan hürriyetlerine istedikleri din ve mezhebe intisaplarına zerre kadar müdahalemiz yoktur. Vatandaşlar arasında sınıf ve imtiyaz nedir bilmiyoruz. Tarihi ve etnografik hakikatlerle millelik şerefimize kendilerini de ortak ettiğimiz Hataydaki Eti Türklerine –Aleviler- basiret tavsiyesini milli bir borç biliriz. Çünkü Suriyelilerin kendilerini sürüklemek istedikleri yol, milli hürriyetsizliğe ve Hatay istiklalini akim bırakmağa özenmekle de milli ihanete çıkar” (Yeni Mersin, 4 Mart 1937, sa:2624, s.1).

Bu parçadan da anlaşıldığı üzere yazar Alevilerin Eti Türkleri olduğunu iddia ederken diğer yandan Osmanlı döneminden kalma telakkilerin artık yeni Türkiye Devleti'nin

kurulmasıyla tamamen yok olduğunu belirlemektedir. Daha sonra yazar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütün mezhep, din ve ırklara eşit yaklaştığını belirterek Alevilere; Araplara uymamaları gerektiğini tavsiye ederek Arapların kendilerini sürüklemek istedikleri yolun milli ihanete kadar gideceğini ifade etmektedir. Kısaca yazar, Hatay istiklalini neticesiz kılmaya çalışanlarla işbirliği yapmanın milli bir ihanet olduğunu belirterek Alevileri bu konuda uyarmaktadır.

Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 6 Mart 1937 tarihli sayısında “Bayır-Bucak” adlı bir başmakale ele almıştır. Atila bu başmakalesinde Hatay'ın doğusunda Bayır ve Bucak adlı iki nahiyenin varlığından söz ederek Bayır-Bucak nahiyelerinin eskiden Antakya'nın iki nahiyesi iken Fransa'nın Suriye'de yaptığı teşkilat değişikliklerinden sonra Hatay'ın dışında kaldığını belirterek o günden beri öz be öz Türk Bayır-Bucaklıların yabancı elle idare edilmelerinin acısını çektiklerini ifade etmiştir. Hemen arkasından yazar burada yaşayan 40 bin Türk'ün ıstırap içinde yaşadığını ve insanlığını, milli birliğini unutmaya terk edildiğini belirtmektedir. Son günlerde Suriye'nin Bayır-Bucak'ta propagandalara başladığını söyleyen yazar, Suriye'nin buradaki Türklere Suriye'den ayrılmazsanız size mektep, hastane ve ziraat makineleri getireceklerini ve kolay kredi temin edecekleri yönünde vaatlerde bulduklarını iddia etmektedir. Ayrıca yazar, bu vaatlerle birlikte muhtarlara ve halka baskılarda da bulunulduğunu iddia etmektedir. Yazar hemen arkasından Suriye'nin bu tavırlarıyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“...Suriye'ye; ayrı soydan, ayrı dili konuşan, ayrı düşünüş ve yaşayışa sahip olan, tarihin tanıdığı günden beri aynı toprağı alın teriyle sulayan bir kütleyi ne hakla kendi camiası içine almak istediğini soracak değiliz. Çünkü yeni devlet olmak gayretinde bulunan komşumuzun buna benzer ölçsüz isteklerine son aylar içinde çok şahit oluyoruz.

Ve dünya şahittir ki; Suriyenin isteklerinden her bir başka bir milletin hukukuna tecavüzden ibaret olduğu için konferanslarda isafına imkan görülmemiştir...”

Görüldüğü üzere yazar Bayır-Bucak nahiyelerinin Türk olduğunu vurgulayarak Suriye'nin burada hiçbir hakkının olmadığını sert bir biçimde ifade etmiştir. Zaten yazar başmakalesinde “...40 bin Türkün yeri Hatayın hudutlarının içinden başka bir yer olamaz...” cümlesini kullanmıştır. Ve yazısını bitirirken de Milletler Cemiyeti Uzmalar Komitesi ve Gözlemci Heyeti'ne şöyle bir uyarıda bulunmuştur: “Yeşil masa başında Bayır Bucağın mukadderatını tayin edecek olan mütehassıslar, hakkın bu gür

sesini duymazlarsa, Bayır Bucağı gören müşahitler duymazlarsa tarihe ve hakka karşı en büyük günahı işlemiş olurlar” (Yeni Mersin, 6 Mart 1937, sa:2626, s.1). Ancak bütün bu uyarılara rağmen 29 Mayıs 1937 tarihinde Sancak anayasa ve statüsü hazırlanırken Bayır ve Bucak nahiyeleri Hatay sınırları dışında kalmıştır.

Yine Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 10 Mart 1937 tarihli sayısında “Eti Türkleri” adlı bir başmakale ele alarak Alevilerin Eti Türkleri olduğu ile ilgili düşüncelerini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak bu sefer bu düşüncelerini bir takım verilerle kanıtlamaya çalışmıştır. Yazarın Alevilerinin yapılan araştırmalar sonucunda Türk olduğunu belirttiği başmakalesinin bazı kısımları şöyledir:

“...Bugün derin etnografik tetkikler yapan alimler tamamen aydınlatmışlardır:

Anadolunun asıl sakinleri Etilerdir. Bunlar Torosların hem şimalinde hem cenubunda Milattan binlerce evvel sene hüküm sürmüşlerdir. Bu havalide öteden beri yaşayanların kimler oldukları ve bugünkü sakinlerinin muhtelif istilalar karşısında mevcudiyetlerini muhafaza ettikleri ve (Fellah Alevi) diye anılan kitlenin Eti Türklerinden sürüp geldiği ise en ufak bir tereddüde mahal vermeyecek kadar sarıh birer tarihi hakikatlerdir. Yalnız Çukurovanın Gülek gibi bir geçidin ağzında bulunması itibarile coğrafi vaziyetin ve tarihin her devrinde gelip geçen istila orduları bu havaliyi yabancı kültürlerin zaman zaman tesirleri altında bırakmıştır. Bu hal bilhassa islamiyetten sonraki istilalarda daha bariz olarak müşahade edilmektedir.

İhtisasa taalluk eden bu noktaların izahını tarihle uğraşan münevverlerimizden, Türk tarihinde sarahatle kaydedilmekle beraber ayrıca broşürlerle ve halk dilile de anlatılmasını Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinden bekliyoruz.

Mersinde, Tarsusta, Adanada ve bunlara civar bazı köylerle Hatayın bir kısmında oturan ve en çok toprak işile uğraştıkları için (Fellah) diye anılan Eti Türklerinin kendi aralarında konuştukları dil Türkçe değildir. Fakat Arapçaya da hiç benzemez. Olsa olsa Arapça ile Türkçe arasında mahlut bir dilden ibarettir. Bu şüphesiz islamiyetten sonra gerek din ve gerekse tabiiyet tesirile ana dillerine mahiyetini değiştirecek kadar yabancı kelime sokmuş olmalarından ileri gelmektedir. Gene bir çok Türkçe kelimelerin de manaları muhafaza edilerek bazı edatlar ilavesile şekilleri bozulmuştur. Bununla beraber mahal, mevki ve köy adlarını tamamen öz Türkçe olarak muhafaza etmişlerdir.

Bu Eti Türklerinden Toroslarda yaşayan bir kitle vardır ki hiçbir yabancı tesir altında kalmadıkları için dillerini katiyen bozmamışlardır. Hatta öz Türkçe kelimeler toplanırken bunların kullandıkları birçok kelimelerden istifade edilmiştir.

Atatürkün yüksek işaretile başlanan tarih araştırmaları bize Alevi diye anılan vatandaşlarımızla aynı soydan olduğumuzu ve aynı asil kanı taşıdığımızı öğretmekle milli kayıplarımızdan birisini daha kazandırmıştır.

Osmanlılığın, şeriat ölçüsile bir devlet için lüzumsuz ve manasız olarak vatandaşların vicdan hürriyetine müdahale etmesi ve Alevidir, Fellahtır gibi soy

parçalaması Cumhuriyet neslinin hiç affedemeyeceği hatıralardan biri ve başlıcasıdır.

Türk milleti tarihin hiçbir devrinde vicdan hürriyetine müdahale etmemiştir. Bütün Avrupa din muharebelerile altüst olurken bütün dinler Türkiyede en geniş müsamahayı görüyordu.

Yukarda da kaydettiğimiz gibi; din ve vicdan hürriyetlerine karışmayan ve bunu şiddetle meneden layık Türkiyenin bu mesut devri yaşarken Osmanlılığın telkin ettiği zihniyetin eseri sakim düşüncelere yer vermesine imkan tasavvur edilemez.

İşte yıllardan beri çukurovada başlayan ve bugünlerde teşkilatlı bir surette yürüyüşe hazırlanan milli kültür hareketi bu düşüncenin eseridir.

Şunu da kaydedelim ki: ortada halledilecek bir dava yoktur. Sadece mazinin ihmalile geri kalmış bir kütleyi en kısa zamanda Türkiyenin umumi kültür seviyesine çıkarmak mevzu bahstir. Bundan elde edilecek muvaffakiyetin şerefi ise bütün münevverlere şamil olacaktır” (Yeni Mersin, 10 Mart 1937, sa:2629, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşılacağı üzere yazar, Çukurova’da yaşayan Alevilerin bazılarının dini ve coğrafi nedenlerden dolayı dillerinde bir değişme olduğunu; ancak bunların aslında Türk olduğunun araştırmalar sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir. Bugün Alevilerin bir sorun olarak tartışılmasının sebebini Osmanlı Devleti’nin telakkilerine bağlayan yazar, Yeni Türkiye’nin böyle din, mezhep ve ırk ayrımı yapmadığını belirterek Osmanlı Devleti’nin yapmış olduğu bu soy parçalamasını Cumhuriyet neslinin asla affetmeyeceğini belirtmektedir. En sonunda da yazar ortada bir sorunun olmadığını belirterek ortada sadece Osmanlı Devleti’nin ihmali ile geri kalmış bir kütlenin Türkiye’nin milli kültür seviyesine çıkarma konusunun olduğunu ileri sürmektedir. Yazarın bu söylediklerine göre Hatay’da yaşayan Aleviler de Türk sayılıyorlardı. Bu dönemde Alevilerin bölge basınında çıkan bu tür yazılarla gönüllerinin hoş tutulmaya çalışıldığını görmekteyiz.

Bu arada Milletler Cemiyeti’nin Sancak statü ve anayasasını hazırlamak üzere tayin ettiği Uzmanlar Komitesi ve Gözlemciler Heyeti Hatay’da görevlerine devam ediyordu. Ancak bunların görevlerini yavaş yaptıkları ve Fransız sömürge memurlarının etkisi altında tarafsız davranmadıkları haberleri Türk basınında konuşulmaktaydı. Bu bağlamda Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 1 Nisan 1937 tarihli sayısında “Hatay Davası ve Bitaraf Müşahitler” adlı bir başmakale yazdı. Yazarın Hatay’ın statü ve anayasasını 27 Ocak 1937 prensip anlaşması çerçevesinde hazırlayacak olan Uzmanlar Komitesinin tarafsız davranmadığını iddia ettiği bu başmakalesi şöyleydi:

“Hatay davamız üzerinde bir prensip anlaşmasına varıldıktan sonra teferruatın hallini, karşılıklı anlaşma mefhumu içinde normal bir cereyan takip edeceği kanaatle eksperler komitesine bırakmıştık. Komitenin yapacağı iş varılan prensipler çerçevesi içinde ve onun ruhuna tetabuk edecek tarzda Hatayın statüsünü tesbit ve anayasasını tanzimden ibaretti. Fakat komite şimdiye kadar yaptığı iki toplantıda kendisine tevdi edilen davanın tek noktası üzerinde bile şu veya bu kararı alamadı ve müzakerelerine 9 nisana kadar fasıla verdi.

Meselenin komiteye intikal ettikten sonraki cereyan tarzından öğreniliyor ki; Fransa hükümeti Milletler Cemiyetinden geçen prensip anlaşmasını bizim gibi bir dostluk havası içinde gerçekleştirmek istemiyor. -Belki de Suriyeye hoş görünmek veya oyalamak içindir- müzakereleri sebepsiz ve lüzumsuz yere uzatmakta bir fayda arıyor.

Komitenin müzakere safhalarına topluca bakılacak olursa:

Fransa, delegelerimizin verdiği projeyi tetkik için iki defa mühlet istedi. Hataydaki müşahitlerin dinlenmesi lüzumunu ileri sürdü. Son olarak da müzakereye esas kabul edilen Türk projesine karşılık bir proje verdi.

Dünkü posta ile gelen Suriye gazetelerinin yazdıklarına bakılırsa Fransa şimdi de eksperlerin kararına esas olarak müşahitlerin kanaati ve raporlarının ele alınmasını temin gayretindedir.

Milletler Cemiyeti namına ve bitaraf sıfatıyla iki ay kadar Hatayda bulunan üç kişilik heyetin oradaki temasları günü gününe Türk matbuatında yazıldı. Kimlerle ve hangi ellerin ihzar ettiği zeminler üzerinde nasıl temaslar yaptıklarını yakından gördük.

O zaman da sarahatle kaydettiğimiz gibi müşahitler asla bitaraf olamamışlar ve müstemleke memurlarının çizdiği programla biraz daha mutedil bir Fransız gibi hareket etmişlerdir. Bir defa mahud Duryo müşahitlere fuzuli bir müşavirlik yapmış ve halk ile olan görüşmelerinde tercümanlık vazifesini ya müstemlekeciler veya önceden hazırlanan Ermeniler yapmışlardır.

Halepten nümayiş için geceleri kamyonlarla Antakyaya doldurulan Araplar Turizm otelinde bir Antakyalı heyet diye kabul edilmiş dilekleri dinlenmiştir.

Heyetin gittiği gezdiği yerlerde karşısında bir Arap kitlesi çıkarılmış Fransızların göstermek istediğinden başka bir şey görememişler kanaatimizce görmek de istememişlerdir.

Eğer müşahitler hakiki vaziyetin yarısını dahi tesbit edebilmiş iseler şüphesiz eksperler komitesi bu davada katlandığımız fedakârlığın büyüklüğünü takdirde tereddüt etmeyecektir.

Meselenin Suriye ile olan cephesi de daha az hazin değildir: Suriye hükümet adamları boş ümitlere kapıldıklarını bir türlü anlamadılar veya işin başlangıcında yaptıkları hatayı biraz daha gizliye bilmek için anlamış görünmek istemiyorlar.

Lazkiye ve Cebel Dürüzü bile elinden kaçırmak tehlikesile karşı karşıya bulunan Suriye halkı en çok dahili sükuna muhtaç iken Fransanın kendilerini menfi hareketlere teşvik etmekle en büyük fenalığı yaptığını ve Vatanilerin dahildeki acizlerini kapatmak maksadıyla bütün Suriyeyi bir harici bir macera ile oyaladıklarını anlamakta her halde gecikmeyeceklerdir.

Bugün Suriyede esen istikrarsızlık havası Suriye milletinin istiklalle temin edeceği inkişaf imkânını gün geçtikçe sarsmaktadır. Bu itibarla Hatay meselesinin malum prensipler çerçevesinde halli Hatayın olduğu kadar Suriyenin de yüksek menfaatleri icabındandır.

Türkiyenin bu davada azami fedakârlığı yaptığı malum olduktan sonra işi sürüncemede bırakmak, menfi hareketler yapmakla bu fedakarlık derecesinin biraz daha yükseleceğini sanmak ve ummak baştan başa hatadır” (Yeni Mersin, 1 Nisan 1937, sa:2648, s.1).

Görüldüğü gibi yazar, Milletler Cemiyeti'nin son Cenevre kararlarıyla alınan Sancak statü ve anayasasının hazırlanması göreviyle tayin ettiği Uzmanlar Komitesi'nin Hatay'daki Fransız sömürge memurlarının etkisi altında tarafsız davranmadıklarını ya da davranmak istemediklerini ileri sürmektedir. Ayrıca bu komitenin Fransız sömürge memurları tarafından çalışmalarının çeşitli bahanelerle uzatılmaya çalışıldığını örnekleriyle açıklamaya çalışan yazar, Fransa'nın Milletler Cemiyeti'nden geçen prensip anlaşmasının Türkiye gibi dostluk havası içinde geçirmek istemediğini belirterek Suriye'ye hoş görünmek veya Suriye'yi oyalayarak müzakereleri sebepsiz ve lüzumsuz yere uzatmakta bir fayda aradığını iddia etmiştir. Yazar hemen arkasından Suriye'yi de eleştirmektedir. Suriye'nin içeride Lazkiye ve Cebel Dürüzü bile elinden kaçırmak tehlikesiyle karşı karşıya olduğu halde Fransa'nın kendilerini zararlı hareketlere teşvik ettiğini ve Vatanilerin iç siyasetlerindeki acizliklerini örtmek için bütün Suriye'yi bir dış macerayla oyaladığını belirterek Suriyelilerin kendilerine yapılan bu fenalıkları anlamakta gecikmeyeceklerini sandığını ifade etmiştir. Bu uyarıdan hemen sonra yazar, Suriye'de süren bu istikrarsızlık havasının Suriye'nin bağımsızlığını geciktireceğini iddia ederek Hatay meselesinin malum prensiplerle halledilmesinin Hatay halkı kadar Suriye halkının da yararına olacağını belirtmiştir. Yazar makalesinin sonunda da Türkiye'nin artık daha fazla fedakârlık yapamayacağını belirterek sabrının artık sona geldiği yönünde ifadelerde bulunmuştur.

Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 25 Mayıs 1937 tarihli sayısında “Hatay Davamızın Son Safhası” adlı bir başmakale ele aldı. Atila bu başmakalede ilk önce Milletler Cemiyeti Konseyi'nin 97 inci alelade içtima evresinin dün açıldığından söz ederek bu içtima ruznamesinde Hatay davasının da olduğunu belirterek Hatay davasının geçirdiği safhaları anlatmıştır. 27 Ocak 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti'nde tam bir prensip anlaşmasına varıldığını belirterek bu prensip anlaşmasının içeriği hakkında bilgi veren yazar, Milletler Cemiyeti'nde tam bir prensip anlaşmasına varıldığı için Türkiye-

Fransa arasında Uzmanlar Komitesi'nde anayasa üzerinde de kolaylıkla anlaşmaya varılacağını sandıklarını söyleyerek bu tahminin doğru çıkmadığını belirtmektedir. Yazar hemen arkasından Türkiye ile Fransa'nın anlaşamadığı konular hakkında bilgiler vererek Fransa'nın bu uzlaşmaz tavrını değerlendirmektedir:

“...Fransızlar sancağın istiklaliyle telifi imkansız birçok teklifler, Türk projesine karşılık Hatayı Suriyenin bir cüzü telakki eden ayrı mevcudiyetin oluşunu nazari bir hüküm sayan bir proje ortaya çıkardılar. Müzakereler çetinleşti. Nihayet pürüzler tasfiye edile edile para, hudut ve dil meselesinin halli konseye bırakılarak mütehasıslar komitesinde anayasa projesi ve statü hazırlanarak bir raporla Milletler Cemiyetine verildi.

Dil meselesinde bugüne kadar tavazzuh eden Fransanın noktai nazarı; Hatayda Türkçe ile her hususta müsavi olarak Arapçanın da resmi bir dil olarak kabul edilmesidir.

Suriye gazetelerinde Fransız teklifinden aldıkları ilhamlar ve kendilerine has bulandırıcı ifadelerle üzerinde durdukları bu noktai nazarla istihdaf edilen gaye açıktır:

Arapçanın da resmi bir dil olarak kullanılmasıyla Hatayın kültür birliğini parçalamak, harici münasebetlerde Suriyeye bağlı olduğu için bu bağlılıktan istifade ederek Arapçayı Türkçeden üstün bir mevkie netice itibarile de Hatay kültürünü Suriye kültürünün hakimiyeti altına almak.

Türk tezine tamamen aykırı uzun ve çetin uğraşmalardan sonra elde edilen Hatay istiklaline ağır bir darbe mahiyetinde olan bu teklifi komitedeki Türk delegasyonu şüphesiz kabul edemezdi. Fransızlar da haksız bir teklifi kabul ettiremeyeceklerini anladıkları için işin hallini konseye bıraktılar. Şimdi konsey 27 kanunsani kararındaki dil bahsini tekrar tetkik ve tefsir edecektir. Bu tefsirin Türk tezine en ufak bir fedakârlık bile tahmil etmesi varid olamaz. Çünkü böyle bir hal Türkçeyi birinci derecede resmi bir dil olarak kabul eden kararı, ve Hatay Türklerinin milli varlıklarını temin için tespit edilen bütün prensip anlaşmasını yıkmak demek olur.

Hatay; ancak orada yaşayanların beşte dördünün konuştuğu Türk dilinin resmi dil olmasile “ayrı bir varlık teşkil” eder ve Hatay Türklüğünün mevcudiyeti, mutlak surette kültür istiklallerini teminle tanınmış olur” (Yeni Mersin, 25 Mayıs 1937, sa:2693, s.1).

Bu değerlendirmelerden anlaşıldığı üzere yazar, Fransa'nın Sancak'ta Türk isteklerine tamamen zıt ve Sancak'ı Suriye'nin bir parçası gibi kabul eden isteklerde bulunduğunu belirterek bu yüzden Uzmanlar Komitesinde müzakerelerin zorlaştığını ifade etmektedir. En sonunda sorunlar aşıla aşıla geriye para, hudut ve dil meselesinin kaldığını belirtmektedir. Dil meselesinde Fransa'nın görüşünün Hatay'da Türkçe ile birlikte Arapçanın da resmi dil olarak kabul edilmesi olduğunu söyleyen yazar, bununla amacın Hatay'ın kültür birliğini parçalamak ve Arapçayı Türkçeden üstün tutmak suretiyle Hatay kültürünü Suriye kültürünün hakimiyeti altında bırakmak

olduğunu ileri sürmektedir. Böyle bir teklifin ise Türk tezine tamamen aykırı olduğu için Uzmanlar Komitesi'nde Fransa'nın bu teklifi Türkiye tarafından kabul görmedi. Fransızların da bu haksız teklifini Konseye bıraktığını belirten yazar, Türkiye'nin bu konseyde de bu teklifi kabul etmesinin söz konusu olmadığını belirterek böyle bir kararın kabul edilmesinin 27 Ocak 1937 tarihinde alınan Hatay prensip anlaşmasını yıkmak anlamına geldiğini sert bir biçimde ifade etmiştir. Hatay'da Türk Dili meselesi üzerinde en ufak bir tavizin verilemeyeceğini uzun uzun anlatmıştır. Kısacası yazar, Fransa'nın bu uzlaşmaz tavrını eleştirmiştir.

Bu arada 29 Mayıs 1937 tarihinde Uzmanlar Komitesi hazırladığı raporu Milletler Cemiyeti Konseyi'ne sundu. Bu rapor aynı konseyde kabul edildi. Böylece Hatay'ın ayrı bir varlık olduğunu kabul eden Sancak anayasa ve statüsü tam şeklini almış oldu. Yine aynı gün Türkiye ile Fransa bu kararları kabul eden bir anlaşma imzalandı. Hatay'ın bağımsızlığını ön gören bu kararlara ve anlaşmalara Suriye'den büyük tepkiler geldi. Ve Hatay'da propagandalarını hızlandırmışlardır. Yine Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 29 Mayıs 1937 tarihli sayısında "Hatay'da Küstahça Tahrikler" adlı bir başmakale ele alarak Suriye'nin Türkiye'nin bu son Hatay zaferinden sonra tekrar hızlandırmış olduğu gülünç propagandalarını sert bir biçimde şöyle değerlendirmiştir:

"İstiklal kokusu Suriyenin asabını bozdu. Rahatını huzurunu kaçırdı. Vadedilen istiklale girmek için intikal devresi yaşadığı şu günlerde en çok makul düşünceye ve sükune muhtaç iken tam bir anarşi içinde çalkalanıyor.

Biraz garip olan bu hal milletlerin psikolojisi bakımından tetkik edilirse, müstakil bir devlet olmanın şartlarını bilmediği gibi tarihinde de bir misal bulunmayan bu memleketin çok gülünç bir sonradan görmüşlikle donkişota rahmet okutturması tabii bulunur.

Bütün tarih boyunca hür yaşamının zevkini tatmamış olan komşumuz bir millet hürriyetini komşularına tecavüz telakki ediyor ve bir türlü haddini bilmek istemiyor. Bugün gözünü çevirdiği noktalara ve salahiyetli adamlarının sözlerine bakılırsa dahili asayişini bile Fransız askerlerine temin ettirdiğini hesaba katmadan nerdeyse hudutlarımıza saldıracak ve dünyaya hakimiyet ilan edecek.

Vatani partinin İskenderuna propaganda konferansı vermek üzere gönderdiği sekreteri bakınız ne buyuruyor:

"-Hatay meselesi Türkler lehine halledilmiş değildir. Edilse dahi biz bu mürekkeple imzalanacak muahedeyi Suriyelinin kanile siler yok ederiz."

Öte taraftan Suriyenin müstakbel kabine reisi doktor Şehbender de söylediği bir nutukta şöyle demiş:

“-Biz seksen milyonluk bir insan kütlesini birleştirmek mefkûresini bir hakikat haline sokacağız.”

Yani demek oluyor ki; doktor Şehbender; hükümeti teşkil ettiği gün nerden bulduysa 80 milyona doldurduğu bütün Araplık alemi dokuz muhtelif unsurdan mürekkep 2 milyonluk Suriye bayrağı altında toplanmaya çağırarak Filistin, Cezayir, Fas, Tunus, Trablus garp gibi İngiliz, Fransız, İtalyan müstemlekeleri, Irak, Yemen, Hicaz, Mısır hükümetleri tam teşkilatlı kadrolarile Suriyeye iltihak edecekler, Avrupa devletlerinin şark siyasetine sed çekilecek. Dünya devletleri arasına karışmaya hazırlanırken Suriyeyi böyle bir hülyaya kaptıran; mevcudiyetinin derecesini bilmemesidir.

Farzı muhal; Arap ittihadı hülyası tahakkuk yoluna girmek üzeredir. Kendisini Trablus garb de İslamlığın hamisi ilan eden İtalyanın, İngilterenin Fransanın menfaatleriyle telifi imkansız bir hareketi boğmak istemiyebilecekleri ve bu hülya peşinde koşan Suriyeyi o Araplık içinde eritmeyecekleri düşünülebilir mi?. Ve sonra daha istiklalini eşliğinde iken bir avuç arazisinde muhtelif unsurlara muhtariyet vadeden Suriyenin ittihad hülyasında ciddiyet aranır mı?.

Hatay işinde Suriyenin takip ettiği hattı hareket de bu hülyanın müstemlekecilik cephesini teşkil eder. Daha istiklale adım atarken başka bir milletin istiklalini, hürriyetini gasbetmeye çalışmak. Bu da az gülünç değildir. Milletlerin hürriyet ve istiklallerine hürmet etmeyenler hürriyete layık olmayanlardır.

Hatay muahedesinin mürekkeple yazılan imzalarını kanla silmek blöfünü savuran Vataniler galiba aynı muahede ile Hatay hudutlarının Türk süngüsünün gölgeleriyle garanti altına alınacağını bilmiyorlar.

Eğer Suriye şefleri halkı oyalamak için donkişotlaşıyorlarsa böyle tehlikelilerine yaklaşmasalar iyi ederler.

Hatay sevdası da 80 milyon hülyası kadar bomboştur. Suriye hakikaten bir devlet olmak gayretinde ise tekâmülünü şuurlu harekette aramalıdır” (Yeni Mersin, 29 Mayıs 1937, sa:2697, s.1).

Suriye'nin daha istiklalini kazanmadan sömürgeciliğe soyunmasını gülünç bulan yazar, Suriye'nin bir an önce bu tür hülyalardan çıkarak haddini bilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Hatay anlaşmasının mürekkeple yazılan imzalarını kanla silmek tehdidinde bulunan Suriyeli liderlerin blöf yaptıklarını iddia eden yazar Suriyeli liderlerin Suriye halkını oyalamak için Donkişotlaşıyorlarsa böyle tehlikeli girişimlerde bulunmamaları yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Kısaca yazar, bu başmakalesinde 27 Ocak 1937 Sandler Raporu'ndan hemen sonra propagandaya ve tehditlere başlayan Suriyeli liderleri eleştirerek Suriye'nin gerçekten bir devlet olmak gayretinde ise gelişimini şuurlu hareketlerde araması gerektiğini vurgulamaktadır.

Milletler Cemiyeti'nde 29 Mayıs 1937 tarihinde Hatay lehine kararlar alınmasından sonra Falih Rıfkı Atay Yeni Mersin gazetesinin 2 Haziran 1937 tarihli sayısında “Yine Hatay” adlı bir başmakale ele alarak bu son Hatay zaferi hakkında ufak bir

değerlendirme yapmıştır. Yazar bu değerlendirmesinde ilk önce Hatay davası hakkında kısa bir bilgi vererek Hatay davasının artık devletlerarasında birleştirici rol oynadığını şöyle ifade etmiştir:

“Birbirleriyle pek yakın ve samimi dost olmamaları için hiçbir sebep bulunmayan Türkiye, Fransa ve Suriye arasında tek pürüzlü dava Hatay meselesi idi. Bu mesele cenup hududu anlaşmazlığı ismi altında on beş yıldan beri devam edegelmiştir. Yeni Türkiye, sınırdaşlığı, harbsonrası barış prensiplerinin ruhuna uygun bir manaya alır: hudud, milletleri birbirinden ayırmağa ve birbirleriyle düşmanlaştırmağa değil, bilakis onları karşılıklı sulh ve emniyetleri için el birliğine sevk etmek lazımdır. Sınırdaşlığı, kardeşliğe kadar götürdüğümüz milletlerle, bizim bir gün barışabileceğimize ihtimal verenler yoktu. Dün ayrıca olan Hatay da bugün üç dost devlet arasında birleştirici rolünü oynayacaktır...”

Bu değerlendirmeden hemen sonra yazar, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin kararı ile Türkiye'nin bu meselede ancak bir hak ve ahit davası güttüğünün ortaya çıkmış olduğunu belirtmektedir. Yazar başmakalesinin sonunda da Hatay zaferinin kazanılmasında katkısı olanları şöyle sıralamaktadır:

“...Bu karar, bir hak ve şeref davasının, büyük reisinin işaret ve irşadlarını takip etmesini bilen türk milletinin şuur ve birliği eseridir. Ferdler veya milletler pek haklı oldukları davalardan, hareket yanlış veya ölçüsüzlük yüzünden, ayıplı ve kayıplı çıkabilirler. Bu dersi de bir tarafa kaydedelim.

Hatay hürriyetini ve kazancını Türkiye Türklüğünün gayretlerine, Milletler Cemiyetinin iyi niyetlerine ve Fransanın dostluğuna olduğu kadar, bizzat kendisinin vahdetine ve her türlü tahrikler karşısında bu vahdetin bozulmaz ve sarsılmaz kalışına borçludur. Bu neticeden refah ve inkişafı için istifade edebilmesi de gene aynı faziletlerini devam ettirmesine bağlıdır” (Yeni Mersin, 2 Haziran 1937, sa:2700, s.1).

Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 11 Haziran 1937 tarihli sayısında da “Hatay'daki Son Hadise” adlı bir başmakale yazarak Hatay anlaşmasıyla birlikte ilgili devletlerarasındaki sorunlar giderildiği halde Suriye'nin koparmak istediği gürültünün devam ettiğini ifade etmiştir. Hemen akabinde yazar, Hatay anlaşmasından sonra artan Suriye'nin şuursuz olarak nitelediği politikasını şöyle eleştirmektedir:

“...Suriyede esen politika havası maalesef kahve peykelerinden körüklendiği ve mesul şahsiyetler de bu bulanık cereyan içinde yuvarlandıkları için şuurlu memleket menfaatini ve politika nezaketini müdrük bir otorite şimdilik beklenemez. Daha işin başlangıcında vaziyetin böyle bir sahaya girmiş olmasından her halde Suriye ricali de memnun değildirlen.

Fakat ne yapsınlar ki vaktiyle siyaseti bir gürültüden ibaret telakki ettikleri ve sarıh bir hakkı bu gürültülerle eriteceklerini sandıkları için cami minderlerinden bu hallere bizzat yol açmış bulunuyorlardı. İş çıkırından çıkıp söz ayağa düştükten sonra da bunları toplamak mümkün olamadı. Menfilerin dönüşü ve

araya sandalya ihtiraslarının da karışması bugünkü hercümere amillerindedir. İntikal devresi gibi en çok düşünceli söze ve hesaplı harekete ihtiyaç olan bugünlerde bir millet enerjisinin maksadsız gayesiz eritilmesine acınır.

Suriyeye istiklal vadeden muahede Irakla İngiltere arasında yapılan muahedenin aynidir. Irakın kuruluş seyrine bakılırsa; hitamından sonra Suriye de Fransanın mandası değil müttefiki olacak. Lakin Irakın intikal devresinde olduğu gibi bir gayesiz galeyana kaydedilmemiştir. Bu itibarla daha devlet olmadan, istiklalin şartlarını tamamlamadan lüzumsuz ifrat kapılan Suriye oluş hareketinde en iyi misali komşusu genç Irakta bulabilir...”

Bu eleştirilerden de anlaşılacağı üzere yazar, Suriye'nin politikasını kahvehane konuşmalarına benzeterek bugünlerde sözün ayağa düştüğünü ve bunun sorumluların da daha işin başlangıcından beri işin içinde olan Suriye'nin ileri gelenleri olduğunu ileri sürmektedir. Yazar bu durumdan Suriye'nin ileri gelenlerinin de memnun olmadığını belirtmektedir. Daha sonra yazar, Irak ile Suriye'nin istiklal devrelerini karşılaştırarak daha istiklali tamamlamadan aşırılıklara kapılan Suriye'nin Irak'ı örnek alması gerektiğini ifade etmektedir.

Hemen akabinde yazar, Hatay'daki son hadiselerden bahsederek bu olayları üç beş kişinin parayla kandırılarak ıssız bir yerde üç beş Türk'e saldırımları şeklinde belirterek bunu bir normal olay olarak değerlendirmiştir. Bununla Hatay'daki unsurlar arasında istiklal mevzu üzerinde bir ayrılık olabileceği manasının çıkarılamayacağını söyleyen yazar, olayın Suriyeli memurların teşvikleriyle bazı Rum ve Alevilerin şehre girmekte olan Türk köylülerine saldırmasıyla olmuş ve yaralanmalarla kısa sürede olayların sonlandırıldığını belirtmiştir. Daha sonra Suriye gazetelerinin bu olayı Sancaklılar Cenevre Anlaşması'nı ret ediyor şeklinde haber etmelerini eleştiren yazar, son olayların bir unsur hareketi değil, tahriklere kapılan bir gürhün küstahlığı olduğu şeklinde değerlendirmiştir. Bu olayın mesullerinin de Suriyeli mahalli hükümetin olduğunu iddia etmiştir. Son olarak da yazar başmakalesinde şöyle bir tehditte bulunmaktadır: “Hatayda Türklere ve Hatay istiklaline karşı menfi bir hareket mevcut olduğu takdirde oradaki kahir Türk ekseriyeti ve Hatay istiklalinden sonsuz sevinç duyan bütün unsurla mütecavizlere hadlerini bildirecek mevkidedirler” (Yeni Mersin, 11 Haziran 1937, sa:2707, s.1).

Yine Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 16 Haziran 1937 tarihli sayısında “Zavallı Komşu” adlı bir başmakale ele alarak Suriye'deki otorite eksikliğinden dem vurarak Türklere karşı artan tehditlerden bahsetmiştir. Yazar söze Suriye'nin zavallılaştığından

başlayarak son zamanlardaki olaylardan ötürü bu olayları çıkaranların daha Suriye doğmadan Suriye'ye mezar hazırladığını belirtmiştir. Eğer biraz daha zaman geçerse Fransızların müdahalesinin de Şam'ı kurtarmayıp kendi ülkesinin hududunu muhafazaya mecbur olan bir hükümetin müdahalesine maruz kalacakları uyarısında bulunan yazar bunun sebeplerini şöyle anlatmıştır:

“...Çünkü bu komşu memlekette şuur idrak sustu. Sükun ve asayiş temine memur ve mecbur olan müstemlekeçiler zahiren bir tarafa çekildiler. Hükümet otoritesi hemen hemen gayri mesuller elinde. Köşe başında kahvede gazinoda başına dört kişi toplayan bir nutuk söylüyor kararlar veriliyor en akli başında sayılanı Hatay anlaşmasının imzasını kanla silmekten bahsediyor. Yapmak istedikleri işlere bakınız:

Bütün Suriyelilerin kanlar bahasına da olsa Cenevre anlaşmasını asla tanımayacaklarmış. Türklere karşı Filistin Araplarının Yahudiler yaptığı boykottan daha şümüllü bir boykot yapacaklarmış. 100 bin mizraklı Hatayı istirdada (!) hazırmış.

Suriye gazetelerinin hangisini açarsanız açınız Türklere ve Türklüğe karşı en küstahca hezeyanlarla dolu olduğunu görürsünüz. Geçenlerde Antakyada bir suitefehhüm neticesi dört çocuk kavgasını resmi tekziplere rağmen hala bir unsur mücadelesi şeklinde aksettirmeye çalışan bu şaşkın başı dönükler taarruz emri bekleyen modern bir ordunun baş kumandanı tavrile tehdit notları da yazıyorlar.

Şüphesiz bu şuursuz saçmaların nihayet bir blöften ibaret olduğunu bilmiyor değiliz. Ve hatta üç ay evvel büyük Şefimizin Cenubi Anadoluda bir seyahate çıkacakları hakkındaki haberler üzerine Halebin günlerce heyecan içinde titrediğini ve birçoklarının selameti Şamda aradıklarını da bilmiyor değiliz.

Buna rağmen yukarıda da kaydettiğimiz gibi söz ayağa düştüğü için şuursuz tahriklerle münferit de olsa mezbuhane hareketlere tevessül edildiği ve cinayetler işlendiği de görülmektedir. Nitekim bir Türk vatanperveri kahbece pusuya düşürülerek öldürülmüş, Suriye hududuna yakın bazı Türk köyleri basılmıştır...”

Görüldüğü gibi Suriye'de otorite kalmamıştır. Suriye'de otorite gayri mesullerin eline geçmiş ve önüne gelen herkes Hatay'ı tehdit etmeye başlamışlardır. Yapılan bütün bu tehditlerin sadece bir blöften ibaret olduğunu belirten yazar, buna rağmen söz ayağa düştüğü için tahriklerle münferit de olsa Hataylı Türklere saldırıların olduğunu ileri sürmektedir. Yazar başmakalesinin başında da söylediği gibi Suriye'nin, böyle giderse hudutlarını korumaya mecbur olan bir ülkenin müdahalesine maruz kalacakları uyarısını başmakalesinin sonunda da bu olaylara mandater sıfatıyla müdahale edecek olanın Fransa olduğunu; ancak Fransa'nın da tahrikçilerle el ele olduğu için gerekli tedbirleri Türkiye'nin alacağı uyarısını şöyle ifade etmiştir:

“...Bunlar münferit hadiseler de olsa ötedenberi şekavet diyarı haline gelen Suriye şimdi tam bir anarşi içinde çalkalandığı için Türklere karşı daha başka

tecavüzler yapılması da muhtemeldir. Bu takdirde birinci derecede mesul olan mandater devlet sıfat ile Fransadır. Fransız memurları da tahrikçilerle elele verdiği göre Hatay davasını bir milli vazife olarak ele alan ve başaran hükümetimizin Hataylıların can ve mal emniyetini de garanti altına alacak tedbirlere başvuracağı şüphesizdir” (Yeni Mersin, 16 Haziran 1937, sa:2711, s.1).

Burada da yazarın Türkiye'nin gerekli tedbirleri alacağını belirterek Suriye'deki tahrikçileri tehdit ettiği görülüyor.

Bu arada Rıza Atila Hatay Alevilerinin Türk olduğu iddiasını kanıtlamak için Yeni Mersin gazetesinde bir başmakale daha kaleme aldı. Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 17 Haziran 1937 tarihli sayısında “Hatay'daki Aleviler” adlı bir başmakale yazmıştır. Yazar ilk önce bu başmakalesinde son Hatay anlaşmasının Türkler lehine imzalanmasından sonra Hatay'dan Atatürk'e teşekkür için bir heyetin geldiğinden söz ederek bu heyetle Antakya'daki son olayları yani Suriyelilerin Hatay'da unsurlar arasında ayrılık çıkarmak için başlattıkları olayları görüşürken heyetteki Alevi azalardan birisi ile aralarında şu diyalogların geçtiğinden bahsetmektedir:

“...Azalardan birisi ilave etti:

-Hele Alevilerle Türkler arasında bir ayrılık olduğunu iddia etmek manasızlıktır. Ben Aleviyim ve Türküm Türklük camiası içinde bir uzuv olmakla iftihar ediyorum. Aynı hisle göğüsleri kabaran Alevilerin Hatayın da büyük kurtarıcısına şükranlarını arza memur bir mümessili olarak bunu söylüyorum.

-Pek iyi, dedik. Ya Alevilerle Türkler arasında geçen son çarpışmaya ne mana vermeli?. Tereddütsüz cevap verdi:

-Manasızlık çarpışmada değil bütün Alevilerin kastedilmesindedir. Binlerce insan içinde üç beş çocuk para ile kandırılmış tahriklere kapılmış. Bu her yerde olur. Her cemiyet içinden böyleleri çıkabilir. Türk oldukları halde Şam parlmentosunda Hatay istiklalini boğmaya çalışan malum adamlarla sokak kavgasını yapan bu çocuklar arasında ne fark var. dedi...”

Görüldüğü gibi bu Alevi aza kendisinin hem Alevi hem Türk olduğunu belirterek Alevilerin Türk olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda Alevilerle Türkler arasındaki olayların da birkaç Alevinin kandırılarak çıkarıldığını iddia ederek bundan ötürü bütün Alevilerin sorumlu tutulamayacağını bildirmektedir.

Bu diyaloglardan hemen sonra yazar mezhep ayrılığı nedeniyle marjinal Arapları hoşnut etmek için Osmanlılığın geçmişte daima Alevilere yan gözle baktığını, damarlarında saf Türk kanı dolaşan bu ırkdaşlarımıza köle muamelesi yapıldığı, daima dışlandığı ve bu durumun yeni Türkiye Devleti'nin kurulmasına kadar devam ettiğini

ileri sürmektedir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla dini, vatandaşların vicdanına bırakan laik rejimin bu telakkileri yıktığını belirten yazar yalnız ihmaller ve çeşitli nedenlerle bu vatandaşların Türkiye'nin genel kültür seviyesinden geri bulduklarını ileri sürerek bunların Hars Komiteleri kurularak, Halkevi ve aydınların da elbirliği ile istenilen kültür seviyesine tam olmasa da yükseltildiğini ifade etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere yazar, Osmanlı Devleti zamanında yapılan yanlış politikalar neticesinde bunların diğer vatandaşlardan soyutlandığını söylemektedir. Ancak laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla o eski anlayışların tamamen yok olduğunu belirtmiştir. Böylece yazar Hataylı Alevilerin güvenini tekrar sağlamaya çalışmıştır.

Bu sözlerinden sonra hemen yazar, tekrar Alevi azanın sözlerine dönerek kendisine şunları söylediğini belirtmiştir:

“...Heyet azasından Hataylı Alevi ırkdaş Mersin, Tarsus ve Adanadaki pek çokları yakın akrabaları olan Alevilerin Hataydakilerden çok evvel milli benliklerini tanıdıklarını bunu da Atatürke ve cumhuriyetin feyzine borçlu olduklarını söyledi ve dedi ki:

-Müstakil Hatayda yaşayan Aleviler de kan kardeşi Türklerle kaynaşmış bir kitle halinde mazinin bir ırkı parçalayan bütün kötü telakkilerini yıkarak daima ileri hedeflere doğru yürüyeceklerdir” (Yeni Mersin, 17 Haziran 1937, sa:2712).

Burada da görüldüğü gibi Hatay'daki Alevilerin Türk olduğu iddia edilmektedir. Türkiye'deki Alevilerin geçmişin kötü telakkilerini yıktığını ve Hatay'daki Alevilerin de bunu yıkarak Türk ırkdaşlarıyla kaynaşacağı belirtilmiştir. Kısacası yazar, Osmanlı döneminde yapılan yanlış işleri kabul ederek şimdi Hatay meselesinin şiddetlendiği bu dönemde Alevilerin gönlünü hoş tutarak onları Hatay meselesi lehine kazanmaya çalışmaktadır. Böylece Hatay meselesinde Alevilerle Türklerin birlikte hareket etmesi sağlanacaktır. Yukarıda birinci bölümde de belirttiğimiz gibi bu tür yazıların yazılarak Alevilerin gönlü hoş tutulup Türkler lehine kazanılması gerektiği emrini Türk basınına veren Ankara hükümeti idi.

Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 25 Ağustos 1937 tarihli sayısında “Fransa'nın Şeref Borcu” adlı bir başmakale ele aldı. Bu başmakalesinde yazar ilk önce Hatay'da pek az süren bir sessizlikten sonra gene anarşinin başlatıldığından söz ederek Halk Partisinin kapatıldığını, Hatay'daki tek Türk gazetesinin yayınına ara vermek zorunda kaldığını, çeşitli yerlerde Türklerin öldürüldüğünden, baskının Hatay'ın tamamında

artığından ve halk temsilcilerinin Dörtyol'a sığınmak zorunda kaldıklarından bahsetmiştir. Yalnız Fransa'nın Suriye Yüce Komiseri'nin Cenevre Anlaşması'nı harfiyen tatbik edeceğini duyurmasının Hatay'da biraz da olsa endişeleri giderdiğini belirten yazar sömürgecilerin bu zamana kadar hiçbir sözlerini tutmadıklarını bu sözlerini de tutmayacaklarını ileri sürmüştür. Akabinde yazar davanın başlangıcından beri öğrenilenlere göre Suriye'deki Fransız manda idaresinin Fransa hükümetinden habersiz birer federal idare kurduklarını söyleyerek Suriye'nin istiklali kadar Hatay'ın istiklalinin de bunların hoşuna gitmediğini iddia etmiştir. Hatay'daki olayların sebebinin de bu hoşnutsuzluk olduğunu savunan yazar, gaf üstüne gaf yapan sömürge memurlarının hakkı, hakikati çiğnemek için Suriye'den taşıp gelen anarşiye hala seyirci durarak Hatay Türklüğünü ezmek için Şam'ın şuarsuz maceralarını teşvik ve tahrik ettiğini söyleyen yazar, bunların amacını şöyle açıklamaktadır:

“...İntihabın yaklaşmak üzere bulunduğu bugünlerde Hataylıları korkutmak kaçırmak ve Hatayda istedikleri adamlardan istedikleri gibi bir hükümet kurmak. Bu maksadı temin için evvelce Alevileri de Türkten ayrı bir unsur olarak göstermek ve birliği parçalamak istediler. Muvaffak olamayınca tedhiş ve tazyike baş vurdular...”

Hemen ardından Hatay'da sükûnet içinde bir hükümet kurmak amacı yerine bir hayat endişesinin başladığını söyleyen yazar, bu durumdan Fransa'nın manda memurları kadar Suriye hükümetinin de sorumlu olduğunu ileri sürmüştür. Fakat kendi iç güvenliğini sağlayamayan, isyanları muhtariyet vaadiyle bastırmaya çalışan Suriye hükümetinin Hatay hudutlarına giren anarşi dalgasını önleyecek durumda olmadığını belirten yazar, Fransa hükümetinden beklenenin de Cenevre Anlaşması'nı tarafsız bir şekilde tatbik etmek olduğunu ifade etmiştir. Yazar son olarak da “Fransa hükümetinin her şeyden evvel Şamlı memurları Hataydan uzaklaştırarak Hataylıların mal can emniyetini garanti altına alması anlaşma ile taahhüt ettiği bir şeref borcudur.” diyerek başmakalesini bitirmiştir (Yeni Mersin, 25 Ağustos 1937, sa:2771, s.1).

Burada da görüldüğü gibi Rıza Atila meselenin başlangıcından beri savunduğu görüşlerinin hemen hemen aynısını savunmaktadır.

29 Mayıs 1937 kararlarına göre Sancak statü ve anayasası 29 Kasım 1937'de meriyete girecekti. Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 30 Kasım 1937 tarihli sayısında “Hatay Devleti Kurulurken” adlı bir başmakale ele alarak Sancak statü ve anayasasının

meriyete girmesiyle Hatay Devleti'nin temelini resmen atıldığı ve bunun büyük bir başarı olduğu değerlendirilmesinden bulunmuştur. Ardından hemen bu statü ve anayasanın meriyete girmesiyle Türkiye'nin milli davasının henüz tamamlanmamış olduğunu belirtmiştir. 1938'in Nisan ayında Hatay Millet Meclisi seçimlerinin yapılacağını belirten yazar, bu seçimlerin Hatay'ın geleceği için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Ardından yazar, bu seçimleri düzenlemek için Milletler Cemiyeti'nin gönderdiği seçim komisyonunun Fransızlarla işbirliği yaptığını ve tarafsız davranmadığını şöyle anlatmaktadır:

“...Muhtelif vesilelerle de kaydettiğimiz gibi gelen kontrol heyetleri ne kadar hüsnü niyetleri de olsa Hatayda bitaraf bir tetkikat yapamamışlardır. Bu halin bir çok sebepleri arasında lisan bilmedikleri için daima Fransız memurlarıyla temasta bulunmaları, onların telkinleri tesirleri, muhiti tanıtışlarıyla daima Fransız tezini tutmuş olmaları da vardır.

Dava Milletler Cemiyetinde görüşülürken Hataya gelip giden müşahidler heyetin yüzde sekseni hakikate istinad etmeyen rapor ve iddialarını hep biliyoruz.

Kontrol heyeti de daha Hataydan ayrılırken kanaatini izhar ettiği için intihap şekli ve unsurların rey verme esasları üzerinde ne diyecekleri hemen hemen malumumuzdur...”

Yazar, bu seçim komisyonunun Fransızlarla hareket ederek tarafsız davranmadığını ileri sürdükten sonra şu uyarılarda bulunmaktadır:

“...Fakat çok iyi bilmelidirler ki Türk Hatay üzerindeki Türkiyenin milli davası öyle intihap oyunlarına politika marifetlerine feda edilecek kadar zayıf değildir. Esasen dünya sulhu namına yapılabilecek olan her şey Milletler Cemiyetinde yapılmıştır. Bundan daha fazla feragat istemek nihayet karşı tarafın sulh niyetine hamledir. Çünkü bütün gayemiz; Hatayın Hataylılara aid olması ve Türk kalmasıdır.

Fransanın da bu hakikati anlamasını candan diliyoruz. Büyük Şef Büyük Millet Meclisinde kati olarak anlattılar:

Fransa ile dostluğumuzun ölçüsü Hatay meselesidir” (Yeni Mersin, 30 Kasım 1937, sa:2852, s.1-2).

Yazar, Türkiye'nin mili davasının seçim oyunlarına feragat edilemeyeceğini belirterek Hatay'ın Hataylılara ait olmasını ve Türk kalmasının Türkiye'nin tek amacı olduğunu ifade etmiştir. En sonunda da Fransa'nın bu gerçekleri anlamasını diledikten sonra Atatürk'ün bir sözünü alarak Türkiye ile Fransa'nın dostluğunun Hatay meselesinin çözümlenmesine bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Hatay seçimlerinin yaklaştığı Mart 1938 tarihine gelindiğinde Hataylıları parçalamak, Hatay'ı anarşi içinde çalkalandırmak ve seçimleri yaptırmamak dolayısıyla Hatay bağımsızlığını erteletmek için Rıza Atila'nın başmakalelerinde sık sık bahsettiği bazı Suriyeli liderler ve Fransız sömürge memurları çalışmalarına hız vermiştir. İşte Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 27 Mart 1938 tarihli sayısında “Hür Hatay’ın Eşiğinde” adlı bir başmakale yayınlarken ilk önce Hatay meselesinin bu noktaya kadar geliş safhalarını değerlendirdikten sonra Fransız sömürge memurlarının ve bazı Suriyeli liderlerin faaliyetlerine değinmiştir. Yazarın bu başmakalesi şöyleydi:

“Hatay meselesi bizim hak ve şeref davamızdı. Çeşit çeşit ve çok çetrefil devrelerden geçtikten sonra tezimize uygun bir intihab nizamnamesi hazırlandı ve bununla meselenin ilk safhası bitti. Milletler Cemiyeti adına seçilen kontrol komisyonun bugünlerde Hatayda işe başlamasıyla ikinci safha açılmış olacaktır.

Yeni nizamnameye göre 15 Nisanda başlayacak intihaptan önce reyîâma benzer bir usul tatbik edilecek ve Hataylılar –temin edilebilirse- serbesçe adlarını diledikleri camia listesine yazdıracaklardır. Cenevre anlaşmasını tefsire muhtaç maddelerinden birisi de bu idi ki mantık ölçüsünü elinden bırakmayan komite bu suretle aksi iddiaları reddetmiştir. Nizamnamenin diğer bir maddesiyle de halkı herhangi bir otorite tesirinden kurtarmak gayesi takib edilmiş ve mahalli mahkemelerden gayri intihaba işleri halli için hususi ve bitaraf bir mahkeme teşkili derpiş edilmiştir.

Nizamname umumiyetle Türkiye'nin daha işin başlangıcında ileri sürdüğü “Hatay Hataylılarındır” prensibini teyid ve halkı maddi manevi hiçbir tazyika almadan memleketlerin mukadderatı üzerindeki haklarını serbesçe kullanılmayı istihdaf etmektedir.

İşin nazari, hukuki, beynelmilel komitede tasvip edilen cephesi budur. Yalnız tevali eden hadiseler gösteriyor ki fiili sahada Türkiyenin Hatayı Hataylılara bırakmakta gösterdiği hüsnü niyet daima tek taraflı kalmış hala da kalmaktadır.

Biz daha davanın başlangıcından beri hakkımızdan emin olarak tezimizi gayri varid hükümlere değil en mukaddes bir hakka istinad ettirdik. Her türlü kaçamak yapılmasına rağmen muhatabımız devlet de aradaki dostluğu bozmağa katlanmadı ve bu hakkı teslimden başka çıkar yol bulamadı. Fakat çok gariptir ki aynı devletin Hataydaki ajanlarınca mahalli hükümet hala bu malum memleketi bir anarşi içine sokmaya çalışıyor ve bir türlü Cenevre anlaşmasını kabule yanaşmıyorlar. Bir taraftan Arap ajansı da Türkiyenin Suriye ve Hatay hududunda tahşidat yaptığını yazıyor. Düşünmüyorlar ki Türkiye Hataya karşı başka bir emel beslemiş olsaydı bunu daha evvelden ve çok kolaylıkla yapabilirdi.

Kemalizmin barış prensipleri kati ve vazıhtır. Bu netice iledir ki en büyük davasını Cenevreye götürmekten çekinmemiştir.

Hataya bir anarşi kundağı sokmaya çalışanlar bunu anlamamış görünüyorsa sebebini artık tamamen açıklanmış olan gizli maksatlarında aramak icab eder:

Bir defa Fransa hükümeti sık sık kabine değişmesi, Avrupanın bugünkü malum hadisler içinde Suriye ile meşgul olamadı. Müstemleke memurları temsil ettikleri

devletin zararına da olsa Suriye ve Hataydaki şahsi menfaatlerini elden çıkarmamak için en şeni vasıtalara baş vurmaktan çekinmediler. Milletler Cemiyeti namına Hataya gelen müşahit heyet kabul edildi. Zaman oldu Hatay Türklüğünün en basit bir sevinci süngüler kamçılarla gözyaşına çevrildi. Fuzuli çığırkanlıklarla en mukaddes haklar eritmeye çalışıldı. Hatay halkı ciddiyet ve vekarını sarsmadan müstakbel Hatayın selameti için her zulme her kahra tahammül etti. Şuursuz tahriklerin tahminleri hilafına dava yürüdü. Ve bugünkü safhaya girdi...”

Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinde başmakalelerinde bu zamana kadar Hatay meselesiyle ilgili savunduğu düşüncelerini açıkladıktan sonra Hatay Millet Meclisi'nin kurulması için yapılacak olan seçimlerin yaklaştığı bu sıralarda anarşinin maksatlı bir şekilde artırıldığını şöyle ifade etmiştir:

“...Şimdi de gelen haberlerden öğreniyoruz ki malum zümre intihap nizamnamesinden memnun olmamış. Bütün müstemlekeçiler ve memurlar “ittihadı anasır” adıyla kurulan manasız bir teşekkülün çevresinde toplanmışlar. Şüphesiz maksat bir ittihad vücuda getirmek değil esasen dava etrafında müttehid bulunan Hataylıları parçalamak bu masum memleketi anarşi içinde çalkalandırarak intihabı yaptırmamak ve Hatay istiklalini tehir etmektir.

Bütün bunlar vakit yaklaştıkça basireti kapanan şaşkınlığın boş hülyalarından ibarettir. İki senedenberi her zulme tahammül eden Hatay halkı hür ve mesut Hatayın eşiğinde nihayet beş on gün daha bütün metanetile dayanacaktır” (Yeni Mersin, 27 Mart 1938, sa:2945, s.1).

Bu arada Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkilerin düzelmeye başladığı ve Hatay meselesinde Türkler lehine kararlar alınmaya başlandığı 1938 yılının yaz ayı başlarında, Suriye'nin de artık Türkler lehine davranışlar sergilediğini görmekteyiz. Suriye'nin Türkiye'ye Hatay meselesini Fransa'nın ve Milletler Cemiyeti'nin dışında beraber halletme tekliflerinde bile bulunduğunu görmekteyiz. Zira bu durum bölge basınına da yansımıştır. Asım Us Yeni Mersin gazetesinin 24 Haziran 1938 tarihli sayısında “Türkiye Fransa Suriye” başlıklı başmakalesinde bu konuyu değerlendirerek Suriye'nin teklifine ihtiyatlı yaklaşmıştır. Asım Us bu başmakalesinde ilk önce Suriye'nin Ankara temsilcisi Adil Aslan'ın birkaç gün evvel bir gazeteciye Hatay meselesinin Türkiye ile Suriye arasında konuşulup halledilmesi lüzumunu ileri sürdüğünü ve Fransa'nın Ankara Büyük elçisi Ponsot'un da kendisiyle aynı fikirde olduğunu söylemiştir. Daha sonra yazar, bu meselenin Türkiye ile Suriye arasında konuşulmuş olsaydı çoktan bu meselenin halledilmiş olacağını belirterek bugünkü vaziyette Türkiye ile Suriye'nin resmi olarak Hatay meselesini konuşmalarının mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Akabinde yazar, gerçekten Fransa'nın Ankara Büyük Elçisinin bu meseleyi Türkiye ile Suriye'ye ait bir mesele olarak düşünüyor ve

bu işe Fransa'nın müdahale etmesini lüzumsuz görüyorsa Fransa hükümetinin neden bu zamana kadar Suriye'nin istiklalini verip de kendisi de geri çekilip Hatay meselesini Türkiye ile Suriye arasında görüşülmesine izin vermediğini sormaktadır. Bu soruya yazar, bu işte gizli birtakım maksatların olduğunu belirterek bu gizli maksatları şöyle açıklamaktadır:

“...Fransa tarafından bu tarz da hareket edilemeyince tabi olarak Türkiye ile Suriye'nin konuşması mümkün olamaz; buna rağmen Hatay işi için Türkiye kendisine istiklali verilmemiş olan Suriyenin yanına sevkedilmek istenilirse bunda gizli bazı maksadlar bulunması kuvvetli bir ihtimal olur. Bu gizli maksadların başında da şimdiye kadar Türkiye ile Fransa arasında uzun emeklerle elde edilmiş olan anlaşmaların tamamen hiçe indirilmesi fikri hatıra gelir... Hakikatin halde ise Fransız hükümetinin Hataydaki alakasını kesmek şöyle dursun, her gün biraz daha arttığı halde bir taraftan da bu işe Suriyelileri karıştırmakta devam etmesi sadece siyasi bir manevradan ibarettir. Bu manevranın hedefi de bütün dünyanın malumu olduğu veçhile zahiren hem Suriyeye hem Hataya istiklal verecek gibi görünerek, fakat hakikatte birbiriyle kardeş olan insanları birbirine düşman yaparak bu zavallıların yurdlarında manda adındaki füzuli işgalini ve zulmünü tutabilmektedir” (Yeni Mersin, 24 Haziran 1938, sa:3021, s.1-2).

Bu paragraftan da anlaşılacağı üzere yazar, bu gizli maksatları Fransa'nın Türkiye ile yapmış olduğu anlaşmaları sıfırlayabilmek olarak açıklamıştır. Fransa'nın Hatay ile alakasını kesmediğini aksine her gün biraz daha arttırdığını belirten yazar, Fransa'nın teklifinde samimi olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Yazar başmakalesinin en sonunda da Fransa'nın bir gizli maksadının da hem Suriye'ye hem de Hatay'a bağımsızlık vereceğini söyleyerek birbirleriyle kardeş olan bu halkları birbirine düşman yaparak Suriye'deki sömürgecilik faaliyetlerini sürdürebilmek olduğunu açıklamaktadır. Kısacası, yazar Suriye temsilcisinin dolayısıyla Fransa'nın bu teklifini ihtiyatla karşılamaktadır.

1938 Haziranından beri Hatay'da devam eden Türk-Fransız görüşmeleri 3 Temmuz 1938 tarihinde Türk-Fransız Askeri Anlaşması ile son bulmuştu. Böylece Hatay'ın güvenliğini Fransız askeriyle birlikte Türk askeri de sağlayacaktır. Türkiye lehine önemli bir gelişme olan bu anlaşmayı Rıza Atilla Yeni Mersin gazetesinin 8 Temmuz

1938 tarihli sayısında “Son Anlaşma ve Fransa” başlıklı bir başmakalede ihtiyatla karşılaşmıştır. Atila bu başmakalesinde Fransa ile yapılan bu son anlaşmayla Hatay meselesine bitti gözüyle bakıldığını söyleyerek Fransa’nın sonradan bir arıza çıkarabileceği yönünde şüphelerinin olduğunu ifade etmiştir. Yazar daha sonra “Birbirlerini iyi tanımayan ve hüsnü niyetlerinden şüphe eden milletlerin kâğıt üzerindeki teahhütleri ne kadar kuvvetli olursa olsun aralarında candan bir dostluk kurmalarına imkan yoktur” diyerek bu anlaşmadaki şüphelerini dile getirmiştir. Yazar bu şüphesine dayanak olarak da Sevr Anlaşması’nın Kilikya ile ilgili maddelerini ve daha düne kadar Fransız gazetelerinde Türkiye, Hatay’ı ilhak edecek, Türkler emperyalizm peşinde gibi haberlerin yapılmasını göstermiştir. Yazar en son olarak da şunları da belirterek başmakalesini bitirmiştir:

“...Lakin şunu da kaydetmek lazımdır ki: Fransa’nın herhangi bir mesele üzerinde tereddütlü tavır takınmayacağına bizi inandıracak kadar aradan bir zaman geçmemiştir. Her şey yeni Türkiyenin imparatorluk dosyası üzerinden mütalea edilmesine bağlıdır” (Yeni Mersin, 8 Temmuz 1938, sa:3033, s.1-2).

Kısacası Rıza Atila Hatay meselesinde Fransa’nın; Türkiye’ye ve Hatay’a karşı uyguladığı politikasını hemen unutup Türkiye ile anlaşmaya varmasını şüpheyle karşılaşmıştır.

Nihayet Hatay seçimleri yapılmış ve çoğunluğu Türklerden oluşan Hatay Millet Meclisi açılmıştı. Hatay Millet Meclisi’nin açılmasına Suriye’den çok büyük tepkiler geldi. Suriye Türkiye’nin iyi niyetini anlamayarak Hatay Türklerine saldırılarına gene hız vermiştir. Bütün bunlar bölge basınında da konuşulmaya başlandı. Yine Rıza Atila Yeni Mersin gazetesinin 8 Eylül 1938 tarihli sayısında “Hatay Devleti ve Suriye” başlıklı bir başmakalede bu durumu değerlendirmiştir. Atila bu başmakalesinin ilk başında Türk diplomasisinin büyük başarısı ve Türk-Fransız dostluğunun sağlam esaslara dayanması neticesi olarak Hatay Devleti’nin kurulduğunun altını çizerek şimdi bu Türk ülkesinin mesut bir istikbal yoluna girmiş olduğunu ifade etmiştir. Yazar akabinde Hatay vatandaşlarından beklenenin samimiyet ve sadıklık duygusu olduğunu da belirttikten sonra Türkiye ile Fransa arasındaki dostluğun bu dava münasebetiyle tarih önünde en çetin sınavlarından birini başarıyla geçtiğini belirtmiştir. Bu değerlendirmelerden sonra yazar Suriye’nin Hatay Devleti’nin kurulmasıyla birlikte artırdığı saldırılarına değinmiştir. Suriye’nin halen Türkiye’nin iyi niyetini anlamayarak Türklüğe saldırdığını belirten yazar, Suriye Baş Veziri’nin Paris’te Hatay

statüsünü tanımamak için Fransa'ya muhtıralar verdiğini ve Suriye zimamdarlarının da bedevileri silahlandırarak köylerde Türkleri öldürmeye başladıklarını yazmıştır. Hatay'ın dışında kalan Bayır-Bucak nahiyelerinde yaşayan Türklerin de saldırılara maruz kaldığını belirten yazar, Hatay köylerine bedevi baskını devam ettiği sürece Suriye hükümetinin mesuliyetini gayri mesullere yükletip kendisini bu mesuliyetten uzak tutamayacağını ve bundan Suriye'nin zarar göreceğini ileri sürmüştür. Buna neden olarak da Hatay hudutlarının korunmasından artık Türk ordusunun sorumlu olduğunu belirten yazar, Suriye'ye şöyle bir tavsiyede bulunmuştur:

“...Türkiye ile iyi komşuluk münasebetleri tesisine mecbur olan Suriye hükümeti her şeyden önce Hatayda bir macera hülyasını unutmali ve makûs bir tali eseri Suriyede yaşamak zorunda kalan Türk ekalliyetlerine karşı siyasetini değiştirmelidir” (Yeni Mersin, 8 Eylül 1938, sa:3086, s.1).

Bu tavsiyelerden de anlaşıldığı üzere yazar Hatay Devleti'nin kurulmasına rağmen Suriye'nin devam eden saldırgan politikasını sert bir biçimde eleştirmekte ve Suriye'yi bu saldırgan politikalarından dolayı tehdit etmektedir.

Sonuç olarak, Yeni Mersin gazetesi daha Paris'te Fransa hükümeti ile Suriye heyeti arasında Suriye'nin istiklali için görüşmelerin devam ettiği bir dönemde Suriye'ye bağımsızlık verilmesi durumunda Sancak'ın durumunun ne olacağı tartışılırken hemen tavrını ortaya koymuştur. Sancak'ın Türk olduğunu ve buranın Suriye'nin egemenliği altına giremeyeceğini belirtmiştir. Suriye bağımsızlığı için Fransa ile görüşmelerde bulunurken bazı Suriyelilerin İskenderun sancağını ve Torosları Suriye'nin bir parçası gibi göstermelerine Yeni Mersin gazetesi sert bir biçimde tepki göstermiştir. Daha bağımsızlığını kazanmadan Suriye'nin komşusunun topraklarına göz dikmesini gülünç olarak karşılayan gazete, Suriye'nin bari oldu olacak Türkiye'nin boğazlarına da sahip çıksaymış şeklinde tepkisini ortaya koymuştur. 9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşması'nın yapılmasından sonra bu anlaşmayı imzalayan Suriye heyetinin memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere Sancak'ın bundan sonra Suriye'nin ekalliyeti altında olacağını bildirmesi Yeni Mersin gazetesinde sert bir biçimde eleştirilmiştir. Suriye'nin daha bağımsızlığını bile kazanmadan sömürgeciliğe soyunmasını hayretle karşıladıklarını belirten Yeni Mersin gazetesi, bundan sonra bütün yazılarında bu görüşünü sürekli tekrarlayacaktır. Yeni Mersin gazetesi Sancak meselesinde bir yandan sık sık Suriye'yi eleştirirken diğer yandan mandater Fransa'ya da sert bir biçimde eleştirmiştir. Fransa'nın Sancak'ı Suriye'ye vermekle 20 Ekim

1921 Ankara Antlaşması'nın ihlal ettiğini belirten gazete, Türkiye'nin Ankara Antlaşmasıyla Sancak'ı ne Fransa'ya ne de Suriye'ye verdiğini belirtmekle birlikte Sancak'a bu anlaşmalarla özel bir idarenin kurulacağını kararlaştırıldığını; ancak Fransa'nın bu anlaşma hükümlerini hiçbir zaman yerine getirmediğini ve Sancak Türklerini sürekli baskı altında tuttuğunu iddia etmiştir. Gazete sürekli olarak yazılarında Ankara Antlaşması'nın hükümlerini ve Sancak'ta Türklerin çoğunlukta yaşadığını dayanak göstererek Sancak'ın bağımsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca gazete yazılarında Fransa'nın Ankara Antlaşması hükümlerini yerine getirmediğini ve Fransa'ya yaklaşan anlaşmanın hükümlerini yerine getirerek Suriye gibi Sancak'a da hakkını vermesi olduğunu sık sık tekrarlamıştır.

Yeni Mersin gazetesi Suriye seçimlerinin yapıldığı Kasım 1936 tarihinde Hatay Türklerine yapılan baskı ve şiddetleri sürekli olarak kınamıştır. Türklerin bu baskılara rağmen sükûnetini koruyarak hakkının verilmesini beklediğini ve yapılan tahriklere kapılmayacaklarını yayınladıkları başmakalelerinde her zaman belirten Yeni Mersin gazetesi bir anlamda Hatay Türklerini yönlendirmeye çalışmıştır. Tahriklere kapılıp olaylara karışarak haklı durumdayken haksız duruma düşmemeleri konusunda kapalı bir şekilde de olsa Hatay Türklerini uyarılmış ve Türkiye hükümetine güvenmelerini istemişlerdir. Bir anlamda halkın umudunu kaybetmemesi için de Hatay Türklerine destek olmaya çalışmışlardır.

Sorunun Milletler Cemiyeti'ne götürülmesinden hemen sonra Yeni Mersin gazetesinin Fransa hükümetine karşı eleştirileri biraz da olsa yumuşamaya başlamıştır. Bu tarihten sonra gazete Hatay meselesinin çözümlenmesine engel olanların merkezi Fransa hükümeti ve öz Suriyelilerin olmadığını belirtmiştir. Hatay meselesinin çözümlenmesine engel olanların ve Hatay'da Türklere karşı baskı yapanların Hatay meselesinin çözümlenmesiyle şahsi çıkarlarının kaybolacağını düşünen, Fransa hükümetinin emirlerini şeklen uygulayan Fransız sömürge memurlarıyla başıbozuk Suriyeli devlet adamlarının olduğunu iddia etmiştir. Bu iddiasını da Hatay meselesinin çözümlenmesine kadar sürdürmüşlerdir. Yani merkez Fransa hükümetini eleştirmek yerine onun memurlarını eleştirmiştir. Fransa hükümetini ise sadece memurlarının faaliyetlerini engelleyememekle suçlamıştır.

Ayrıca gazete Türk-Fransız ilişkilerinin iyi olduğu dönemlerde Fransa-Türkiye dostluk ilişkilerinden söz ederek Fransa'yı övmüştür. Bu dönemde de bazen Suriye'yi överken bazen de sert bir biçimde eleştirmiştir. Bazen de Suriye'ye tavsiyelerde bulunmuştur. Hatay meselesinin halledilmesinin Suriye'nin faydasına olacağını belirterek onları ikna etmeye çalışmıştır.

Türk-Fransız ilişkilerinin gerginleştiği dönemlerde de direk Fransa hükümetinin kendisini eleştirmiştir. Hatay'da çıkan olaylardan ve Hatay meselesinin bir türlü çözümlenememesinden Fransa hükümetini sorumlu tutmuştur. Fransa hükümetini, Hatay meselesinde ikiyüzlü ve içten pazarlıklı bir politika izlemekle suçlamıştır.

Hatay meselesinin başından sonuna kadar Yeni Mersin gazetesi Hatay'a da Suriye gibi bağımsızlık verilmesi gerektiğini savunmuştur. Türkiye Hatay'ı ilhak etmek istiyor iddialarını da her zaman yalanlamıştır. Hatay'ın Türkiye'nin bir milli davası olduğunu savunan gazete, Türkiye'nin emperyalizm peşinde olmadığını sık sık tekrarlamıştır. Suriye ve Fransa tarafından ortaya atılan bu iddiaları gülünç bularak her zaman bu iddiaları ortaya atanları eleştirmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Kemalizm geleneği ölçüsünde yani barışçı, uluslar arası hukuk kurallarına uygunluk, dış politikada gerçekçi olma gibi niteliklerle hareket ettiğini de belirten gazete, eninde sonunda Hatay davasının kazanılacağını kararlılıkla savunmuştur.

Kısacası Yeni Mersin gazetesi Hatay meselesini meselenin başlangıcında sonuna kadar yayınladığı başmakalelerle ve makalelerle yakından takip etmiş ve Hatay Türklerinin hakkını savunmuştur.

2.3. Yenigün Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi

Antakya'da her gün akşamları çıkan Yenigün gazetesi Hatay Türkleri lehine yazılar yazdığından dolayı Fransız memurları tarafından sürekli kapatılıp açılmıştır. Bu yüzden Yenigün gazetesinin sayıları sınırlıdır. Elimizdeki gazetenin sayılarında Hatay'ın Türkiye'ye ilhakı sürecini ve özellikle Hatay'ın ilhakını değerlendiren birçok başmakale vardır.

Mayıs 1939 tarihine gelindiğinde Hatay Devleti'nin çıkardığı kanunlarla Hatay artık Türkiye'nin fiilen bir parçası haline gelmişti. Çünkü Hatay Devleti Türkiye Cumhuriyeti Kanunları'nı aynen kabul etmiş bulunuyordu. Ayrıca 2. Dünya Savaşı

tehlikesinin yaklaştığı bu dönemde 12 Mayıs 1939 Türk-İngiliz İttifakı yapılmış; ancak Fransa bu ittifaka girmeyi çok istemesine rağmen ittifak dışında kalmıştı. Çünkü Türkiye Hatay'ın Türkiye'ye ilhakı olmadan Fransa'yı bu ittifakta görmek istemediğini belirtmişti. Kendi güvenliği için bu ittifaka ne olursa olsun girmeyi isteyen Fransa, Hatay meselesinde yumuşamaya başlamıştır. Bu yüzden artık Hatay meselesinin yavaş yavaş sonuna gelinmekteydi. Bu arada Hatay halkı açık bir şekilde Türkiye'ye ilhak olmak istediklerini belirtmeye başlamışlardır.

Hatay halkının Türkiye'ye katılma istekleri ulusal basında ve bölge basınında da yankı bulmuştur. İstanbul'da çıkan Vakit gazetesinin yayınlamış olduğu "Hatay'ın İlhakını Bekliyoruz" başlıklı başmakaleyi Yenigün gazetesi de 27 Mayıs 1939 tarihli sayısına taşımıştır. Hatay halkının artık bir an evvel Türkiye'ye ilhak olmak istediklerini belirten bu başmakalenin bazı kısımları şöyledir:

"...Hatay bugün Türkiye ile Fransa arasında kararlaştırılmış hususi bir idareye maliktir. Dahili işlerinde müstakildir. Bununla beraber yarısından fazlası Türk olan Millet meclisi işe başladıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi azasında Tayfur Sökmen Devletreisi intihap ettiği gibi Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını memlekette tatbik başlanmıştır. Sonra burada tedavül eden para Türkiye parası olmuştur.

Postalarında Türk pulları kullanmağa başlanmıştır. Hatay ile Türkiye arasında gümrük hudutlarında kalkmıştır. Nihayet Hatay Baş vekili olan Abdürrahman Melek de son intihapta Büyük millet meclisi azalığına seçilmiştir. Hülasa Hatay bugünkü vaziyeti ve idare şeraiti ile fiilen Türkiyenin bir parçası haline gelmiştir.

Fakat Hatay ahalisi bu vaziyeti doğru bulmuyor. Beynelmilel bir hakikatin yine beynelmilel usullerle tesbit edilerek tanınmasını, daha doğrusu Hatayın Anavatana açıkça ilhak olunmasını istiyor. Böyle açız bir ilhaka müsaade edilmemekten dolayı maruz kaldığı bir takım zorluklarında artık başından kalkmasını diliyor.

Şüphe yok ki Hatay Türkleri bu milli dileklerin de tamamen haklıdır. Fakat Türkiye Hataylıların bu dileklerini yalnız kendi kararile kabul etmek, yani Hataya ait Türk Fransız anlaşmasını bir taraflı bir hareketle bozmak istemediği için bu hususta Fransanın muvafakatini almağa lüzum görmüştür. İşte son zamanlarda Hatay vaziyetine atfen Fransız devlet adamları tarafından ima edilen konuşmalar bu suretle başlamış olan müzakerelerdir. Bu itibarla Havas Ajansının bildirdiği prensip anlaşmasını Hatayın milli hudutlarımız içerisine girmesi için Fransızların da resmen muvafakat etmiş bulunduğu suretinde anlıyabiliriz.

Demek istiyoruz ki Türk Hatayın Türkiyeye iltihakı zamanı yaklaşmıştır. Bu iltihak tahakkuk ettiği gün kuvete müracaat edilmeksizin beynelmilel bir adalet yerini bulmuş olacaktır.

Cumhuriyet hükümetinin yorulmak bilmiyen bir sabır ve sebatla senelerce uğraşarak ihraz ettiği bu yeni muvaffakiyet Türk diplomasisinin siyaset âlemine misal olacak bir zaferini teşkil edecektir” (Yenigün, 27 Mayıs 1939, sa:2188, s.1).

Bu başmakalede Hatay Devleti'nin isteği sonucunda Hatay'ın kanunlarının Türkiye kanunlarıyla örtüştürüldüğünden bahsedilerek Hatay halkının artık bu vaziyetten memnun kalmadığı ve bir an evvel Türkiye'ye katılmak istediklerini açıkça dillendirmeye başladıklarından söz edilmektedir. Daha sonra yazar Hatay Türklerinin bu kararlarında haklı olduğunu belirterek Türkiye'nin Hataylıların bu isteğini Türk-Fransız anlaşmasını tek taraflı bozmadan gerçekleştirmek istediğini ifade etmiştir. Akabinde Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesinin artık zamanı geldiğini söyleyen yazar, barışçı yollarla gerçekleşecek olan bu ilhakın dünyaya örnek olacağını ileri sürmüştür. Kısacası, basında Hatay'ın ilhakının yaklaştığı konuşulmaya başlanmıştır.

Yenigün gazetesinin 3 Haziran 1939 tarihli sayısında Servet Tankut “Hatay Tarihi” adlı makalesinde ilk önce Türk milleti için yegâne hayati düsturun öncelikle kendi istiklali sonra da diğer milletlerin hürriyeti uğrunda mücadele etmek olduğunu belirterek Türk milletini bu hayati düsturdan vazgeçirecek hiçbir kuvvetin mevcut bulunmadığının altını kalın kalın çizmiştir. Daha sonra yazar, millet sıfatının manasını tam olarak kavrayamamış köle olarak yaşamayı bir zillet saymayan insanlık topluluklarını hakir görmekten ziyade acıdığını ve onlara Türk tarihini ve tecrübelerini göstermek gerektiğini belirtmiştir. Almanya'ya Versay'ın hükümlerini yırttıran etkenin Türkiye'nin Sevr yerine Lozan'ı imzalatması olduğunu ileri sürmüştür. Yazar hemen sonra konuyu Hatay'ın istiklal mücadelesine getirerek yazısına şöyle devam etmiştir:

“...Bu vaziyete göre Hatay gençliğine her ilimden ve her şeyden önce öğreteceğimiz şey; Hatay istiklal mücadelesi tarihi, yani Türk tarihidir.

Bu günkü münevverlerin memleket uğrunda yapacakları en büyük hizmette en büyük bir feragat ve kahramanlık örneği olan yirmi yıllık hayatımızın bütün safhalarını tespit etmekten ve bu sırada anayurdun bize karşı gösterdiği alaka ve şefkati tebarüz ettirmekten ibarettir. Böyle bir eser yarınki neslin manevi gücünü temin etmesi bakımından istikbal için bir garanti sayılabilir.

İstiklal savaşında bize “İnönü”leri, Sakaryaları ve Dumlupınarları kazandıran kuvvet te Türk kahramanlık menbalarından alınan ilhamdır. Hakiki bir Hatay tarihine ihtiyacımızı hiç kimse inkâr edemez” (Yenigün, 3 Haziran 1939, sa:2194, s.4).

Görüldüğü gibi yazar, Hatay gençliğine öğretilmesi gereken ilk şeyin Hatay'ın bağımsızlık mücadelesi olduğunu belirterek aydınların Hatay'ın bu 20 yıllık

mücadelelerini ve bu mücadele sırasında Türkiye'nin Hataylılara yardımlarını da belirtildiği bir Hatay tarihi kitabının yazılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu kitap sayesinde gelecek neslin bundan ilham alarak daha güçlü olacağını savunmuştur. Kısacası yazar, Hatay istiklal mücadelesinin önemini büyük olduğunu belirterek esaret altındaki diğer milletlere ve Hatay nesline Hatay tarihinin örnek olacağını ileri sürmüştür. Bunun için de ilk önce bir Hatay tarihinin yazılması gerektiğini ifade etmiştir.

Nihayet 23 Haziran 1939 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Türkiye ile Suriye arasındaki toprak sorunun kesin çözümüne ilişkin anlaşmayla Hatay Türkiye'ye bırakılmış oldu. Böylece Hatay meselesinin halledilmesi Hatay'da ve Türkiye'de sevinçle karşılanmıştır. Hatay meselesinin Türkiye lehine halledilmesi Yenigün gazetesinde değerlendirilmiştir. Yenigün gazetesinin 24 Haziran 1939 tarihli sayısında Selim Çelenk "Kırk Asırlık Türk Yurdu" adlı başmakalesinde Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını şöyle değerlendirmiştir:

"Kırk asırlık Türk Yurdu esaretten kurtuldu. Bundan tam 16 yıl önce Ebedin Şefin Adanada ve bütün bir medeniyet dünyası önünde bize verdiği söz bu suretle tahakkuk etti.

Türk vatanın kuruyucusu en büyük Türkün bu vadi esasen daha geçen sene 5 temmuzda kahraman ordumuzu bağrımıza bastığımız gün filen tahakkuk etmiş bulunuyordu.

21 yıldan beri Fransa ile aramızda sürüp giden bu milli dava zaman zaman iki memleket münasebatına vahim anlar yaşatmış ve bu yüzden cihan sulhu çok ağır tehlikeler geçirmiştir.

Bu gün, hakkın ve adaletin emrettiği şekilde ve Türk Cumhuriyetinin lehine halledilen bu davada ananevi Türk-Fransız dostluğu en çetin bir imtihandan en parlak bir zaferle çıkmış bulunmaktadır.

Cumhuriyet Türkiyesinin şaşmıyan ana prensibi olan içeride dışarıda sulh ideali Montröde olduğu gibi Hatay davasında da en parlak bir muvaffakiyetle başarılmıştır.

Bu muvaffakiyetin medeniyet dünyasına ve sulh davasına bir kazanç, zorbalara kıymetli bir ders teşkil edeceğine şüphe yoktur.

Ebedi Şeften sonra, onun büyük ve eşsiz halefi milli Şef gibi dünyanın en büyük adamı tarafından idare edilen Cumhuriyet Türkiyesinin bu muvaffakiyeti insanlık, medeniyet ve sulh namına alkışlamak, yalnız biz Türkler için değil, sulhu seven bütün milletler için en mukaddes bir borçtur.

20 Yıl hasret ve ızdırıp çektik. Esaretin en acısını ve en tahammül edilmez şeklini gördük. Fakat bütün bu karagünler nihayet kurtuluş güneşinin altında ve bir anda

eridi. 20 yıl süren esaret senelerinde mutlak bir inanç ve imanla ebedi Şefin bize vaat ettiği kurtuluş gününü yılmadan, osanmadan, bekledik.

Mukaddes ruhu üzerimizde dolaşan Ulu kurtarıcı Ebedi Şefin manevi huzurunda hürmetle eğilir ve her şeyde olduğu gibi milli davayı parlak muvaffakiyetle başaran milli Şefe sonsuz minnet ve şükranlarımızı sunmakla en büyük bahtiyarlığa ermiş bulunuyoruz.

20 Yıl süren kurtuluş mücadelesinde canlarını veren aziz şehitlerimizin ruhunu bugün bir kere daha taziz etmek bize düşen en büyük bir vazife ve borçtur” (Yeniğün, 24 Haziran 1939, sa:2212, s.1,3).

Bu değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere yazar, Hatay’ın kurtulduğunu belirterek böylece Atatürk’ün 16 yıl önce vermiş olduğu sözünü yerine getirmiş olduğunu ifade etmiştir. Aslında Atatürk’ün bu sözünü 5 Temmuz 1938 tarihinde Türk ordusunun Hatay’a girmesiyle fiilen yerine getirmiş olduğunu söyleyen yazar, sık sık Atatürk’e ve İsmet İnönü’ye teşekkür etmiştir. Daha sonra yazar Hatay meselesinde Türkiye’nin Fransa ile ilişkilerinde zor anlar yaşadığını ve bu yüzden dünya barışının çok büyük tehlikeler geçirdiğini belirterek her şeye rağmen Türkiye’nin barışçıl politikasıyla Montrö’de olduğu gibi Hatay meselesinde de barışçıl bir şekilde bu meseleyi hallettiğini ifade etmiştir. Hatay meselesinin barışçıl bir şekilde halledilmesini yazar medeniyet ve sulh dünyasına bir kazanç ve zorbalara bir ders olduğunu açıklamıştır. Ayrıca yazar, 20 yıllık esaret sürecinde sabırla Atatürk’ün kendilerine verdiği sözü gerçekleştireceği günü beklediklerini ifade etmiştir.

Yine Yeniğün gazetesinin aynı sayısında Hatay zaferini değerlendiren bir makale daha yayınlanmıştır. Yeniğün gazetesinin 24 Haziran 1939 tarihli sayısında Selahattin Kutlu “En Son ve En Büyük Zaferimiz” adlı Hatay zaferini değerlendiren bir makale ele almıştır. Kutlu, bu makalesinde ilk önce Hatay meselesi ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “Anayurd için hakiki bir şeref ve hayat meselesi olan Hatay davası; meydana çıktığı günden itibaren bütün Türk milleti için en mühim ve aynı zamanda en meşru bir mücadele devresi halinde bugüne kadar devam etmiş ve nihayet bugün kati bir zaferle neticelenmiştir”. Hemen ardından yazar her iddianın kıymeti onu ispata yarayacak delillerle mütenasip olduğunu belirterek Hatay meselesinde her zaman Hatay’ın Türk olduğunu kanıtlarla birlikte ortaya koyduklarını belirtmiştir.

Atatürk’ün “Kırk Asırlık Türk Yurdu Esir Kalamaz” sözünü hatırlatan yazar, bu sözün yalnız kuvvetin verdiği bir emniyetin değil, aynı zamanda hakkın doğurduğu bir kanaatin ifadesi olduğunu belirtmiştir. Bu sözün Hataylılara mücadelelerinde büyük

kuvvet verdiğini de belirtmiştir. Makalesinin sonunda da yazar, zorluklar karşısında yılmayarak ve ümidini kaybetmeyerek Türklerin bu Hatay zaferini kazandıklarını şöyle ifade etmiştir:

“...Devamlı müşküller bir insanı veya bir cemiyeti ümitsizliğe düşüren bir sebeptir. Fakat derhal ilave edelim ki bu düstur Türkten başka bir ırkın haleti ruhiyesi nazarı itabare alınmak suretiyle ancak bu hakikat ifade edilebilir. Müşküller; bizim için kuvvetimizi ve mücadele arzumuzu artıran ve nihayet azmimizin ve irademizin önünde mutlak bir surette yenilmeğe mahkum olan şey demektir. Kurtuluş savaşının hangi şartlar içerisinde cereyan ettiğini ve nasıl bir neticeye bağlandığını hatırlamak, bu iddiamızın ispatına kâfidir.

Son hadiselerin sırrı bütün Türk milletile beraber Türk Hatayada başka milletlerinkinden ayrı bir düşünüş, ayrı bir görüş ve ayrı bir hamle kudreti verdi.

Her zamankinden ve herkesten daha fazla birliğe ve bütünlüğe bağlı kalmak suretinde hülasa edebileceğimiz bu düşünüş ve görünüşün ilk mahsulü Hatayın Anavatana iltihakı oldu...” (Yeniğün, 24 Haziran 1939, sa:2212, s.1,4).

Burada da görüldüğü üzere yazar, Türk milletinin diğer milletlerde olmayan zorluk karşısında pes etmeyen ve kendi aralarında birlik içinde olma özellikleri sayesinde Hatay zaferini elde ettiğini ileri sürmüştür.

Yine Yeniğün gazetesinin 26 Haziran 1939 tarihli sayısında Remzi Siliöz “Tarihimizde Bir Devir Kapandı” başlıklı bir makale ele alarak Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını değerlendirmiştir. Yazar makalesinde önce Hatay’ın Türkiye katılmasına kadar olan süreci kısaca özetlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışından sonra İtilaf Devletleri’nin bu devleti parçaladığını ifade eden yazar, Hatay’ın da 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla özel hükümlerle Türkiye’nin dışında bırakılmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Yazar bundan sora Türkiye’nin Hatay’ı unutmadığını ve Türkiye’ye ilhakı için uygun zamanın gelmesini beklediğini belirtmiştir. 9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşması’ndan sonra Hatay meselesinin tekrar gündeme oturduğunu belirten yazar, o günden beri Hatay’ın acı içinde olduğunu ifade etmiştir. Yazar bugün ise Hatay’ın anavatana kavuştuğunu belirterek o günlerin artık bir hatıra kalacağını belirtmiştir. Ancak bu acı hatıranın benliğimizde yaşatmamız gerektiğini söylemektedir. Yazar daha sonra Atatürk’ün ve Türkiye Devleti’nin bu davadaki rollerini şöyle belirterek onlara teşekkür etmiştir:

“...Bu muahede Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin tali ve tesadüfün seyrine hakim olarak onu kendi lehine çerçişinin ifadesidir. Yani insan iradesinin, cemiyet kuvvetinin tecellisi hakkın bir tezahürüdür. Bu bakımdan Cumhuriyet

hükümetini tebrik ve bu muvaffakiyetten dolayı haklı olarak canı gönülden alkışlamak bir vazifedir.

Hayatının son günlerinde hasta vücudile dahi çok dik ve sağ insanlara bile gıpta verecek bir enerji ile bu davayı takib eden Atatürk'ün ruhu şad olsun, onun isteğini ve bu son arzusunu tahakkuk ettiren Büyük Milli Şefimiz var olsun..." (Yenigün, 26 Haziran 1939, sa:2213, s.1,3).

Hatay zaferini insan iradesine, cemiyet gücüne ve hakka bağlayan yazar, Türkiye hükümetini tebrik etmekte ve bu başarılarından dolayı da alkışlamaktadır. Ayrıca yazar, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında son günlerinde bile canla başla çalışan Atatürk'ü ve Atatürk'ün son arzusu olan Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında büyük çaba göstermiş olan İsmet İnönü'yü övmektedir.

Hatay'ın Türkiye'ye katılması dünyada genel olarak sulh namına önemli bir kazanç olarak karşılanırken bazı ülkelerde şiddetle karşılanmıştır. Bu bağlamda Selim Çelenk Yenigün gazetesinin 28 Haziran 1939 tarihli sayısında "Kervan Geçer" başlıklı bir başmakale ele aldı. Bu başmakalesinde Çelenk, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının Alman ve İtalyan basınında sert bir biçimde eleştirildiğini belirterek daha bundan bir sene önce İtalyan ve Alman basınının Hatay davasını desteklerken şimdi neden Hatay'ın anavatana katılmasına bu kadar tepki göstermelerinin ardındaki sebeplerini açıklamaktadır. Hemen ardından da Almanya ve İtalyan'ın bu ikiyüzlü politikasını eleştirmiştir. Yazarın bu başmakalesi şöyleydi:

"Hatayın Anavatana dönmesi bütün dünyada sulh namına eşsiz bir kazanç olarak derin bir memnuniyetle karşılanırken, dünyayı büyük bir harp tehlikesinden kurtaran bu mesud hadise İtalya ve Almanyada şiddetli bir neşriyatla karşılandı. İtalyan ve Alman radyoları hergün Arapça neşriyatla Arap âlemini Türkiye ve Fransa aleyhine tahrik için akla hayale gelmez hayasızlıklar yapmakla meşğuldür.

Fakat geçen sene Hatay meselesi Türkiye ile Fransa arasında bir ihtilaf mevzuu iken, Alman ve İtalyan matbuatı, Türkiyenin bu davada tamamen haklı olduğunu, öz Türk ırkiyle meskûn olan Hatayın Türkiyeye iadesinden daha tabii ve mantıklı bir hareket olamayacağını ileri sürmekte ve davamızın âdeta meccani avukatlığını yapmakta idiler.

Şimdi kendilerine Arap âleminin ve İslam milletlerinin hâmesi süsünü veren İtalya ve Almanyanın bu iki yüzlü ve garazkâr neşriyatının sebebini aramağa ve tahlile lüzum yoktur. Bunların Türkiyenin de iştirakiyle çelik ve aşılmaz bir kale haline gelen sulh cephesi karşısında şaşkın, ölçsüz ve mantıksız neşriyatla sendelemeğe başladığını görüyoruz.

Ancak hayasızlığın da bir hududu ve derecesi vardır. Kendisini İslam hâmesi diye ilan eden İtalya, Trablusgarp'te, Habeşistanda ve nihayet daha dün barbarcasına ve kahpece işgal ettiği Müsliman Arnavutlukta Müslümanlara karşı tüyler ürpertici mezalim yaparken, İtalyan matbuatı bu hareketten utanarak susmalı idi.

İslam hâmisi (!) İtalyanın Trablusgarpte Müslüman Arapları tayyareden aşağı atmak suretiyle öldürdüğünü ve yüzbinlerce İtalyan muhacirini, Arap tarlalarına yerleştirerek amansız bir imha siyaseti takip ettiğini Arap âlemi ve bütün bir medeniyet dünyası unutmamıştır.

Hem hırsız hem yavuz rolünü oynamak isteyen İtalyan matbuatına bizim verecek cevabımız yoktur. Onlara tek sözümüz, Atalarımızın meşhur sözüdür:

...Kervan geçer!” (Yeniğün, 28 Haziran 1939, sa:2215, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşılacağı üzere yazar, Almanya ve İtalyan’ın daha düne kadar Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını desteklerken bu gün Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını eleştirmesini ve Arap alemini Türkiye’ye ve Fransa’ya karşı kışkırtmasını ikiyüzlülük olarak nitelendirmekte ve Arap milletinin ve İslam âleminin lideri gibi davranan Almanya ve İtalya’nın bu davranışlarının sebebini aramaya bile gerek olmadığını belirtmiştir. Kendisini İslam âleminin lideri olarak tanıtan İtalya’nın daha düne kadar Trablusgarp, Habeşistan ve Arnavutluk’ta birçok Müslüman öldürdüğünü hatırlatan yazar, hem hırsız hem yavuz rolünü oynayan İtalya’ya ve İtalyan basınına verilecek cevabın olmadığını ifade etmiştir. Hemen onlara sadece bir atasözü ile cevap vermiştir. Kısacası yazar burada İtalya ve Almanya’nın ikiyüzlü politika izleyerek ve kendilerinin Müslümanlara yaptıkları baskıları unutarak, barışçıl bir şekilde gerçekleşen Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını eleştirmelerini bir hayâsızlıkla nitelendirmiştir.

Yeniğün gazetesinin 29 Haziran 1939 tarihli sayısında Sadri Ertem “Hatay ve Anavatan” başlıklı bir makale ele alarak Türkiye’nin Hatay meselesinde nasıl bir yöntem takip ettiğini değerlendirmiştir. Yazar makalesine bu değerlendirmeden önce Hatay’ın bugünden itibaren Türkiye’nin bir vilayeti olduğunu belirtmiştir. Daha sonra yazar, Hatay’ın Türkiye’ye katılma sürecini genel olarak anlatmıştır. Hatay’ın Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’den ayrı kaldığını, Türkiye’nin her zaman ve bütün zorluklar içerisinde Hatay’ın kurtuluşu için çalıştığını, Hatay’ın da kendini hiçbir zaman anavatandan ayrı görmediğini belirtmiştir. Makalesinin sonunda yazar asıl anlatmak istediği konuya değinerek Hatay’ın 1936’dan beri çok sıkıntı çektiğini ve Türk hükümeti de Hatay’ın bir koloni olarak yaşamasına tahammül edemediği için Türkiye’nin bu durumda iki seçeneği olduğunu belirterek bu seçenekleri şöyle açıklamıştır:

“...Bu usullerden birincisi kuvvete istinat ederek davayı halletmek ikincisi beynelmilel hak ve adalet ölçüsünden ayrılmayarak gayeye bu yoldan gitmekti.

Cumhuriyet Türkiye'si zorbalık sistemini tercih etmedi. Adaletin ve hakkın kendisi ile birlikte bulunduğu kanıdır. Bu sebepten alakalı devletlerle konuşma usulünü kabul etti. Hatayın müstakil bir devlet olması, Hatay Millet Meclisinin muhtelif tezahürlerle kendini Anavatanın ayrılmaz bir parçası telakki etmesi, bir hakikatin ifadesinden başka bir şey değildi. Son Fransız-Türk anlaşması da bu hakikati beynelmilel bir vesika ile beşeriyete mal etti” (Yenigün, 29 Haziran 1939, sa:2216, s.2).

Görüldüğü üzere yazar Türkiye'nin Hatay'ı bir koloni olarak bırakmaya gönüllü el vermediği için 1936'dan itibaren Türkiye'nin harekete geçtiğini belirterek Türkiye'nin bu durumda Hatay'ı kurtarmak için önünde iki yol olduğunu; bu yolların da şiddet ya da barışçıl yol olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin bu yollardan barışçıl ve uzlaşmacı yolu seçtiğini belirten yazar, Türkiye'nin imzaladığı son Türk-Fransız anlaşmasıyla bunu herkese gösterdiğini belirtmiştir. Yani Hatay davasını barışçıl usullerle halletmeyi başardığını belirtmiştir.

Yine Yenigün gazetesinin 10 Temmuz 1939 tarihli sayısında Selahattin Kutlu “Hatay'ın İlhakının Manası” adlı bir başmakale yazarak Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesinde rol oynayan etmenleri ve Hatay ilhakının manasını açıklamaktadır. Yazar bu başmakalesinin başında ilk önce Hatay'ın Türkiye'ye ilhakında rol oynayan tek etkenin olduğunu belirterek bu etkeni şöyle açıklamıştır:

“...Bu büyük saadetin ve mazhariyetin yegâne amili; hakiki Hataylıların yalnız müstakil bir devlet olarak idare edildikleri zamanlarda değil, manda altında buldukları en buhranlı anlarda bile Anayurdla olan samimi alaka ve irtibatlarını muhafaza edişleri ve onun takib ettiği tekâmül macarasından yürümeği bir vazife ve kurtuluş vasıtası olarak tanıyırlardır...”

Burada yazar, Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesinde rol oynayan tek etkeni Hataylıların her zaman anavatan Türkiye ile irtibatlarını koparmama ve Türkiye'nin yapmış olduğu devrimleri takip ederek bunu bir kurtuluş vasıtası olarak görmelerine bağlamıştır. Yani yazar, Hatay'ın Türkiye'ye ilhakını Hataylıların bu kararlı duruşlarına bağlamaktadır.

Daha sonra yazar Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesinde Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün de emekleri olduğunu belirterek onlara teşekkür etmektedir. Yazar başmakalesinin en sonunda da Hatay'ın anavatan Türkiye'ye ilhakının manasını şöyle açıklamıştır:

“...Hatayın Anavatana ilhakının en vazih manası: Hatayın ikbal ve saadet vadeden bir istikbale doğru hızla yol alması demektir. İkinci manasına gelince; bunu şüphe yok bütün cihan bizim kadar anlamıştır: Türk toprakları yabancıların elinde esir bırakılmaz” (Yenigün, 10 Temmuz 1939, sa:2224, s.1,3).

En son olarak görüldüğü gibi yazar, Hatay’ın Türkiye’ye ilhak ediliş manasını Hatay’ın saadete doğru gitmesi ve Türk topraklarının yabancılar tarafından esir edilemeyeceği şeklinde yorumlamıştır.

Hatay’ın Türkiye’ye katılmasıyla Almanya ve İtalya gibi totaliter devletler Arap topraklarında propagandaya başlamışlardır. Türkiye aleyhinde yapılan bu propagandalar gün geçtikçe artmaktaydı. Barışçıl yolla halledilen Hatay meselesini yeniden alevlendirmek isteyen bu sömürgeci ve totaliter devletlerin gün geçtikçe artan propagandalarını Bekir Sıtkı Kunt Yenigün gazetesinin 12 Temmuz 1939 tarihli sayısında “Hatay Meselesi” başlıklı bir başmakalesinde şöyle değerlendirmiştir:

“Hatay anlaşmasının ilanından sonra Alman ve İtalyan matbuatının ve radyolarının bu mesud anlaşmayı kiskanarak, Arap âleminde mütemadiyen Türkler aleyhinde telkinler yapmağa çalıştığını işidiyoruz. Hatta iş bununla da kalmamış, bir gazetenin yazdığına göre, yakında Viyanada totaliterlerin şark işleriyle meşgul propagandacıları bir kongre akdederek Hatay meselesinden ne suretle istifade edileceği hakkında müzakereler yapacak, kararlar vereceklermiş.

Bu telaşlı ve hummalı faaliyet, Hatay davasının iki dost ve müttefik devlet arasında bu günkü hal suretinde nihayetlenmiş olmasının ne kadar ehemmiyetli neticeleri ihtiva ettiğini ve iki millet için ne derece hayırlı olduğunu ispat etmesi bakımından bilhassa kayda değer. Bu itibarla bizim ve dostlarımızın dünya görüşlerine zıt bir istikamet takip eden totaliterlerin endişelerini, kendi hesaplarına, haklı bulmamak mümkün değildir. Bizim işlerimizi hoş görüp görmemek ihtiyarı totaliterlerin elindedir. Bizim bunlardan zerre kadar pervamız ve endişemiz yoktur.

Son anlaşmalar, Almanya ve İtalyada tabiatıyla hoş görülmemiştir. Cihanı ve eğer kabilsen gökteki sayısız yıldızları dahi müstemleke yapmak sevdasına düşen totaliterler, karşılarında aşılmaz bir çelik kale gibi yükselen sulh cephesini görünce, küplere binmişlerdir. Şimdi en büyük emelleri, bu çelik kaleyi bir tuz ve buz yığını haline getirmektir. Bunun için her tedbire, vevki saçma sapan da olsa, başvuracaklardır. İşte bu saçma sapan tedbirlerin biri de, Türklerle Araplar arasında nifak sokmak için propaganda kuvvetlerini seferber etmektir. Hele Hatay meselesi gibi, zahiren istismara müsait bir mevzuda elde olunca artık işler tamamdır.

Alman propagandasının ne kadar zavallı ve gülünç olduğunun misalleri çoktur. Bunlardan biri de Kosova muharebesinin 550 inci yıldönümü münasebetile Türklerin Sırlara asırlarca tahakküm ettiğini ileri sürerek Yuğoslavyada bize karşı menfi bir düşünce uyandırmaya çalışmaktır. 550 sene evvelki bir muharebeden bugün istifade çareleri aramak, ancak Almanyanın şaşkın propaganda faaliyetine has bir hareket tarzıdır.

Bu derece hiçten, manasız ve gülünç olan Alman ve İtalyan propagandasının Hatay meselesini ihmal etmeyeceği pek tabiidir. Fakat her baş vurdukları taşın bir kaya parçası olduğunu gören mütecavizlerin, bu işte de başlarının kayaya çarptığını ve teknil faaliyetlerinin aleyhlerine netice vereceğini idrak etmeleri keza tabiidir.

Hatay meselesi, bugün sulh dünyasını sevindiren bir şekilde, adil ve hakkaniyet çerçevesi içinde halledilmiştir. Hatayın Anavatana kavuşması, Çekoslovakyanın ve Arnavutluğun zorbaca işgali gibi bir facia değildir. Bilakis insanlığın huzuru, saadeti namına ve milletlerin kendi mukadderatlarına hakim ve her milletin toplu bulunması idealinin tahakkuku için, evvelce yapılmış bir hatanın tashihidir.

Hatay, hiç şüphe ve tereddüt götüremeyecek derecede Türktür. Araplıkla zerre kadar alakası yoktur. Hatay Millet meclisinde kırk azanın yalnız ikisinin Arap olduğu göz önünde tutulursa Hatayın Araplıkla olan nisbet derecesi kendiliğinden ortaya çıkar. Almanyada bu nisbetin çok fevkinde yahudi vardır. Almanya niçin Tel-Avivin müstemlekesi değildir. Hatayı Araplığa mal etmek Almanyayı yahudi telakki etmekten daha hatalıdır.

Almanya ve İtalya, Hatay'ın Türk olduğunu pek alâ bilirler. Hatta bunun böyle olduğunu Arapların da kabul ettiğini keza bilirler. Zaten totaliter propagandası hakikat uğrunda yapılmıyor ki.. Maksat Hatayı Arap göstererek Türkiyeye ilhakını Araplara yapılmış bir haksızlık şeklinde tefsir etmektir. Totaliter propagandasının ne derece sefilleştğine bundan âlâ misal mi olur.

Bundan başka Hatayın Türkiyeye ilhakı bir mukaddime imiş!. Türkler bütün arap ülkesini yutacaklarmış!.. Bizim hiç kimsenin toprağında gözümüz olmadığını bütün akliselim ve hüsnüniyet dünyası anlamıştır. Biz Türk olmadığı için Hatay topraklarına dahil olmalarına rağmen üç ermeni köyünü sınırlarımız içine almadık. Halbuki, Almanya Çek topraklarını, İtalya müstakil Arnavutluğu, bütünüyle yutuverdi. Bizim temiz niyetlerimiz, onların fasid hareketleri işte meydandadır.

Almanya ve İtalya propagandasının Araplık âlemi üzerinde uyandıracağı tesire gelince: Bu da sıfıra müsavidir. Araplar pek alâ, totaliterlerin asıl maksatlarını, hayat sahası emellerini, Almanyanın Çekleri aç bıraktığını, İtalyanın Trablusgarp Müslümanlarını kasup kavurduğunu, küçük ve zavallı Arnavutluğu ne hale getirdiğini çok iyi bilirler. Araplar da her millet gibi istiklale müstahaktır. Bunu biz herkesten çok isteriz. Bizim bu arzumuz, Arapların Alman veya İtalyan boyunduruğuna girmesine rıza göstermemize manidir. Araplar da bunu tabiatıyla hiç istemezler. Binaenaleyh bir takım saçmasapan propagandalarla Arapları avlamak mümkün değildir. Demokrasilerle fikir birliği halinde bulunan Araplar totaliterlerin şüursuz aletleri ve emir kulları olamazlar.

Totaliterler, başka kapıya!.. Başka kapıya!..” (Yenigün, 12 Temmuz 1939, sa:2226, s.1-2).

Bu değerlendirmelerden anlaşıldığı üzere yazar, gökteki yıldızları bile sömürgeleştirme peşinde olan totaliter devletlerden Almanya ve İtalya'nın son Hatay anlaşmasıyla Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına sert bir biçimde tepki göstererek bu devletlerin Arapları Türklere karşı çeşitli propagandalarla kışkırtmaya çalıştığını ileri sürmüştür. Türkiye'nin Hatay'ı almasının bir başlangıç olduğunu, ileride bütün Arap topraklarını

alacağı şeklinde Almanya ve İtalya'nın propaganda yaptığını belirten yazar, bu devletlerin bu iddialarını sert bir biçimde yalanlamıştır. Türkiye'nin Hatay'ı hakkaniyet çerçevesinde ve barışçıl yollarla aldığını belirten yazar, Türkiye'nin hiçbir zaman sömürgecilik faaliyetlerinin olmadığını söyleyerek Hatay'ın zaten Türkiye'nin bir parçası olduğunu ve bugün de o parçasına kavuştuğunu belirtmiştir. Ardından yazar, İtalya ve Almanya'nın Hatay'ın Arap olduğu iddiasına Hatay'ın Türk olduğunu ispatlamaya çalışarak cevap vermiştir. Almanya'nın Çekoslovakya'da ve İtalya'nın da Trablusgarp ve Arnavutluk'ta yaptıklarına bakmadan bu iddiaları ortaya atmasının gülünç olduğunu belirten yazar, bu devletlerin amacının apaçık ortada olduğunu söylemiştir. Arapların da bu totaliter ve sömürgeci devletlerin iddialarına inanmadığını belirterek Arapların bu devletlerin şursuz aletleri ve emir kulları olamayacağını ileri sürmüştür. Kısacası yazar, bu devletlere bu kapıdan size iş çıkmaz demek istemiştir.

Yine Yenigün gazetesinde Fransa ile imzalanan ve uygulanan Hatay anlaşmasını tanımayan İtalya'yı sert bir biçimde eleştiren bir başmakale daha yayınlanmıştır. Selim Çelenk Yenigün gazetesinin 17 Temmuz 1939 tarihli sayısında "Hem Kel, Hem Fudul" başlıklı bir başmakale ele alarak İtalya'nın Hatay anlaşmasını tanımayacağına dair Fransa'ya verdiği notaya şu şekilde bir tepki göstermiştir:

"İtalya, Hatayın Anavatana ilhakına dair Türkiye ile Fransa arasında imzalanan ve tatbik edilen anlaşmayı tanımayacağına dair Fransaya bir nota vermiş. Diğer bir sütunumuzda intişar eden bu notanın muhteviyatı şudur:

İtalyanın muvafakati olmadan akdedilen bu anlaşma maddelerine aykırı ve aynı zamanda alâkadar ahalinin arzusuna da muhalif imiş! İtalya bu anlaşma hakkında ihtirazi kayıtları koymakla kesbişeref eylermiş!!

Biz, bu İtalyan notasına sadece gülüp geçebilirdik, fakat siyaset oyunlarının bu derekeye düşmesine ve hayasızlığın bu derecesine şaşık doğrusu. Bütün bir medeniyet dünyasının gözü önünde dün Habeşistanı ve Arnavutluğu barbarca işgal eden bir devletin, bugün hem kel, hem fudul rolünü oynamasını cidden gülünç ve gülünç olduğu kadar da küstahlığın son perdesidir.

"İzonzo" kahramanı! makarnacı efendilere şurasını bir kere daha hatırlatmak isteriz:

Hatay, Türkiye için bir müstemleke değil, Türk vatanın kopmaz bir parçasıdır. 19 senelik muvakkat bir ayrılıktan sonra, bu yurd parçası, pek tabii olarak anasına kavuşmuş ve bu kavuşma keyfiyeti, Hatay halkını temsil eden Hatay Millet Meclisinin ittifakla kabul ettiği bir kararla da tespit edilmiştir. Roma nekadur İtalyan ise, Hatayda o kadar Türktür.

Binaenaleyh, Hataya yanbakan gözleri çıkarmağa hazırız. Hakkımıza, kuvvetimize her şeyden fazla bütün dünyanın ve bilhassa İtalyanın çok iyi tanığı

ordumuza güvenerek, topraklarımızın en küçük bir parçasına vuku bulacak tecavüzü, mazide olduğu gibi bugün de yok etmeğe muktediriz.

Türk ordusu, icab ederse, tarihin ebedi sayfalarına yeni şehamet destanlarını konile yazmağa ve büyük milletin varlığını bütün dünyaya bir kerre daha ispat ederek davetsiz misafirlerini topraklarımızın altında ağırlamağa hazırdır.

Sırası gelmiş iken hatırlatalım: Bizim İtalya ile görülecek bir çok hesaplarımız var. Münasip vakit ve zamanına terk edilen ve bugün artık görülmesi zaruri olan bu hesaplarda İtalyanın bize karşı borç hanesi oldukça kabarıktır. 912 de işgal edilen ve Balkan harbini müteakip tahliyesi icab ederken, hala İtalyan zulüm ve işkencesi altında inliyen 12 Adanın hakiki sahiplerine niçin hala iade edilmediğini sormak sırası artık gelmiştir.

Her halde İtalyadan bu hesapları soracağımız günlerin çok yakın olduğuna şüphe etmiyoruz” (Yeniğün, 17 Temmuz 1939, sa:2230, s.1,3).

Bu başmakeden de anlaşılacağı üzere yazar, İtalya'nın Fransa'ya son Hatay anlaşmasını tanımayacağına dair bir nota gönderdiğinden söz ederek bu nota hakkında bilgi vermiştir. Notada, İtalya'nın bu anlaşma yapılırken İtalya'dan onay alınmadığı, anlaşmanın manda yasasına uymadığı ve aynı zamanda bu anlaşmanın Hatay halkı tarafından istenmediğinden söz edilmiştir. Yazar hemen arkasından İtalya'nın bu notasını eleştirerek herkesin önünde Habeşistan ve Arnavutluk'u barbarca işgal eden İtalya'nın hem kel hem fudul rolünü oynamasını gülünç ve küstahlık olarak nitelendirmiştir. Daha sonra yazar, İtalya'nın bu notasına Hatay'ın Türkiye için bir sömürge olmadığını Türkiye'nin bir parçası olduğunu ve 19 yıl ayrılıktan sonra da bu parçanın anavatanına kavuştuğu şeklinde cevap vermiştir. Bu kavuşmanın da Hatay halkını temsil eden Hatay Millet Meclisi'nin ittifakıyla karar verildiğini belirtmiştir. Roma ne kadar İtalyan ise Hatay da o kadar Türk'tür diyen yazar, İtalya'yı tehdit etmiştir.

Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla birlikte Hatay'da birinci vazifenin sona erdiğini ve artık ikinci bir vazifenin başladığını belirten Selahattin Kutlu Yeniğün gazetesinin 23 Temmuz 1939 tarihli sayısında “Yeni Bir Vazife Devresi” adlı makalesinde bu birinci ve ikinci vazife devresini şöyle açıklamaktadır:

“... Birinci safhası bugün ve bu şekilde tamamilen muvaffakiyetle sona eren mücadelemizin bugünden itibaren daha mühim olan ikinci devresine girmiş bulunuyoruz.

Birinci safha; siyasi kudret ve basiretimizle halledildi. İkinci devreyi içtimai olgunluğumuzun verdiği itminanla açıyoruz... İstikbale karşı yapmakla mükellef olduğumuz ikinci vazifeye gelince; ona da bugünden itibaren başlıyoruz.

Esası ve hatta en ince teferruatı bile Kemalizm prensiplerile tayin edilmiş olan bu vazife devresinde aynı vakar ve azimle çalışacağımıza ve bundada mutlaka muvaffak olacağımıza katiyetle eminiz...” (Yenigün, 23 Temmuz 1939, sa:2235, s.1,7).

Bu parağraftan anlaşılacağı üzere yazar, birinci vazife devresinin Hatay’ın Türkiye’ye katılmasıyla başarıyla tamamlandığını ve ikinci vazife devresinin ise Kemalizm prensiplerini Hatay’da uygulamak olduğunu belirtmektedir. Bunda da kesin olarak başarılı bir şekilde çıkılacağına emin olduğunu ifade etmiştir.

Hatay’ın Türkiye’ye katılmasından sonra Hatay’daki yabancı unsurlar özellikle Ermeniler propagandaların da etkisiyle korkuya kapılarak Hatay’ı terk etmeye başlamışlardır. Hatay anlaşmasıyla kendilerine verilen vatandaşlık seçme sürelerinin gün geçtikçe yaklaşmasıyla özellikle Ermeniler Suriye ve Lübnan’a göç etmeye başlamışlardır. Hatay valisinin verdiği güvenceye rağmen tahriklere kapılarak Hatay’ı terk eden Ermenilerin şimdi pişman olduklarını ileri süren Selim Çelenk Yenigün gazetesinin 29 Temmuz 1939 tarihli sayısında “Acı Hakikatle Başbaşa” adlı bir başmakale ele alarak Ermenilerin bu göçlerini şöyle değerlendirmiştir:

“Bir takım menfaatperestlerin iğfal ve tahrikâtına aldanıp, muahedenin kendilerine verdiği haktan istifade ederek Hatayı terkeden Ermenilerden bir kısmının Lazikiye ve bir kısmının da Halep mıntikasına gönderildikleri malumdur.

Cennet gibi yaylalardan kızgın çöle atılarak, aç, sefil, perişan ve bakımsız bir halde sürünen bu zavallılar ve bilhassa hiç bir kabahati olmıyan masum yavrular arasında tifo, malarya ve kolera gibi salgın hastalıklar baş göstermiş bulunmaktadır. Bu yüzden hergün birkaç kurban veren bu sabık vatandaşların hali cidden yürekler parçalayacak kadar acıklıdır. Birçokları dilenmekte ve kendilerini iğfal ederek mahvedenlere lanet etmektedirler.

Hiç bir sebep yokken cennet yurtlarını ve sıcak yuvalarını terkeden bu zavallıların hemen hepsi aradan henüz bir hafta gibi kısa bir zaman geçmesine rağmen, yaptıkları hareketin ne kadar yersiz olduğunu, sürüklendikleri yerlerde karşılaştıkları acı hakikatle anlamışlardır.

Bu suretle vatanlarını terk ederek gidenlerin birçoğundan mektuplar aldık. Bu mektup sahipleri, yaptıkları harekete nedamet etmekte ve kendilerini iğfal edenleri lanetle yâdederek, vatana karşı olan derin tahassürlerini bildirmektedirler.

Bu zavallı insanların bugünkü feci halinden elem duyuyoruz. Kendilerini bu elim vaziyete düşüren ve bu halin yegâne mesulü olan tahrikâtçıların da işledikleri cinayetin feci manzarası karşısında yüklendikleri ağır mesuliyetten tüyelerinin ürperip ürpermediğini ve vicdan azabı duyup duymadıklarını sormak yerinde bir iş olur. Şahsi menfaatten başka birşey bilmiyen satılmış adamların iğfalatına kapılarak yurtlarını terkedenler, yaptıkları hareketin ne kadar yersiz olduğunu acı hakikatle karşılaşıncı pek erken, fakat çok pahalı öğrendiler.

Bugün artık Suriye ve Lübnan vatandaşı olan bu zavallılara, bizim yapacak bir şeyimiz kalmamıştır. Sayın Valimizin Hataya gelirken gazetemize verdiği beyanatta dediği gibi, kendilerine acımdan başka elimizden ne gelir?” (Yenigün, 29 Temmuz 1939, sa:2240, s.1).

Bu değerlendirmelerden anlaşıldığı üzere yazar, Hatay’daki Ermenilerin bazı çıkarıcı satılmış tahrikâtçıların kandırmasıyla memleketlerini terk ederek Suriye ve Lübnan’a göçtüklerini iddia etmiştir ve şimdi bu Ermenilerin çaresizlik içinde olduğunu belirtmiştir. Şimdi bu Ermenilerin pişman olduklarını belirten yazar, Ermenilerin bu göçten sorumlu tuttıkları tahrikâtçıları lanetlediklerini ileri sürmüştür. Son olarak yazar, hiçbir sebep yokken göç eden bu Ermenilerin acı gerçeklerle karşılaştıklarını belirterek Ermenilere acımdan başka bir şeyin elden gelemeyeceğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak Yenigün gazetesinde yayınlanmış olan bu başmakale ve makalelerden Yenigün gazetesinin Hatay Türklerinin haklarını savunduğunu görmekteyiz. Hatay’ın 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla Türk toprakları dışında bırakılmak zorunda kaldığını savunan gazete Türkiye’nin Hatay’ı hiçbir zaman unutmadığını, harekete geçmek için uygun zamanın gelmesini beklediğini belirtmiştir. Sancak Türkleri de Atatürk’ün 1923 yılında Adana’da kendilerine verdiği “Kırk Asırlık Türk Yurdu Esir Kalamaz” sözüne güvenerek Türk milletine has bir sabır ve ümitle kurtuluş gününü beklediğini belirten gazete, bu söze güvenerek Hataylıların yılmadan mücadele ettiklerini belirtmiştir.

Gazete Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını Hataylıların sabır ve ümitlerini ellerinden bırakmamalarına ve gerek Hatay Devleti kurulmadan önce gerekse Hatay Devleti’nin kurulduktan sonra da Türkiye’deki devrimleri yakından takip ederek bu devrimleri Hatay’da uygulamalarına bağlamıştır. Ayrıca Türkiye ile irtibat içinde mücadele etmelerine ve Türkiye’den ümitlerini kesmeyerek sabırlı ve umutlu bir şekilde birlik içinde mücadele etmelerine bağlamıştır. En önemlisi de Atatürk’ün meselenin başlangıcından beri Hatay ile özel bir şekilde ilgilenmesine bağlanmıştır. Yenigün gazetesi yayınladığı birçok makalede Atatürk’ün ömrünün son günlerinde hasta olduğu halde bu meseleyi yakından takip ettiğini belirterek Atatürk’e teşekkür etmiştir. Ayrıca sık sık Milli Şef İsmet İnönü’ye de Atatürk’ten sonra bu meseleyi sonuca götürdüğü için teşekkür etmiştir.

Ayrıca Yenigün gazetesi Hatay meselesinin Türkiye tarafından barışçıl, uluslararası hukuk kurallarına uygun ve hakkaniyet içerisinde çözüldüğünü belirterek bunun Türkiye'nin bir başarısı olduğunu vurgulamıştır. Gazete Türkiye'nin Hatay meselesinde uygulamış olduğu bu politikaları Türkiye'nin Kemalizm geleneğine bağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin Montrö'de olduğu gibi Hatay'da da bu barışçıl ve uzlaşmacı politikaları uygulayarak dünya barışına büyük katkılar sağladığını ileri sürmüştür.

Gazete Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla meselenin birinci safhasının başarıyla tamamlandığını belirterek bundan sonra meselenin ikinci safhası bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu ikinci safhayı da Kemalizm'in Hatay'da da başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak olarak açıklamıştır.

Ayrıca gazetede yayınlanan makalelerde bir Hatay tarihi kitabının yazılması gerekliliğinden söz edilmektedir. Buna sebep olarak da gelecek Hataylı nesillere atalarının bütün zorluklara rağmen esir kalmayarak bağımsızlığını nasıl kazandığının doğru olarak anlatılmasının gerekliliği gösterilmiştir. Hatay tarihi yazılırken Hatay'ın bu bağımsızlık mücadelesinde Türkiye'nin de önemli katkılarının olduğu ayrıca belirtilmesi istenmiştir.

Fransa ile Türkiye'nin yaptığı bir anlaşma sonucu Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasına bazı ülkeler olumlu karşılarken bazı ülkeler olumsuz karşılamıştır. İşte Yenigün gazetesi Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına sömürgeci ve totaliter Almanya ve İtalya'nın sert tepki gösterdiğini belirterek bu devletleri sert bir dille eleştirmiştir. İtalya ve Almanya'nın daha düne kadar Hatay Türklerinin haklarını ve Türkiye-Fransa anlaşmasını savunurken bugün yapılan bu anlaşmaya tepki göstermesini ikiyüzlülük ve hayâsızlıkla nitelendirmiştir. Son Hatay anlaşmasını boşa çıkarmak için İtalya ve Almanya'nın çeşitli yollara başvurduğunu belirten gazete, bu yolları Almanya ve İtalya gazetelerinin Türklerle Arapların arasını bozmak için Arapça yalan haberler yapması, başta Suriye'de olmak üzere Arap ülkelerinde çeşitli propagandalar yapılması ve İtalya'nın Fransa'ya nota göndermesi olarak açıklamıştır.

Hatay'ın Türkiye tarafından ilhak edilmesinin bir başlangıç olduğunu, ileride Türkiye'nin tüm Arap topraklarını kendisine ilhak edeceğini ve Hatay halkının isteği olmadan Türkiye'nin Hatay'ı kendi topraklarına kattığı şeklinde Almanya ve özellikle

İtalya'nın propaganda yaptığını belirten Yenigün gazetesi, tüm bunları sert bir biçimde yalanlamıştır. Yenigün gazetesi yayınladığı makalelerde Hatay'ın Türkiye'nin bir parçası olduğunu, 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşmasıyla buranın bırakılmak zorunda kalındığını ve şimdi de Hatay'ın anavatana kavuştuğunu savunmuştur. Ayrıca Hatay'ın Türk olduğunu belirten gazete, Hataylıları temsil eden Hatay Meclisi'nin ittifakıyla Hatay'ın Türkiye'ye katıldığını savunmuştur.

Türkiye'nin İtalya ve Almanya gibi sömürgeci olmadığını savunan bu gazete, daha dün İtalya'nın Habeşistan, Arnavutluk ve Trablusgarp'ı ve Almanya'nın da Çekoslovakya'yı işgal edip insanları öldürdüğünü unutarak şimdi de barışçıl bir şekilde halledilen Hatay davasını alevlendirme isteğini gülünç ve saçma bulmuştur. İtalya ve Almanya'nın asıl niyetlerinin Arapları Türklere karşı kıskırtıp daha sonra da Arap topraklarını sömürmek olduğunu ileri sürmüştür. Ama Arapların bunların oyununa düşmeyeceğini belirtmiştir.

Gazete bu konuda sık sık İtalya'yı tehdit etmiştir.

Yenigün gazetesi yayınladığı son makalelerinde, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla burada yaşayan Ermenilerinin hiçbir sebep yokken Suriye ve Lübnan'a göç ettiklerini belirtmiş ve Ermenilerin göç etmesinde şahsi menfaat peşinde koşan bazı tahrikâtçıları sorumlu tutmuştur. Bu tahrikâtçıların sözüne güvenerek göç eden bu Ermenilerin perişan olduklarını ve acı çektiklerini belirten gazete, göç eden Ermenilerin şimdi çok pişman olduklarını savunmuştur. Ancak bu saatten sonra yapılacak bir şeyin olmadığını ifade etmiştir.

2.4. Yeni Adana Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi

Yeni Adana gazetesinin 1936-1939 yılları arasındaki tüm sayıları incelendiğinde Hatay meselesiyle başlangıçtan itibaren ilgilenmiş olmasına rağmen çok fazla başmakale yayınlamadığı görülür. Yani Hatay ile ilgili olayları ve gelişmeleri yakından izlemesine rağmen fazla başmakale yayınlamadığını görmekteyiz. Yine de yayınlanan bu makalelere bakarak Yeni Adana gazetesinin Hatay meselesine bakış açısını ortaya koyabiliriz.

9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşması'ndan sonra Suriye'ye bağımsızlık öngörülürken anlaşmada Sancak ile ilgili hiçbir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak

anlaşmayı imzalayan Suriye heyeti memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere verdiği beyanatta birlikte Suriye'nin Sancak üzerindeki asıl niyeti anlaşılmıştır. Suriye heyeti İstanbul'da gazetecilere Sancak'ın ilerde Suriye'nin bir parçası olacağını belirtmiştir. Bu durum karşısında Türk hükümetinden tepkiler geldiği gibi bölge basınında da tepkiler geldi. Bu bağlamda Falih Rıfkı Atay Yeni Adana gazetesinin 3 Ekim 1936 tarihli sayısında "Suriye'de" başlıklı bir başmakale ele alarak Suriye'ye sert bir şekilde tepki göstermiştir. Atay bu başmakalesinde ilk önce Antakya'da bir Türk bayrağının parçalandığını ve Şam gazetelerinde sokak edebiyatıyla Ankara'nın küçümsendiğini ileri sürmüştür. Daha sonra yazar, Şam'da çıkan bu gazetelerin Sancak'ın yanında bir de Kilikya'nın Araplığından söz etmeye başladıklarını belirterek bunlara sert bir şekilde cevap vermiştir. Bu konuda 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması'na bakılması gerektiğini belirten yazar, ayrıca Sancak'ta yaşayanların çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu bu yüzden Sancak'ın ekalliyetinden söz edilemeyeceğini ileri sürmüştür. Kısacası, yazar bu başmakalesinde Türklerin Sancak'ta azınlık olduğu iddialarını çürütmeye çalışmıştır (Yeni Adana, 3 Ekim 1936, sa:4074, s.1).

27 Ocak 1937 tarihine gelindiğinde Milletler Cemiyeti'nde Sancak'ı ayrı bir varlık olarak kabul eden Sandler Raporu kabul edilmişti. Bu raporla birlikte en kısa zamanda Sancak statü ve anayasası hazırlanacaktı. Hatay ve Türkiye için büyük bir zafer olan bu gelişme Türkiye hükümeti ve Türk kamuoyunda sevinçle karşılanmıştır. Aynı zamanda bu gelişme bölge basınında da sevinçle karşılanmıştır. Yeni Adana gazetesinin 30 Ocak 1937 tarihli sayısında Ahmet Remzi Yüreğir "Sevinç Günleri" başlıklı bir başmakale ele alarak Türkiye için sevindirici olan bu gelişmeyi şöyle değerlendirmiştir:

"Milli davamızdan olan (Hatay) meselesinin hüsnü suretle ve Milli arzumuz dahilinde halli dolayısıyla yurdun her köşesinde büyük sevinç, sonsuz heyecan, ölçüsüz şenlikler devam ediyor. Adanamızda bu günün bayramını yarın yapacaktır.

Yıllardan beri vücudumuzdan kopararak ayrı bırakılmış olan ve ana yurdun burası, burasının ana yurt için gözyaşları döktüğü ve hasretini çektiği Hatay için bu gün ne yapılırsa az olur. Bugün kazanılmış olan Türkün davası aynı zamanda hakkın da davasıdır. Çünkü yüz binlerce Türkü bağrında yaşatan ve kırk asırlık bir tarihe malik bulunan bu öz Türk ülkesinin hakkı verilmek gerekti. Ve nihayet buda oldu, ve bu hakta teslim edildi.

Asiltürk, hakkına razı Türk, her zaman hakkını istemiş ve her zaman hakkını almıştır.

Buna en adil şahid; en yaşlı tarihtir.

Dünyanın en büyük adamlarını başında tutan dünyanın en yiğit en modern bir ordusuna malik bulunan Türkiye; istediği zaman istediği yerleri nihayet 24 saat zarfında işgal ve istirdat etmek kuvvet ve kudretine malik olduğu halde sırf hakkına razı, haklara ve ahitlere hürmetkâr olduğu için hiç bir vakit kuvvetten istifade etmek yollarını düşünmemiş bilakis dünya sulhu dünya rahatlığı için bir çok fedakârlıklara katlanarak işi politika yolundan halletmek cihetini tercih etmiştir.

İşte (Montro) konferansı, işte (Hatay) davası...

Bütün bu hareketler her zaman olduğu gibi bugünlerde; Türkün sözünün eri olduğunu ve ahitlere en kuvvetli bağlarla merbut bulunduğunu gösterir.

Türkün bariz vasıfları olan bu hallerini bütün dünyaya gösterip tastik ettiren ve bu suretle en büyük muvaffakiyetleri bizlere kazandıran Atatürkümüze ve hükümetimize Milletimizden sonsuz saygılar..” (Yeni Adana, 30 Ocak 1937, sa:4128, s.1).

Bu değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere yazar, Hatay meselesini Türkiye'nin bir milli davası olarak nitelemiş ve yıllardan beri Hatay'ın Türkiye'den ayrı bırakıldığını ifade etmiştir. Bugün yüz binlerce Türk'ün Hatay'da yaşadığını ileri süren yazar, öz Türk olan Hatay'ın hakkının teslim edildiğini belirtmiştir. Daha sonra yazar, Türkiye'nin Hatay'ı alabilecek kadar güçlü bir ordusu bulunduğu halde sırf dünya barışını bozmamak için Hatay meselesini politika yoluyla halletmeye çalıştığını belirtmiştir. Türkiye'nin Montrö'de olduğu gibi Hatay davasında da barışçıl hareket ettiğini belirttikten sonra yazar, bu başarıyı kazandıran Atatürk'e ve Türk hükümetine teşekkür etmiştir.

Milletler Cemiyeti Konseyi'nde alınan 27 Ocak 1937 kararlarından sonra Uzmanlar Komitesi kurularak Hatay'a gönderilmiştir. Bunların görevi Hatay'da 27 Ocak 1937 kararları esas alınarak Sancak statü ve anayasasını hazırlamaktı. Ancak bu sırada Uzmanlar Komitesi'nin çalışmalarını ve dolayısıyla Milletler Cemiyeti'nde alınan Sancak'ın ayrı varlık kabul edilmesi kararını engellemeye çalışan bazı tahrikâtçılar olmuştur. İşte Falih Rıfkı Atay Yeni Adana gazetesinin 16 Mart 1937 tarihli sayısında “Eksperler” adlı bir başmakale ele alarak bu konuya değinmiştir. Yazarın bu tahriklerin başta Suriye tarafından başlatıldığını iddia ettiği bu başmakalesinin bazı kısımları şöyledir:

“...Aynı zamanda Suriye tarafından bir tahrik kasırgası koptuğunu görmekteyiz. Manzara odur ki Hatay davası hallolunmuş mudur, yoksa henüz münakaşasına mı başlanmıştır, hükümlerinden birini vermekte tereddüt edenler olabilir. Hakikat nedir?

Bizler milletler cemiyetinin bir yandan hakkı, öbür yandan şark Akdenizinde barış duruluğunu menfaatlerini göz önünde tutarak, tesbit ettiği teklifleri kabul ettik. Bazı fedakârlıklara razı olmuşsak bunun sebebi, Cemiyet azaları arasındaki dayanışmayı korumak ve barış nizamını müdafaa etmek milli politikamızın bize emrettiği düstürlar olmasındandır. Yoksa Sancak, hiç şüphe yok ki tam tamına Türktür ve en doğru hal şekli hiç tereddüt edilemez ki, Sancağın tam istiklali idi. Şu halde konseyin hal ve prensipleri, bizim muvafık kalacağımız asgari haddi gösterir. İstatü ve anayasa tanzim olunurken, eğer bu prensipler, Sancağın Türklüğü lehine azami tefsir edilemezse, ipleri hangi ellerle çekildiğini bilmediğimiz tahrik koklalarının istediği olur: Yani Türkiye ve Fransa sağduyu sahibi soğukkanlıların, Milletler Cemiyeti davasına yeni bir hizmette bulunmak hususundaki gayretleri iflas ettirilmek tehlikesine uğrar. Hayır, eğer Hatay davası hallolunmak istenmişse, bu, istatü ve anayasa meselesinde oyunbozanlık etmemek şartıyla hakikat olabilir. Cenevre mütehasısların müzakeresi, iyi ve kötü niyet sahibi cemiyetçiler için yeni bir imtihan safhası teşkil ediyor. Her tarafta tahrikçileri durdurmak, Sancak havasını bulandırmamak, hakkı ve barışı müdafaa zaruretlerine itaat etmek lazım gelir. Türkiye ne müzakerelerde hakkı, ne de hudutlarında emniyeti ile oynanılır Devletlerden değildir.

Biz Fransanın ve Suriyenin dostu, Milletler cemiyetinin sarsılmaz azasıyız: Her iki vafımızın da en hafif karşılığı olan, iyi niyet ve adalet esaslarına riayet olunduğunu görmek isteriz. Tahrikçilerin, onların aletlerinin veya oyuncularının tehlikede hiçbir menfaatleri yoktur. Fakat onların Cenevre veya Sancakta su bulandırmalarına müsaade etmek, yeniden ağır mesuliyetlere meydan verebilir” (Yeni Adana, 16 Mart 1937, sa:4162, s.1).

Görüldüğü üzere yazar, başta Milletler Cemiyeti’nin aldığı kararları; Türkiye’nin barışı korumak, Türkiye’nin dış politikasında tercih ettiği barış yöntemini bir kez daha hayata geçirmek ve Milletler Cemiyeti üyeleri arasındaki dayanışmayı korumak için kabul ettiğini belirtmiştir. Yazar hemen arkasından Sancak’ın Türk olduğunu belirterek eğer Sancak statüsü düzenlenirken Sancak Türklüğü lehine karar verilemezse kimler tarafından yönetildiğini bilmediğimiz tahrikâtçıların amacına ulaşmış olacağını ileri sürmüştür. Yani Fransa ve Türkiye’nin mesele üzerindeki soğukkanlılığı ve Milletler Cemiyeti çalışmalarının iflas edeceğini ileri sürmüştür. Bu durumun oluşmaması için bu tahrikçileri engellemek gerektiğini belirten yazar, Türkiye’nin ne görüşmelerde hakkı ile ne de sınırlarında güvenliği ile oynanacak bir devlet olmadığını belirterek bir bakıma tehditlerde bulunmuştur.

Bu arada nihayet Uzmanlar Komitesi çalışmalarını tamamlamış ve 29 Mayıs 1937 tarihinde hazırladığı raporu Milletler Cemiyeti Konseyi’ne sunmuştur. Böylece

Milletler Cemiyeti'nde 27 Ocak 1937 tarihinde alınan Sancak statü ve anayasası kesin şeklini alarak kabul edilmiştir. Hatay Türkleri ve Türkiye lehine alınan bu kararlar Suriye'de tepkilere neden oldu. Bazı Suriyeliler tekrar tahriklere hız vermişlerdir. Bu bazı Suriyelilerin davranışları bölge basınında büyük bir tepkiyle karşılandı. Bu bağlamda Yeni Adana gazetesinin 9 Haziran 1937 tarihli sayısında Ahmet Remzi Yüreğir "Yine Hatay Davamız" başlıklı bir başmakale ele alarak bu Suriyelilere sert bir biçimde tepki göstermiştir. Yazar bu başmakalesinde ilk önce çok uzun ve zorlu mücadelelerden sonra Hatay davasının Milletler Cemiyeti'nde onaylandığını belirterek bu meselede hakların ve hakikatlerin gerçek yüzünü kapatmak için bin bir türlü oyun ve entrikalar çevrildiğini; fakat hakkın yerini bulmasına bir türlü mani olunamadığını belirtmiştir. Hemen arkasından yazar, böylece hakikat ortaya çıktıktan sonra bu işle uğraşanlara yani Suriye'ye düşen vazifenin susmak ve hakkı teslim etmek olduğunu ifade etmiştir. Ancak böyle hareket edilmeyip tam tersine Donkişot gibi dünyaya meydan okunduğuna şahit olduklarını belirten yazar, henüz sömürge altında bulunan Suriye'ye ya da buradaki malum zümre olarak nitelendirdiği zümreye seslenerek şu uyarılarda bulunmuştur: "...Bu günkü dünya üzerinde büyük bir varlık ve mevcudiyete malik olan Atatürk Türkiyesine ve onun dostluğuna muhtaçtırlar. Hatay meselesini milli bir dava olarak kabul ve müdafaa eden de Türkiyedir..." Yazar Suriye'yi dikkatli davranması gerektiği konusunda uyardıktan sonra Suriye'nin bugünkü davranışlarını şöyle değerlendirerek başmakalesini bitirmiştir:

"...Şu duruma göre Suriyelilerin bütün gürültü ve patırtıları Türkiye'ye karşı oluyor demektir. Bir takım hayalperest politikacıların körüklemekte olduğu bu tehlikeli ateş; korkarız ki yine kendilerini yakacaktır. Çünkü Türkiye; Türklüğü müdafaa ve muhafaza için her zaman, her türlü vesaite sahip bulunmaktadır. Müteaddit tecrübelerden sonra bu hakikat anlaşıldığından artık bu tehlikeli iş üzerinde oynamak ve ısrar etmek bilemeyiz ki ne dereceye kadar akilana bir hareket olur.

Biz Suriyeli dostlarımıza yine tekrar ederiz:

Her bakımdan ve her zaman Atatürk Türkiyesinin yardım ve dostluğuna muhtaçtırlar" (Yeni Adana, 9 Haziran 1937, sa:4236, s.1).

Bu kısa değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere yazar, Hatay davası Milletler Cemiyeti'nde onaylandığı halde bazı Suriyeli gurupların hala tahriklerine devam ettiklerini iddia ederek bu Suriyelilerin davranışlarını eleştirmiş ve bu davranışları mantıklı bulmadığını vurgulamıştır. Daha halen sömürge altında bulunan Suriye'nin

Donkişotlaşmasına anlam veremediklerini belirterek Suriye'nin her zaman Türkiye'nin yardım ve dostluğuna muhtaç olduğunu belirtmiştir.

1938'in Mayıs ayına gelindiğinde Hatay meselesi Fransa hükümetinin ve onun Sancak'taki memurlarının faaliyetleri nedeniyle çıkmaza girmişti. Bu bağlamda Yeni Adana gazetesinin 20 Mayıs 1938 tarihli sayısında yine Ahmet Remzi Yüreğir "Hatay Davamız ve Fransa" adlı bir başmakale ele alarak bu konuya değinmiştir. Yazar bu başmakalesinde Hatay'daki karışık vaziyetlerden Fransa hükümeti ve onun Sancak'taki memurlarını sorumlu tutarak Fransa'yı şu şekilde çok sert bir biçimde eleştirmiştir:

"Türklükten hiç bir suretle ayrılmasına imkân bulunmayan ve buna herhangi bir şekilde olursa olsun imkân verilmeyecek olan Türk Hatay; Fransız dostlarımız yüzündendir ki bu güne kadar şu karışık vaziyetten kurtulamadı ve kurtulamaz da..."

Çünkü bu işin elebaşı Fransadır...

Biz Kilikyalılar ki bu Fransayı çok yakından görmüş ve tecrübe etmiş olduğumuz için bu iş üzerinde fazla söz söylemeyi zait görürüz.

Her zaman, her vakit Hatay meselesi mevzubahis olunca hatırımıza gelen şu olmuştur:

Madama ki orada bir Fransız idaresi ve onun şuursuz ve farfarı memurları vardır. Burasında düzgün ve hüsnüniyet üzerine iş görülmesine imkân yoktur.

İşte aylardan beri geçen hadiseler de bunu pek âlâ isbat etmiştir. Şunu bir kerre daha tekrar eldim ki;

Fransa hükümeti ve bunun allak ve düzenbaz memurları Hatayda bulundukça burada selâmet ve emniyetle iş görmek imkânsızdır. Bu vesileyle Kilikyadaki hatıraları ve buna sebep olanları tekrarlamak istemeyiz fakat; Dünya hürriyetinin beşiği olduğunu nihayet bir maske olarak kullanan Fransanın Kilikyadaki hürriyet tarihine en büyük damgayı vurmuş olduğunu da söylemekten kendimizi alamayız.

Kara günlerin bir facia sahnesi şikâyet ve tasvir için Kilikyanın Umum Valisi bulunan Bremon huzurunda; İran devletinin Adana Jeneral Konsolosu muhterem Asaf Han Bremonun yüzüne karşı; Bütün medeniyet ve insaniyete hürriyet alameti olarak gösterilen üç renkli Fransız bayrağını da lekelediniz diye haykırmamış mıydı?

Bu gün Hatayda da bulunan yine o hükümet ve yine onun memurları değil midir?

Esefle söylemek gerekir ki; Fransa hükümeti ve onun memurları ne verdikleri sözde dururlar ve ne de koydukları imzanın şerefine riayet ederler. Meselâ Kilikya itilafnamesi Franklen Buyyon ile Ankarada imza edilip de buranın tahliyesi hazırlığı başladığı sıralarda bile Adanadaki Fransız kumandanı olan (Dofyo) Fransız mezarlığına diktirdiği bir kırık sütun önünde söylediği bir nutukta;

Kilikyadan çıkmıyacağız, Fransanın ruhu, vicdanı buradadır diye bağırmanın idi?

Fakat Türkün azmi, iradesi bu palavracıya ve buna benzerleri daha gününden evvel Kilikyadan koğmuştu o da başka. Zaten Fransaya dünya sulhunun cadısı diyorlar. Hiçbir şeyi karıştırmadan daha doğrusu eline yüzüne bulaştırmadan halle yanaşmaz hem de zararına olmak şartıyla...

Hatay işinde aynı maske ile hareket eden bu hükümetin artık cadı vaziyetindeki hareketine bir son vermek zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir bile...

Binaenaleyh; bütün mesuliyet Fransaya ait olmak üzere Türklük menfaatinin istihsaline geçmeliyiz. Artık Türklüğü hatta bütün acun sulhunu bu cadı politikasından kurtarmalıyız” (Yeni Adana, 20 Mayıs 1938, sa:4515, s.1-2).

Ele alınan bu başmakaleden anlaşılacağı üzere yazar, Hatay’daki karışık vaziyetten ve Hatay meselesinin bu zamana kadar halledilememesinde Fransa hükümetini ve onun memurlarını sorumlu tutmuştur. Daha sonra Türk Hatay’da Fransız hükümeti ve onun memurları buldukça Hatay meselesinin halledilemeyeceğini ileri sürmüştür. Bu iddiasına ispat olarak da aylardır süren olayları kanıt olarak göstermiştir. Daha sonra yazar Fransa’nın sözünde durmadığını ve durmayacağını iddia ederek bunu kanıtlamaya çalışmıştır. En son olarak yazar Fransa’yı dünya barışının cadısı olarak nitelemiş ve tüm dünya barışının bu cadı politikasından kurtarılması gerektiğini ifade etmiştir.

Yine Yeni Adana gazetesinin 24 Mayıs 1938 tarihli sayısında Ahmet Remzi Yüreğir “Fransa-Yanlı Politika” adlı bir başmakale ele alarak Fransa’nın hem bir yandan dünyanın en demokratik idaresine sahip bir ülke olduğunu iddia etmesini hem de öbür yandan emperyalizm politikasını sürdürmesini sert bir biçimde eleştirmiştir. Yazar ayrıca Fransa’nın tek bir vatandaşının bile bulunmadığı Hatay’dan çekilmemesini ve ısrarla Milletler Cemiyeti’nin kararlarına rağmen Hatay anlaşmasını uygulamamak için elinden geleni yapmasını şöyle eleştirmiştir:

“Bu günkü dünya üstünde yanlış yollardan giden, daha doğrusu farfari adamlar gibi hissine mağlup olarak hareket edenlerden birisi varsa, o da hiç şüphe yok ki Fransa hükümetidir. Fransanın Beynelmilel politikada mandaterlik veyahut sömürgecilik tutumlarında her zaman bu yanlış ve zararlı eserlerine şahit olunmaktadır. Bir taraftan kendisine dünyanın en müfrit demokrat idarecisi süsünü veren Fransa; bir taraftan da bunun aksine olarak en insafsız bir emperyalist tavrı takınmaktan geri durmuyor.

İşte bu hareketler dolayisiyledir ki; müttefik, dost ve yardımcıları yanında daima müşkül vaziyette kalıyor. Daha doğrusu, müttefik ve dostlarını zaman zaman müşkül ve karışık vaziyetlere sokarak işleri de berbat edip bırakıyor.

Meselâ; bütün milletlerin kendi hak ve hakimiyetlerinin kullanılmasının kabul edildiği şu devirde, Fransanın Suriyede ve Hatayda oturmasının ve bu iş üzerinde hâlâ ısrar etmesinin ne manası olabilir.

Suriye ile bir muahede yapar, aradan yıllar geçer, hâlâ tasdik edilerek tatbik sahasına konulmaz.

Hatay için Millerler Cemiyeti huzurunda sonsuz müşkülât ve bin bir entrikadan sonra bir itilafname imza eder, fakat tatbikine yanaşmaz. Kalleş, hilekâr memurlarıyla bunu da berbat bir şekle sokar; işte bu entrikanın manzarasını bir sinema şeridi gibi bu günlerde seyredip duruyoruz.

Avrupada ise, İtalyaya, Almanyaya hatta İngiltereye karşı aldığı iki yüzlülük ve oyalama siyaseti de meydanda.

Biz şimdi onları bir tarafa bırakıyoruz. Yalnız anlamak istediğimiz nokta şudur:

Bu gün tek bir Fransızın bile bulunmadığı Hatayda Suriyede Fransanın ne iş var?. Neden burasını hakiki sahiplerine bırakarak savuşup gitmiyor?.

Mamafih Bizim çok iyi tanıdığımız Fransadan böyle akıllane hareketde beklemek beyhude bir şey olur ya...” (Yeni Adana, 24 Mayıs 1938, sa:4518, s.1).

Görüldüğü gibi yazar, Fransa'nın emperyalist bir tavır sergilemesinin dost ve müttefiklerini de zor durumda bıraktığını belirterek buna örnek olarak Suriye ve Hatay'daki durumu göstermiştir. Yazar Fransa'nın daha halen Suriye'de ve Hatay'da ısrarla durmasını hayretle karşılamış ve bunun mantıksız bir hareket olduğunu belirterek Fransa hükümetini eleştirmiştir. Daha sonra yazar Fransa'nın her zaman ikiyüzlü ve verdiği sözü tutmayan bir politika takip ettiğini belirterek bugün Fransa'nın Hatay'da takip ettiği politikanın bu olduğunu ileri sürmüştür. Kısacası yazar, Fransa'nın tek bir vatandaşının bile yaşamadığı Hatay'da bulunmasının yanlış olduğunu belirterek Fransa'yı bu noktada eleştirmiştir.

Sonuç olarak Yeni Adana gazetesinin az sayıda yayınladığı bu başmakalelerinden Yeni Adana gazetesinin de yukarıda bahsettiğimiz Yeni Mersin ve Yenigün gazeteleri gibi Hatay meselesinde Hatay Türklerinin haklarını savunduğunu görmekteyiz. Hatay davasını Türkiye'nin milli bir davası olarak kabul etmiştir.

Yeni Adana gazetesi meselenin başlangıcından itibaren Suriye'nin Hatay'ı ve hatta Kilikya'yı Suriye'nin bir parçası gibi göstermesine sert bir şekilde itiraz ederek tepkisini her fırsatta göstermiştir. Daha bağımsızlığını ilan etmeden Suriye'nin komşusunun topraklarına göz dikmesini hayretle karşılayarak Suriye'nin bu durumunu Donkişot'a benzetmiştir. Yeni Adana gazetesi ayrıca Suriye'nin Hatay'da çoğunluğu Türklerin değil, Arapların oluşturduğu iddiasını kanıtlarla çürütmeye çalışmıştır. Her

zaman Hatay'ın Arap değil, Türk olduğunu üstüne basa basa anlatmaya çalışmıştır. Suriye'nin Milletler Cemiyeti'nde alınan kararların uygulanmasını engellemek için yaptıkları tahrik oyunlarını bu gazete eleştirerek Suriye'yi davranışlarını düzeltmesi konusunda uarmıştır. Suriye'nin her zaman için Türkiye'ye muhtaç olduğunu belirtmiştir. Sürekli Suriye'yi ve Fransa'yı davranışlarını düzeltmesi konusunda tehdit etmiştir.

Yeni Adana gazetesi ayrıca sık sık Hatay meselesinde Fransa'nın ikiyüzlü bir politika izlediğini iddia ederek Hatay meselesinin bir türlü halledilememesinde Fransa hükümetini ve onun Hatay'daki memurlarını sorumlu tutmuştur. Fransa'nın yapılan anlaşmaları tatbik etmeyerek sözünü hiçbir zaman tutmadığını belirten bu gazete, Fransa'nın bundan sonra da sözünü tutmayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca bu gazete, Türkiye'nin Hatay meselesinde barışçı bir politika izlemesine rağmen Fransa'nın bu barışçı politikayı yok etmeye çalıştığını iddia ederek Fransa'yı bu konuda eleştirmiştir.

Ayrıca bu gazete sürekli olarak Fransa'nın Hatay'ı Suriye'ye vermekle 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nı ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Zaten Fransa'nın hiçbir zaman sözünü yerine getirmediği iddia ederek Fransa'yı sert bir dille sürekli eleştirmiştir.

Kısacası Yeni Adana gazetesi, Türkiye'nin Hatay davasında haklı olduğunu; Fransa ve Suriye'nin ise bu konuda tamamen haksız olduğunu savunmuştur.

2.5. Türk Sözü Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi

Adana'da gündelik siyasi gazete olarak çıkan Türk Sözü gazetesinin tüm sayıları incelendiğinde Hatay meselesiyle ilgili bütün gelişmeleri gazetesine taşımaya rağmen fazla sayıda bir başmakale yayınlamadığı görülür. Yine de yayınlanan makalelere bakarak Türk Sözü gazetesinin Hatay meselesine bakış açısı hakkında yorum yapılabilir.

Paris'te Fransa hükümeti ile Suriye heyetinin Suriye'nin istiklalini görüştüğü sıralarda Suriyeli milliyetçiler tarafından Suriye'nin doğal hudutlarının Toroslara kadar dayandığı iddiaları ortaya atılmıştır. Suriye'nin daha bağımsız olmadan komşusunun topraklarına göz dikmesine bölge basınından tepkiler geldi. Bu bağlamda Türk Sözü gazetesinin 29 Nisan 1936 tarihli sayısında Nevzad Güven "Antakya ve İskenderun'un

Türklüğü” başlıklı bir makale yayınlarak Suriyeli milliyetçilerin ortaya attığı bu iddialarına sert bir şekilde şöyle cevap vermiştir:

“Antakya ve İskenderun, içten coşan bir heyecanla ana vatanın büyük bir gününü kutladı. Bu, kanile, duygusile, kültürile Türk olan Antakya ve İskenderunun ana vatana, ve mensup olduğu büyük Türk milletine karşı olan bağ ve sevgisinin bir kere daha tezahüründen başka bir şey değildir.

Biz, Antakya ve İskenderunun bu heyecanını son zamanlarda bazı Suriye milliyetperverlerinin, Suriyenin tabii hudutlarını Toroslara kadar dayanan gülünç, hayali iddialarına verilmiş çok kati bir cevap olarak görüyoruz.

Suriyenin istiklali için yaptığı bütün hareketlere, iyi bir komşu sıfatile daima iyi bir gözle bakıyoruz. İstiklali milli servetlerinin en değer biçilmez sayan Türk milleti, başka bir milletin hürriyeti için yapacağı her hareketi sempati ile karşılar. Bu duygu onun milli karakterinde en göze çarpacek bir vasıf halindedir.

Yalnız, henüz emperyalist bir tazyik altında bunalmış bir vaziyette olan Suriye milliyetperverlerinin daha şimdiden gözlerini komşu milletlerin öz topraklarına dikmesi, en hafif tarifiyle gülünçtür.

Nerede kaldı ki, biz zaman ve icapların tesiri altında doğmuş bir vaziyet neticesi olarak Suriye hudutları içerisinde kalmış olan büyük bir Türk kütlesi ve toprağı üzerinde bir hak iddia edecek vaziyetteyiz.

Verilmiş söze, atılmış imzaya olan hürmetimiz ve sulh davasına bağlılığımız yüzünden susmak vaziyetinde kalışımızdan da derin bir acı duymaktayız..

Antakya, İskenderunun anayurda karşı olan bağlılık tezahürleri, bugünkü en mükâmil milliyet prensiplerinin ve tarifinin de açık bir ifadesidir;

Milliyet, beraberce yaşamak arzusudur” (Türk Sözü, 29 Nisan 1936, sa:3511, s.1).

Görüldüğü gibi yazar, Suriyeli milliyetçilerin Toroslar ve Sancak ile ilgili iddialarına 23 Nisan 1936 tarihinde Sancak Türklerinin büyük bir coşku içinde Türkiye’nin 23 Nisan Milli Hâkimiyet Bayramı’nı kutlamasını cevap olarak göstermiştir. Yazar, Suriye’nin bu iddialarını gülünç ve hayali olarak nitelendirmiştir. Daha sonra yazar, Suriye’nin istiklalini iyi karşıladıklarını; fakat daha halen sömürge altında bulunan bu ülkenin komşusunun topraklarına göz dikmesini gülünç olarak karşılamıştır. Akabinde yazar, Türkiye’nin bu durum karşısında susmasını Türkiye’nin barışa ve anlaşmalara olan hürmetine bağlamıştır. Kısacası, Hatay meselesinin daha resmiyet kazanmadığı bu dönemde Suriyeli milliyetçilerinin Suriye sınırı ile ilgili ortaya attığı iddialar bölge basınında çok büyük tepkilerle karşılanmıştır.

Paris’te Suriye heyeti ile Fransa hükümeti arasındaki görüşmeler nihayet 9 Eylül 1936 tarihinde yapılan bir ön anlaşma ile sonuçlanmıştır. Bu ön anlaşmayla Fransa

Suriye'ye bağımsızlık öngörürken Sancak ile ilgili olarak anlaşmaya hiçbir hüküm koymaması Hatay'da ve Türkiye'de endişelere sebep oldu. Bu bağlamda Niğde Saylavı Cavit Oral Türk Sözü gazetesinin 27 Eylül 1936 tarihli sayısında "İskenderun-Antakya" başlıklı bir başmakale ele alarak Sancak'ın durumu ile ilgili endişelerini dile getirmiştir. Yazar Sancak ile ilgili endişelerini dile getirmeden önce Suriye'nin bağımsızlığına kavuşmasının çok sevindirici bir gelişme olduğunu belirterek Kemalizm anlayışının bir özelliği olarak Türkiye'nin Suriye'nin bağımsızlığını elde etmesini gerçekten ve samimi olarak sevinçle karşıladıklarını anlatmıştır. Hemen arkasından yazar, bugün Suriye bayram yaparken; Sancak Türklerinin anavatan özlemi içinde acı çektiklerini belirtmiş ve Sancak'ın durumuyla ilgili endişelerini şöyle dile getirmiştir:

"...Yalnız şurasını da açıkça söylemeliyiz ki bugün bir taraftan Suriyeli kardeşlerimizin bu istiklale kavuşmalarına sevinirken öte taraftan da içimizi sızlatan, yüreklerimizi yakan çok acıklı bir realite ile karşı karşıya bulunuyoruz. Öyle bir vaziyetteyiz ki sevinelim mi ağlayalım mı?.

Bugün Suriye şenlik yapıyor. Çok iyi. Fakat öte tarafta Türk İskenderun ve Türk Antakyadan yükselen ıztrap ve feryad; istiklal hasretinin anavatan ayrılığının yürek dayanmaz göz yaşları ve sızıltıları anayurdda gittikçe artan, şiddetlenen umumi bir teessür halini alıyor. Bugün İskenderun ve Antakya meselesi yurddaşın kafasını ve yüreğini kemiren bir dert olmuştur. Çünkü İskenderun ve Antakya taşıyla topragiyle Türk olan bir mıntıkadır. Burada yaşayan 300 bin kişiye yakın büyük Türk kütlesi diliyle, kaniyle ırkiyle, tarihiyle büyük Türk milletinin bir parçasıdır.

Etin kemikten ayrılmadığı gibi bu bölgenin de anavatandan ilelebed ayrı yaşamasına imkan ve ihtimal yoktur. Vakıa hadise bu yurd parçasını bizden ayırmıştır. Fakat Ankara muahedesile olan bu ayrılışla buraya hususi ve muhtar bir idare şekli verilmişti.

Halbuki bu şekil, bu muahede hükümlerine uygun bir tarzda tatbik edilmemiştir. Ve o günden bugüne kadar da esaret altında inliyen bu kardeşlerimizin sesleri durmadan yükselmiştir.

Fransa ile Suriyenin bu son anlaşması şüphe yok ki dünya barışı için faydeli ve hayırlı bir hadisedir. Fakat böyle hayırlı bir anlaşma yapılırken bu Türk bölgesinin mukadderatı nasıl unutulmuştur?. Bunu bir türlü anlıyamıyoruz. Biz bu konuşmaların Nasyonalist, Fransa ile istiklali için mücadele eden milliyetçi Suriyenin İskenderun ve Antakyanın hakkını tanımalarını, görmelerini ve vermelerini bekler ve umarız. Lakin bu ümitsiz Fransız ve Suriye anlaşmasında tahakkuk etmedi. Belki herhangi bir sebep bu işi bir zaman meselesi yapmıştır. Belki de kasden unutulmuştur. Eğer birinci ihtimal doğru ise bu meselenin artık gecikmesinin manası kalmamıştır.

Biran evvel dostça ve dostlukla çözmek zamanı gelmiştir. Eğer ikinci ihtimal doğru ise İskenderun ve Antakyanın Türk vatanın bir parçası olduğunu bilmek

lazımdır. Onun için biz Fransız ve Suriye hükümetlerinin bu hakikatleri göz önünde tutarak İskenderun ve Antakya meselesini Türkiye'ye en uygun bir şekilde çabucak halletmelerini bekler ve umarız. Yoksa, siyasi muahedelere bir kıymet verilmediğini gördükçe, insanın, büyük Fridikle, Fürst Bülav'ın söyledikleri tarihi sözlere inanacağı geliyor!" (Türk Sözü, 27 Eylül 1936, sa:3641, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşıldığı üzere yazar, Fransa ile Suriye'nin yaptığı son anlaşmayı çok iyi karşılarken bu anlaşmada Sancak'ın geleceğinin nasıl unutulduğunu sorgulamıştır. Yazar daha sonra Sancak'ın geleceğinin bu anlaşmada belirlenmemesini ya herhangi bir sebepten dolayı bu iş zamana bırakılmış olabileceği ya da kasten bunun unutulmuş olabileceği tahmininden bulunmuştur. Akabinde yazar, bu ihtimallerini değerlendirerek bu işin bir an evvel çözümlenmesini istemiştir. Ayrıca Türk Sözü gazetesi bu makalesiyle yukarıda saydığımız diğer bölge gazeteleri gibi Hatay'ın kesin olarak her şeyiyle Türk olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Hatay'ın aslında Türkiye'nin bir parçası olduğunu; ancak 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla burada özel bir idare uygulanması şartıyla Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldığını ileri sürmüştür. Ardından bu anlaşma hükümlerinin hiçbir zaman uygulanmadığı ve bu yüzden buradaki Türklerin yıllardan beri acı çektiğini iddia ederek bu acının artık son bulması gerektiğini belirtmiştir.

Bu arada Fransa-Suriye Ön Anlaşması'nı imzalayan Suriye heyeti memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere Sancak'ın artık 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla tespit edilen rejimle birlikte Suriye'ye ilhak edileceği beyanatını vermesi Türkiye'de ve Hatay'da tepkiyle karşılanmıştır. Bu durum bölge basınında da tepkilere neden oldu. Bu bağlamda Türk Sözü gazetesinin 30 Eylül 1936 tarihli sayısında Nevzat Güven "Antakya ve İskenderun Türklerinin Hakkı" başlıklı bir makale ele almıştır. Bu makalede yazar ilk önce Suriye'nin de bağımsız olmasına Türkiye olarak sevindiklerini ifade ettikten sonra Suriye istiklaliyle neden bu kadar çok ilgilenmelerinin sebebini açıklamıştır. Buna sebep olarak yazar, İskenderun ve Antakya'daki Türklerin çoğunlukta olmasını göstermiştir. Daha sonra Sancak'taki Türklerin haklarını ve çektikleri çileleri şöyle anlatmıştır:

"...1921 de Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara itilafnamesinde Antakya ve İskenderun Türklerine, tıbbı Suriye gibi, Fransız mandası altında hususi bir idare rejimi verilmişti. Suriyeye bağlı olarak kalan bu mıntıka Türkleri tam bir muhtariyetle idare edilecekti. Mandater devletin bu idare şeklini tam ve Ankara itilafnamesi ruhuna uygun olarak tatbik ettiği söylenemezse de, Antakya

ve İskenderun Türkleri muhtar bir idareye olan haklarını daima müdafaa etmiş ve istemişlerdir.

Binaenaleyh bu onbeş yıllık idarenin Antakya ve İskenderun Türkleri üzerinde psikolojik bir tesiri olmuştur: Anavatandan ayrıldıktan sonra bile Suriyeden ayrı yaşamış ve onunla arasında ne idare birliği, ne kültür ve ne de ruh yakınlığı olmamıştır. Hatta Suriyenin büyük mücadelesine asgari bir nisbette bile olsun karışmamış ve bu mücadeleyi tıbkı komşu bir milletin içinde cereyan eden bir hadise gibi, şüphesiz alaka ile, fakat katiyen iş haline dönmek istidadı olmayan bir alâka ile seyretmiştir. Antakya ve İskenderun bununla da, Suriyeden ayrı bir ruh taşıyan ve bambaşka bir arzu ile tutuşan büyük, şuurlu ve arzuları tebellür etmiş bir kütle olduğunu isbat etmiştir....”

Bu parçadan da anlaşıldığı üzere yazar, 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla Sancak’a aynı Suriye gibi Fransız mandası altında özel bir idare rejiminin verildiğini belirterek bu rejim her ne kadar uygulanmamış olsa da Sancak Türklerinin bu rejime dayanarak haklarını her zaman savunduğunu ileri sürmüştür. Daha sonra yazar Sancak Türklerinin bu zamana kadar hep kendilerini her yönden Suriye’den ayrı bir varlık olarak gördüğünü ve bunun için çaba gösterdiğini ifade etmiştir.

Yazar sözlerini daha sonra esas konuya yani Suriye heyetinin Paris dönüşünde gazetecilere verdiği beyanatta getirmiştir. Heyet başkanın Sancak’ın Suriye’ye ilhak edileceği şeklindeki beyanatına şu şekilde sert bir tepki göstermiştir:

“...Paristen dönen ve İstanbul matbuatına beyanatta bulunan Suriye delegasyonu reisi Haşim Attasi muahede hakkında izahat verirken Antakya ve İskenderun Türklerinin de etnik bir ekalliyet olarak Ankara itilafnamesinin tesbit ettiği rejimle Suriyeye ilhak edileceğini söyledi.

Salâhiyattar ve mesul bir devlet adamının ağzından eşitmemiş olsaydık bu sözlerin doğruluğundan bile şüphe ederdik. Çünkü biz, başka millet idaresinin acısını hala tanımakta olan, hürriyet ve istiklal davasının müdafaası için Fransa ile karşı karşıya oturan Suriyenin, Antakya ve İskenderun için de yeni bir rejim ve geniş bir hürriyet havası hazırlayacağını sanmıştık. Ve bu, Suriye delegasyonu tarafından Antakya ve İskenderuna yapılmış bir cömertlik de olmazdı. Çünkü bu bir hakkı.

Suriyeli komşularımızın müstakil bir devlet kurmak için bugünkü dünyanın istediği coğrafi, ekonomik, ve psikolojik şartları haiz ve müstakil bir millet olarak yaşamak için kültür ve politika rüştüne vasıl olduklarından şüphe etmiyoruz. Fakat, Suriyelilerin istiklal hayatında emeklemeğe başladıkları bir devrede, ikiyüz seksen bin kişilik, milli şuura sahip, ve kendilerinden tamamile ayrı bir ruh taşıyan bir kütleyi ekalliyet olarak ilhak etmelerindeki tehlike karşısında endişeye düşmekten de kendimizi alamıyoruz.

Nitekim Fransa hükümeti de, Suriyeye tanıdığı istiklal için en ön şart olarak, azlıkların hukukuna riayeti ve bu hususta bir müdahale hakkını ileri sürmüştür. Bize kalırsa bu tehlike Antakya ve İskenderun Türklüğü için ne kadar varit ve büyükse bizzat Suriye için de o kadar büyük ve varittir...”

Buradan da anlaşılacağı üzere yazar, Fransa'nın Suriye'ye verdiği bağımsızlığın aynısını Sancak'a da vereceğini sandıklarını; ama böyle bir cömertlikte bulunmadığını ifade etmiştir. Daha sonra yazar, Sancak'ın her şeyiyle Suriye'den tamamen ayrı bir Türk memleketi olduğunu iddia ederek Suriye'nin daha istiklaline bile kavuşmadan Sancak Türklerini azınlık olarak Suriye'ye ilhak etmeye kalkışmaları karşısında endişeye düştüklerini belirterek ve de bir Suriye devlet adamının böyle bir şeyden yani Sancak'ın Suriye'ye ilhakından bahsetmesini hayretle karşıladıklarını ifade etmiştir. Daha sonra yazar böyle bir durumun Sancak'ın Suriye'ye ilhak edilmesinin hem Suriye hem de Sancak Türkleri için bir tehlike yaratacağını ileri sürmüştür.

Suriye'ye tepkisini ortaya koyduktan sonra yazar, tekrar Sancak'ın tamamen Türk olduğunu belirterek Sancak Türklerinin razı olabileceği statünün en az tam bağımsızlık olduğunu ileri sürmüştür. Yazar akabinde Sancak'a statü olarak en az tam bağımsızlık istemesinin sebebini şöyle açıklamıştır:

“...Çünkü, Antakya ve İskenderun Türklerinin duyduğu hisleri, modern milliyet prensiplerinin miyarına vuracak olursak bu toprak parçasının Atatürk vatanından ayrı yaşamasına imkan olmadığı derhal meydana çıkar. Benliğini duymuş, arzu ve bağları tesbit edilmiş bir kütlenin yabancı bir idare içinde, yabancı bir hakimiyet altında kalması, onun için bir tehlike değil, vukua gelmiş bir afet, bir beladır...”

İşte görüldüğü gibi Hatay meselesinin bu başlangıç döneminde Hatay'ın tam bağımsızlığından daha ziyade Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesi fikri vardır.

Yazar hemen arkasından Sancak'ın Suriye'ye ilhak edilmesinin Hatay için tehlike olduğu kadar Suriye için de tehlike olduğunu iddia ederek bunun sebebini şöyle açıklamıştır:

“...Diğer taraftan, bu vaziyet genç Suriye devleti için de bir tehlikedir. Çünkü, nüfusu ile mukayese edildiği zaman büyük bir kalabalık teşkil edecek olan, başka bir emel, başka bir arzu ile kıvranan Antakya ve İskenderun Türklüğü gibi büyük bir kütle kendisi için daimi bir ihtilaf ve bozgun faktörü olarak kalacaktır...”
(Türk Sözü, 30 Eylül 1936, sa:3643, s.1,3).

Yani her şeyiyle ayrı emel taşıyan bir milletin Suriye sınırları içerisinde kalmasının Suriye'de karışıklık çıkaracağını iddia etmiştir.

Yine Türk Sözü gazetesinin 7 Ekim 1936 tarihli sayısında Nevzad Güven “Antakya ve İskenderun'un Hakkı Anavatana Kavuşmaktır” adlı bir makale ele alarak açık bir şekilde Sancak'ı bundan sonra ne muhtariyetin ne de istiklalin tatmin edebileceğini

belirtmiştir. Sancak'ı ancak Türkiye'ye katılmanın tatmin edebileceğini ileri süren yazar ilk önce Suriye'yi daha bağımsız bile olmadan sömürgeciliğe soyunmakla suçlamıştır. Güven'in bu dikkate değer makalesi şöyledir:

“...Antakya ve İskenderunun acısı, Türkiye'nin içinde bir gövdeden ayrılan bir uzvun acısı halinde yaşamaktadır. Antakya ve İskenderunun anavatanından kopması bir rızanın ifadesi değil, zaman ve icapların zarureti olmuştur. Hangi millet, hudutlarından seslerini duyacak kadar yakında yaşayan yüzbinlerce kardeşinin iniltisine, lâiyik olmadığı bir hayatı sürmesine rıza olabilir? Hangi insanlık ve medeniyet prensipleri, henüz kendi kendini idareye bile alışmamış 2,5 milyonluk bir milletin, 280 bin kişilik benliğini duymuş, arzularını söylemiş medeni bir kitleyi koloni sürüleri halinde idare etmesini kabul edebilir. Bugünkü dünyanın rahatsızlıklarını ve karışıklıklarını doğuran amillerin bir çoğu bu çeşit haksızlıklar, adaletsizlikler değil midir?”

Başka millet idaresine, hakimiyetine karşı ayaklanmış Suriye milliyetperverlerinin bunu çok iyi anlamış olmaları lazımdır. Fransa ile yaptığı muahededen sonra bizi kendisi ile karşı karşıya sayan genç Suriye devleti, daha kuruluşu anlarında temelinde büyük bir bozgun ve münazaa unsuru koymak istemiyorsa dostluğumuza hâlel vermeyecek bir şekilde, Antakya ve İskenderunun hakkını teslim etmelidir.

Antakya ve İskenderuna verilecek bu hak ise, ne muhtariyet ve ne de istiklaldir. Bu topraklarda yaşayan insanların meydana gelen milli arzuları göz önüne getirilecek olursa bu iki şekilde sunudur, muvakkattir. Hiçbir kütleye, hiç bir millete suni bir idare empoze etmenin ise tek bir faydası yoktur.

Uzun konferanslar, ve müzakerelerle Antakya ve İskenderunun mukadderatını tesbit edecek formül aramak da beyhude bir zahmettir. Bu iki yurd parçası anavatan olan Türkiyeden koparılmıştır. Onlar için anavatan dışında, her hangi bir hayat rahatsızlıktır, felâkettir.

Antakya ve İskenderun üzerinde hiçbir ihtirası, hiç bir emel tanımağa tahammül edemeyeceğimiz de aşikârdır. Bunun içindir ki, dünyanın bir köşesinde yeni bir münazaa ve rahatsızlık mevzuu vücuda getirmemek isteniyorsa Türk Antakya ve İskenderunun anavatanına kavuşmak arzusuna engel çıkarmamalıdır. Suriyeli komşularımız da, akliselim ve kendi menfaatlerinin sesi bu hakikati söylüyor olsa gerektir” (Türk Sözü, 7 Ekim 1936, sa:3649, s.1).

Kısacası, bu makalede de Suriye'nin Hatay'ı kendi topraklarına katma isteğine karşı çok sert eleştirilerde bulunulmuştur. Daha yeni sömürgeci bir devletin egemenliğinden kurtulan Suriye'nin Hatay'ın bu hürriyet acısını daha iyi anlaması gerektiğini savunan yazar, ancak Suriye'nin bunu anlamadığını belirtmiştir. Burada yazarın ayrıca Suriye'yi tehdit ettiğini de görmekteyiz. Suriye eğer kendisinin bu kuruluş dönemine bozgun ve münazaa koymak istemiyorsa Sancak'ın hakkını vermesi gerektiğini bildirmiştir. Daha sonra yazar artık Sancak'ın Türkiye'ye katılması gerektiğini açıkça

belirtmiştir. Yani Hatay meselesinde çözüm yolunun sadece Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla olabileceğini kesin bir dille ifade etmiştir.

Bu arada Suriye'nin Sancak'ı ilhak etme teşebbüslerine Türkiye hükümetinden de tepkilerin gelmesi gecikmedi. Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras 26 Eylül 1936 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi toplantısında Fransa'ya Sancak meselesini konuşmak üzere ikili görüşme teklifinde bulundu. Ancak Fransa, Suriye üzerindeki hak ve yükümlülüklerini Suriye hükümetine devrettiğini belirterek bu görüşmeye Suriye hükümetinin de katılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı buna tepki göstermiştir. Bu durum karşısında bölge basınından da tepkiler geldi. Türk Sözü gazetesinin 9 Ekim 1936 tarihli sayısında Ferid Celâl Güven "Antakya Meselesinin Halline Doğru" başlıklı bir başmakale ele alarak Sancak meselesinde Türkiye'nin muhatabının Suriye değil, Fransa'nın olduğunu iddia ederek bunu kanıtlamaya çalışmıştır. Bunu kanıtlarken de Suriye'ye birtakım uyarılarda bulunmuştur:

"Suriyenin istiklali meselesi bir karara bağlandıktan sonra Antakyanın mukadderatı meselesi de ortaya çıktı. Antakya ve havalisinin Suriyede olmaması ve buralarda oturanların Türk ırkından olması dolayısıyledir ki, Fransa ile aramızda imzalanan Ankara itilafnamesinde Antakyanın mukadderatı filen Suriyeden ayrılmış bulunuyordu. Antakya ve havalisine verilen bu hususiyet bu mıntıkanın Suriye ile olan siyasi münasebetini katiyen kesmişti. Şu hale nazaran Antakya meselesinde noktai nazar ihtilafı hasıl olur ve yahud olmuşsa bu işte teşekkül edecek Suriye hükümeti ile Türkiyenin konuşacağı hiç bir şey olamazdı.

Ankara itilafnamesi bizimle Fransa arasında bir mukaveledir. Yoksa Suriye ile değil, Fransa; Suriyenin istiklalini bahsetmişse ve ona istiklal hakkı vermişse Suriyelilere Fransa ile Türkiye arasındaki itilafname ve mukavelelere müdahalesine bir selâhiyet vermiş sayılamaz. Ve Suriyelilerin bu işlere müdahalesi kadar da abes bir şey olamazdı.

Bu gün Suriye ricali, Suriye matbuatı son derece yanlış bir yol tutmuş bulunuyorlar. İleride teşekkül edecek Suriye hükümetinin en ziyade göz önünde tutup değer vereceği nokta bu gün olduğu gibi bir takım yüksekte atıp tutmalarla Türkiyenin şimdiden iyi komşuluk duygularını baltalamak değildir. Türkiyenin komşuluğu Suriye için çok faydalı bir varlıktır. Daha işin başından büyük bir dikkatsizlik acemilik yapan Suriye devlet adamlarının ve matbuatın bu çeşit hareketlerini mazur görmek bile bizim için mümkündür.

İstiklaline kavuşmak anında bulunan Suriyelilerin istiklalini ancak hazmedebileceklerini ve kendi öz malları olan bir toprak üzerinde kuvvetli olarak yerleşebilmeleri ve istiklale layık bir millet olduklarını en az bir zaman içinde gösterebilmeleri için manâsız iddialarla harici politika sarsıntılarından kendilerini dikkatle vikaye etmeleri şarttır..."

Görüldüğü gibi yazar Suriye'nin istiklalinin bir karara bağlanmasından sonra Sancak'ın geleceğinin ne olacağı meselesinin ortaya çıktığından söz ederek bu mesele üzerinde Türkiye'nin Suriye ile konuşacak hiçbir şeyin olmadığını ileri sürmüştür. Buna sebep olarak da 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla Sancak'ın kesin çizgilerle Suriye'den her şeyiyle tamamen ayrılmış olduğunu göstermektedir. Hemen arkasından yazar, Ankara Antlaşması'nın Fransa ile Türkiye arasında imzalanmış olduğunu belirterek Fransa, Suriye'ye bağımsızlık vermekle bu anlaşmaya müdahale hakkını da vermiş sayılamayacağını ileri sürmüştür. Akabinde yazar, Suriyelilerin bu işlere müdahalesi kadar da abes bir şeyin olamayacağını belirterek Suriye'ye tepkisini göstermiştir. Bütün bu değerlendirmesinden sonra yazar, Suriye basınına ve Suriye devlet adamlarına birtakım uyarılarda bulunmuştur. Yazar, bu gurubun yanlış bir politika izlediğini, yeni kurulan Suriye Devleti için Türkiye'nin komşuluğuna ihtiyaçları olacağını ve bu yüzden Suriyelilerin kendi iç politikalarıyla ilgilenmelerini, manasız dış politikalarla ilgilenmemelerini, bu manasız dış politikalarla ilgilenmelerinin kendilerine zarar verebileceği hususunda uyarmıştır.

Daha sonra yazar başmakalesine Sancak meselesinin Milletler Cemiyeti gündemine getirilmesiyle artık çözüm yoluna girildiğini söyleyerek devam etmiştir. Böylece Suriye devlet adamlarının ve basının Hatay üzerindeki bütün iddialarının suyunun düştüğünü ifade ederek meselenin sahipleri yani Ankara Antlaşması'nı imzalayanların karşı karşıya olduğunu ileri sürmüştür. Bizim de istediğimiz buydu diyen yazar, bu mesele üzerinde Türkiye'nin ve kendilerinin hassasiyetle durduğunu ifade etmiştir.

Akabinde yazar, Türkiye'nin dış politikasının barışçı, dürüst, ikiyüzlü olmayan, haksızlıklara karşı ve anlaşmalara sadık olduğunu belirterek Sancak meselesinde de bu politikanın uygulandığını ileri sürmüştür. Daha sonra yazar, Suriye'nin bağımsızlığından mutlu olduklarını belirterek Suriye istiklalini ellerine alacak devlet adamlarından beklenen hareketin öz Suriyeliler üzerinden komşusuna karşı düşmanlık uyandırmamaları olduğunu ifade etmiştir.

Yazar başmakalesini bitirirken şu çarpıcı uyarılarda bulunmuştur:

“...Ve şunu herkes kati suretle bilmeli ki; Antakya ve havalisinin mukadderatı Ankara itilafnamesine imza koyan iki dost hükümet arasında hal olunacaktır. Ve yine kanaatimiz şudur ki, bu tarzı hal, buradaki Türk kesafetinin tarihi, coğrafi

vaziyetine göre istiklal ve hürriyetini şüphesiz bir şekilde takarrur ettirecektir”
(Türk Sözü, 9 Ekim 1936, sa:3651, s.1).

Yani yazar, burada da Hatay meselesinin Türkiye ile Fransa arasında görüşüleceğini belirterek bu görüşme sonucunda da Hatay Türklerinin bağımsızlığının sağlanacağını ileri sürmüştür.

Nevzad Güven Türk Sözü gazetesinin 16 Ekim 1936 tarihli sayısında “Fransa’ya Verdiğimiz Nota” adlı bir makale yayınladı. Bu makalesinde Güven, ilk önce Fransa-Suriye Anlaşması’ndan sonra ortaya çıkan Sancak’ın durumunun ne insanlık, ne medeniyet ve ne de beynelmilel kanunlara uygun olmadığı için bu meselenin yeşil masa etrafında yani Milletler Cemiyeti’nde konuşulmasının hasıl olduğunu belirtmiştir. Daha sonra yazar, Türkiye’nin bu meseleye müdahalede iki başlıkla açıklanabilecek hakkının olduğunu ileri sürerek bunları ayrıntılı olarak açıklamıştır. Birincisini yazar Türkiye’nin, Fransa ile 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması’nı yaparak Sancak’ı Fransa’ya emanet ettiğini açıklayarak Fransa’nın tek taraflı bir şekilde bu anlaşmayı bozarak bir milletin haklarını başka bir millete devretmesinin hakkı olmadığı için normal olarak Türkiye’nin bu meseleye müdahale ettiğini belirtmiştir. Yazar hemen arkasından ikinci sebebi de Fransa; Suriye ve Lübnan’a bağımsızlık verirken Sancak’a bu hakkı vermemesinin uluslararası adalet hukukuna ters olduğu ve bu haksızlığa müdahale edebilecek devletlerden birisinin de Türkiye olduğu şeklinde açıklamıştır.

Daha sonra yazar, bütün bu sebeplerden dolayı Fransa’ya nota verdiklerini belirterek Fransa’dan isteklerini şöyle açıklamıştır:

“...Bunun içindir ki Türkiye hükümeti Fransaya müracaat etti ve bir nota verdi. Bu notamızla Antakya ve İskenderun için de Suriye ve Lübnana verilen hakkı istiyoruz. Daha yukarıda izah ettiğimiz gibi kendi kendini idareye kabiliyetli ve tamamen başka ırktan başka kültür ve başka duygulu olan sancağın bir muhtariyet maskesi altında, henüz kendi kendisini bile idrak kabiliyeti tecrübeye vurulmamış Suriye gibi genç bir devletin idaresine terk edilmesi bir haksızlıktır...”

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yazar, Fransa’dan Suriye ve Lübnan’a verdiği gibi Sancak’a da tam bağımsızlık vermesi gerektiğini açıkça sebepleriyle birlikte anlatmıştır.

Yazar makalesine bu meselede Türkiye’nin Suriye’yi değil, Fransa’yı muhatap aldığını üzerine basa basa belirterek devam etmiştir. Arkasından şu cümlelerle Hatay

meselesinin asırlık Türk-Fransız dostluğunu da etkileyebileceğini belirterek Fransa'yı dikkatli davranması hususunda uyarmaktadır:

“...Antakya ve İskenderun meselesini masanın üzerine korken, Fransa unutmamalıdır ki, asırlık Türk-Fransız dostluğu da bu mesele ile muvazi olarak ortaya atılmış oluyor. Antakya-İskenderun'un akıbeti bu büyük dostluk için de büyük bir imtihan olacaktır. Hiç şüphe yok, biz bu dostluğu hiçbir suretle kaybetmek istemeyiz. Fransanın da böyle düşündüğüne inanıyoruz.

Binaenaleyh Antakya ve İskenderun meselesinin yakında hak ve adalet prensipleri çerçevesi içinde halledileceğini çok kuvvetle umabiliriz” (Türk Sözü, 16 Ekim 1936, sa:3657, s.1).

Atatürk 1 Kasım 1936 tarihinde TBMM'de Hatay meselesiyle ilgili çok önemli bir konuşma yapmıştı. Bu konuşma ile birlikte Atatürk'ün artık bu meseleye fiilen el atmış olduğu anlaşılmıştır. Atatürk'ün bu konuşması dünya ve Türk kamuoyunda bir etki uyandırmıştır. Ayrıca bu konuşma bölge basınında da etki uyandırdı. Türk Sözü gazetesinin 4 Kasım 1936 tarihli sayısında Ferid Celâl Güven “Antakya ve İskenderun” başlıklı bir başmakale ele alarak Atatürk'ün bu konuşmasını şöyle değerlendirmiştir:

“İki defa Atatürkü Antakya için konuşurken gördüm, anayurddan uzak düşmüş olan bu hazin vatan parçasının mukadderatı büyük Şefin içinde nasıl bir yer tutmuş olduğunu onun ağzından çıkan kelimelerin kati ve sarih varlıklarından anlamak ne kadar kolay.

Bundan onaltı yıl önce, Atatürk büyük zaferi bitirmişler Adanaya bir gezinti için gelmişlerdi. Bütün Adana gülüyor, sevincinden katılıyordu. Bu mesut insan kalabalığını karalara bürünmüş bir Kadın kafilesi yardı. Atatürkün önüne dikildi. Genç bir kız hıçkırığı ve bu hıçkırığa karışan melül, masum bir ses:

-Babamız bizi de kurtar!.

Siyah bir bayrak yere kadar eğilmişti. Atatürk bir müddet sustu ve sonra sanki kırk asırlık bir tarih sesleniyormuş gibi:

-Kırk asırlık Türk ülkesi esir olamaz...

Antakya o günden bugüne kadar başını, gönlünü bu güzel, asil sese vermiş kendisine uzanacak anavatan elini bekliyordu. Sabırla, yanarak, fakat her gün biraz daha ümitlenerek kulağında çınlayan o sesin arkasını bekliyordu. Anavatan da bunu bekliyordu. Dün Mecliste beklenen bu sesle vatan bağı bir defa daha sarsıldı, heyecanla titredi.

“Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele hakiki sahibi Öz Türk olan İskenderun-Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyetle ve katiyetle durmaya mecburuz. Daima kendisile dostluğa çok ehemmiyet verdiğimiz Fransa ile aramızda tek ve büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler ve hakkı sevenler alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlar ve tabii görürler...”

Bu cümleleri meclis ayakta dinledi, ayakta sonsuz ve görülmemiş bir heyecanla alkışladı. Milletle başkanın duygularındaki birlik, anlayış ve kavrayışı o derece kuvvetle tecelli etti ki böyle bir vahdet nadir görülen bir şeydir. Bu suretle kırk asırlık bir Türk ülkesinin mukadderatını artık doğrudan doğruya büyük bir mesele olarak bilfiil Atatürk ele almış ve işi tam olarak sırasına koymuş bulunuyorlardı.

Antakya Türkiye için hayali bir yurt parçası değildir. Antakya, Türkiye için ana yurt çerçevesi içinde her zaman bir hakikat olarak kalmıştır. On altı yıl önce Atatürk, “Kırk asırlık Türk ülkesi esir olmaz..” dediği zaman herkesin bunu anlamış olması lazımdı. Çünkü Atatürk behemahal yapacağını söyleyen, söylediğini yapan bir şeftir. O elini üzerine koyduğu her hangi bir işi mütalaa yapmış, meşru olarak tesbit ettiği her hakkı yerine getirmiştir.

Şu halde Türk Antakyanın mukadderatı, dostumuz ve komşumuz Fransanın selim duygularından iyi ve dürüst görüşlerinden müşkülata uğramadan kati surette hallolunabileceğine amamen kani bulunuyoruz. Esasen tamamen bir Suriye hükümeti teşekkülünün mevzu haricinde kalmış ve ayrı muahedelerle mevcudiyeti bir hususiyet kesbetmiş olan Antakya ve havalisinin son vaziyetlere göre mukadderatı ancak Türkiye noktai nazarına göre tesbit ve halledilebilir. Yakında Ankarada başlayacak olan müzakerelerden Türkiye ile Fransa arasındaki dostluk rabitalarını daha çok takviye edebilecek bir netice bekliyoruz.

Büyük Şefin nutuklarile mesele katileşmiştir. Artık Antakyaya yalnız Türk olarak bakmak ve bunun üzerinde münakaşa etmeden başka siyasi çare yoktur ve bunu dost Fransanın idrak edeceğine de şüphemiz yoktur” (Türk Sözü, 4 Kasım 1936, sa:3671, s.1).

Görüldüğü gibi yazar, Atatürk’ün Hatay meselesiyle ilgili yapmış olduğu iki konuşmayı belirterek bu konuşmaların Türk kamuoyunda büyük bir etki yarattığını ileri sürmüştür. Atatürk’ün bu son önemli konuşmasıyla meselenin kesinleştiğini ileri süren yazar, meselenin yakında Türk lehine halledileceğini belirtmiştir.

9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşması’na göre 14 Kasım 1936 tarihinde Suriye seçimleri yapıldı. Yeni Suriye mebusan meclisini oluşturmak için yapılan bu seçimlere Suriyeli milliyetçiler Sancak Türklerinin katılmalarını sağlamak için seçimler sırasında Türklere baskı yapmışlardır. Ancak seçimlere katılmama kararı almış olan Sancak Türklerinin çoğunluğu bu seçimlere katılmadı. Suriye seçimlerinde Türklere yapılan baskılar Türk hükümeti tarafından eleştirildiği gibi bölge basınında da eleştirilmiştir. Bu bağlamda Türk Sözü gazetesinin 18 Kasım 1936 tarihli sayısında yine Ferid Celâl Güven “Sancak’ta Seçim ve Türkler” adlı bir başmakale ele alarak Suriye seçimlerinin ve seçimler sırasında Türklere yapılan baskıları eleştirmiştir. Yazar Sancak’ta Türklere karşı yapılan baskılara rağmen Suriye seçimlerine Türklere bir tek kişinin bile katılmadığını hatta Sancak’taki diğer unsurların da katılmadığını belirterek bu durumdan şöyle bir sonuç çıkarmıştır:

“...Sancağın istiklali hususunda Sancağın bütün sakinleri birleşmişler muahedelerle tesbit edilmiş olan haklarını büyük bir ciddiyet ve vekarla korumak kudretini göstermişlerdir. Bilhassa Sancaktaki azlıkların Türk ekseriyetinin arzu ve temayüllerine karşı gösterdikleri bu vefakârlık ve hassasiyet şüphesiz ki gelecekteki yaşayış ve birliklerinin esaslı bir müeyyedesini olacaktır.

Suriye mebusan intihabatına sancak halkını zorlamanın esasen bir tek manası yoktu ve bu seçime aksine olarak sancak halkının iştiraki cebren temin edilmiş bile olsaydı netice ne olacaktı?. Dünyanın gözü önünde bir halkın, kendisine asla ait olmayan bir işe iştiraki gibi gayri tabii ve kimsenin inanmayacağı bir manasızlık olacaktı..

Suriye mebusan meclisi ancak Suriye ile Fransa arasındaki uzlaşmaları müzakere hakkını haizdir. Bu meclisin bir sancak meclisini müzakereye ve bunun üzerinde bir karar vermeye ne salâhiyeti ve ne de bir hakkı vardır.

Sancak halkını intihaba iştirak ettirmek tazyiki olsa olsa sancak halkının Suriyeye karşı bir temayülü olduğunu göstermek maksadıyla alınmış bir tedbir olabilir, fakat sancak halkından bir tek kişinin bile zor, ölüm tehditlerine karşı seçime iştirak etmemek hususunda gösterdiği merdane hareket tamamen bunun aksini göstermektedir. Yani sancak halkı Suriyenin işine karışmamak hususunda kendisine düşen vazifeyi, siyasi kabiliyeti göstermiştir.

Türkiye ile Fransa arasında imzalanan bir muahedeye tersine doğru bir istikamet vermeye kalkışmak sakat bir şeydir. Bhusus bugün Ankarada sancak meselesi üzerinde hariciyemizle Fransız murahhası arasında müzakereler başlamış bulunuyor. Bu müzakerelerin başlamış olması da bize gösteriyor ki sancak meselesi bir Suriye meselesi değildir, Sancak meselesi; Türkiye ile Fransa arasında bir meseledir. Bunun için boş yere günlerden beri sancak Türkleri gayri insani tazyiklere maruz tutulmuş ve orada haksızlıkların en büyükleri işlenmiştir.

Suriye mahalli memurlarının sancak üzerindeki bu nevi hareketleri sonu olmayan fena bir idare sistemidir, fena vasıtalarla daima fena neticeler elde edilir. Halbuki sancak davası üzerinde Türk milletinin noktaî nazarı mevcut muahedelerinin çerçevesi içinde insani, medeni vasıtalarla dayanarak işi başarmak, beyhude yere müesses dostluklara zarar vermemektir.

Nitekim sancak seçiminde Türklerin ve onlarla beraber olan diğer anasının gösterdiği, dürüst ve mantıklı hareket, beyhude gayretkeşliklere karşı görülmemiş bir aksülâmeldir. Bu aksülâmeli daha önce tahmin etmeden halkın huzurunu ihlal tekerrürü hoş hadiselerden sayılamaz” (Türk Sözü, 18 Kasım 1936, sa:3683, s.1).

Bu başmakaleden de anlaşıldığı üzere yazar, Sancak'taki bütün unsurların Suriye mebusan seçimlerine katılmayarak birlikte hareket ettiklerini, haklarını korumak için bir araya geldiklerini ve bununla da Sancak halkının gelecekte birlikte yaşamaya karar verdikleri sonucunun çıkarılabileceğini ifade etmiştir. Sonrasında yazar Suriye seçimlerine bütün Sancaklıların katılımı sağlansaydı bile bu haksızlığa yani Hataylıların Suriye'yi istediği iddiasına kimsenin inanmayacağını ve bunun da manasız bir hal alacağını ileri sürmüştür.

Daha sonra yazar, Suriye seçimlerini değerlendirmiştir. Suriye seçimlerinin Fransa ile Suriye'yi ilgilendirdiğini, Sancak'ı asla ilgilendirmediğini ve bütün tazyiklere rağmen Sancak Türkleri seçimlere katılmayarak kendilerinin Suriye'den kesinlikle ayrı olduğunu kanıtlamış oldu. Ayrıca yazar, Suriye'nin bu seçimlere ısrarla Sancaklıları da dahil etmek istemesinin amacını da Sancaklıların da Suriye'yi destekliyor görüntüsünü herkesin kafasında oluşturabilmek için olduğunu iddia etmiştir. Yazar daha sonra Sancak meselesinin yapılan 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması nedeniyle Türkiye ile Fransa arasında bir mesele olduğunu belirterek seçimlerde Suriye'nin boş yere insanlara acı çektirdiğini ifade etmiştir.

En sonunda yazar, Türk milletinin her zaman anlaşmalar çerçevesinde, insani ve medeni duygularla hareket ettiğini belirterek Suriye gibi mantıksız hareket etmediğini ifade etmiştir. Suriye'nin seçimler sırasında seçimlere katılmak istemeyenlere karşı yatığı baskıları eleştiren yazar, onlara Türkler ve diğer unsurların birlikte gösterdiği dürüst ve mantıklı hareketi örnek göstermektedir.

Bütün zorluklardan sonra Türkiye ile Fransa arasında 3 Temmuz 1938 tarihinde Hatay'da Türk-Fransız Askeri Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte Türk askeri Hatay'a girmiştir. Türkiye için bu anlaşma büyük bir başarıydı. Bu başarıyı Türk Sözü gazetesi değerlendirmiştir. Türk Sözü gazetesinin 7 Temmuz 1938 tarihli sayısında Nevzad Güven "Hatay'da Türk Askeri" başlıklı bir başmakale ele alarak bu anlaşmayı değerlendirilmiştir. Bu başmakalesinde Nevzad Güven, sonunda Türk askerinin Hatay'a ayak bastığını belirterek Hatay halkıyla birlikte anavatan Türkiye'nin de büyük bir sevinç içinde olduğunu ifade etmiştir. Hemen akabinde bu zaferin bizim için savaş meydanlarında kazanabileceğimiz bir zaferden daha değerli olduğunu söyleyerek bu zaferi Türk diplomasisinin yıllardan beri bir gelenek halinde yaşattığı barışseverliğinin bir başarısı olarak nitelemiştir.

Yazar daha sonra Hatay meselesinde Türkiye'nin gösterdiği sabır ve tahammülün dünya sulh davasında bütün milletlere örnek gösterilebileceğini savunmuştur. Zora müracaat edilerek kolaylıkla Türkiye'nin bu işi halletme imkânı varken bu işi kendine milli bir üzüntü yaparak barışçı yoldan halletmeye çalışmasını Türkiye'nin bir kere daha sulha olan derin bağlılığını ispat ettiğini belirten yazar, Türkiye'nin barışçıl politikasını vurgulamıştır.

Yazar hemen arkasından Türk-Fransız dostluğuna değinerek Türkiye'nin Fransa ile dost geçinmek istediğini, Türk-Fransız dostluğunun Akdeniz ve dünya sulhu için önem arz ettiğini ve Osmanlı-Fransız münasebetlerinin Türkiye Cumhuriyeti için uygulanamayacağını belirtmiştir. Akabinde yazar, Türk-Fransız işbirliğinin teminini Hatay meselesinde Türkiye'nin Fransız dostlarının iyi niyetlerinin belirleyeceğini belirterek Fransa'yı bu konuda uyardıktan sonra son Hatay zaferini şu sözlerle Atatürk'e dayandırmıştır:

“...Hatay davasının bir Türk zaferile bitişini kutlarken, bizim için en büyük ehemmiyeti haiz olan bir noktayı da tebarüz ettirmek lazımdır. On yedi sene evvel Adanada siyah tüllere bürünmüş göz yaşı döken Antakyalı kadınlara, kırk asırlık yurtlarının esir olamayacağını söyleyen ve vadeden büyük şefimizdi. Atatürk ancak hakikati söyleyen, ve söylediğini muhakkak yapan bir şefti. Bugün Hatay Mehmetçiğe kavuştu. Onun söylediği, istediği bir kere daha oldu. Binaenaleyh bu yeni zaferden duyduğumuz sevincin en büyük amili işte böyle bir şefe sahip oluşumuzdur. Bu, Türk milleti için en büyük emniyet ve istikbal için en büyük bir ümid menbaıdır” (Türk Sözü, 7 Temmuz 1938, sa:4174, s.1).

2 Eylül 1938 tarihinde Hatay Millet Meclisi'nin açılmasıyla bağımsız Hatay Devleti kuruldu. Türkiye ve Hatay Türkleri için büyük bir başarı olan bu zaferi yine Nevzad Güven Türk Sözü gazetesinin 7 Eylül 1938 tarihli sayısında ele aldığı “Hatay Yeni Hayatına Başlarken” adlı başmakalesinde değerlendirmiştir. Yazar bu başmakalesinde Hatay Cumhuriyeti'nin bunca acı ve çileden sonra kurulmasını Hataylılar olduğu kadar Türkiye'nin de sevinç içinde karşıladığını belirtmiş ve bu başarıda önce Atatürk'ün daha sonra ise büyük küçük bütün Türk milletinin emeği olduğunu ileri sürmüştür.

Daha sonra yazar, bizim gönlümüzde Türkiye, Hatay diye bir ikililik mevcut olmadığını, olsa olsa coğrafi bir ayrılık olduğunu belirterek Çukurova ile Amik ovası arasında ancak politik bir sınırın olabileceğini ifade etmiştir. Bu sözlerini yazar, dün Hatay'ın acısı bizi ne kadar ilgilendirmişse bugün de sevincinin o kadar ilgilendireceğini ifade ederek bitirmiştir.

Yazar Hataylıların bu başarısını ise içlerindeki birlik ve beraberliğe bağlayarak bundan sonra da aynı birliği devam ettirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bunun başarılmasına öncülük edecek kişi olarak da 19 yıldan beri Hatay için yılmadan cesaretle mücadele etmiş olan Tayfur Sökmen'i göstermiştir (Türk Sözü, 7 Eylül 1938, sa:4226, s.1).

Sonuç olarak Türk Sözü gazetesi, Suriye'nin Hatay ve hatta Toroslarla ilgili iddialarına yayınladığı makaleler ve başmakalelerle her zaman cevap vermiştir. Bazı Suriyeli

milliyetçilerin Hatay meselesinin resmiyet kazanmadığı bir dönemde yani Suriye'nin istiklalinin Paris'te Fransa hükümetiyle konuşulduğu bir dönemde ortaya attığı Hatay'ın ve hatta Torosların Suriye'nin doğal sınırları içerisinde olduğu iddialarına sert bir dille cevap vermiştir. Türk Sözü gazetesi Suriye'nin ortaya attığı bu iddiaların gülünç olduğunu ifade etmiştir. Yine bazı Suriyelilerin ortaya attığı Sancak'ın Arap olduğu iddialarına bu gazete Sancak'ın her şeyiyle tamamen Türk olduğu ve burada yaşayanların çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu iddia ederek cevap vermiştir.

Fransa-Suriye Ön Anlaşması'nda Sancak ile ilgili hükümlerin bulunmaması Sancak'ın akıbetinin ne olacağı ile ilgili bu gazeteyi endişeye sürüklemiştir. Nihayet Suriye heyetinin Sancak'ın Suriye'nin ekalliyetinde olacağını belirtmesi üzerine gazetenin Suriye'ye olan eleştirileri artmıştır. Gazete Suriye'nin daha bağımsız olmadan komşusunun topraklarına göz dikmesini gülünç olarak karşılamıştır. Yine bu gazete yayınladığı bu makalelerde sürekli olarak Suriye'nin aklını başına toplayarak bu istiklaline kavuşma anında iç politikasıyla ilgilenmesini tavsiye etmiştir. Suriye'nin böyle davranmasının Suriye'ye zarar getireceğini belirterek Suriye'yi sürekli uyarmıştır.

Ayrıca bu gazete yayınladığı başmakalelerde sürekli olarak Fransa'nın Sancak'ın haklarının Suriye'ye devretmeye hakkının olmadığını belirterek Fransa'yı bu konuda eleştirmiştir. Ve yaptığı bu yanlış düzeltmesini istemiştir. Buna sebep olarak da gazete Fransa ile Türkiye'nin yaptığı 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşmasıyla Sancak'ın haklarının teminat altına alındığını ve Fransa'nın bu hakları kafasına göre Suriye'ye veya başka bir ülkeye devredemeyeceğini savunmuştur.

Ayrıca Türkiye'nin meselelerin çözümü için Fransa'ya ikili görüşme teklifinde bulunduğu Fransa'nın bu teklife Sancak üzerindeki haklarını Suriye'ye devrettiğinden dolayı bu görüşmeye Suriye'nin de katılması gerektiği cevabını vermesi bu gazete tarafından sert bir biçimde tepkiyle karşılanmıştır. Bu gazete Hatay meselesinin halledilmesinde Suriye'nin uzaktan yakından bir alakasının olamayacağını belirterek Türkiye'nin bu meselede muhatabının Suriye'nin olmadığını sadece Fransa'nın olduğunu belirtmiştir. Buna sebep olarak da Hatay Türklerinin kanıyla ruhuyla her şeyiyle Suriye'den tamamen hiçbir bağlantısının olmadığını ve Sancak Türklerinin haklarını düzenleyen Ankara Antlaşması'nın Türkiye ile Fransa arasında

imzalanmasını göstermektedir. İşte bütün bu sebeplerden dolayı da Hatay meselesinde Türkiye'nin muhatabının Suriye'nin olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca gazete Sancak Türklerinin Suriye ile hiçbir bağlantısının olmadığını bütün ölüm tehditlerine rağmen Suriye mebusan seçimlerine katılmayarak bunu kanıtladığını ileri sürmüştür.

Türk Sözü gazetesi yukarıda saydığımız diğer bölge gazetelerinden farklı olarak daha meselenin başlangıcından itibaren yayınladığı makalelerde Hatay Türklerinin tam bağımsızlığını değil, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını açık bir şekilde dile getirmiş ve savunmuştur. Hatay Türlerini tam bağımsızlığın değil, anavatanları olan Türkiye'ye katılmasının tatmin edebileceğini savunmuştur. Bu özelliği itibariyle diğer bölge gazetelerinden ayrılır. Çünkü diğer bölge gazeteleri meselenin başlangıcında Hatay Türklerinin tam bağımsızlığını savunmuştur, ancak Hatay bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye'ye katılması gerektiğini savunmuşlardır.

Türk Sözü gazetesi Hatay meselesinin çözümünde Türkiye'nin her zaman barışçıl, dürüst, devletlerin hukukuna ve yapılan anlaşmalara uygun hareket ettiğini savunmuştur. Barışçıl yollarla kazanılan böyle bir zaferde ilk önce Atatürk'ün daha sonra bütün Türk milletinin emeğinin olduğunu ileri sürmüştür.

2.6. Kilis Gazetesi'ne Göre Hatay (Sancak) Meselesi

Kilis'te pazartesi ve perşembe günleri halk gazetesi olarak çıkan Kilis gazetesi Hatay meselesiyle yakından ilgilenmesine rağmen çok fazla makale yayınlamamıştır. Ancak bu makalelere bakarak bu gazetenin Hatay meselesine bakış açısını ortaya koyabiliriz.

29 Mayıs 1937 Milletler Cemiyeti kararları ve aynı gün bu kararların Türkiye ile Fransa arasında onaylanmasıyla Sancak statü ve anayasası hazırlanmış oldu. Bu statü ve anayasa Sancak Türkleri lehine idi. Sancak ayrı bir varlık olarak kabul ediliyordu. Bu durum Türkiye'de ve Hatay Türkleri arasında sevinçle karşılanırken Suriye'de tepkiyle karşılanmıştır. Bu tarihten itibaren bazı Suriyeliler tarafından Hatay Türklerine karşı baskılar artmıştır. Milletler Cemiyeti kararlarına ve Türk-Fransız anlaşmasına rağmen artan bu saldırılara bölge basınından hemen tepkiler geldi. Bu bağlamda Kilis gazetesinin 21 Haziran 1937 tarihli sayısında Yunus Nadi'nin "Eğer Fransa" adlı bir başmakalesi yayınlandı. Yunus Nadi, Cenevre Anlaşması'na ve Türkiye-Fransa Anlaşması'na rağmen Hatay Türklerine karşı yapılan bu saldırılardan

bazı başıbozuk Suriyeli devlet adamlarını ve Fransa sömürge memurlarını sorumlu tutmuştur. Yazar, Fransa hükümetini sadece olaylara hakim olamamakla suçlamıştır. Bu Fransız sömürge memurlarının Fransa hükümetinin emirlerini dinlemeden hareket eden bazı şahsi çıkar peşinde koşan kişiler olarak tanımlayan yazar, bunların Suriyelileri kullandığını iddia etmiştir. Ve Suriyelileri bu konuda sık sık uyararak bu memurlara uymamalarını istemiştir.

Bu saldırılardan Suriye'nin de zararlı çıkacağını belirterek Fransız sömürge memurlarının amacının son Hatay anlaşmasının uygulanmasını engellemek istemesinin yanında Suriye'nin de bağımsızlığı engellemek olduğunu iddia etmiştir. Daha sonra yazar, Türkiye'nin; Hatay'ın ve Hataylıların güvenliğinin sağlanamadığı bu ortamda gerekirse Türk askerinin Suriye'ye kadar ilerleyerek güvenliği sağlayabileceğini belirtmiştir. Bu konuda yazar hemen şu ifadelerde bulunarak Türkiye'nin bu olaylara sesiz kalamayacağını bildirmiştir:

“...Ameli olarak Hatayın emniyet ve asayişinden bugün Fransa mesuldür. Suriyelileri bu meselede ne yaptıklarını bilmiyen gayri mesul yaramaz çocuklara benzetebiliriz. Gerçi bu yaramazlıklar cezasız kalmaz. Fakat işin maddi ve manevi bütün mesuliyeti Fransanın omuzlarındadır. Eğer Fransa vazifesini ifa etmekten aciz ise biz Hatayı üç beş Arap çapulcusuna karşı muhafaza etmekten aciz kalamayız...” (Kilis, 21 Haziran 1937, sa:1338, s.1-2).

Görüldüğü üzere Yunus Nadi bu başmakalesinde ortaya çıkan bu olaylardan bazı Suriyeli başıbozukları ve bazı Fransız sömürge memurlarını sorumlu tutarken; merkez Fransa'nın bu olayların çıkmasında sorumlu olmadığını ileri sürmüştür. Ancak bazı yönlerden merkez Fransa'yı eleştirmekten de geri durmamıştır. Suriye'yi ise çok sert eleştirmiştir.

Yine Kilis gazetesinin 8 Temmuz 1937 tarihli sayısında Necmedin Sadık aynı zamanda Akşam gazetesinde de yayınladığı “Hatay'ın İstiklali Etrafında” adlı bir başmakalesini yayınlamıştır. Sadık, bu başmakalesinde Hatay'ın istiklalini kazanma sürecinde Fransa ve Suriye'ye düşen görevleri anlatmıştır. Bunun öncesinde yazar, başmakalesine Türkiye'nin Hatay meselesini bir milli dava olarak bugün dikkatle gözülediğini ve arkasını asla bırakmayacağını belirterek başlamıştır. Arkasından yazar, Suriye Başbakanı Cemil Mardam'ın gazetecilere Türkiye'ye karşı sevgi beslediklerine dair bir demeç verdiğiinden söz ederek Türkiye'nin de her zaman Suriye'ye karşı sevgi beslediğini ileri sürmüştür. Türklerin bütün temennisinin Suriye'yi bağımsız ve refah

içinde görmek istediklerini belirten yazar, bu duygunun da Türkiye’de samimi olduğunun altını çizmiştir. Bu sözlerinden sonra yazar, Suriye’den ve Fransa’dan beklenen vazifeyi şöyle açıklamıştır:

“...Buna karşı Suriyeden istediğimiz de ancak samimiyet, hüsnüniyettir. Milletler Cemiyetinin verdiği kararların dürüst tatbikatı, iki memleket arasında geçici anlaşmazlıkları ortadan kaldıracak, karışıklı düşünce ve duyguların miyarı olacaktır. Suriye ricalinden beklediğimiz, bu hakikatleri henüz anlamayan muhitler varsa onlara anlatmaktır. Türkiye her şeyde olduğu gibi bu meselede de hem beynelmilel kararlara, hem kendi imzasına sadıktır. Bunun içindir ki Milletler Cemiyeti konseyinin kararlarını tatbik edeceğiz. Bu kararların ne metninde, ne ruhunda zerre kadar tebeddül asla bahse mevzu olamaz. Suriye’de de böyle düşünüldüğüne eminiz.

Milletler Cemiyetinin kararlarını ilk istihale devrinde tatbika başlamak vazifesi Suriyede iki sene daha mandater devlet olmak sıfatile Fransaya düşüyor. Hatayda yeni idare şekli beş ay sonra tatbika başlanacak. Fransa hükümeti, mandaterliğin devamı müddetince dahi, yeni müstakil hükümet sisteminin azami tatbikini teahhü etmiştir. Bu meyanda, çok mühim olan intihabet var ki, ilk safhasında sadece mebus intihabını değil, muhtelif ırklar arasında bir nevi basit nüfus tahririni ihtiva ediyor. Sonra Hatay vatandaşlığı hakkını istiyecek insanların müracaatları ve bunda mahalli mahkemelerin oynıyacağı rol var. Bütün bu işlerin iyi niyet ve büyük bitaraflıkla görülmesi lazımdır. Milletler Cemiyetinin kontrolü ne olursa olsun, bu bir iki sene zarfında Fransa’ya mühim vazifeler düşüyor. Dahili istiklaline kavuşan bu Türk ülkesinde, ilk zamanlar, halkı kendi kendisine idareye alıştırmak, Hatayın istiklalindeki sükunetini ilk adımda tenvir emek vazifesi, Fransa için şerefli olduğu kadar mesuliyetli bir vazifedir. Büyük liberal ve demokrat devletin bu vazifeyi zevkle yapacağına inanmak isteriz. Esasen Kont de Martel ile Başvekilimiz arasındaki konuşmalarda tam bir görüş ve anlayış mutabakatı mevcut olduğunu duyduk. Bundan dolayı çok memnunuz. Beynelmilel politikada, bilhassa Milletler Cemiyeti siyasetinde, aralarında tam elbirliği olan Türkiye ile Fransanın Hataydaki çalışma birliği iki devletin dostluğunu kuvvetlendirecektir” (Kilis, 8 Temmuz 1937, sa:1343, s.1).

Kısacası yazar, Hatay’ın bu istiklal sürecinde Fransa ve Suriye’den beklenen iyi niyet ve samimiyet olduğunu belirtmiştir. Bu sağlandığı takdirde Türkiye’nin hem Fransa ile hem de Suriye ile dostluğunun artacağı savunmuştur. Yazarın bu başmakalesi Hatay’da olayların arttığı bu dönemde tarafları sakinleştirme açısından önemlidir.

Yine Yunus Nadi’nin aynı zamanda Cumhuriyet gazetesinde de yayınlanan “Hatay Davamız Son Geçidi Üzerinde” adlı başmakalesi Kilis gazetesinin 31 Ocak 1938 tarihli sayısında yayınlandı. Yazar bu başmakalesine Türkiye’nin Hatay davasında her zaman komşuluklarını ve dostluklarını kırmayacak bir şekilde hareket etmeye çalıştığını belirterek bunun için Hatay davasının başlangıcından beri Türkiye’nin hep uysal davrandığını ileri sürmüştür. Buna kanıt olarak da 20 Ekim 1921 Ankara

Antlaşması'nın bütün açıklığına rağmen Fransa'nın Milletler Cemiyeti'ne gitme teklifini Türkiye'nin kabul ettiğini göstermiştir. Daha sonra yazar, Türkiye'nin davanın başlangıcından beri neden uysal hareket ettiğini sorarak bunun sebepleri şöyle açıklamaktadır:

“...Niçin uysal hareket ediyorduk, ve hala niçin aynı yolda yürüyüp gidiyoruz?
Çünkü:

1- Çünkü hakkımızın sağlamlığından çok emin bulunuyorduk. Hatayda Fransanın da kabul ve taahüd ettiği ırki ve milli Türk hakkı esasını nerede olsa, ne zaman olsa ispat ve infaz edebilirdik.

2- Aceleci şiddetli hareketlerle Fransanın ehemmiyet verdiğimiz dostluğunun mümkünse bozulmamasına kıymet atfediyorduk. İtidal dairesinde yapılacak mükâleme ve münakaşalar neticesinde Fransanın da vaziyeti bizim kadar sükûnet ve isabetle göreceği günlerin gelebileceğine ihtimal verdik. Öyle olursa daha çok iyi olur dedik.

3- Hatay davasına müteallik yanlış telkinlerle çıkmaz yollara sevk edilen komşu Suriye efkârının hakikati görmesine zaman ve imkan bırakmak istedik. Hatay üzerinde Fransa ile bir muahede akdetmiştik. Bu mesele hallolunurken Suriye hakkındaki düşüncelerimizin tamamen dostane olduğu Suriyeye de takdir edilmeliydi. Biz, kendisile asırlar imtidadınca beraber yaşadığımız Suriyenin bugün için de, en hayırhah dostuyuz. Yavaş davranarak Suriyenin de bu hakikatleri anlamağa vakit bulmasını istedik...”

Yazar Türkiye'nin Hatay davasının başlangıcından itibaren uysal davranmasının sebeplerini Türkiye'nin böyle iyi niyet düşüncelerine dayandırmıştır.

Yazar arkasından hemen Hatay davasının bugün açık haklılığı dairesinde hallolunmazsa Türkiye'nin bu davayı kaybetmiş sayılamayacağını belirterek Hatay davasının her geç Ankara Antlaşması'nın çerçevesinde hallolunacağını ileri sürmüştür. Yazar bu davanın ya tatlılıkla ya da başka türlü çözüleceğini belirtmiştir.

Yazar daha sonra Suriye'ye seslenerek Suriye'nin her zaman Türkiye'nin dostu olacağını belirtmiştir. Ve ardından Türkiye'nin Hatay'ı ilhak etme gibi bir çabasının olmadığını, sadece idari bir istiklal istediklerini belirtmiştir.

Yazar başmakalesinde Fransa'nın sömürge memurlarının Milletler Cemiyeti'nin Hatay'a gönderdiği heyetin işine karışarak onları şaşırtmaya çalıştıklarını iddia ederek bu durumu Milletler Cemiyeti'nde protesto ettiklerini belirtmiştir. Ve meselenin şimdi konseyde inceleneceğini ifade etmiştir. Yazar başmakalesini şu çarpıcı tespitleriyle bitirmektedir:

“...Doğrusunu isterseniz bizim bu işte Fransa ile anlaşmaklığımız lazım gelmetedir. Şimdiye kadar ki uysallıklarımız hep bu anlaşmanın muhtemel Fransız-Türk dostluğuna hanel vermeden vuku bulmasını istemekliğimizden ileri geliyordu. Eğer o kadar ehemmiyet verdiğimiz bu dostane anlaşma olmayacaksa, hiç şüphesiz meselemiz gene halledilecek, fakat artık anlaşmazlığın akıbeti gibi mesuliyeti de tamamen Fransanın hattı hareketine bağlanmış olacaktır. İşte son geçid dediğimiz ve öyle olmasını da temenni ettiğimiz safha budur. Bütün bir emniyet ve itidalle bekliyoruz” (Kilis, 31 Ocak 1938, sa:1397, s.1-2).

Yazar bu son sözleriyle de Hatay istiklalinin son safhasının dostane olmasını istemekte ve eğer anlaşma olmasa bile bu meselenin halledileceğini ifade etmiştir. Yazar bu son geçitte anlaşmazlığın geleceğini de sorumluluğunu da Fransa'nın bundan sonraki davranışlarına bağlayarak Fransa'ya büyük sorumluluklar yüklemiştir.

Haziran 1938 tarihine gelindiğinde Fransa Hatay meselesinde verdiği sözleri tutmayarak ikiyüzlü bir politika izlemeye başlamıştı. Bu durum Kilis gazetesinin 27 Haziran 1938 tarihli sayısında “Hatay'da Fransızların Kahpe Siyasetleri” adlı yazarı belli olmayan bir başmakalesinde Fransa sert bir biçimde eleştirilmiştir. Gazete bu başmakalesinde Fransızların son imzalanan anlaşmalara rağmen halen Türklere karşı baskı politikalarını sürdürdüklerini belirterek artık Fransa'nın sözlerine itimat edilemeyeceğini ileri sürmüştür. Türkiye'nin Fransızların Hatay meselesindeki bu davranışlarını yani Hatay Türklerine karşı yaptıkları baskıları Milletler Cemiyeti nezdinde protesto ettiğini belirten gazete Türkiye tarafından alınacak tedbirleri de kararlaştırıldığını ifade etmiştir. Akabinde Türk Milleti için artık tek bir yolun olduğu belirtilerek bu yol da “Her Çi Bad Abad- Nolursa Olsun” yolu olduğu belirtilmiştir. Arkasından da gazete “Hataydaki ırkdaşlarımızın rahat ve refah görmeleri, insanca yaşamaları, 20 yıllık esaretten kurtulmaları için bundan başka çıkar yol da yoktur” diyerek kendini savunmuştur (Kilis, 27 Haziran 1938, sa:1438, s.1).

Görüldüğü gibi Kilis gazetesi bu dönemde Fransızların bir yandan Türk-Fransız dostluğundan söz ederek diğer yandan Hatay Türklerine karşı baskıları artırmalarını şiddetle eleştirmiştir. Artık bundan sonra Türkiye için çıkar yolun askeri hareket olduğunu ima etmeye çalışmıştır.

Sonuç olarak Kilis gazetesi de yukarıda belirttiğimiz diğer bölge gazeteleri gibi Hatay meselesinde Hatay Türklerinin haklarını savunmuştur. Suriye'nin Hatay ile ilgili iddialarına her zaman cevap vermeye çalışmıştır. Bu gazete, Suriye'nin bağımsız

olmalarına sevindiklerini; ancak Suriye'nin Türk olan Hatay'ı sınırlarına dahil etmek istemelerini mantıksız bir iş olarak nitelendirmiştir.

Kilis gazetesi 29 Mayıs 1937 Türk-Fransız Anlaşması'ndan sonra yani Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkilerin iyi olduğu dönemde Hatay'da çıkan olaylardan bazı başıbozuk Suriyeli devlet adamlarıyla şahsi menfaat peşinde koşan bazı Fransız sömürge memurlarını sorumlu tutmuştur. Fransa hükümetini ise olaylara bir türlü hakim olamamakla suçlamıştır. Kilis gazetesi Fransız sömürge memurlarının merkez Fransa'dan habersiz hareket ettiğini iddia ederek bunların Suriyelileri kullandığını ileri sürmüştür. Ve bu konuda dikkatli davranmaları hususunda Suriyelileri uyarmıştır. Aslında bu Fransız sömürge memurlarının Hatay meselesinin Türkiye lehine çözümlenmesini engellemek istemesinin yanında Suriye'nin bağımsızlığını da engellemek istediğini iddia etmiştir.

Kilis gazetesi bazı olaylar karşısında Suriye'ye Türk ordusuyla da tehdit etmiştir. Bazen de Suriye'den dostlukla söz ederek onları yola getirmeye çalışmıştır. Tarafların gerginleştiği dönemlerde tarafları sakinleştirici yazılar yazılmıştır.

Hatay davasının Türkiye'nin bir milli davası olduğunu belirten gazete bazen de sertleşerek davanın ya tatlılıkla ya da zorla Türkler lehine çözümleneceğini belirtmiştir. Gazete sürekli olarak Türkiye'nin toprak istemediğini sadece Hatay için tam istiklal istediğini belirtmiştir.

Gazete Türk-Fransız ilişkilerinin gerginleştiği Mayıs 1938 döneminde de Milletler Cemiyeti'nde alınan kararlara ve yapılan anlaşmalara rağmen Fransa'nın halen Sancak Türklerine baskı uyguladığını ve yapılan anlaşmaların uygulanmasını engellediğini iddia ederek Fransa'nın ikiyüzlü bir politika izlediğini ifade etmiştir. Bu dönemde direk Fransa hükümetini eleştirmiş ve tepkisini göstermiştir.

SONUÇ

Bölge basını Hatay meselesinin resmiyet kazanmadığı, Paris'te Suriye'nin istiklal görüşmelerinin başlatıldığı 1936'nın Nisan ayından itibaren meseleyle ilgilenmeye başlamışlardır.

Suriye devlet adamlarının ve Suriye gazetelerinin Nisan 1936 tarihinden itibaren ortaya atmış oldukları Sancak'ın ve Torosların Suriye'nin doğal sınırları içerisinde olduğu iddialarına bölge basını sert bir dille cevap vermiştir. Sancak'ta yaşayanların çoğunluğunun Arap olduğu iddialarını bölge basını gülünç olarak karşılamıştır. Bölge gazetelerinin büyük çoğunluğu Suriye'nin daha bağımsız olmadan komşusunun topraklarına göz dikmesini hayretle karşılamışlar ve Suriye'den bu istiklal arifesinde komşusunun haklarına saygılı olmasının beklendiğini belirtmiştir. Hatta bölge gazetelerinin hepsi yayınladıkları makalelerde Suriye'nin daha bağımsızlığını kazanmadan komşusunun topraklarına saldırmasını Donkişot'a benzetmiştir.

Fransa-Suriye bağımsızlık görüşmelerinin sürdüğü sırada bölge gazeteleri Suriye'nin bağımsızlığı sonunda Sancak'ın durumunun ne olacağını sorgulamaya başlamışlardır. Bu tedirgin bekleyiş 9 Eylül 1936 Fransa-Suriye Ön Anlaşmasının yapılmasıyla doruğa ulaşmıştır. Çünkü bu anlaşmada Sancak ile ilgili hiçbir hükmün bulunmaması bölge gazetelerinde acaba Sancak'ın Suriye'nin egemenliği altına mı verileceği sorusunu akla getirmiştir. Bu konuda bölge gazetelerinin bazılarında çeşitli yorumlar ve tahminler yapılmıştır. Nihayet Paris'te Fransa-Suriye Ön Anlaşmasını imzalayan Suriye heyetinin memleketlerine dönerken İstanbul'da gazetecilere Sancak'ın bundan sonra eski özel statüsünün devam etmesi şartıyla Suriye'nin egemenliği altında olacağını açıklaması bölge gazetelerinde çok sert bir tepki ile karşılanmıştır. Bölge gazeteleri Sancak'ta Türklerin azınlık olmadığını belirterek buranın Suriye'nin ekalliyetine verilmesinin büyük bir haksızlık ve adaletsizlik olduğunu ileri sürerek tepkilerini ortaya koymuşlardır. Bazı gazeteler Suriye'yi ise gafletlik ve zavallılıkla suçlamışlardır. Yine bölge basını Fransa'nın Sancak'ı başka bir milletin egemenliğine verme yetkisinin bulunmadığını belirterek Fransa'nın haddini bu konuda aştığını belirtmişlerdir. Buna sebep olarak da Manda Yasası'nın maddelerini göstermişlerdir. Manda Yasası'na göre Fransa'nın görevi mandası altındaki toprakları istiklale hazırlamaktı.

Bölge gazeteleri Hatay meselesi boyunca yayınladığı başmakale ve makalelerde Fransa'nın Sancak'ı Suriye'ye vermekle 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nı ihlal ettiğini iddia etmişlerdir. Bu anlaşmaya göre Fransa'nın Sancak'ı Suriye'ye verme yetkisinin olmadığını sert bir dille ifade etmişlerdir. Türkiye'nin Hatay meselesini Fransa ile ikili görüşme isteyince Fransa'nın görüşmelere Suriye'nin de katılması gerektiğini savunması bölge basınında eleştirilmiştir. Bölge basını Hatay meselesinde Türkiye'nin muhatabının Suriye'nin olmadığını 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'nı dayanak göstererek belirtmiştir. Suriye'nin bu konuda ancak bir koğu arkadaş olabileceğini ifade etmişlerdir. Bölge gazetelerinin çoğu bu görüşlerini meselenin çözümlenmesine kadar sürdürmüşlerdir.

Kasım 1936 Suriye seçimleri sırasında Suriye'nin Sancak Türklerine karşı yaptığı baskılar bölge gazetelerinde büyük bir tepki görmüştür. Türkleri Suriye seçimlerine sokmak için yapılan bu baskıların boş olduğunu belirtmişlerdir. Suriye seçimlerinin Suriye ve Fransa tarafından Sancak için bir plebisit olarak kabul gördüğü iddia edilerek bu kadar baskı yapılmasının sebebinin buna dayandırmışlardır. Bu dönemde bölge gazeteleri Türklerin de bir sabrının olduğu belirtilerek Suriye'yi tehdit etmişlerdir.

Bölge gazetelerinin hepsi de Hatay meselesini Türkiye'nin bir milli davası olarak kabul etmişlerdir. Bölge basını tarafından bu davanın Türkiye'nin bir milli görev ve şeref borcu olduğu iddia edilerek bu davanın Türkler lehine ne pahasına olursa olsun sonuçlandırılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca bölge gazeteleri Hatay meselesi boyunca Hatay'ın Türk olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır.

Gazetelerin büyük çoğunluğu meselenin başlangıcında Hatay Devleti'nin kurulmasına kadar Türkiye'nin Hatay'ı kendi topraklarına ilhak etmek istemediğini sadece tam bağımsız olmasını istediklerini belirtmiştir. Ancak bölge gazetelerinden sadece Adana'da çıkan Türk Sözü gazetesi Hatay'ın tam istiklalinin Hataylıları tatmin edemeyeceğini; ancak Türkiye'ye ilhakın tatmin edebileceğini Eylül 1936'dan meselenin çözümlenmesine kadar yayınladıkları makalelerde sürekli ifade etmiştir.

Ayrıca mesele boyunca bölge gazetelerinin Türkiye'nin Suriye'nin istiklaline çok sevindiklerini; ancak daha hürriyetini bile eline almamışken emperyalistliğe soyunarak komşusunun topraklarına göz dikmesinin kendilerini çok üzdüğünü belirttikleri

görülmektedir. Bölge gazetelerinin hepsi de mesele boyunca Suriye'ye uyarılarda ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bağımsızlığına kavuşmak üzere olan Suriye'nin; Türkiye'nin dostluğuna her zaman muhtaç olduğunu ve bu yüzden de dikkatli davranması gerektiğini ifade etmişlerdir. Suriye'nin bu bağımsızlık arifesinde dış maceralarla ilgilenmek yerine kendi iç sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Sancak'ın Suriye'nin egemenliği altına girmesinin Türkiye'nin zararına olduğu gibi Suriye'nin de zararına olacağını belirterek Suriye devlet adamlarını bu konuda sürekli uyarılmışlardır.

Bölge gazetelerinin Türkiye'nin Hatay meselesini asker kullanarak çözebilecek güce sahipken barışçıl ve diplomatik yollarla çözmeye çalıştığını sürekli olarak belirttiklerini de görmekteyiz. Gazeteler sürekli Türkiye'nin Hatay meselesindeki politikalarını Kemalizm geleneğine bağlamışlardır. Ve bu konuda Türkiye'nin örnek alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Bölge gazetelerinin Hatay davasını ciddi bir şekilde savunduklarını görmekteyiz. Hatay davasının eninde sonunda Türkler lehine sonuçlanacağı fikrini sürekli savunarak bu konuda ne kadar ciddi ve ümitli olduklarını göstermişlerdir. Bölge gazeteleri bir yandan Hatay davasını savunurken diğer yandan da Suriye gazetelerinin Hatay ile ilgili yalan haberlerine de cevap vermiştir.

Türkiye ile Fransa arasında Hatay konusunda bir uzlaşmaya varıldığı dönemlerde bölge gazetelerinin büyük bir çoğunluğu bu dönemde Hatay'da ortaya çıkan olaylardan Fransa hükümetini suçlamamışlardır. Çıkan bu olaylardan Suriyeli devlet adamlarıyla Sancak'ta görevli Fransız sömürge memurlarını sorumlu tutmuşlardır. Bu Fransız sömürge memurlarının Fransa hükümeti ile bir alakalarının olmadığını ve bunların Fransa hükümetinin emirlerini şeklen uyguladıklarını iddia etmişlerdir. Bu Fransız sömürge memurlarının Sancak'ta kendi şahsi çıkarları için çalıştığını, Sancak davasının halledilmesi durumunda kendilerinin Sancak'taki çıkarlarının kaybolacağından korktukları için ne zaman Sancak meselesi bir hal yoluna girse bunların bunu engellemeye çalıştıklarını iddia etmişlerdir. Ayrıca bunların şahsi amaçlarını gerçekleştirmek için de Suriyelileri kullandığını ileri sürmüşlerdir. Yani Fransa ile ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde çıkan olaylardan Fransa hükümeti

suçlanmamıştır. Aksine Fransa hükümetinin de Hatay meselesinin barışçı bir şekilde halledilmesini isteği belirtilerek Fransa hükümetine övgüler yağdırılmıştır.

Diğer yandan Fransa ile ilişkilerin gerginleştiği dönemlerde bölge gazetelerinin büyük çoğunluğu Hatay meselesinin bir türlü çözümlenememesinden ve Hatay'da çıkan olaylardan Fransa hükümetini ve Sancak'ta görev yapan Fransız sömürge memurlarını sorumlu tutmuştur. Fransa hükümetini Hatay meselesinin barışçı bir şekilde halledilmesini geciktirmekle suçlamışlardır. Hatay'da her olumsuz işlerin altından Fransa'nın çıktığı ve Fransa'nın ikiyüzlü bir politika izlediği iddia edilerek Fransa hükümeti sert bir dille eleştirilmiştir. Ayrıca bazı gazeteler Fransa'yı sözünde durmama, anlaşmalara uymama ve içten pazarlıklı olmakla suçlamışlardır. Görüldüğü gibi Fransa ile ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde Hatay'da çıkan olaylardan Fransa sömürge memurları ile Suriyeli devlet adamları sorumlu tutulurken ilişkilerin gerginleştiği dönemlerde çıkan olaylardan ve meselenin bir türlü sonuca ulaştırılamamasından direk Fransa hükümeti ve onun görevlileri sorumlu tutulmuştur.

Hatay meselesinde Milletler Cemiyeti'nin bazen tarafsız davranmayarak Fransa'nın tarafını tutması bölge basınından tepkilere neden olmuştur. Milletler Cemiyeti görevlileri de eleştirilmiştir.

En nihayetinde Hatay meselesinin Türkler lehine barışçı bir şekilde halledilmesine Suriye'den olduğu gibi İtalya ve Almanya'dan da tepkiler gelmişti. Bölge gazetelerinden bazıları İtalya ve Almanya'nın Arap topraklarında yaptığı çeşitli propagandalarla Hatay anlaşmasını engellemeye çalıştıklarını iddia ederek bu çalışmalarını sert bir dille eleştirmiştir. Hata bu konuda İtalya'yı tehdit bile etmiştir.

Bölge basını Hatay meselesinin savaş yapılmadan barışçı bir şekilde halledilmesini başta Atatürk ve İsmet İnönü olmak üzere büyük küçük bütün Türk milletine bağlamıştır. Yine bölge gazeteleri yayınladıkları makalelerde sık sık bu konuya değinerek başta Atatürk olmak üzere İsmet İnönü'ye teşekkür etmiştir.

Sonuç olarak bölge basını Hatay meselesi boyunca yayınladıkları başmakale ve makalelerle mesele karşısında tavırlarını ve görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Hatay meselesinde Türk tarafının haklarını savunmuşlardır. Bunu yaparken de bölge halkını Hatay davasında bilinçlendirmişlerdir.

KAYNAKÇA

ADA, Serhan (2005), **Türk-Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)**,

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

AKÇORA, Ergünöz (2000), “Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasındaki

Yeri”, **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, Yayına Hazırlayan: Berna Türk Doğan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 327-353

AKYÜZ, Yahya (1988), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922**,

Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ALTUĞ, Yılmaz (1970), “Lozan’da Sınırlar Sorunu”, **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**

Dün, Bugün, Yarın, Sayı 34, s. 36-47

Antalya Gazetesi (1937)

ARMAOĞLU, Fahir (2010), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınevi,

İstanbul.

ARSLAN, Ali (1997), “Hatay Meselesinde İngilizlerin Tutumu” 2. Hatay Tarih ve

Folklor Sempozyumu (21-22 Mayıs 1992) Bildirileri, **Hatay Folklor Araştırmaları Derneği**, Yayın No 13, Antakya.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (1991), **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve**

Beyannameleri IV, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (1981), Top: Nimet Arsan, Türk Tarih Kurumu

Yayınları, Ankara.

Atatürk’ün Milli Dış Politikası –Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge- (1919-

1923), (1992), Cilt 1, 2. Basım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir.

Atatürk’ün Milli Dış Politikası –Cumhuriyet Dönemine Ait 100 Belge- (1923-

1938), 1992), Cilt 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir.

Ayın Tarihi Dergisi, Kasım 1936, no:36

Ayın Tarihi Dergisi, Ocak 1937, no:38

Ayın Tarihi Dergisi, Temmuz 1938, sa:56

Ayın Tarihi Dergisi, Ağustos 1938, sa:57

Ayın Tarihi Dergisi, Eylül 1938, sa:58

Ayın Tarihi Dergisi, Haziran 1939, sa:67

BAŞAK, mit (2008), 1890-1939 Yılları Arasında Hatay'da Yaşayan Ermenilerin

Faaliyetleri ve Genel Durumları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar

niversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

BCA (030.10.224.510.12)/bel:5

BCA (030.10.222.501.4)/1,3-5

BCA (030.10.222.501.5)/2-3

BCA (030.10.222.501.15)/1-4

BCA (030.18.01.02.81.102.2)

BCA (030.10.224.510.12)/6

BCA (030.18.01.02.82.26.13)

BCA (030.10.224.510.13)/1-3

BCA (030.10.225.515.18)/2

BCA (030.18.01.02.91.59.18)

BCA (030.10.225.515.26)1-2

Cumhuriyetin 50. Yılında Hatay, (1973), 1973 İl Yıllığı, Hatay Valiliği Yayınları,

Hatay

- DAĞISTAN, Adil ve Adnan Sofuoğlu (2005), “Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)’ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 61, s. 1-46
- DAĞISTAN, Adil ve Adnan Sofuoğlu (2008), **İşgalden Katılma Hatay**, Poenix Yayınevi, Ankara
- DAĞISTAN, Adil (1992), **Türk-Fransız İlişkileri (1918-1939)**, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
- ERKİN, Feridun Cemal (1987), **Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar**, 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- FIRAT, Melek ve Ömer Kürkçüoğlu (2008), “Sancak (Hatay) Sorunu” **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1: 1919-1980, Editör: ORAN, Baskın, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 279-292
- GÖNLÜBOL, Mehmet ve Cem Sar (1996), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara
- GÖNLÜBOL, Mehmet ve Cem Sar (1997), **Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara
- Hatay Devleti Resmi Gazete (1939)**
- HATİPOĞLU, Süleyman (2001), “Hatay’ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri”, **Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay**, Yayına Hazırlayan Berna Türkdoğan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 41-67
- HATİPOĞLU, Süleyman (2002), “Hatay’ın Türkiye’ye Katılması”, **Türkler Ansiklopedisi**, 16. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 685-690
- HATİPOĞLU, Süleyman (1996), “Atatürk ve Hatay’ın Anavatana Katılması”, **Türk**

Dünyası Araştırmaları, Sayı 102, s.12-23

İNAN, Afet (1998), **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Türk Tarih Kurumu

Yayınları, Ankara

JAESCHKE, Gotthard (1990), **Türkiye Kronolojisi (1938-1945)**, Çev. Gülayşe

Koçak, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

JAESCHKE, Gotthard (1989), **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan**

Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922), Türk Tarih Kurumu

Yayınları, Ankara

Kilis Gazetesi (1937-1939)

KOCATÜRK, Utkan (2000), **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**

1918-1938, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

MELEK, Abdurrahman (1991), **Hatay Nasıl Kurtuldu**, Türk Tarih Kurumu

Yayınları, Ankara

ÖZDEMİR, Rıfat (1994), "Osmanlı Döneminde Antakya'nın Fiziki ve Demografik

Yapısı 1709-1860", **Belleken Dergisi**, Cilt LVIII, Sayı 221'den Ayrı Basım, s. 119-155

PEHLİVANLI, H., Y. Sarııay, H. Yıldırım (2001), **Türk Dış Politikasında Hatay**

(1918-1939), Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara

PEHLİVANLI, Hamit (1998), "Atatürk Dönemi Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı

İstihbarat Raporlarında Hatay Meselesi", **Belleken Dergisi**, Cilt 14, Sayı 40, s. 159-205

SÖKMEN, Tayfur (1992), **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, Türk Tarih

Kurumu Yayınları, Ankara

SONYEL, Salahi R. (2003), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika 2**, Türk Tarih

Kurumu Yayınları, Ankara

SOYSAL, İsmail (2000), **Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin**

Siyasal Andlaşmaları, 1.Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

SOYSAL, İsmail (1985), "Hatay Sorunu ve Türk-Fransız İlişkileri (1936-1939)",

Belleten Dergisi, Cilt XLIX, Sayı 193, s. 79-109

SEYFELİ, Erol (1996), "Milli Mücadele'nin İlk Kurşunun Hatay'da Atılması ve

Mustafa Kemal Paşa", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XII, Sayı 35

SARINAY, Yusuf (1996), "Atatürk'ün Hatay Politikası –I- (1936-1938)", **Atatürk**

Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XII, Sayı 34, s. 1-65

SAVCI, Nergis (2007), **Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve Anavatana Katılışı**,

Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

ŞİMŞİR, Bilal N. (1981), "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri Yedi

Belge (1930-1937)", **Belleten Dergisi**, Cilt XLV/I, Sayı 117

TÜZÜN, Süleyman (1989), **İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi (1918-**

1939), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri

İnkılâp Tarihi Enstitüsü

TÜZÜN, Süleyman (1999), "Türkiye'ye İlhakının 60. Yılında Hatay Meselesi" **Türk**

Yurdu, Cilt 19, Sayı 144, s. 46-50

Türk Sözü Gazetesi (1936-1939)

TEKİN, Mehmet (2000), **Hatay Tarihi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları,

Ankara

TEKİN, Mehmet (2003), “Atatürk’ün Barışçı Politikasının Parlak Zaferi: Hatay’ın Anavatana Katılması”, **Türk Yurdu**, Cilt 23, Sayı 192, s. 38-42

TUTAR, Adem (2002), “İşgal Yıllarında Hatay’ın Demografik Yapısı”, **Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler) Elazığ 17-19 Ekim 2001 Bildiriler**, s. 723-734

TURAN, Şerafettin (1998), **Türk Devrim Tarihi Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyetine**, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara

YAVUZ, Bige (1994), **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

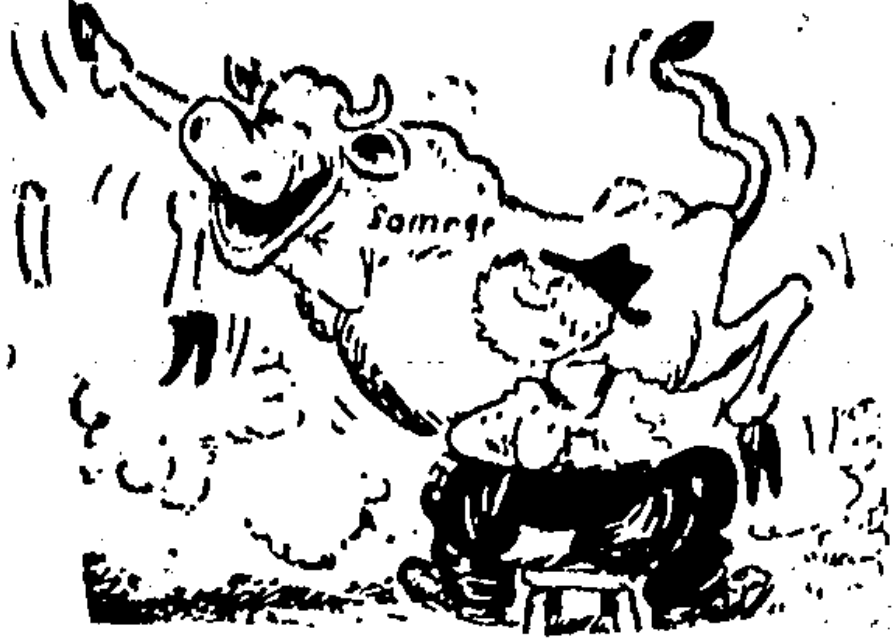
Yeni Mersin Gazetesi (1936-1939)

Yeni Adana Gazetesi (1936-1939)

Yenigün Gazetesi (1939)

EKLER

EK 1: Suriye'nin Artık İstiklal İçin Harekete Geçtiğini Belirten Bir Karikatür

- **Sağıcı :** İnek gıdıkladı
Artık süt vermiyeceğe benziyor

(Yeni Mersin, 17 Ocak 1936, no:2287, s.1)

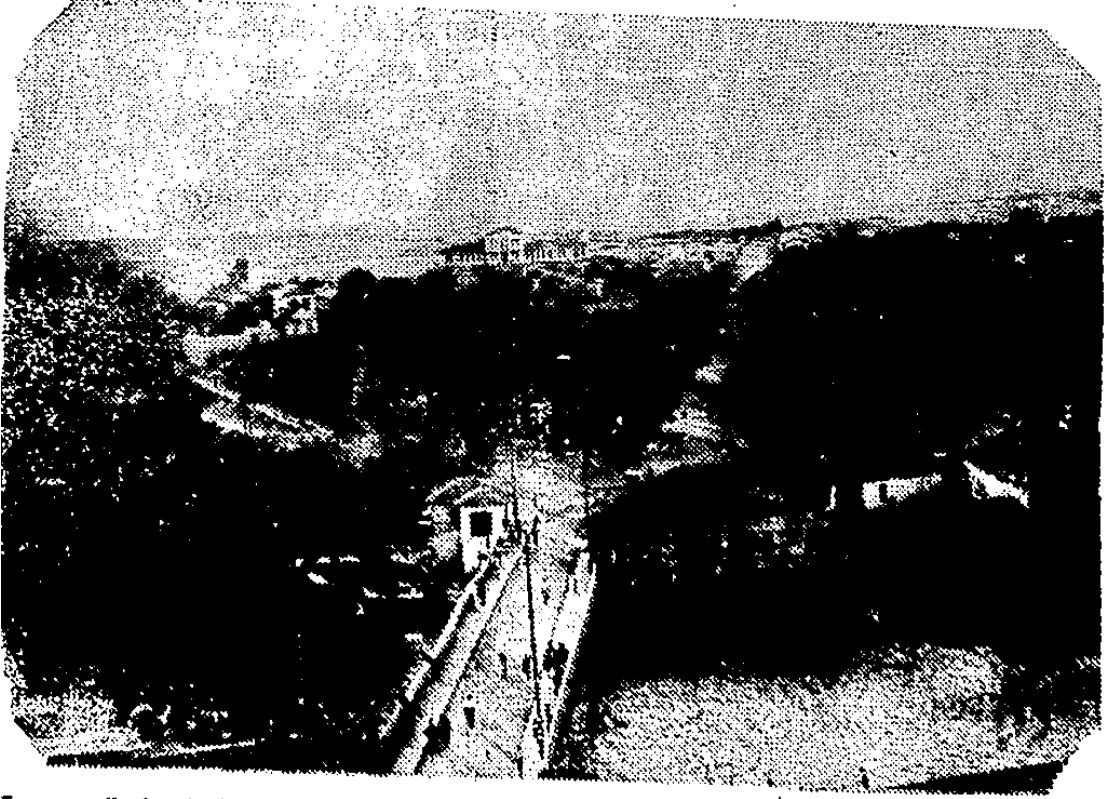
Suriye Antakya'ya göz koymuş!

*Suriyeli — Yaa Sitti ! .. Desti izdivacınıza talibim .
Antakya — Hacı baba ! .. Sen kendi dengini ara ...*

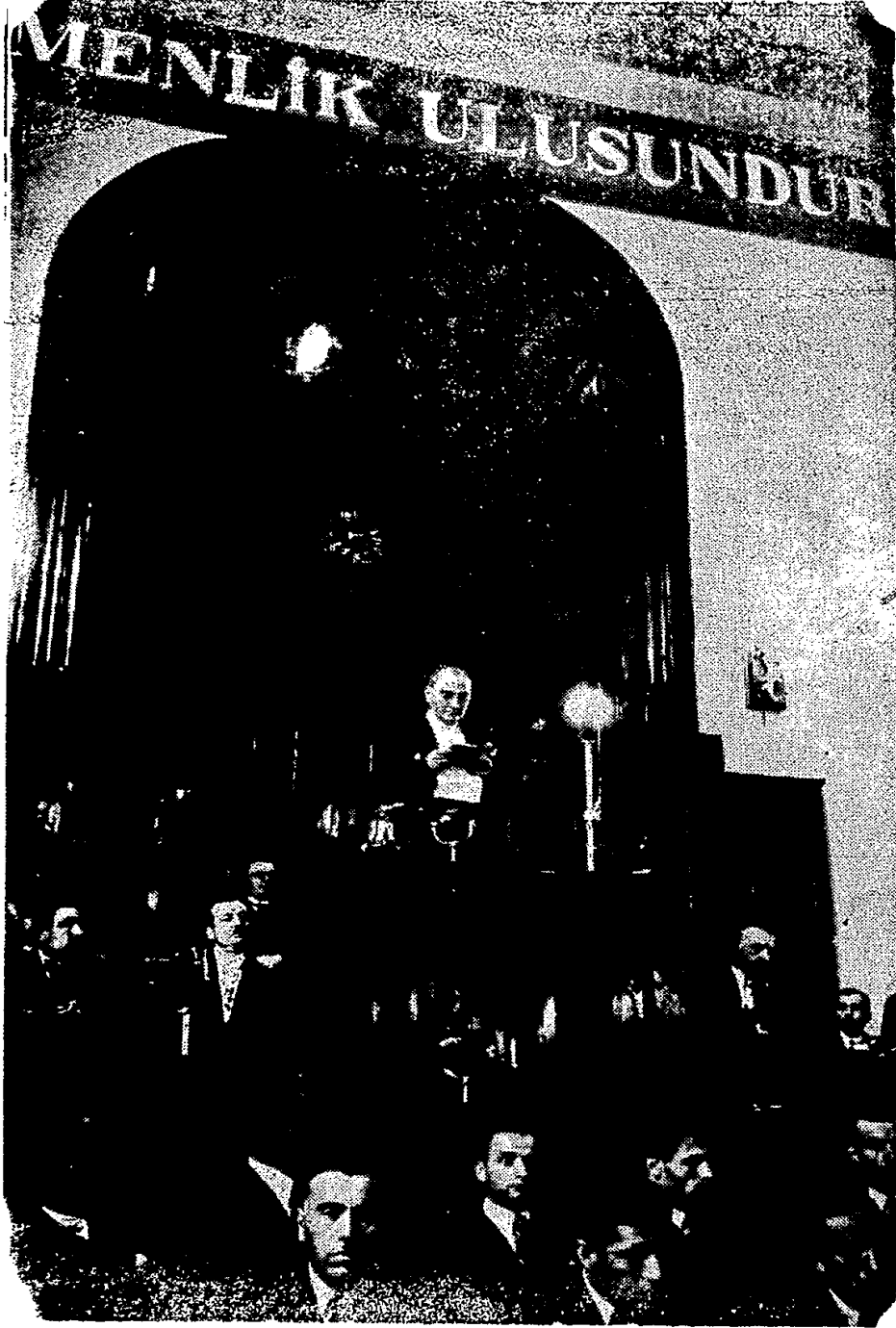
(Türk Sözü, 9 Ekim 1936, sa:3651, s.1)

Ek 3: Antakya'dan Genel Bir Görünüş

(Yeni Mersin, 1 Kasım 1936, sa:2527, s.1)

EK 4: Atatürk 1 Kasım 1936'da Meclis'te Ünlü Hatay Konuşmasını Yaparken

Atatürk pazar günü mecliste açış nutkunu söylerken

(Türk Sözü, 4 Kasım 1936, sa:3671, s.1)

EK 6: Atatürk'ün 20 Mayıs 1938 Mersin Gezisi ve Mersin'de Askeri Kıtataı Teftişı

Yukarıda Büyük Şef Atatürkün Hatay işini yakından takip için şehrimizi şereflendirdiklerinde istasyonda. Aşağıda : Atamız mersinde askeri kıtataı teftiş ederlerken.

(Yeni Mersin, 18 Kasım 1938, sa:3145, s.1)

**EK 7: 3 Temmuz 1938 Türk-Fransız Askeri Anlaşması'nı İmzalayan
Orgeneral Asım Gündüz**

(Yenigün, 3 Temmuz 1939, sa:2219, s.1)

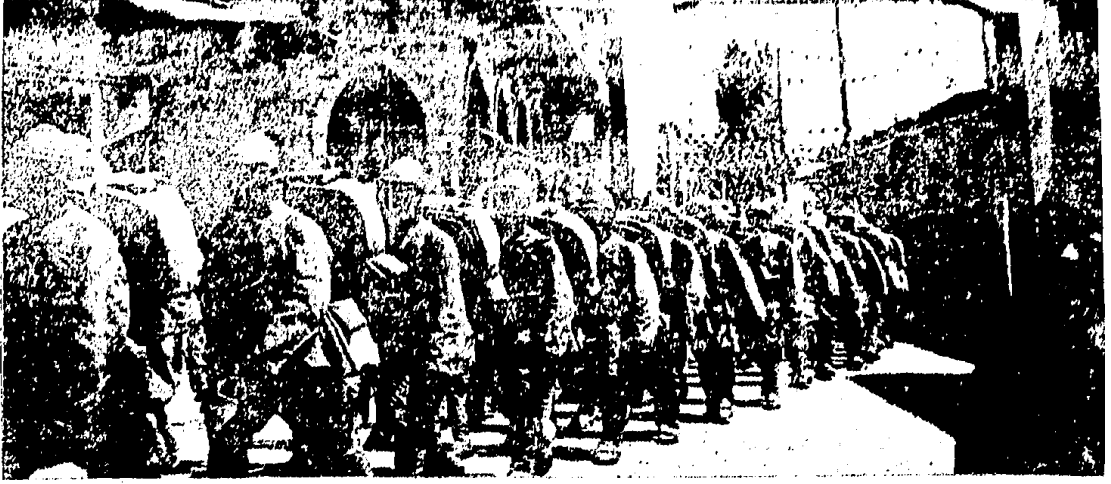

**EK 8: 3 Temmuz 1938 Türk-Fransız Askeri Anlaşmasıyla
İskenderun'a Giren Türk Askeri**

(Türk Sözü, 6 Temmuz 1938, sa:4173, s.1)

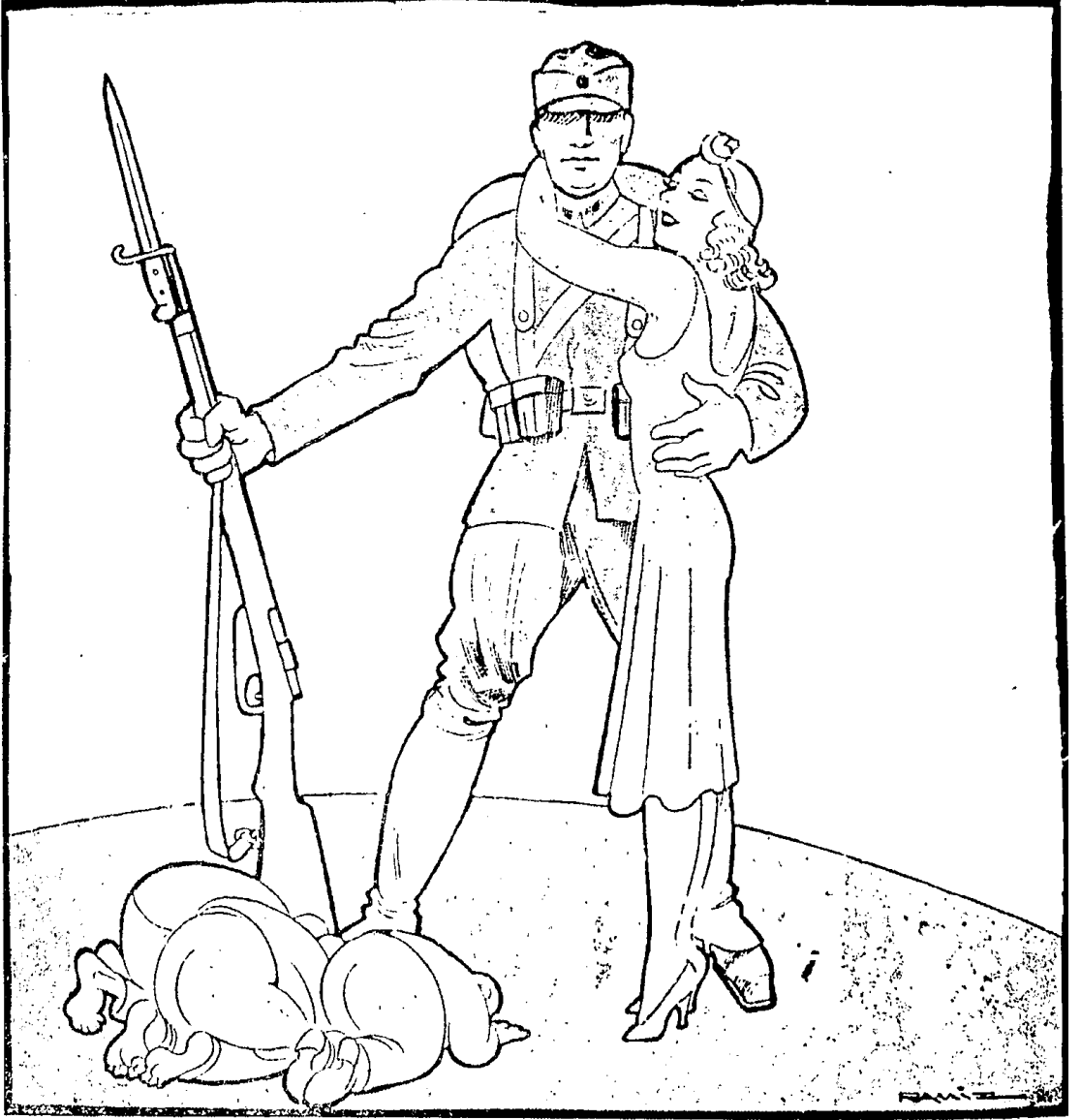
EK 9: 5 Temmuz 1938'de Türk Askeri Hatay'a Girerken

***Kahraman Dağalayı'nın
Geçen sene 5 Temmuzda Hataya
girişine ait iki hatıra***

(Yenigün, 5 Temmuz 1939, sa:2220)

**EK 10: 5 Temmuz 1938'de Türk Ordusunun Hatay'a Girdiğini
Anlatan Bir Karikatür**

***Geçen sene 5 Temmuz da Hatay
Memetçiğine böyle kavuştu.***

(Yenigün, 5 Temmuz 1939, sa:2220)

EK 11: İlk Hatay Millet Meclisi Binası - Gündüz Sineması

Hatay Millet Meclisinin 20 Eylül 1938 de
ilk toplantısını yaptığı Gündüz Sineması

(Yenigün, 23 Temmuz 1939, sa:2235, s.4)

EK 12: Hatay Devleti'nin Kullandığı Bayrak

Bugünden itibaren tarihe karışan Hatay Bayrağı

(Yeniğün, 23 Temmuz 1939, sa:2235, s.4)

**EK 13: Hatay Meselesini Kesin Çözümüne Bağlayan Anlaşmanın İmza
Töreni**

Anlaşmanın 22 Haziran 1939 günü saat 12,30 da Hariciye Vekâ etinde
imza merasimi

(Yenigün, 23 Temmuz 1939, sa:2235, s.6)

ÖZGEÇMİŞ

İsrafil Karataş, 1988 yılında Osmaniye’de doğdu. İlköğretimini Osmaniye Mehmet Akif İlköğretim Okulu’nda tamamladı. Ortaöğretimini ise Osmaniye Derviş Paşa Lisesi’nde tamamladı. 2005 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü kazandı. 2009 yılında buradan tarih bölümü birincisi olarak mezun oldu. Yine aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim dalında yüksek lisansa başladı. 2011 yılında da buradan mezun oldu.